SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TARİHİ MEKÂNLAR VE MÜZE İLE EĞİTİM ETKİNLİKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI: MANİSA İLİ ÖRNEĞİNDE BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Servet ÜZTEMUR

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Erkan DİNÇ

İkinci Danışman: Doç. Dr. İsmail ACUN

Uşak

Eylül, 2017

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TARİHİ MEKÂNLAR VE MÜZE İLE EĞİTİM ETKİNLİKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI: MANİSA İLİ ÖRNEĞİNDE BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Servet ÜZTEMUR

DOKTORA TEZİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi

Danışman:

Doç. Dr. Erkan DİNÇ

İkinci Danışman:

Doç. Dr. İsmail ACUN

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2017

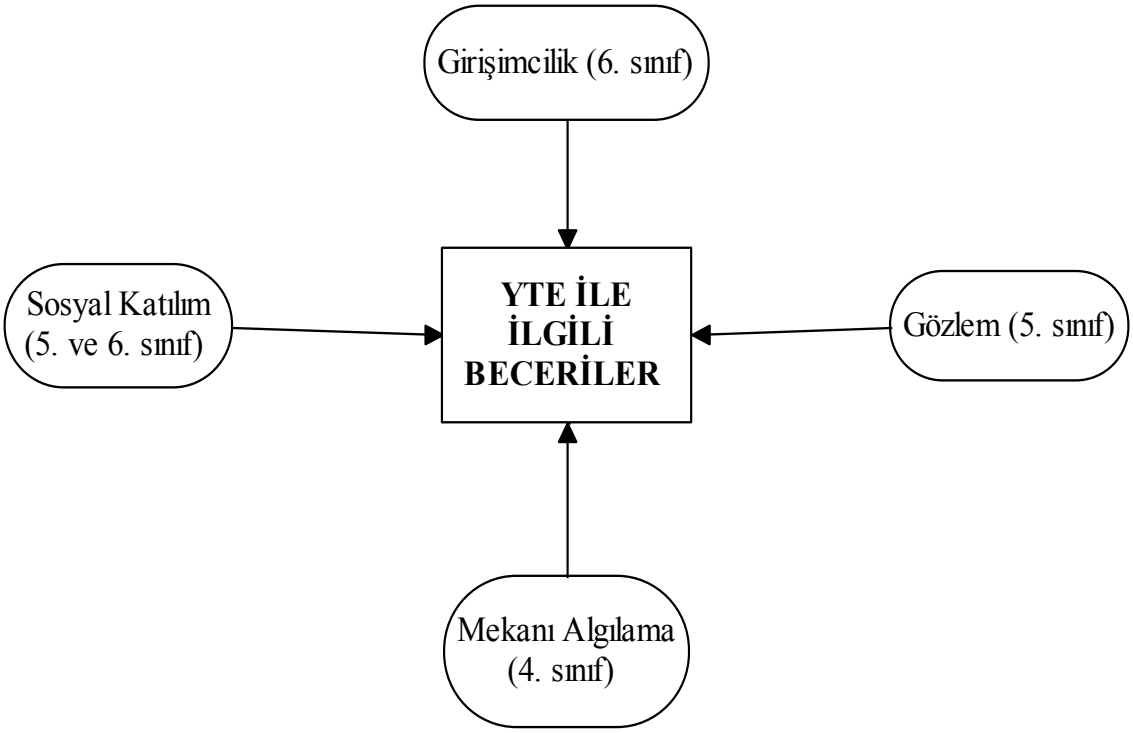

Diyagram 2.4. Programda Yer Alan YTE ile İlgili Beceriler

Tablo 2.8. YTE ile İlgili Becerilere Yönelik Programda Yer Alan Açıklamalar

Beceriler	**YTE'ye Yönelik İfadeler**
GİRİŞİMCİLİK	"-Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma -Çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimcileri tanıma -Kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme -Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama"
GÖZLEM	"-Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme -Çevresindeki olay ve olguları algılama -Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama -Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama"
MEKÂNI ALGILAMA	"-Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme"
SOSYAL KATILIM	"-Kendisini ve yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma -Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma -Bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma -Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma -Sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme -Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma -Lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme"

Sosyal bilgiler öğretim programında (MEB, 2005a; 2005b) yer alan kavramların YTE'nin boyutlarına göre dağılımı Diyagram 2.5'te gösterilmiştir.

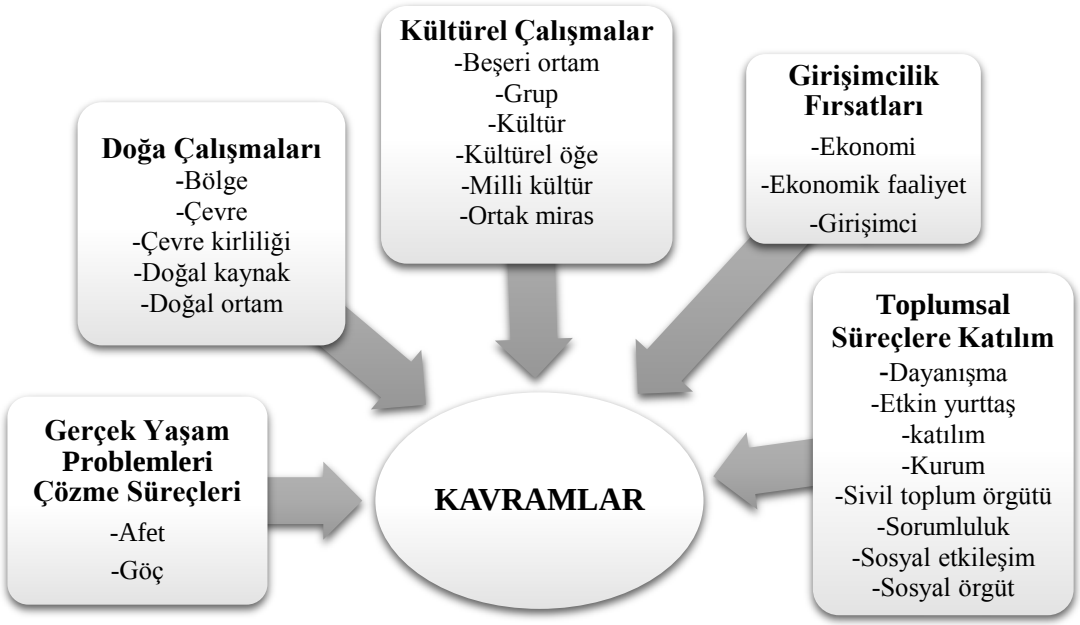

Diyagram 2.5. Programda YTE ile İlgili Kavramların YTE'nin Boyutlarına Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler öğretim programında toplam 131 kavram yer almaktadır. Bu kavramların % 18,32'si YTE anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Diyagram 2.5'te görüleceği üzere sosyal bilgiler programında yer alan YTE ile ilgili kavramların YTE'nin toplumsal süreçlere katılım ve kültürel çalışmalar boyutlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

YTE çok bileşenli ve çok boyutlu şemsiye bir kavramdır. YTE yaklaşımını benimsemek için bütün boyutlarına yönelik çalışmalar yapmak zorunluğu yoktur. Kuramsal ve uygulama açıdan çok geniş bir yelpazede yer alan YTE'ye yönelik okulun ve yerel ortamın ihtiyaçları doğrultusunda öncelikli konular ortaya konulup bu yönde çalışmaların yapılması daha uygun olacaktır. Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde yer temelli eğitim yaklaşımının kültürel çalışmalar boyutunda yer alan yerel ortamın müzeler ve tarihi mekânlarında eğitim etkinliklerinin geliştirilerek uygulanması ve işe yarayıp yaramadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmadaki temel hedef, okulların kendi yerel ortamlarında bulunan tarihi mekânlar ve müzelerden etkin bir şekilde faydalanabilmesidir. Bu kısımdan itibaren araştırmanın asıl odak konusu olan sosyal bilgiler öğretiminde müzeler ve tarihi mekânların etkin kullanımı konusu ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

2.2. MÜZE ve TARİHİ MEKÂN TANIMI

Müze (museum) kelimesi ilham perilerinin (Muses) düşünme mekânı ya da tapınağı manasındaki Yunanca "mouseion" kelimesinden türemiştir (Onur, 2012: 20). Tarihte sanat eserleri ve tabiat nesnelerinin bir araya getirilmesi ilk kez Paleolotik çağ mezarlarında (M.Ö. 100.000 - 40.000) görülmüştür. Akabinde eski Mısır ve Mezopotamya'da değerli eşyaların mabetlerde, mezarlarda ve kutsal alanlarda sergilendikleri görülmüştür (Yücel, 1999'dan akt. Adıgüzel, 2013: 15).

Antik çağda çeşitli nesneler mabetlerin "thesauori" denilen hazine dairelerinde korunmuştur. Hellenistik dönemde (M.Ö 300 – M.Ö 30) eserlerin toplanması daha da yoğunluk kazanmıştır. M. Ö. 300 yıllarında İskenderiye'de ilk müze ve kütüphane kurulmuştur (Adıgüzel, 2013: 15). ICOM tarafından 2007 yılında yenilenen ve halen geçerliliğini koruyan müze tanımı şu şekildedir:

"*Toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevresine tanıklık etmiş somut ve soyut malzemelerin üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kar amacı gütmeyen, sürekliliği olan bir kurum*" (ICOM, 2007).

Kültür Bakanlığının Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği dördüncü maddesinde müze "kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimi kuruluştur." (MEB, 2008) şeklinde tanımlanmıştır.

Müzeler geçmişten gelen maddi kültür varlıklarını bünyelerinde barındırmalarının yanı sıra somut olmayan kültürel miras öğelerinin korunup gelecek nesillere aktarıldığı mekânlardır (Shun, 2004). Çağdaş müzeler sadece nesne koleksiyonlarından oluşmamaktadır. Günümüz müzesi; ziyaretçileriyle iletişim halinde, farklı yaş gruplarına eğitim veren, kişisel gelişime katkıda bulunan, sosyal barış ve kalkınmayı destekleyen dinamik ve farklı bir kurum özelliği kazanmıştır (Karadeniz ve Okvuran, 2014). Şemper (1990'dan akt., Karadeniz ve Çıldır, 2014) müzeyi çok sayıda ilgi ve dikkat çekici eserin gözlenerek keşfedilebileceği tarih, sanat, matematik, bilim, doğa tarihi ve sosyal bilimler alanlarında kişisel ve grup halinde okul dışı öğrenme ve eğlencenin meydana geldiği bir şehir fuarı olarak tanımlamıştır. Talboys'a (2016) göre müze; insanlar tarafından yapılan arkeolojik, tarihi, estetik,

İlgili literatür incelendiğinde müze ve tarihi mekân ziyaretlerinin az sayıda öğrenciyle yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Akmehmet; 2008; Ata, 2002; Aktekin, 2008; Karadeniz ve Okvuran, 2014). Cooper ve Latham'a (1988'den akt. Aktekin, 2008) göre müze ve tarihi mekân ziyaretlerinde; aşırı kalabalık gruplar, diğer ziyaretçilerin rahatsız edilmesi ve çevreyi kirletmek çoğu zaman karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Sayı bakımından çok fazla olan öğrenci gruplarının kontrolünü sağlamak zordur. Bu nedenle bu tür müze ve tarihi mekân ziyaretleri, asıl amaçtan ziyade "*mış gibi yapmaktan*" ileri gidememektedir. Bu durumdan müze görevlileri de memnun değildir. Araştırmacı mevcut araştırmanın hazırlık aşamasında Manisa Müzesi görevlileriyle görüştüğünde en çok bu konuya dikkat çektiklerini gözlemlemiştir. Manisa Müzesi'ndeki görevliler, öğretmenlerin aşırı büyük gruplarla gelmelerinden, randevu almamalarından ve gelmeden önce hiçbir hazırlık yapmamalarından şikâyet etmektedir. Bu durum Aktekin (2008) tarafından yapılan araştırmada görüşme yapılan müze görevlisinin aşağıdaki alıntıda yer alan ifadelerinde daha net ortaya çıkmaktadır:

"Bir öğretmenle geliyorlar iki sıra şeklinde giriyorlar. Kesinlikle konuşmayın, konuşanı şöyle yapın gibi direktiflerle çocuklar put gibi giriyorlar ve serbestlik olmadan sırayla vitrinlere bakarak bir kapıdan girip bir kapıdan çıkıyorlar. Çok hızlı bir gezi oluyor ve verimli olmuyor. Öğretmenler burayı okuldaki eğitimin devamı gibi görüyorlar ve okuldaki havayı burada devam ettiriyorlar. Yoğun olmasa çocuklar serbest gezebilse, istediği esere istediği kadar vakit ayırabilse, okul gezisi değil de küçük gruplar halinde gelinse, sınıf gezisi olsa daha iyi olur. Çünkü şimdi 5 veya 10 sınıf birden geliyorlar. 100'lerce binlerce öğrenci bir gurultu bir patırtı. Çocuklar çıkarken oh be kurtulduk diye çıkıyorlar müzeden."

Araştırmacının görev yaptığı okul, Manisa'nın merkez büyükşehir ilçesi olan Yunusemre'de merkezi bir konumda yer almaktadır. Okulda yaklaşık 1100 öğrenci ve toplamda 58 öğretmen görev yapmaktadır. Okulun bulunduğu mahallenin sosyoekonomik düzeyine bakıldığında genelde işçi kesiminin ikamet ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin değişik bölgelerinden göç alan bir yapısı vardır. Araştırmacı Manisa'da yedi yıldan beri ikamet etmekte, bu okulda ise üç yıldır çalışmaktadır. Okulda araştırmacıyla birlikte toplam altı sosyal bilgiler öğretmeni görev yapmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak araştırmacı, çalışmanın gerçekleştiği 2016-2017 eğitim-öğretim yılında çalışma grubu olarak belirleyeceği 7. sınıf öğrencilerini kapsayan toplamda üç sınıfın dersine girmektedir. Araştırmacı bu üç sınıf arasından çalışmaya dahil edeceği sınıfı seçerken öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerini kasıtlı olarak dikkate almamıştır. Araştırmanın temel mantığı maddi

imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle büyükşehirlere müze ve tarihi mekân ziyaretleri yapamayan okulların, kendi bulundukları yakın çevredeki müzeleri ve tarihi mekânları etkili bir şekilde kullanabilmesine yönelik etkinlikler hazırlamaktır. Araştırmacı uygulama süresince çalışma grubundaki öğrencilerin maddi açıdan herhangi sıkıntı yaşamamalarına özen göstermiştir.

Dersine girdiği 7. sınıf öğrencilerini yakından tanıyan araştırmacı, araştırmanın genel yapısına daha uyumlu gördüğü ve velilerin manevi anlamda daha fazla destek olacağını düşündüğü 7/G sınıfını çalışma grubu olarak belirlemiştir. Sene başındaki veli toplantısında velilere II. dönem yapılacak olan uygulamalar hakkında genel bir bilgi verilmiş ve velilerin olumlu yönde tepki verdikleri gözlenmiştir. Çalışma grubu olarak seçilen 7/G sınıfının ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ve meslekleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Ebeveynlerin Eğitim Durumu ve Meslekleri

Değişken	Kategori	Frekans f	Yüzde %
Baba Eğitim Düzeyi	1. Okuryazar değil	1	2.77
	2. İlkokul	12	33.33
	3. Ortaokul	7	19.44
	4. Lise	11	30.55
	5. Üniversite ve üstü	5	13.89
Anne Eğitim Düzeyi	1. Okuryazar değil	1	2.77
	2. İlkokul	22	61.11
	3. Ortaokul	8	22.22
	4. Lise	5	13.88
	5. Üniversite ve üstü	-	-
Baba Meslek Durumu	1. İşçi	23	63.88
	2. Esnaf	8	22.22
	3. Çiftçi	3	8.33
	4. Memur	2	5.55
Anne Meslek Durumu	1. Ev hanımı	25	69.44
	2. İşçi	11	30.55

Tablo 3.2 incelendiğinde 7/G sınıfı ebeveynlerinin eğitim oranının düşük seviyede kaldığı, babaların en çok işçi olarak çalıştığı ve annelerin çoğunluğunun ev hanımı olduğu yorumu yapılabilir. Sınıfta 25 kız, 11 erkek öğrenci yer almaktadır. Okul rehberlik servisiyle görüşülüp 7/G sınıfında sürekli devamsız, kaynaştırma veya herhangi özel bir sorunu olan öğrenci olmadığı bilgisi alınmıştır. Araştırmacı, sınıfın dersine giren branş öğretmenleriyle ve aynı zamanda 7/G sınıf rehber öğretmeniyle görüşmeler yapmış ve bunun sonucunda sınıfın genel başarı seviyesinin ortanın üstünde olduğu kanısına varmıştır. Bunun yanı sıra sınıftaki her öğrenci hakkında

sınıfın dersine giren öğretmenlerin görüşü alınmıştır. Aşağıda öğrencilere yönelik betimleyici kısa bilgiler Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrenciler İçin Tanıtıcı Bilgiler[7]

AY1K: Çok konuşkan bir öğrenci değildir. Notları gayet iyidir. Derste çok fazla söz alan bir öğrenci değildir. Buna rağmen soru sorulduğunda bocalamaz. Babası fabrika işçisi, anne ev hanımıdır.
AY2K: Çok açık sözlü ve görüşlerini ifade ederken öğretmenden çekinmeyen bir öğrencidir. Topluluk içerisinde rahat konuşabilen özgüveni yüksek bir öğrencidir. Dersleri çok iyi değildir; ama sözel iletişim becerileri çok gelişmiştir. Babası fabrika işçisi, annesi ev hanımıdır.
AY3E: Sınıfın en çok konuşan öğrencisidir. Aşırı gereksiz konuşmaları ve derste çok fazla soru sormalarıyla sınıfın dersine giren öğretmenler tarafından tanınan bir öğrencidir. Tarih konularına meraklıdır. Tarihte yaşanmış ilginç olayları kendi öğrenip sınıfta öğretmene çeşitli sorular çok fazla sorar. Notları gayet iyidir. Babası fabrika işçisi, annesi ev hanımıdır.
AY4E: Derslerinde başarılı olmasına rağmen sınıfın sessizleri arasında ilk üçe girer. Konuşurken çok sakin konuşur. Derste çok fazla soru sormaz ama sınavlarda başarılıdır. Kendi halinde kimseye zararı olmayan ve varlığıyla yokluğu belli olmayan bir kişiliğe sahiptir. Babası fabrika işçisi, annesi ev hanımıdır.
AY5K: Sınıfa bu sene yeni gelen öğrencilerden birisidir. Çok sakin yapısı vardır. Buna rağmen çok düzgün konuşan, kelime dağarcığı çok gelişmiş bir öğrencidir. Derse fazla katılmaz; ama sorulan sorulara çok net cevap verir. Babası özel güvenlikçi, annesi ev hanımıdır.
AY6K: Sınıfın en sessiz iki öğrencisinden birisidir. Derslere katılımı az ve arkadaşlarıyla sosyal etkileşimi kısıtlıdır. Notları orta düzeydedir. Varlığıyla yokluğu belirsizdir. Asla okumak için kendisi söz istemez. Babası çiftçi, annesi ev hanımıdır. Yurtta kalıyor. Hafta sonları her zaman olmasa da köyüne gidiyor.
AY7E: Çok konuşkan bir öğrenci değildir. Sessiz ve sakin bir yapısı vardır. Dersleri iyi seviyededir. Derslerde çok fazla söz almaz; ama kendisine sorulan sorulara genelde doğru cevap verir. Babası fabrika işçisi, annesi ev hanımıdır.
AY8K: Çok zeki bir öğrencidir. Muazzam bir resim yeteneğine sahiptir. Dersi dinlerken bile bir şeyler karalar. Konuşkan bir yapısı yoktur. Sorulan bütün sorulara doğru cevap verir. Kendisi derste soru sormaz. Bütün derslerinin ortalaması 90 ve üzeridir. Baba ve annesi fabrika işçisidir.
GENÇ1E: Konuşkan ve derste çok fazla soru soran bir öğrencidir. Sosyal bilgiler derslerine çok fazla ilgi duymaktadır. Şakacı ve kendiyle barışık bir yapıya sahiptir. Bütün derslerinin not ortalaması 85'in üzerindedir. Baba ve annesi fabrika işçisidir.
GENÇ2E: Derste çok fazla soru soran ilgili bir öğrencidir. Bütün derslerinin ortalaması 90'ın üzerindedir. Çok şımarık bir yapıda değildir. Ders dışında genelde sakin ve sessizdir. Babası fabrika işçisi, annesi ev hanımıdır.

[7] Uygulamalardan önce odak grup görüşmeleri için sınıf beş gruba ayrılmıştır. Grup isimlerini öğrenciler kendileri belirlemiştir. Buna göre Ayyıldızlar (AY), Genç Tayfalar (GENÇ), Süper Gezginler (SÜP), Görgülüler (GÖR) ve Gezgin Tayfalar (GEZ) grupları oluşmuştur. Öğrenciler bulundukları grup adı, gruptaki sırası ve cinsiyetlerine göre kodlanmıştır. Örneğin "AY1K" kodu Ayyıldız grubundaki 1. sırada yer alan ve cinsiyeti kız olan öğrenciyi betimlemektedir.

bir saat uzaklıkta olan Akhisar, Kula ve Sardes'e yapılan geziler ise tam gün (09.00-17.00) tasarlanmıştır.

Tablo 3.4. Uygulama Takvimi

TARİH	ETKİNLİKLER	MEKÂN
14/03/2017 (40 dk.)	Fotoğraflardaki Manisa	**MÜZE ÖNCESİ (OKULDA)**
15/03/2017 (80 dk.)	Geçmişten Günümüze Manisa'da Yerleşme (1) Geçmişten Günümüze Manisa'da Yerleşme (2)	
16/03/2017 (80 dk.)	Geçmişten Günümüze Manisa'da Mahallelerin Gelişimi Sokaklarımız Adlanıyor	
21/03/2017 (40 dk.)	Kültürel Mirasımızı Keşfediyoruz	
22/03/2017 (80 dk.)	Tarihi Mekânlar ve Turizm Envanteri	
03/04/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Manisa Müzesindeki İlk Günüm Hat Sanatı Kültürel Mirası Koruma ve Yaşatma	**MANİSA MÜZESİ**
19/04/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Manisa Müzesi Yaratıcı Drama Etkinlikleri	**MANİSA MÜZESİ**
21/04/2017 (09.00 ile 17.00 arası)	Eski Güzel Günleri Anmak ve Yaşatmak: Ravika Köyü Klasik Araç Müzesi	**AKHİSAR**
24/04/2017	Magnesia'dan Saruhan Sancağına: Ulu Cami Ulu Camiden Muradiye'ye: Türk Mimari Anlayışındaki Değişim ve Süreklilik	**MANİSA ULU CAMİ**
28/04/2017 (09.00 ile 17.00 arası)	Tarihi Sokaklarda Kaybolmak: Kula Evleri Tarihi Odalarda Geçmişe Yolculuk Eskiyen ve Unutulan Eşyalardaki Hüzün	**TARİHİ KULA EVLERİ**
02/05/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Hafsa Sultan'ın Emaneti: Sultan Cami Osmanlı Eğitim Sisteminin Temeli: Medreseler Güneş Saati Mesir Macunu Şenlikleri	**SULTANİYE KÜLLİYESİ**
03/05/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Mimar Sinan'ın Manisa'ya Hediyesi: Muradiye Camisi Taşların Sırrı Muradiye'nin Kayıp Çinileri	**MURADİYE CAMİ**
08/05/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Müzikle Tedavi ve Meşguliyet Terapisi Tıp Tarihi Müzesi Yaratıcı Drama Etkinlikleri	**TIP TARİHİ MÜZESİ**
11/05/2017 (12.00 ile 17.00 arası)	Osmanlı Kültüründe Estetik ve Zarafet Meyvelerin Mitolojisi	**MANİSA MÜZESİ**
14/05/2017 (09.00 ile 17.00 arası)	Dokunduğu Her Şeyi Altına Çeviren Kral Midas Sikkeyi Buldum Zengin Oldum Lidyalı Arakne'nin Örümcek Oluşu Sardes Antik Kenti Yaratıcı Drama Etkinlikleri	**SARDES ANTİK KENTİ**
16/05/2017 (80 dk.)	Manisa Müzesi Benden Sorulur	**MÜZE SONRASI (OKULDA)**
17/05/2017 (80 dk.)	Manisa Yolcusu Kalmasın	

Tam gün yapılan gezilerde öğle yemeği arası verilip öğrencilerin kendi evlerinden getirdikleri yiyecekleri yemeleri için gerekli ortam sağlanmıştır. Gezilere otobüs temin edilmesi amacıyla Manisa Büyükşehir Belediyesi'ne araştırmanın Manisa'nın tarihi ve kültürel değerleri ve tanıtımı açısından önemini belirten bir dilekçeyle başvurulmuş; fakat olumsuz yanıt alınmıştır. Bunun üzerine aynı başvuru merkez ilçe Yunusemre Belediyesine yapılmıştır. Yunusemre Belediyesi; ilçe merkezinde yarım gün öğleden sonra tasarlanan yedi uygulamaya yönelik araç temin edeceğini ve bunun yanı sıra tam gün sürecek olan uygulamalardan (Akhisar, Kula, Sardes) ise sadece Kula gezisinin ulaşımını üstleneceğini bildirmiştir. Akhisar ve Sardes gezileri için gezi yönetmeliğindeki şartları taşıyan özel bir taşıma firmasıyla anlaşılmıştır.

3.2.4. Eylem Planının Uygulanması

Uygulamalar 2017 yılı Mart ayının ikinci yarısı ile Mayıs ayının ilk yarısı arasında gerçekleştirilmiştir. Uygulamalara başlamadan önce 7/G sınıfı öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik algı ve tutumlarını ortaya koymak, müzelere ve tarihi mekânlara ilişkin bilişsel, duyuşsal ve sosyal özelliklerini anlamak, daha önce yaptıkları okul dışı gezilerin niteliklerini belirlemek ve öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel değerlerine yönelik farkındalıklarını saptamak amacıyla odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Araştırmacı odak grup görüşmeleri öncesinde sınıfı beş gruba ayırmıştır. Grupları belirlerken heterojen bir yapıda olmaları için cinsiyet dengesini gözetmiştir. Grup isimlerini öğrenciler kendileri belirlemişlerdir. Ön odak grup görüşmeleriyle öğrencilerin eylem planı öncesinde mevcut algı, tutum, görüş ve farkındalık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmacı uygulamalara başlamadan önce araştırmanın genel mantığını öğrencilerle paylaşarak onları süreç hakkında bilgilendirmiştir. Bunun yanı sıra veli toplantısı yaparak velileri bilgilendirmiştir. Veliler, araştırmanın geneli boyunca destek olarak araştırmacıya herhangi bir sıkıntı yaşatmamıştır. Odak grup görüşmelerinden sonra Tablo 3.4'te belirtilen tarihlerde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Müzeler ve tarihi mekânlarda etkinlikler yapmadan önce öğrencileri hem konuya ısındırmak hem de Manisa'nın tarihi ve kültürel değerlerine yönelik farkındalık seviyelerini artırmak amacıyla okulda müze öncesi etkinlikler yapılmıştır. Süreç bu şekilde devam ederek araştırma kapsamındaki müzeler ve tarihi

mekânlarda uygulamalar yapılmıştır. Müze ve tarihi mekân ziyaretleri sonrasında müze sonrası etkinlikler okulda yapılmıştır. Uygulama sürecinin her aşamasında veri toplama işlemi yapılmıştır. Araştırmanın genel bir değerlendirmesini yapmak amacıyla daha önce oluşturulan gruplarla tekrardan odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu şekilde öğrencilerin araştırma süreci boyunca öğrendikleri, hissettikleri, düşündükleri vb. şeyleri kendi ağızlarından aktarmaları sağlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın asıl amacı öğrencilerin; müzeler ve tarihi mekânların toplum açısından önemini kavrayarak yanı başlarındaki tarihi ve kültürel değerlerin farkına varmalarıdır. Müze ve tarihi mekânlardaki öğrenme süreci, daha çok yaşantıya dayalı ve duyuşsal alanı hedeflediği için standartlaştırılmış nicel ölçme araçları kullanılmayarak araştırmanın bütüncül yapısına uygun olduğu öngörülen nitel veri toplama araçları kullanılmıştır. Araştırma sürecinin bütün aşamalarında kullanılan veri toplama araçları Diyagram 3.2'de gösterilmiştir.

Diyagram 3.2. Veri Toplama Araçları

Uygulamalardan önce ve uygulama sonrasında öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları (EK 4, EK 5) aracılığıyla öğrencilerin süreç başında ve süreç sonunda görüş, algı ve farkındalıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanırken

tez danışmanları ve tez izleme komitesi üyelerinden uzman görüşü alınmıştır. Uygulamalara başlamadan önceki odak grup görüşmeleri yaklaşık otuz dakika sürerken; uygulama sonundakiler ise ortalama bir saati bulmuştur. Araştırmacı uygulamaların tamamında öğrencileri gözlemleyerek gerekli notlar almıştır. Uygulamaların bazı bölümleri videoya kaydedilmiştir. Ayrıca her uygulamadan sonra öğrenciler; o gün öğrendikleri şeyleri, duygu-düşünce ve hissettiklerini anlatan günlük tutmuşlardır. Öğrencilere günlük tutma yönergesi verilerek günlüklerde nelerden bahsetmeleri gerektiği hakkında öğrencilere yol gösterilmiştir. Geliştirilen etkinlikler, öğrencilere araştırmanın amacı doğrultusunda kazandırılması beklenen sosyal bilgilere özgü becerileri kazandırmanın yanı sıra veri toplama aracı olarak da işlev görmüştür.

3.4. Araştırmacının Rolü

Berg (2001) eylem araştırma sürecinde araştırmacının daha katılımcı ve etkin bir rol alması gerektiğini belirtmiştir. Diğer klasik araştırma modellerine göre eylem araştırmasında araştırmacının rolünün çok önemli olduğunu vurgulamıştır. O'Brien'a (2001) göre eylem araştırması aşamalarında araştırmacının planlayıcı, lider, katalizör, öğretmen, dinleyici, sentezleyici, kolaylaştırıcı, tasarımcı, gözlemci, muhabir vb. rollerini üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Çalışma grubunun sosyal bilgiler derslerine giren araştırmacı, öğretmen olmanın verdiği avantajları çalışma süresince kullanmıştır. Araştırma sürecinin tamamında aktif bir şekilde çalışarak çeşitli rollere bürünmüştür. Diyagram 3.3'te araştırmacının süreç boyunca üstlendiği roller görselleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Gözlem ve görüşmeler yoluyla elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi, bulguların düzenlenerek sınıflandırılması ve karşılaştırılarak kuramsal sonuçlara ulaşılması aşamalarını içeren bir nitel veri analizi yöntemidir (Cohen vd., 2007). İçerik analizindeki temel hedef, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve kategoriler dahilinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). Mülakatlardaki ses kayıtları kelime işlemci programına bire bir aktarılmıştır. Öğrencilerin yorumları defalarca okunarak birimlere ayrılmış ve içerik analizine tabi tutularak kodlanmıştır. Kodlama yapılırken olabildiğince, öğrenciler tarafından dile getirilen kavramlar

kullanılmıştır. Öğrencilerin söyledikleri kavramlar kodlamada yetersiz kaldığı zamanlarda ilgili fenomeni en iyi şekilde karşılayacak kodlar araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Kodlardan benzer özelliğe sahip ve anlamca birbirine yakın olanlar aynı kategoride değerlendirilmiştir. Öğrenci ürünlerinden ve veli görüş formundan elde edilen verilere doküman analizi ve içerik analizi yapılmıştır.

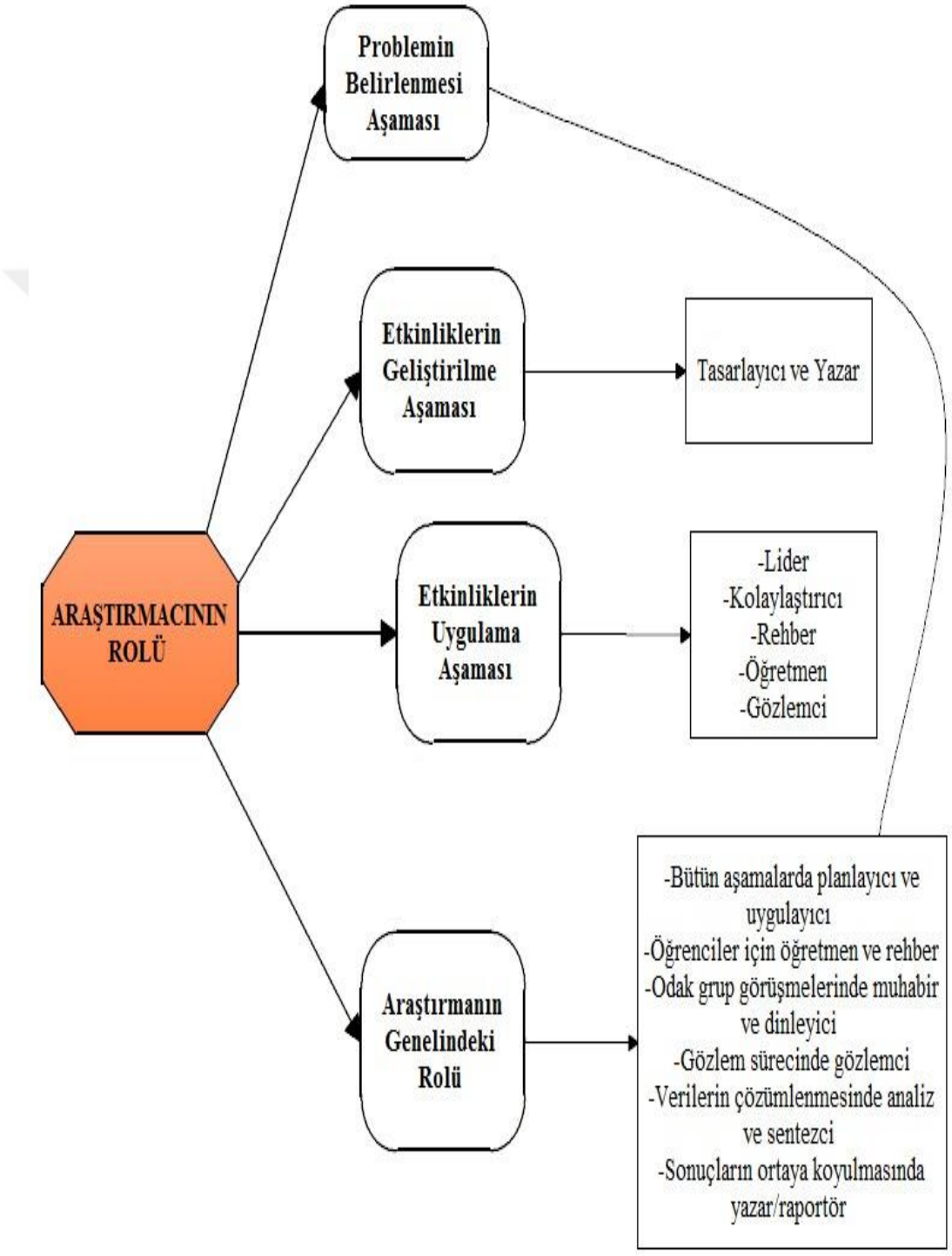

Diyagram 3.3. Araştırmacının Rolü

Farklı türden verilerin bir arada olması nedeniyle içerik analizi sürecindeki kodlamalar esnasında sürekli karşılaştırma analizi yapılmıştır (Miles ve Huberman, 1994; Punch, 2005). Karşılaştırma, soyut kavramları belirlemede ve kodlamada önem taşır. Kodlamanın ilk aşamasında, verilerdeki farklı görüngüleri karşılaştırarak görgül verilerden daha soyut kavramlara ulaşılır. Dolayısıyla soyutluk düzeyini arttırmayı, kavramları geliştirmek için oldukça önemli olan "yukarı taşımayı" sağlayan şey karşılaştırmadır (Punch, 2005: 198). Aynı şey bir üst derecedeki kodlama için de geçerlidir. İlk soyutluluk düzeyindeki kavramları ve bu kavramların özelliklerini karşılaştırmak, daha soyut kavramları belirlemeyi mümkün kılar (Punch, 2005). Temalara ulaşabilmek için kodlamalardan faydalanılmıştır. Kodlamalar ise odak grup görüşmeleri, öğrenci günlükleri, araştırmacı saha notları, geliştirilen etkinlikler, video kayıtları ve veli görüş formundan elde edilen veriler karşılaştırılarak aynı grupta yer alıp anlamlı bir bütün oluşturanların birleşiminden oluşmuştur. Alıntılarda sürekli karşılaştırma yöntemine uygun olarak odak grup görüşmeleri, araştırmacı günlüğü, öğrenci günlüğü ve veli görüş formundan elde edilen veriler bir arada kullanılmıştır.

3.6. İnandırıcılık (İç Geçerlik)

İnandırıcılığı artırmak amacıyla ön odak grup görüşmesi ve son odak grup görüşmesinde yer alan görüşme soruları (EK 3, EK 4) okuyuculara sunulmuştur. Kategoriler oluşturulurken mümkün olduğunca anlaşılabilir olmasına dikkat edilmiş ve okuyucuların anlayabilmeleri için aşırı soyutlama yapılmamıştır. İnanılırlığı artırmak amacıyla bulguların sunumunda ön odak ve son odak grubu görüşmelerinden ve öğrenci günlüklerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3.7. Tutarlılık (İç Güvenirlik)

Araştırmanın tutarlılığını artırmak için kodlama işlemleri araştırmacı ve tez danışmanları tarafından ayrı ayrı yapılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı olan durumlar belirlenerek üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenirlik formülü [p= Görüş birliği / (Görüş birliği + görüş ayrılığı)] hesaplanarak araştırmacı ve birinci tez danışmanı arasında % 89; araştırmacı ile ikinci tez danışmanı arasında % 86 bulunmuştur. Miles ve Huberman'a (1994) göre bir araştırmanın güvenilir kabul edilmesi için güvenirlik yüzdesinin % 70'in üzerinde olması gerekmektedir.

3.8. Aktarılabilirlik (Dış Geçerlik)

Okuyucuların araştırmanın her aşamasını daha iyi anlayıp gözünde canlandırabilmeleri için eylem araştırması döngüsünün her aşaması ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Bulgular ve yorumlamalar kısmında olabildiğince ayrıntılı bilgiler verilerek mevcut resim ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bulgular kısmındaki alt başlıkların ve kategorilerin daha iyi anlaşılabilmesi için her bir kategoriye denk gelen odak grup görüşme sorusu verilerek öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların okuyucular tarafından daha iyi anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Araştırma raporunun yazımında sade ve net bir dil kullanılmaya çalışılarak farklı okuyucuların aynı anlamı çıkarmaları amaçlanmıştır. Okuyucuların uygulama sürecini daha iyi kavrabilmeleri için araştırma kapsamına alınan dokuz mekân hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiş; bunun yanı sıra ilgili yerler ile ilgili ayrıntılı bilgiler dipnotlarda okuyucuların kullanımına sunulmuştur.

3.9. Teyit Edilebilirlik (Dış Güvenirlik)

Araştırmada teyit edilebilirliğin (dış güvenirlik) sağlanabilmesi için süreç boyunca elde edilen bütün ham veriler (transkriptler, öğrenci günlükleri, video kayıtları, araştırmacı günlükleri, etkinlikler, çalışma yaprakları vb.) tez izleme komitesi üyeleriyle paylaşılmıştır. Araştırmacı çalışma boyunca elde ettiği verileri ilgili kişi ve kurumların inceleyebilmesi için saklamaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçlarına yanıt bulmak amacıyla önceki kısımda belirtilen veri toplama araçlarıyla edinilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda ortaya çıkarılan bulgular beş ana başlıkta toplanmıştır. Diyagram 4.1'de bu başlıklar yer almaktadır.

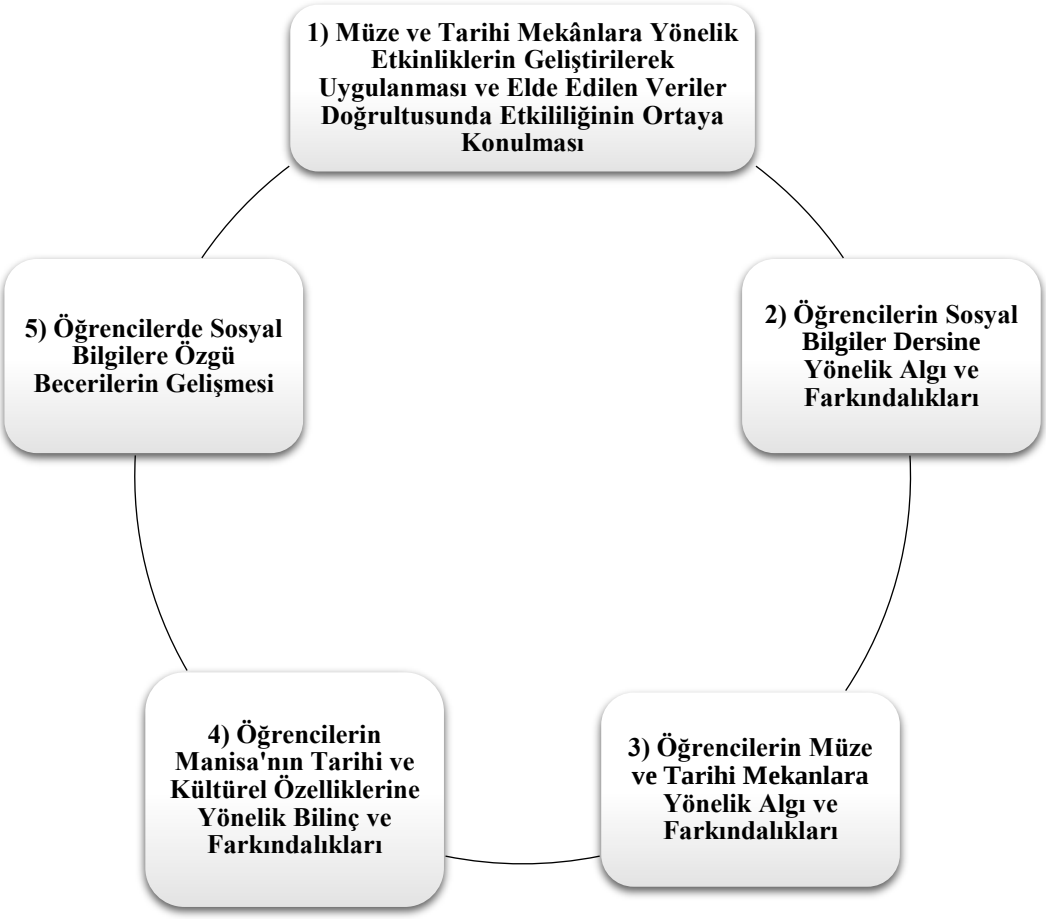

Diyagram 4.1. Araştırmanın Amacı Doğrultusunda Ortaya Çıkarılan Bulgular

Buna göre araştırmanın dördüncü bölümünün birinci kısmında; müzeler ve tarihi mekânlara yönelik geliştirilen etkinliklerin genel yapısı, etkililiği, araştırmanın amacına uygunluğu ve uygulanabilme durumu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu

bölümde uygulamaların işe yarayıp yaramadığı verilerden çıkarılan bulgularla ortaya konularak araştırmanın genel amacı çerçevesinde yorumlanmıştır.

Bu bölümün ikinci kısmında, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgiler algıları ve bu derse yönelik farkındalıklarına katkıları üzerinde durulmuştur. Üçüncü kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlara yönelik algılarını nasıl ve hangi yönde etkilediği üzerinde durulmuş; dördüncü kısımda ise öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik bilinç ve farkındalıklarına katkıları ortaya konulmuştur. Beşinci kısımda, bütün bu uygulama süreci boyunca öğrencilerde sosyal bilgiler dersine özgü becerilerin nasıl ve hangi yönde geliştiğine bakılmıştır.

4.1. Müze ve Tarihi Mekânlara Yönelik Etkinliklerin Geliştirilerek Uygulanması ve Elde Edilen Veriler Doğrultusunda Etkililiğinin Ortaya Konulması

Bu kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların işe yarayıp yaramadığı hakkında genel bir bakış açısı ortaya konulması amacıyla elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Duyuşsal ve Bilişsel Doyum: Uygulanan etkinliklerin öğrencilerde duyuşsal ve bilişsel açıdan nasıl ve ne yönde katkı sağladığını ortaya koymak amacıyla uygulama sonrasındaki odak grup görüşmelerinde öğrencilere "Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarında ders işlerken neler hissettiniz ve neler düşündünüz?" sorusu yöneltilmiştir. Diyagram 4.2'de öğrencilerin duyuşsal açıdan, Diyagram 4.3'te bilişsel açıdan yaşadıkları doyum ve memnuniyet ortaya konulmuştur.

Diyagram 4.2'de görüleceği üzere geliştirilen etkinlikler ve uygulamalar öğrencileri duyuşsal açıdan olumlu yönde etkilemiştir. Öğrenciler en çok mutlu olduklarını ve eğlendiklerini beyan etmişlerdir. GÖR2K ve AYK5 kodlu öğrenciler duygularını şu şekilde dile getirmiştir:

"Kendimi mutlu ve rahat hissettim. Müzedeki insanlar hakkımızda olumlu şeyler söylediği için daha çok mutlu oldum." (GÖR2K).

"Bugün Manisa'da ilk kez müzeye gittim. Manisa Müzesi'ne. Bugün gerçekten çok heyecanlıydım. Manisa Müzesi'ni duymuştum; ama daha önce gitmediğim için heyecanım giderek artıyordu. Çok mutluydum. Nasılsa ilk kez gezi yapan bir okuldayım. Bu mutluluğum gezi sonuna kadar da devam etti. Bazı şeyler de çok

hoşuma gitti. Müzede oynadığımız oyunlar, kil çalışması, müzenin içindeki eşyalar ve üzerlerindeki desenler, yazılar ve işlemeler. O dönemdeki insanların bu şekilleri, desenleri ve yazıları nasıl taşlara kazımışlar hala aklım almıyor." (AY5K Öğrenci Günlüğü).

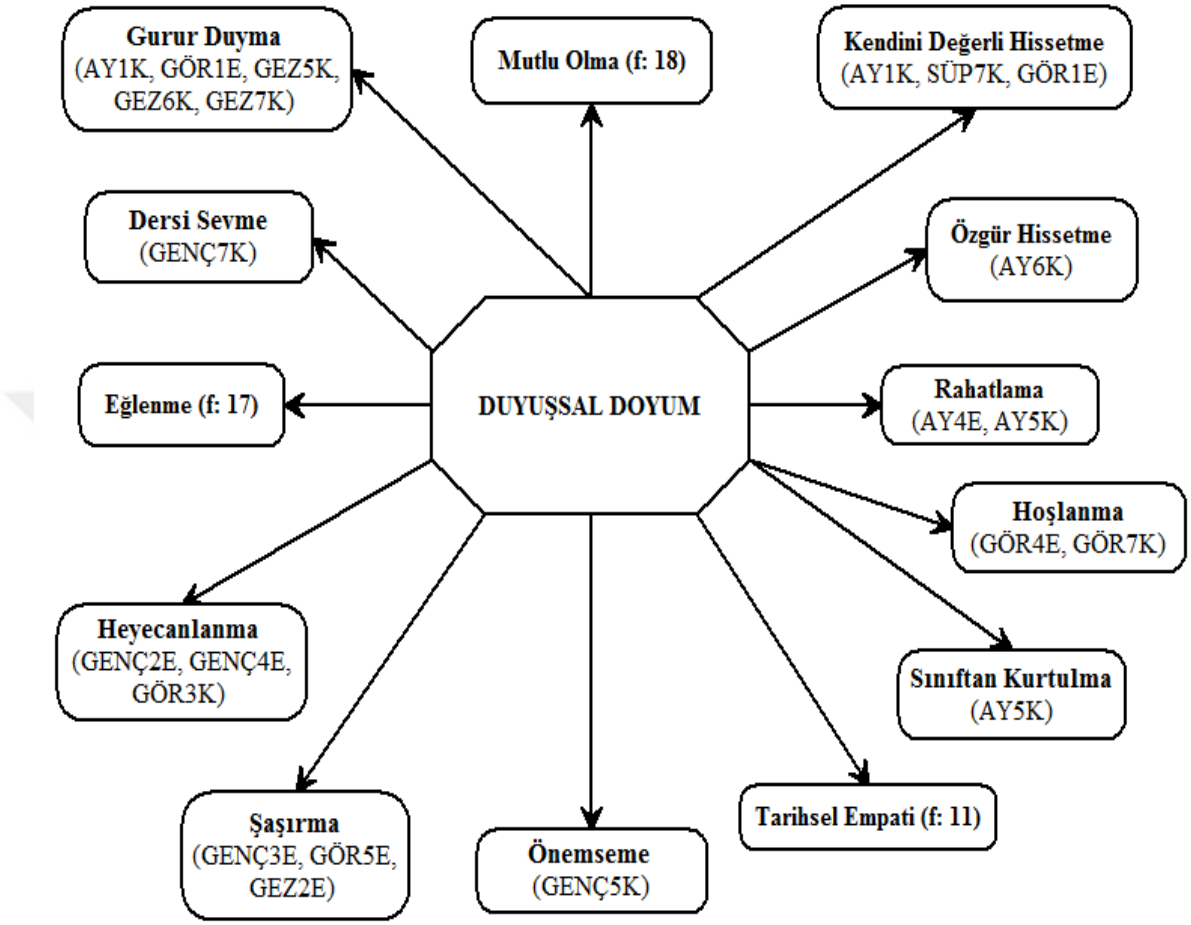

Diyagram 4.2. Müzeler ve Tarihi Mekânlarda Ders İşlemenin Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimlerine Katkısı

Uygulamalar neticesinde öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin geliştiği görülmektedir. Tarihsel empati becerilerine yönelik ayrıntılı açıklamalar bu bölümün 5. kısmında verilmiştir.

Öğrencilerin yaşadıkları kentin tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik farkındalık seviyeleri arttıkça tarihe olan ilgileri artmış ve tarih konularını daha fazla önemsemeye başlamışlardır. Ayrıca tarihimizdeki kültürel özelliklerin maddi kanıtlarıyla yüzleşerek tarihi ete kemiğe büründürmek, öğrencilerin atalarından gurur duymalarını ve tarih bilinci geliştirmelerini sağlamıştır. GÖR1E ve SÜP6K kodlu öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

"Kendimle gururlandım. Böyle bir ülkenin evladı olduğum için. Osmanlıda bu kadar ince şeyler olduğunu bilmiyordum. Pencerenin önünde kırmızı bir çiçek varsa

evde gelinlik çağda kız olduğu ve ona göre dikkat etmeleri gerektiği, sarıçiçek varsa evde hasta biri var demektir. Bunu herkesin bilmesi çok ilginç bir şey ve gururlandım." (GÖR1E).

"Odada önemli yazılar, hat sanatları, değerli çantalar, kılıçlar ve daha bir sürü şey vardı. Arka bahçede ise mezar ve mezar taşlarından oluşan bir bölüm vardı. Onlara bile işleme yapmışlar. Adamlar üşenmemiş yapmışlar. Böyle bir tarihi nesilden gelmek mükemmel bir şey. Bu müzeye geldiğim için çok mutluyum." (SÜP6K Öğrenci Günlüğü).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin farkındalık düzeyleri arttıkça tarihe olan bakış açısının olumlu yönde değiştiği söylenebilir. GENÇ5K kodlu öğrenciden alınan aşağıdaki alıntı bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir:

"*Önceden sadece bir yapıttır deyip fazla önemsemedim ama görerek dokunarak akılda kalıcı oldu ve daha çok önemsemeye başladım."*

Daha önce buna benzer bir uygulama deneyimi olmayan ve klasik müze gezisine (bak-gör-geç) alışkın öğrenciler ilk başlarda tedirgin olduklarını, şaşırdıklarını ve heyecanlandıklarını dile getirmiştir. Aşağıdaki alıntı bu durumu daha iyi açıklamaktadır:

"*Önce heyecanlandım. İlk defa böyle bir şey yaptık. Ben korktum tarihi eserlerin başına bir şey gelecek diye, kırılacak veya bir şey olacak diye zarar gelmesinden korktum. Sonra alıştıkça gerçekten mutlu oldum."* (GÖR3K).

İlk uygulama Manisa Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, öğrencilere uygulama öncesi okulda her ne kadar gerekli bilgilendirmeleri yapmış olsa da ilk uygulama esnasında öğrencilerin şaşkın oldukları, müze çalışanlarından çekindikleri ve okul dışına çıktıkları için kurallara uymaya direndiklerini gözlemlemiştir. İlk uygulamanın sonlarına doğru müze çalışanlarıyla öğrenciler arasında olumlu yönde etkileşimin artmasıyla birlikte öğrencilerin üzerlerindeki şaşkınlığı atıp kendilerini daha rahat hissettikleri gözlemlenmiştir. Araştırmacının Manisa Müzesi'nde gerçekleşen ilk gün uygulaması ile ilgili tuttuğu günlükte bu durum şu şekilde dile getirilmektedir:

"*Öğrenciler okul dışına çıktıkları ve sadece kendi sınıflarıyla gezdikleri için yol boyunca çok mutluydu. Bende de doğal olarak heyecan ve gerginlik vardı. İki öğrenci geleceğini söylemesine rağmen gelmedi. İlk günden fire vermek canımı sıktı. Müzeye girdiğimizde öğrencilerim ürkek ve dağınık bir şekilde hareket ediyordu. İlk iş olarak öğrencilerime müzeyi kabaca gezdirdim. Daha sonra etkinliklerimize*

başladık. Müzeyi kabaca gezdikten sonra müzeden ayrılmayıp etkinlikler yapmamız, müze çalışanlarının dikkatini çok fazla çekti. Özellikle kil hamuru ve resim yapma etkinliklerinde öğrencilerle birlikte çalıştılar. Daha önce buna benzer etkinlikler görmediklerini belirtip hemen fotoğraf çekmeye başladılar. Müze müdürü bunları sosyal medyada paylaşacaklarını belirtti. Akşam 5'e kadar müzede beraberdik ve müzeyi beraber kapattık. Müze çalışanları çok şaşkınlar…" (Araştırmacı Günlüğü).

Uygulamaların sadece kendi sınıflarıyla yapılması öğrencilerin kendilerini özel ve değerli hissetmelerini sağlamıştır. Bunun bir sonucu olarak sosyal bilgiler dersini daha çok sevmeye başladıklarını belirtmişlerdir. GENÇ7K kodlu öğrencinin uygulamalara yönelik hisleri şu şekildedir:

"Sosyal bilgilerin daha zevkli bir ders olduğunu düşündüm. Gezerek-görerek daha anlaşılır olacağını düşündüm. I. dönem tarihi bu kadar sevmiyordum; çünkü akılda kalıcı olmuyordu ve daha zor oluyordu. Şimdi sosyali daha fazla sevmeye başladım ve müzelerde geçirdiğim zamanın ne kadar değerli olduğunu düşündüm." (GENÇ7K).

Yukarıdaki alıntı, müze öğrenmelerinin duyuşsal açıdan önemli faydaları olduğunu ve öğrencinin uygulamalarda geçen zamanının kıymetini anladığını göstermektedir.

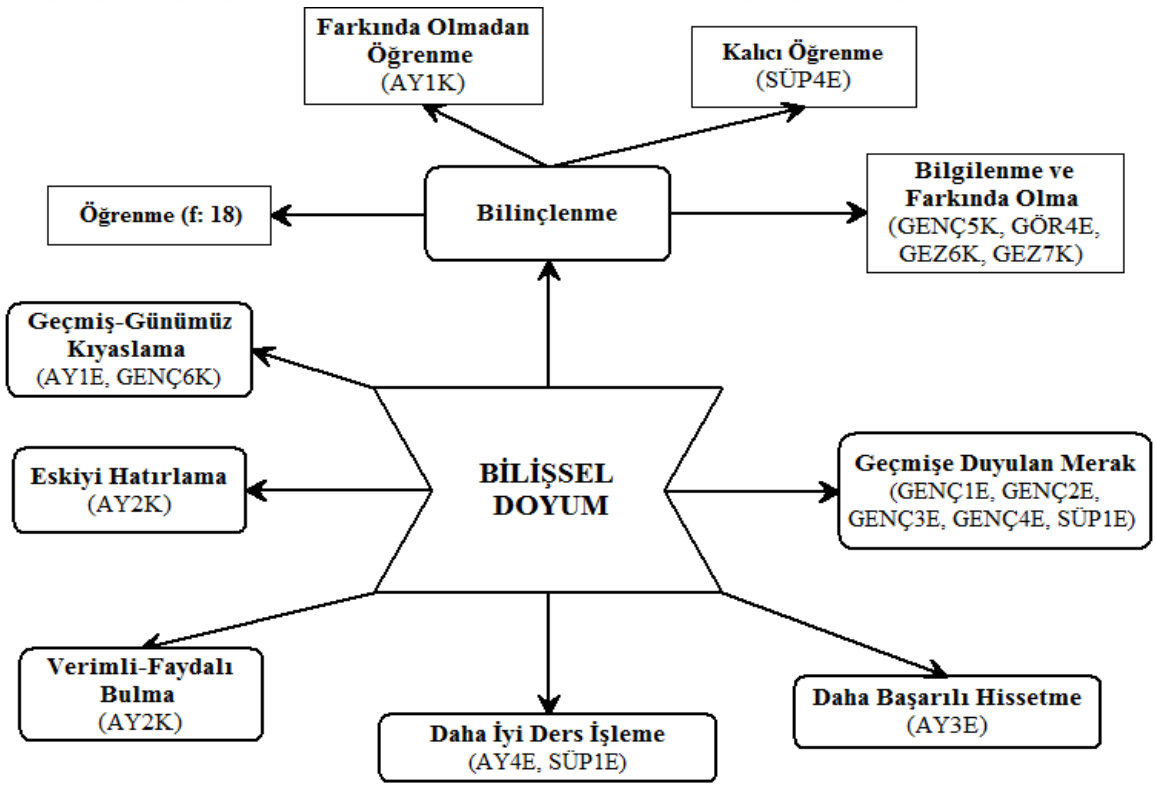

Diyagram 4.3. Müzeler ve Tarihi Mekânlarda Ders İşlemenin Öğrencilerin Bilişsel Gelişimlerine Katkısı

Diyagram 4.3'te görüldüğü üzere etkinlikler ve uygulamaların öğrencileri bilişsel açıdan olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Öğrenciler öğrenme kategorisine daha çok vurgu yapmışlardır. Bunun yanı sıra Manisa'nın yerel tarihi ile ilgili daha önce bilmedikleri şeylerin farkına vardıklarını beyan etmişlerdir. Aşağıda bu duruma yönelik alıntılar yer almaktadır:

"Ben çok bilgilendirici bir şey olduğunu düşünüyorum; çünkü normalde kitaplarda böyle bir şeyler yazmıyor ne kadar izlesen de araştırsan da böyle bir şey bulamazsın. Gözümüzle gördüğümüz ve dokunarak öğrendiğimiz için daha çok aklımızda kalıyor ve bilgilendirici oluyor." (GÖR3K).

"Güzeldi. Diğer sınıflar dersi sınıfta işliyorlardı; ama biz etkinlik yaptık. Yaşayarak işledik, unutmayacağız ve kalıcı oldu." (SÜP3E).

Geçmişe duyulan merak kategorisinde ise öğrenciler uygulama yapılan mekânlarda gördükleri tarihi bina ve eserlerden çok fazla etkilendikleri için bu yerler ve eserlerin nasıl ve hangi şartta yapıldıklarını merak edip kafa yormuşlardır. Bu durumu daha iyi betimlemek amacıyla aşağıda doğrudan alıntılara yer verilmiştir:

"O zamandaki insanların hangi malzemeleri kullanarak bu kadar yüksek bir binaları nasıl yaptıklarını düşündüm." (GENÇ4E).

"*Yapıların, camilerin nasıl yapıldığını düşündüm. Kula evlerinin yapısını düşündüm. O zamandaki komşuluk ilişkilerini düşündüm."* (GENÇ2E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin tarihi yapı ve eserlerin nasıl yapıldığını düşünerek bunlara yönelik çeşitli çıkarımlarda bulunmaları tarihsel empati becerilerinin olumlu yönde gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Altun (2016) tarafından lisans öğrencileriyle ve Akça-Berk ve Gültekin (2011) tarafından lise öğrencileriyle yapılan çalışmalarda; bu araştırma sonuçlarına paralel olarak günlük hayat, sosyal tarih ve sıradan bireylerin yaşamı merak edilen konular arasında yer almaktadır. Marino (2012) yerel tarih çalışmaları sayesinde öğrencilerin tarih konularına ilgi ve merak düzeylerinin artacağını vurgulamıştır. İnceledikleri tarihi nesnelerdeki sanatsal ve estetik gelişmişliğin günümüzde bile olmadığını fark eden öğrencilerin tarihe olan bakış açıları olumlu yönde değişmektedir. Bu durum öğrencilerin geçmiş-günümüz kıyaslaması yapmalarını da sağlamaktadır:

"*Şimdiki insanların teknoloji bağımlısı olduğu gördük. Eskiden herkes böyle bir şeyle uğraşırmış. Bir şeyleri elde etmek için çok zorlanırlarmış. Şimdiyse herkes teknoloji bağımlısı olmuş."* (AY1K).

"Eskiden insanlar daha düşünceli oluyormuş. Eskiden daha çok göze hitap eden şeyler tercih ediliyormuş. Günümüzde ise göze hitap eden şeylerden ziyade kullanışlılığa bakılıyor. Eskiden insanlar sanata daha çok değer veriyorlarmış." (GENÇ6K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin geçmişteki insanların sanatsal ve kültürel birikimlerine yönelik algılarının olumlu yönde değiştiği yorumu yapılabilir. Bilişsel doyum içerisindeki bir diğer kategori ise dersin daha iyi işlenmesi ve öğrencilerin kendilerini daha başarılı görmeleridir. Öğrenciler, uygulamalarla birlikte dersin daha anlamlı ve kalıcı olduğunu ve bu şekilde daha başarılı olduklarını belirtmektedir. Aşağıda bu durumu daha net açıklayan alıntılar yer almaktadır:

"Tarihi mekânlarda ders işlerken kendimi daha çok başarılı buldum." (GÖR6K).

"Eğer bu etkinlikler bütün Türkiye'de bütün sınıflara yapılırsa Türkiye gelişir ve daha verimli bir ülke olabilir." (SÜP2K).

Öğrencilere Göre Uygulamaların Faydaları: Öğrencilere göre, müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlemenin faydaları Diyagram 4.4'te gösterilmiştir.

Diyagram 4.4 incelendiğinde öğrencilere göre müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlemenin faydaları; tarih disiplini, ders ve kişisel doyum kategorileri altında toplanmıştır. Öğrenciler tarih disiplini kategorisinde en çok Manisa'nın tarihi ve kültürel özellikleriyle ve Manisa'nın tarihi yerlerini öğrenmelerinde uygulamaların faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Uygulamalar neticesinde yaşadıkları kentin tarihini, kültürünü, tarihi mekânlarını ve müzelerini öğrenerek yerel farkındalık geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu duruma örnek göstermek açısından aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

"Ben Manisa'da hiçbir yeri bilmiyordum. Bu gezilerden sonra her yeri öğrendim." (AY5K).

"Eskiden çevremle ilgili fazla bir bilgim yoktu. Bir soru sorulduğunda cami olarak değil de artık bir eser olarak ve anılarımın olduğu yer olarak hatırlayacağım. Önceden, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi için yaptırdığı yerleri bilmiyordum. Külliyeleri bilmiyordum." (GENÇ7K).

Ders kategorisinde öğrenciler müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlerken daha kolay öğrendiklerini ve edindikleri bilgileri unutmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma örnek olması açısından aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

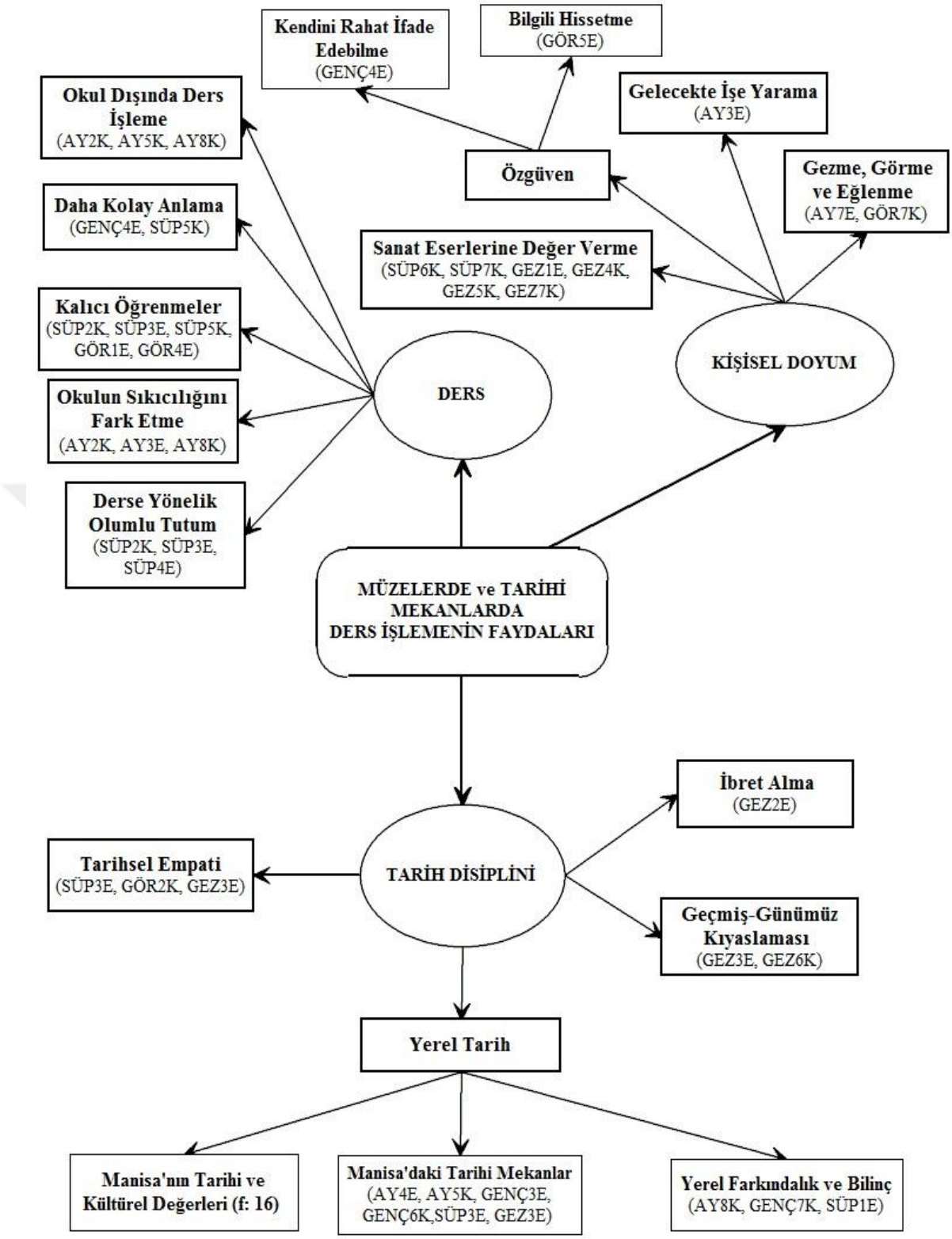

Diyagram 4.4. Öğrencilere Göre Müzeler ve Tarihi Mekânlarda Ders İşlemenin Faydaları

"Çok iyi oldu. Faydaları çok oldu. Oraya giderek öğrendik. Kitaptan işlemedik. Mesela Sardes'e gittik. Akılda kalıcı oldu. Deftere yazarak işleseydik. Sınav

zamanı tekrar deftere bakıp ezberlememiz gerekiyordu. Ama bugünkü sınava hiç çalışmamıza rağmen gezilerden dolayı çok rahat yaptık sınavı." (GÖR1E).

"Eskiden tarihten hiçbir şey anlamıyordum. Okursam hepsini unutuyor ve sıkılıyordum; ama şimdi görerek öğrendim ve benim için daha iyi oldu." (SÜP5K).

Ders kategorisi içerisinde derse yönelik olumlu tutum alt kategorisi göze çarpmaktadır. Öğrenciler etkinlikler ve uygulamaların sosyal bilgiler dersine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde katkı sağladığı dile getirmişlerdir. SÜP4E kodlu öğrencinin sosyal bilgiler dersine yönelik görüşü şu şekildedir:

"Eskiden sosyal dersi bana sıkıcı geliyordu artık daha eğlenceli. Hiçbir derste bu kadar gezip öğrenmemiştik. Bütün öğretmenler böyle yaparsa okula gelmeyen öğrenciler bile gelir." (SÜP4E).

SÜP2K kodlu öğrencide yaşanan değişim ise aşağıdaki alıntıdan daha net anlaşılmaktadır:

"*Eskiden sosyalin sadece tarihten ibaret olduğunu düşünüyordum. Sıkıcı olduğunu düşünüyordum. Öğrendiğim bilgiler kalıcı değildi; ama şimdi sosyal dersi sadece tarih değil bütün insanların yaşamı ve bilgiler akılda kalıyor." (*SÜP2K).

Öğrenciler, kişisel doyum kategorisinde yapılan uygulamalar neticesinde eğlendiklerini, görmedikleri yerleri görme fırsatını yakaladıklarını, kendilerini rahat ve huzurlu hissettiklerini, özgüven kazandıklarını, sanat eserlerini yakından tanıma fırsatı bulduklarını ve bu öğrendikleri bilgilerin gelecekte işe yarayacağını vurgulamışlardır. Bu durumu daha iyi açıklaması açısından aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

"Dışarda görerek dokunarak işlemek eğlenceliydi. Eskiden sosyal dersinde sadece Türk tarihi olduğunu düşünüyordum. Ama artık öyle değil. Eskiden yapılan sanatın ve eşyaların değerini daha iyi öğreniyoruz." (SÜP7K).

"*Avrupalıların bizlere barbar dediklerinin yanlış olduğunu düşündüm. O zamanlarda bile sanata ne kadar değer verdiğimizi düşündüm.*" (GEZ1F).

"*Önceden kendimi rahatça ifade edemiyordum. Şimdi daha rahat ifade edebiliyorum."*

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere öğrenciler sosyal bilgiler derslerini müzeler ve tarihi mekânlarda işlemekten gayet memnun kalmışlardır. Odak grup görüşmelerinde, günlüklerde ve veli anketlerinde yapılan uygulamaların faydaları çok net görülmektedir. Öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlemekten hoşnut kaldıkları araştırmacı tarafından süreç boyunca gözlemlenmiştir. Bununla

birlikte öğrencilerden, müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlemek ile ders kitabına bağlı kalarak ders işlemeyi karşılaştırmaları istenerek sürecin öğrencilere göre olumlu yanlarının daha da belirginleştirilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin tamamı, müze ve tarihi mekânlarda ders işlemenin kitaba bağlı okul öğrenmelerine nazaran daha iyi ve faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Müze ve Tarihi Mekân Öğrenmelerinin Okul Öğrenmelerinden Ayrılan Yönleri: Öğrencilere göre müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin okul öğrenmelerinden ayrılan yönleri ve olumlu özellikleri Diyagram 4.5'te gösterilmiştir.

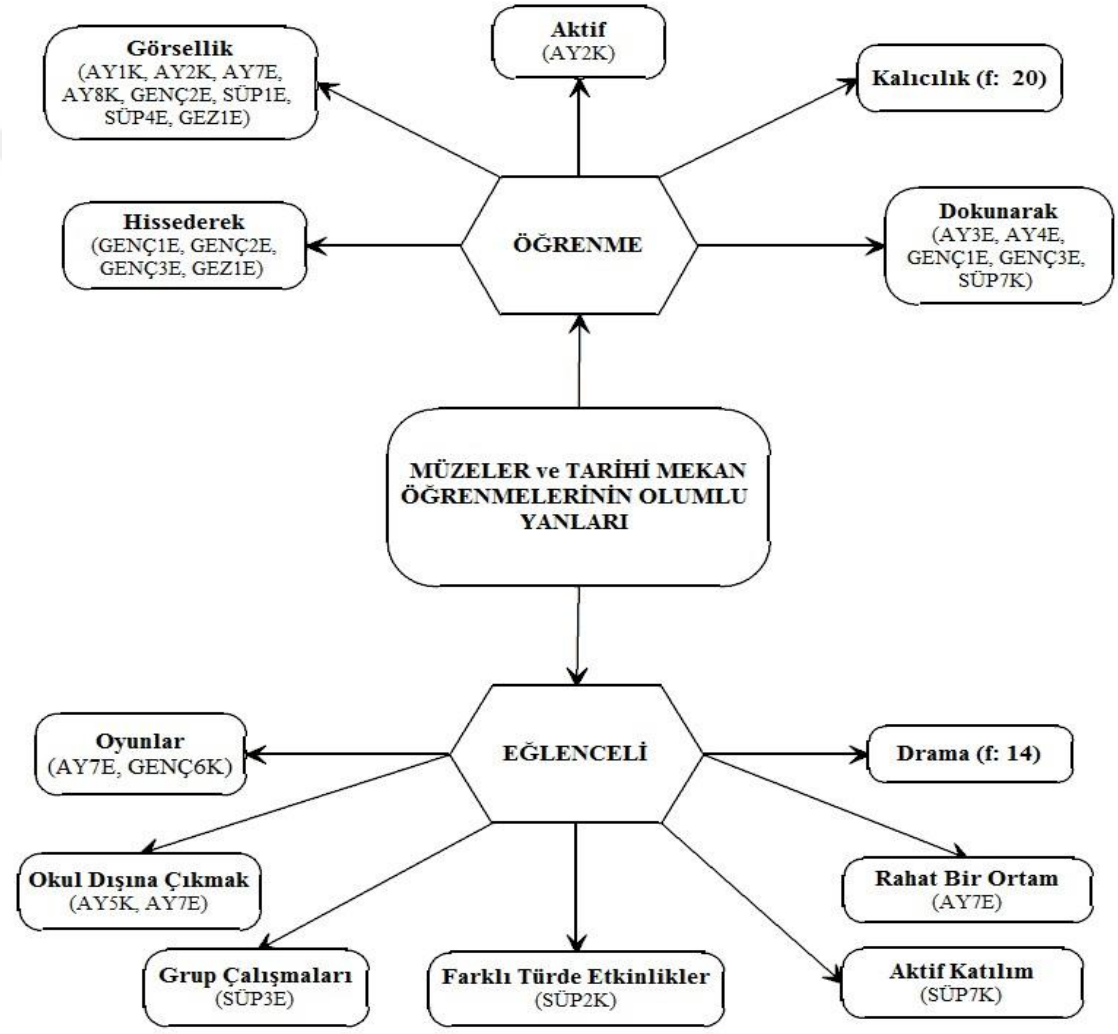

Diyagram 4.5. Müze ve Tarihi Mekân Öğrenmelerinin Olumlu Yanları

Diyagram 4.5'te görüldüğü üzere öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlarda ders işlemeyi tercih etmelerinin nedenleri öğrenme ve eğlence adı altında iki ana kategoride toplanmıştır. Buna göre müze öğrenmelerini okul öğrenmelerinden ayıran farklar; daha kalıcı olması, dokunabilmeyi sağlaması, hissederek öğrenmeye imkân

tanıması, göze hitap etmesi ve aktif katılımı sağlamasıdır. Öğrenme kategorisine ait doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

"*Müzelerde öğrenmek daha iyi; çünkü gezerek öğreniyoruz hayatı yerinde işliyoruz daha faydalı oluyor. Daha akılda kalıcı oluyor. Sınıfta işlersek pek akılda kalıcı olmuyor bir iki ay sonra unutuyoruz. Müzede olduğunda hiç unutmuyoruz hep akılda kalıyor."* (AY5K).

"Müzede ve tarihi mekânda ders işlemek daha faydalıdır; çünkü müzeye adım attığımızda kendimiz kitabın içindeymişiz gibi hissediyorum. Kitapta gördüğümüz resimlerin aynısını çıplak gözle görüyoruz." (GEZ1E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmenin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin ifadeleri, müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin duyuşsal hedefleriyle birebir örtüşmektedir. Yaşantı ve aktif katılım temelli olması nedeniyle müze ve tarihi mekân öğrenmeleri daha kalıcı olmaktadır.

İkinci ana kategori, öğrencilerin müze ve tarihi mekân öğrenmelerini eğlenceli bulmalarıdır. Alt kategorilere bakıldığında yaratıcı drama uygulamalarının çok sık dile getirildiği görülmektedir. Yaratıcı dramalar neticesinde öğrenciler aktif katılım sağlayarak hem eğlenmiş hem de öğrenmişlerdir. Daha önce böyle bir uygulamayla karşılaşmayan öğrenciler için yaratıcı dramalar farklı bir deneyim olmuştur. GENÇ5K kodlu öğrencinin yaratıcı drama ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

"Drama çok eğlenceli bir oyun. En çok aklımda bu oyun kaldı; çünkü o dramayı herkesin içinde canlandırmak ve utanç duygusunu aza indirmek beni çok sevindirdi. Bu yüzden aklımda kaldı." (GENÇ6K Öğrenci Günlüğü)

Okul dışına çıkmak ve rahat bir ortamda oyunlar oynayarak grup çalışmalarıyla farklı türden etkinlikler yapmak, öğrenciler için çok uzak ve yapılması zor şeyler olarak görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak öğrencilerin hayatı bizzat yerinde öğrenmek yerine, dört duvar arasında kitaplara bağlı kalarak öğrenmek zorunda bırakılmaları gösterilebilir. Aşağıda GENÇ6K kodlu öğrencinin bu konudaki görüşleri yer almaktadır:

"Bence iyi ki de buraya gelmişiz de böyle eğlenceli oyunlar oynamışız. Tabi buraya geliş amacımız yalnızca eğlenceli oyunlar oynamak değil; burada tarihi eserleri oyunlar eşliğinde pekiştirip akılda kalıcı hale getirmek ve buradaki bilgileri unutmamaktır." (GENÇ6K Öğrenci Günlüğü).

Uygulamalarla birlikte öğrenciler okulda her zaman yaptıkları standart faaliyetlerin dışına çıkarak kendilerini daha rahat ve özgür hissetmişlerdir.

Akılda En Çok Kalan Uygulama Mekânları ve Nedenleri: Uygulamaların etkililiği ve işe yararlığını ortaya koymak amacıyla öğrencilere toplamda 9 ayrı uygulama mekânı içerisinden akıllarında en çok kalanın hangisi olduğu nedenleriyle birlikte sorulmuştur. Öğrencilerin akıllarında en fazla kalan uygulama mekânları ve nedenleri Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. En Çok Akılda Kalan Uygulama Mekânları ve Nedenleri

UYGULAMA MEKÂNI	NEDENİ
Akhisar Klasik Araç Müzesi	Antika (f: 3) Güzellik (f: 3) Çeşitli Özellikler (f: 2) Sağlamlık (f: 1) Canlı Görme (f: 1)
Sardes Antik Kenti	Gösterişli ve Büyük (f: 4) Fazla Etkinlik (f: 1) Tarihi Önem (f: 1) Rahat Bir Ortam (f: 1)
Ravika Köyü Müzesi	Eğlenceli (f: 3) Teknolojiden Uzak Bir Ortam (f: 1) Geçmişe Saygı (f: 1) Yapımında Emek Harcama (f: 1)
Tarihi Kula Evleri	Günümüzden Farklı (f: 2) Estetik (f: 1) Evlerin Yapısı (f: 1) Güzellik (f: 1)
Manisa Müzesi	Daha Sık Ziyaret (f: 4) Fazla Etkinlik (f: 1)
Muradiye Camisi	Dikkat Çekici (f: 2) Gösterişli (f: 4)
Tıp Tarihi Müzesi	Eğlenceli (f: 2) Fazla Etkinlik (f: 2)
Sultaniye Külliyesi	İşlemeler ve Süslemeler (f: 1)

Tablo 4.1 incelendiğinde Akhisar Klasik Araç Müzesi'nin[8] en ön sırada yer aldığı görülmektedir. Görsel açıdan estetik değerlere hitap etmesi ve öğrencilerin daha önce görmediği tarihi değere sahip antika araçları içerisinde barındırması, bu durumun

[8] Müzeyle ilgili ayrıntılı bilgiye https://www.youtube.com/watch?v=8Ei8H_97xiA adresinden ulaşılabilir.

nedenleri arasında gösterilebilir. Sardes Antik Kenti'ndeki geniş ve heybetli binalar öğrencilerin fazlasıyla dikkatini çekmiştir. Bu duruma örnek olarak GENÇ4E kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Daha büyük akılda kalıcı ve gösterişliydi. Her şeye dokunabiliyorduk kimse bizi uyarmıyordu." (GENÇ4E).

Yukarıdaki alıntıdan rahat bir ortamda ders işlemenin öğrenciler açısından önemli görüldüğü yorumu yapılabilir. Manisa Müzesi'ni seçen öğrenciler daha sık ziyaret etmenin ve fazla etkinlik yapmanın önemine değinmişlerdir. Aşağıda bu duruma örnek alıntı yer almaktadır:

"*Üç kere gittiğimiz Manisa Müzesi aklımda kaldı. Bir yere üç kere gidip fark edemediklerini görüyorsun. Hepsini tamamlıyorsun."* (AY5K).

Diğer uygulama mekânlarında tek bir gün uygulama yapılmasına rağmen Manisa Müzesi'nde üç ayrı günde uygulama yapılmıştır. Bu durum öğrencilerin Manisa Müzesi'ni daha çok içselleştirmelerini sağlamış olabilir. Araştırmacı Manisa Müzesi'ndeki üçüncü uygulamada öğrencilerini gözlemleyerek günlüğünde bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

"Müze kapısına girdiğimde bazı kız öğrencilerin kendi aralarında "Sanki evime geliyorum" dediklerini duydum. Bu, beni çok mutlu etti. Erkek öğrencilerin girişteki erkek güvenlik görevlisiyle yıllardan beri tanışıyormuş gibi şakalaşmaları ve ona adıyla hitap etmeleri öğrencilerimin bu mekânı benimsemesi ve rahat davranmaları açısından çok güzel bir şey. Müze çalışanları bizi ziyadesiyle benimsedi. Ben istemeden çayım önüme geliyor. Etkinliklerimizi sanki bir futbol maçını izlermiş gibi pür dikkat izliyorlar. Sanırım düşündüğüm şeyler yavaş yavaş oluyor ve doğru yoldayız." (Araştırmacı Günlüğü).

Araştırmacı günlüğünde bahsedilen konuya yönelik bir diğer örnek GEZ6K kodlu öğrencinin günlüğünde yazdıklarıdır:

"Sevgili günlük. Bugün Manisa Müzesi'ne gittik. Bu 3. gidişimiz biliyor musun? Artık orayı avucumun içi gibi biliyorum. Güvenlikçiden duyduğumuz "Siz burayı çok sevdiniz galiba. Biz de sizi çok sevdik hep gelin" oldu." (GEZ6K Öğrenci Günlüğü).

Muradiye ve Sultan Camisinin iç kısmının süslemeleri ve gösterişli yapısı öğrencileri çok etkilemiştir. Öğrenciler kendi mahallelerindeki camilerle

karşılaştırdıklarında işçilik, estetik ve sanat açısından bu iki tarihi camiye hayran kalmışlardır. Burada dikkat çeken bir diğer nokta da odak grup görüşmelerinde Manisa Ulu Cami'sinin öğrenciler tarafından akılda kalanlar kısmında hiç dile getirilmemesidir. Bu durumun sebebi olarak Manisa Ulu Cami'sinin dış görünüş ve süslemeler bakımından diğer iki tarihi camiye göre daha sade kalması gösterilebilir. Tıp Tarihi Müzesi'ndeki yaratıcı drama etkinlikleri neticesinde öğrenciler eğlendiklerini ve daha çok akıllarında kaldığını beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin En Fazla Öğrendiklerini Hissettikleri Uygulama Mekânları ve Nedenleri: Öğrencilerin en fazla öğrendiklerini hissettikleri uygulama mekânları ve nedenleri Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. En Fazla Öğrendiklerini Hissettikleri Uygulama Mekânları ve Nedenleri

UYGULAMA MEKÂNI	NEDENİ
Manisa Müzesi	Daha Sık Ziyaret (f: 11) Yaratıcı Drama (f: 3) Daha Uzun Süre (f: 3) Fazla Etkinlik (f: 3) Daha Çok Eser (f: 2) Rahat Bir Ortam (f: 1)
Sardes Antik Kenti	Yaratıcı Drama (f: 4) Fazla Etkinlik (f: 3) Daha Uzun Süre (f: 1) Daha Fazla Oyun (f: 1)
Tarihi Kula Evleri	Değişik Türde Etkinlik (f: 2) Günümüzden Farklılık (f: 2) Daha Uzun Süre (f: 1)
Ravika Köyü Müzesi	Fazla Etkinlik (f: 1) Rahat Bir Ortam (f: 1)
Sultaniye Külliyesi	Fazla Etkinlik (f: 2)
Tıp Tarihi Müzesi	Yaratıcı Drama (f: 1)

Tablo 4.2 incelendiğinde öğrencilerin Manisa Müzesi'ne çok fazla vurgu yaptıkları görülmektedir. Bütün uygulama mekânları göz önüne alındığında öğrencilerin "*en fazla öğrenilen mekân"* fenomenini oluşturan bilişsel yapıları; daha sık ziyaret yapma, daha fazla etkinlik yapma, yaratıcı drama ve ilgili mekânda daha uzun süre vakit geçirme kategorileridir. Öğrencilerin bilişsel yapılarını daha iyi betimlemek amacıyla Diyagram 4.6'da kategorilerin uygulama mekânlarıyla ilişkileri kavram ağı şeklinde görselleştirilmiştir.

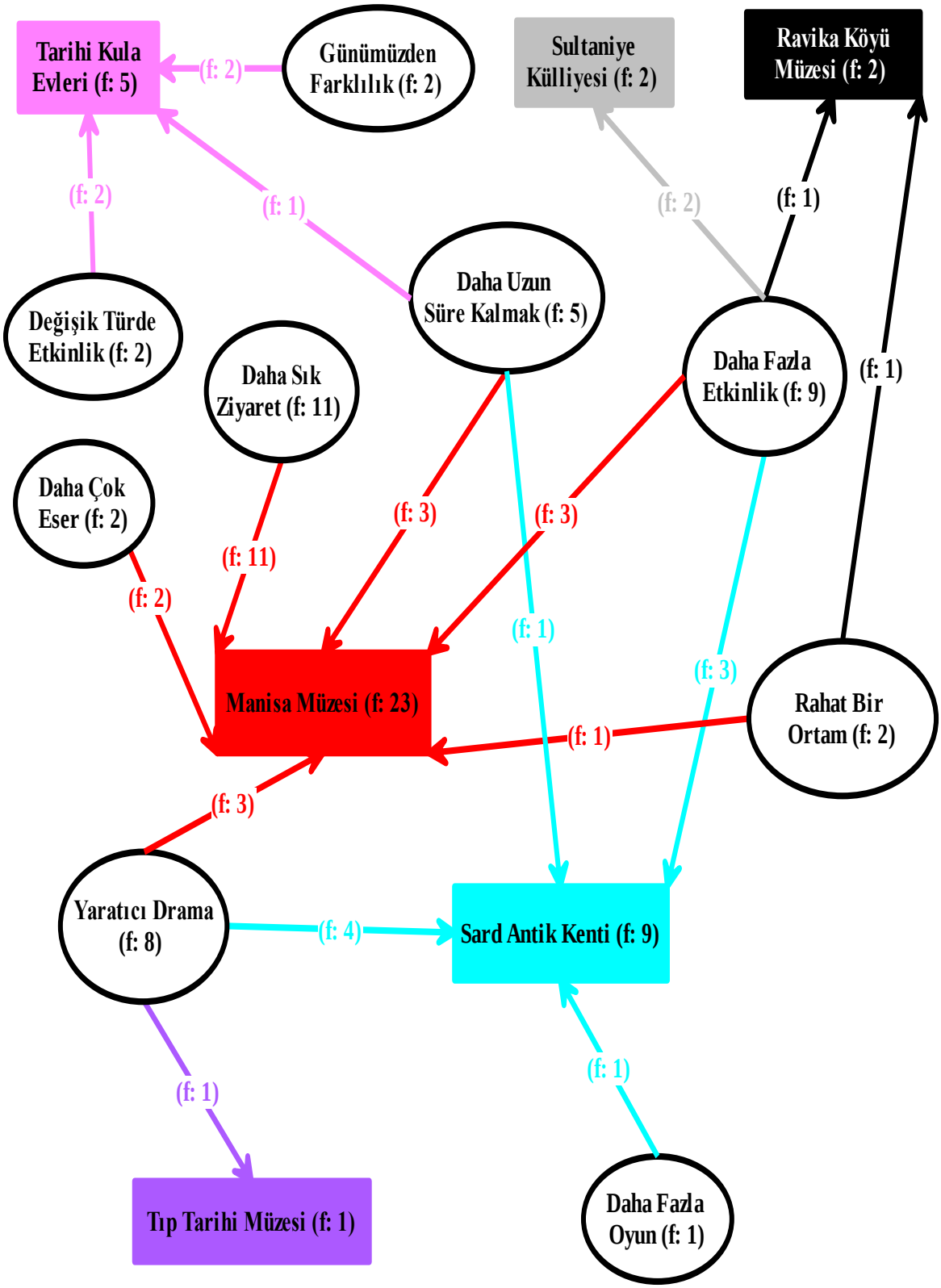

Diyagram 4.6. En Fazla Öğrenilen Mekâna Yönelik Öğrencilerin Bilişsel Yapıları

Diyagram 4.6 incelendiğinde öğrencilerin uygulama mekânlarında yapılan etkinlikler sonucunda *en fazla öğrenme*yi sağlayan kategoriler daha sık ziyaret yapmak

ve daha uzun süre kalmaktır. Bu durum aşağıda yer alan alıntılarla daha net açıklanabilir:

"Manisa Müzesi'nde daha fazla öğrendim; çünkü oraya üç kez gittik. Alan geniş olduğu için daha çok etkinlik ve daha fazla öğrenme şansımız vardı." (SÜP2K).

"Kula'da daha çok öğrendim; çünkü oradaki müzede çok kaldık. Çok vaktim oldu. Oradaki bilgiler çok dikkatimi çekti. Sit alanı olması ilgimi çekti." (AY5K).

Yaratıcı drama etkinlikleri sadece üç ayrı mekânda uygulanmasına rağmen öğrencilerin daha fazla öğrenmelerini hissetmelerinde gözle görülür bir etki bırakmıştır. Bu duruma aşağıdaki alıntı örnek gösterilebilir:

"Sardes Antik Kenti'nde daha fazla bilgi öğrendim; çünkü daha fazla drama yaptık. Demek ki yaratıcı drama yapınca daha fazla aklımda kalıyormuş." (AY8K).

Yukarıdaki alıntılar, öğrencilerin rahat bir ortamda eğlenerek ders işlediklerinde öğrendikleri bilgilerin daha çok akıllarında kalıp daha çok öğrendiklerini hissettiklerini ortaya koymaktadır. Klasik müze ziyaretlerinin kısa bir zaman aralığında tek sıra halinde bak-gör-geç şeklinde yapıldıkları göz önüne alındığında öğrencilerin müze ve/veya tarihi mekânda uzun süre geçirmeleri; üzerlerindeki heyecanı atmalarını ve ilk bakışta göremedikleri şeylerin daha sonraki zamanlarda farkına varmalarını sağlamaktadır.

Öğrenciler daha önce deneyimlemedikleri türden etkinlikler yaptıklarında daha çok öğrendiklerini ve bu türden etkinliklerin ilgilerini daha çok çektiğini dile getirmektedir. Bu duruma GEZ1E kodlu öğrencinin aşağıdaki sözleri örnek gösterilebilir:

"*Kuladaki Türk evi Müzesi'nde evin eşyalarını günümüzdeki eşyalarla değiştirmeye çalışıyorduk. Değişik etkinlikler yapıyorduk. Orada daha çok öğrendiğimi hissettim.*" (GEZ1E).

Tarihi Kula evlerinde yapılan etkinlikler öğrencilerin aktif katılım sağlama ve kendi başlarına karar vererek geçmişle günümüzü karşılaştırabilme becerilerini geliştirmeye yardımcı olduğu için öğrenciler bu mekânda daha fazla öğrendiklerini hissettiklerini beyan etmişlerdir. Hooper-Greenhill'a (2007) göre müze ve tarihi mekân öğrenmeleri; formal öğrenme durumlarına göre daha açık uçlu, daha kişisel yönelimli, daha öngörülmez ve daha esnektir. Seçim yapma ve kendi başına çalışabilme özgürlüğü verilmesi, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve hayal gücünün geliştirilmesi açısından önemlidir.

Öğrencilere Göre Uygulamaların Önemi ve Değeri: Uygulamaların genel bir değerlendirmesini yapmak amacıyla öğrencilere uygulamaların kendileri açısından hangi önem ve değere sahip olduğu nedenleriyle birlikte sorulmuştur. Öğrencilerin uygulama sonrası odak grup görüşmelerinde aktardıklarına göre uygulamaların önemi ve değeri Diyagram 4.7'de gösterilmiştir.

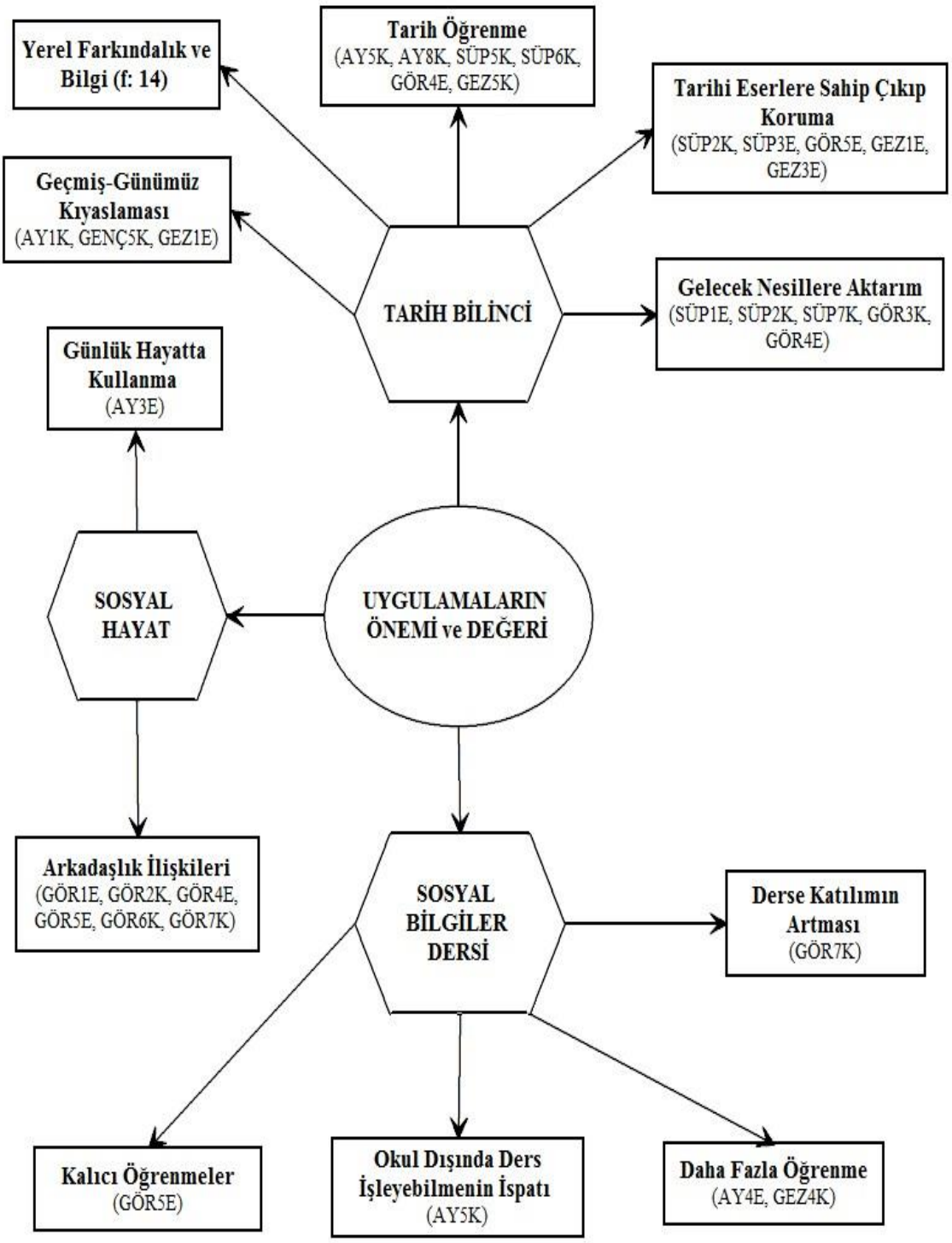

Diyagram 4.7. Öğrencilere Göre Müze ve Tarihi Mekân Uygulamalarının Önemi ve Değeri

Diyagram 4.7 incelendiğinde öğrenciler müze ve tarihi mekân uygulamalarını tarih bilinci, sosyal hayat, sosyal bilgiler dersi ve kültürel farkındalık kategorileri açısından önemli ve değerli görmektedir.

Tarih bilinci açısından uygulamaların önem ve değeri ayrıntılı incelendiğinde; öğrenciler uygulamalar neticesinde Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerinin farkına vardıklarını, daha önce yaşadıkları yerle ilgili pek fazla bilgileri olmadığını ve bu uygulamalar neticesinde Manisa ile ilgili gerekli bilgileri edindiklerini dile getirmişlerdir. Bu durumu daha iyi tasvir etmek için aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

"Bence bu geziler önemlidir. Üç ay önce Manisa'nın tarihi hakkında bir şey bilmiyorduk; ama buraları gezdik, gördük ve daha çok bilgi aldık." (SÜP5K).

"Bu bilgileri ve hisleri yaşamayan arkadaşlarım bana göre Manisa'yı yakından tanıma ihtimalini kaybetti. Kendi yaşadığı yerdeki eski tarihi bir anlık bile olsa yaşayamadılar. Eski önemli şeylerin nasıl bu kadar değerli olduğunu anlayamadılar." (GEZ7K Öğrenci Günlüğü).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin yerel farkındalık ve bilgi düzeylerinin arttığı görülmektedir. Kendi yaşadıkları yerin tarihini bilerek bilinç düzeyi artan öğrencilerin öğrendikleri bu bilgileri günlük yaşamlarında kullanmaları onların yaşam biçimlerinin olumlu yönde değiştiği anlamına gelmektedir. Aşağıda yerel farkındalık ve bilgi düzeyi ile ilgili doğrudan alıntılar verilerek öğrencilerin tutum ve davranışlarındaki değişim daha net ortaya koyulmaya çalışılmıştır:

"Geziler önemlidir; çünkü orada bir taş vardı ve önceden önemsemiyordum; ama şimdi ne için orada olduğunu biliyorum ve o yüzden daha önemli görüyorum." (GENÇ3E).

"Önceden tarihe bu kadar önem vermiyordum; ama bu gezilerden sonra daha çok önemsiyorum. Mesela tarihi bir eşya gördüğümde onu inceliyorum." (GENÇ2E).

Öğrenciler tarihi daha iyi öğrenip önemsediklerini beyan etmişlerdir. Bu duruma örnek olarak GÖR1E kodlu öğrencinin görüşü aşağıdaki gibidir:

"Bence bu geziler önemlidir. Geziler olmasaydı hiç o camilere ve müzelere gidip uğraşmazdım. Banane, ne önemi var derdim. Geziler sayesinde oraları gittim, gördüm ve öğrendim." (GÖR1E).

Uygulamaların bir diğer önemli kısmı da geçmiş ve günümüz karşılaştırmasını yapabilen öğrencilerin tarihi ve kültürel değerlerin bilincinde olup onları korumak ve gelecek nesillere aktarmak niyetinde olmalarıdır. Aşağıda *geçmiş-günümüz*

kıyaslaması, tarihi eserlere sahip çıkıp koruma ve *gelecek nesillere aktarma* kategorilerine ait doğrudan alıntılar yer almaktadır:

"Bence geziler önemli; çünkü Manisa'daki insanlar yaşadıkları kentin önemini bilirlerse buradaki eserleri korumaya ve gelecek nesillere aktarmaya devam ederlerse geçmişimizi yaşatmış oluruz. Bu yaptığımız etkinlikler Manisa'nın önemli bir şehir olduğunu gösterdi." (SÜP2K).

"Geziler önemli. Eskiden Osmanlıyla günümüzü karşılaştırmak benim için daha zordu. Eserlere emek değer vererek yaklaşmıyordum. Şimdi daha çok değer değer verip günümüzle Osmanlıyı karşılaştırabiliyorum." (GENÇ7K).

Yukarıdaki açıklamaların genel bir özeti olarak uygulamalar neticesinde öğrencilerde tarih bilincinin gelişmesi Diyagram 4.8'de aşamalarıyla birlikte gösterilmiştir.

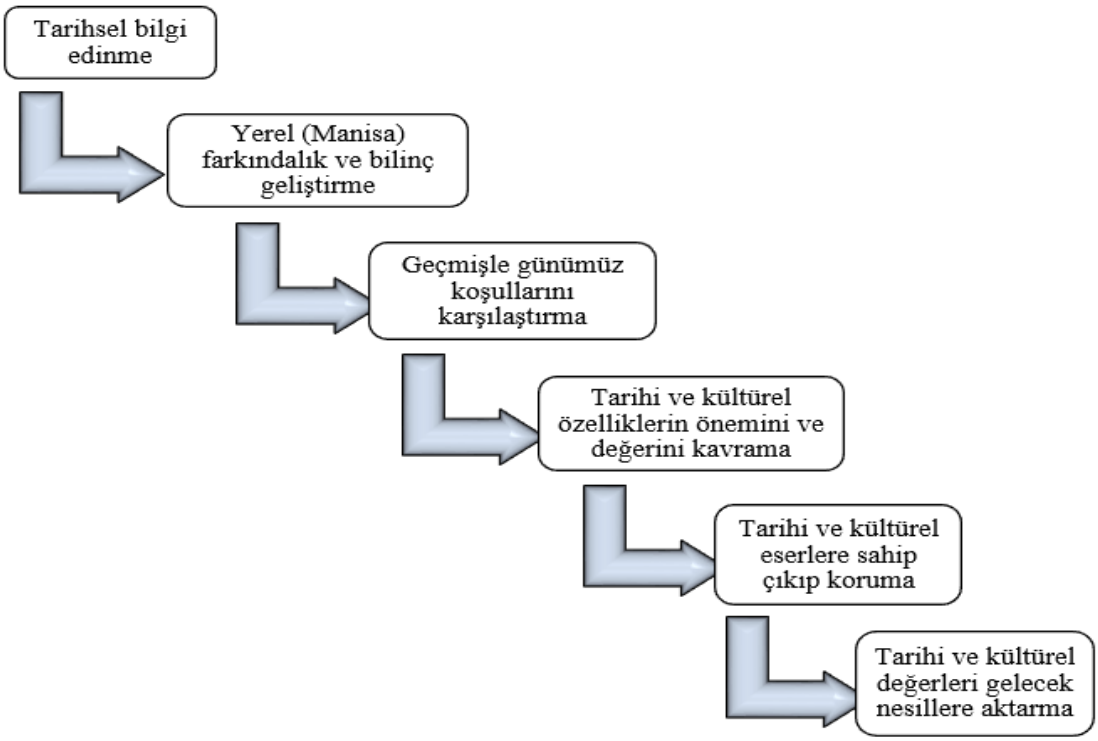

Diyagram 4.8. Öğrencilerde Tarih Bilincinin Gelişme Aşamaları

Diyagram 4.8 incelendiğinde öğrenciler ilk başta Manisa'nın tarihi ve kültürel özellikleriyle ilgili bilgiler edinmiştir. Edindikleri bilgiler sayesinde yerel farkındalık ve bilinç düzeyleri artmış ve bu sayede öğrenciler geçmişle günümüz koşullarını karşılaştırabilme becerilerini kazanmışlardır. Bu becerileri kazanan öğrenciler bir sonraki aşamada tarihi ve kültürel eserlerin önemini ve değerini kavrayarak bunlara sahip çıkma, koruma ve gelecek nesillere aktarma bilincine ulaşmışlardır.

Uygulamaların öğrenciler üzerindeki bir diğer önemli yanı ise sosyal hayat kategorisi altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler uygulamalar sayesinde daha fazla sosyalleştiklerini ve birbirleriyle daha yakından ilişkiler kurduklarını beyan etmişlerdir. Aşağıda bu duruma örnek gösterilecek doğrudan alıntılar yer almaktadır:

"*Güzel oldu. Mesela ……. arkadaşımızın evine daha önce hiç gitmemiştim. Beraber projeler yaptık. Ben önceden hiç konuşmazdım. Burada daha çok açıldım."* (GÖR2K).

"*Birbirimizle uzun zamandır görüşüyormuş gibi davrandık."* (GÖR6K).

Yukarıdaki alıntılardan uygulamalarla birlikte öğrencilerin birbirleriyle olan arkadaşlık ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği görülmektedir. GÖR6K kodlu öğrenci köy okulundan sene başında, Ayyıldız (rumuz) ortaokuluna yeni gelmişti. Uygulamalarla birlikte sınıftaki arkadaşlarıyla kaynaşma süreci daha hızlı olmuştur.

Sosyal hayat kategorisi içerinde yer alan bir diğer alt kategori ise günlük hayatta kullanabilme kategorisidir. Bu kategoride yer alan öğrencilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Tarihimizi öğrenelim günlük hayatta ihtiyacımız oluyor. Ot gibi yaşamaya devam ederdik. Bu gezilerden sonra bir şey oldu. Utanıyordum derse katılmaktan biraz size de alıştım. Önceden utanıyordum kimseye bir şey demiyordum. Bir tek ……. arkadaşımla konuşuyordum. Gezilerden sonra hem geziler hakkında konuşuyoruz hem de ders hakkında konuluyoruz. Uzun zamandan beri arkadaşmışız gibi davranıyoruz." (GÖR7K).

"Bu geziye katılmayan kişiler yaşadığım hislerden mahrum kaldı. Şimdi onlar şöyle der; biz gideriz lunaparkta eğleniriz ve gene mutlu hissederiz; ama bana göre mutluluğu bir bilgiyle merakla yaşamak var. Bir de sadece mutlu olmak var diye düşünürsek 1. sini tercih ederim." (SÜP5K Öğrenci Günlüğü).

Uygulamalar, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik bakış açılarını olumlu yönde etkilemiştir. Öğrenciler uygulamalarla birlikte daha fazla öğrendiklerini, derse aktif katılım sağladıklarını, öğrendiklerinin daha kalıcı olduğunu ve okul dışında sorunsuz bir şekilde ders işleyebildiklerini belirtmişlerdir.

Velilere Göre Uygulamaların Önemi ve Değeri: Uygulamaların sonlanmasıyla birlikte velilerin uygulamalara yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla veli görüş formu (EK 5) oluşturulmuştur. Öğrenciler aracılığıyla veli görüş

formu velilere ulaştırılarak velilerin formu doldurulması istenmiştir. Gönderilen 36 formdan 31'i geri dönmüştür.

Velilere okulun ikinci döneminde öğrencilerinin okula karşı tavırlarında bir değişiklik sezip sezmedikleri ve bunun nedenleri sorulmuştur. Beş veli öğrencilerinin okula karşı tavırlarında herhangi bir değişiklik sezmediklerini, ilk dönem neyse ikinci dönem de aynı olduğunu belirtmiştir. Diğer velilerin tamamı uygulamalarla birlikte öğrencilerinin okula ve sosyal bilgiler dersine olan ilgilerinin arttığını belirtmişlerdir. Bu durumun nedenleri olarak yapılan uygulamaları ve gezileri göstermişlerdir. Geziler sayesinde çocuklarının daha çok eğlendiklerini ve dersi daha iyi anladıklarını vurgulamışlardır. Aşağıda bu konuyla ilgili veli görüşlerinden örnekler verilmiştir:

"Çocuğumun davranışlarında farklılıklar oldu. Okula karşı ilgisi arttı. Evden okula gidiyorlardı. Yani dört duvar arasından, dört duvar arasına gitme gibi bir durum oluyordu; ama şimdi ise çocuğumuz yerinde göreceği dersler için heyecanlanıp okula gidiyor." (Veli Formu 7).

"İkinci dönem bizim için çok hareketli ve heyecanlı geçti. Sosyal aktiviteler arttıkça çocuğumuzun okula gitme hevesi ve okula olan bağlılığı arttı. Yapacakları aktiviteler için günler öncesinden hazırlık yapıyor ve bu yüzden mutluluk duyuyor." (Veli Formu 23).

Yukarıdaki örnek açıklamalardan uygulamaların öğrencilerin okula olan ilgisini ve bağlılığını olumlu yönde etkilediği sonucu çıkarılabilir. Velilere çocuklarının eve geldiklerinde okulla ilgili neler anlattıkları ve en çok hangi dersten bahsettikleri sorulmuştur. Velilerin tamamı çocuklarının evde en çok sosyal bilgiler dersinden, gezilerden, etkinliklerden ve çok eğlendiklerinden bahsettiklerini belirtmişlerdir. Aşağıda bu durum ile ilgili görüşlerden örnekler yer almaktadır:

"Normalde matematikten bahsederdi; ama geziye gittikleri için sosyal bilgiler derslerinden daha çok bahsediyor." (Veli Formu 5).

"Günlük derslerinden, sınavlarından, proje ödevlerinden, gezilerde oynadıkları dramalardan ve arkadaşlarından konuşuyoruz. Sizin dersinizi sevdiğini ve sizinle olan iletişiminin çok iyi olduğunu tahmin edebiliyorum. Bu konuda sizi takdir etmem gerekiyor. Çocukların gelişmesi için her türlü imkânı kullandığınızı gözlemliyorum." (Veli Formu 23).

Veli görüş formundaki bir diğer soru ise sosyal bilgiler dersinin müzeler ve tarihi mekânlarda işlenmesinin çocuklara ne gibi katkılar sağladığıdır. Veliler uygulamalar sayesinde çocuklarının görüp gezerek daha iyi öğrendiklerini,

öğrendikleri bilgilerin daha kalıcı olduğunu, dersi daha kolay anladıklarını, daha fazla sosyalleştiklerini, tarihe olan ilgilerinin arttığını, tarihsel empati becerilerinin geliştiğini, geçmişle günümüzü kıyaslayabildiklerini, derse olan ilgilerinin ve özgüvenlerinin arttığını belirtmişlerdir. Aşağıda veli görüşlerinden örnekler yer almaktadır:

"*Güzel bir şey olduğunu düşünüyorum; çünkü çocuklar oralarda tarihi eserleri görerek ve dokunarak akıllarında kalıyor ve derse ilgisi artıyor. Çocuğuma şöyle katkıları oldu. Manisa'nın önemli bir yer olduğunu, tarihi eserlerin ne kadar önemli olup geçmişlerine sahip çıkmalarını anladılar ve bunları birisi sordu mu anlatabilirler."* (Veli Formu 2).

"Değişik bir fikir Türkiye'de pek karşılaşmıyoruz böyle şeylerle. Daha akılda kalıcı olmuştur. Çocuklar daha fazla eğlenmişlerdir." (Veli Formu 11).

"İlk başta kulağa saçma geliyor. Okul gibisi var mı gibisinden; ama çocuğumun gittiği müzelerde yaptığı etkinlikleri görünce daha iyi öğrendiğini gördüm." (Veli Formu 12).

"Çok faydalı olduğu kesin. Çocukların geçmiş hakkında görsel olarak da bilgi sahibi olması her şeyi kitaplarla değil bazen de gözlemleyerek o zamana gidebilme, düşünebilme, kendini o zamanda hissedebilmesi çok güzel. Eski zamanlarda yaşamı ve şimdiki yaşamı kıyaslama yapma imkânı bulduklarını düşünüyorum." (Veli Formu 23).

Yukarıdaki veli görüşlerinden uygulamaların işe yaradığı ve öğrenci velileri gözünde de değer bulduğu yorumu yapılabilir. Velilere uygulamalara yönelik çocuklarının evde nelerden bahsettikleri sorulmuştur. Veliler çocuklarının tarihi mekânlardan, eğlendiklerinden, dramalardan, tarihi eşyaların özelliklerinden bahsettiklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki veli görüşlerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

"Artık okuldan bahsettiği zaman bir gezi olacağını düşünüyorum." (Veli Formu 7).

"Evde en çok müzelerden bahsediyor. Orada yapılan dramaları anlatıyor. Çocuğumun duygularında bir farklılık sezmedim; fakat düşünme becerisinin dramalar sayesinde daha da geliştiğini düşünüyorum." (Veli Formu 29).

"Gittiği gezileri, beğendiği yerleri eve gelip anlatıyor. Ben hiç bu kadar sınavlar hariç bir şey anlattığını görmemiştim." (Veli Formu 1).

"Sultaniye Külliyesi gezisini anlattı. Tarihte eğitimin zorluklarından bahsetti. Canı sıkılınca gezileri araştırıyor. Ben bu davranışını çok sevdim." (Veli Formu 20).

"Onun ilgisini çeken ve bizim de ilgimizi çekeceğini düşündüğü şeyler anlatıyor. Orada yaptıkları dramaları, canlandırmaları ve eğlenceli dakikaları anlatıyor. Manisa'nın geçmişi hakkında işledikleri, gördükleri konuları büyük bir heyecanla ve mutlulukla anlatıyor. Çocuğumun pek sosyal olsun başka ders olsun anlatmazdı. Sadece sınav notunu onu da ben sorduğumda söylerdi; ama şimdi yaptığı etkinlikleri bile anlatıyor." (Veli Formu 16).

Yukarıdaki alıntılar öğrencilerin uygulamaları önemseyip içselleştirdiğinin kanıtıdır. Velilere bu türden gezilerin tekrarlanmasını isteyip istemedikleri nedenleriyle birlikte sorulmuştur. Velilerin tamamı gezilerin tekrarlanmasını istemiştir. Akılda daha çok kalıcı olması, öğrencileri yoğun ders temposundan uzaklaştırması, görsel açıdan öğrenmeyi daha kolay hale getirmesi, iletişim becerilerini geliştirmesi, çocukların okuldaki öğrenmelere göre daha çok eğlenmesi, sosyalleşmeyi sağlaması, özgüveni artırması, daha fazla bilgiler öğretmesi, dersin daha kolay anlaşılmasını sağlaması, çocuklara tarihi yerlerin önemini kavratması ve çocukların kişisel gelişimlerini artırması gibi nedenlerle veliler gezilerin tekrarlanmasını istemişlerdir. Aşağıda velilerin görüşlerinden örnekler verilmiştir:

"Tekrarlanmasını isterim; çünkü bana göre uygulamalı yapılan ders daha kalıcıdır." (Veli Formu 24).

"Kesinlikle tekrarlanmalıdır. Sosyal etkinlikler her zaman kişisel gelişimi artırır." (Veli Formu 18).

"Tekrarlanmasını isterim. Çocuğum önceden sosyal bilgiler dersini anlamıyordu. Gezerek sosyal dersini daha çok sevmeye başladı." (Veli Formu 8).

"Konunun milli eğitimde ilgili kişiler ile paylaşılarak diğer çocukların da faydalanmasını sağlamalıyız." (Veli Formu 3).

"Tekrarlanmalıdır; çünkü Manisa'nın tarihini kendileri gidip görüp dokunup orada ders işlemeleri onların akıllarında daha kalıcı oluyor. Bazen bizim işimize de yarıyor. Onlar bize anlattıkça biz de faydalanıyoruz. Onların bilgileri gelecek nesillere ışık olabilir. Bu yüzden gezilerin tekrarlanmasını isterim." (Veli Formu 30).

Veliler uygulamalardan gayet memnun kalmışlardır. Öğrencilerin uygulamaları benimseyip içselleştirmesi davranışlarına etki etmiş ve bu durum velilerine de yansımıştır. Veliler uygulamaların öğrenciler üzerindeki olumlu

etkilerinin farkına varmışlardır. Çocuklarında meydana gelen değişimlerden mutlu olduklarını belirterek buna benzer uygulamaların tekrarlanmasını dile getirmişlerdir.

Öğrencilere Göre Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Uygulamalar sonrası öğrencilere süreç boyunca zorluk yaşadıkları yerler sorulmuş ve bunların çözümüne yönelik önerilerle birlikte daha farklı ne gibi şeyler yapılabilir konularında görüşleri istenmiştir. Öğrencilerin uygulamalar esnasında zorluk yaşadıkları konu başlıkları Diyagram 4.9'da, çözüm önerileri ise Diyagram 4.10'da verilmiştir.

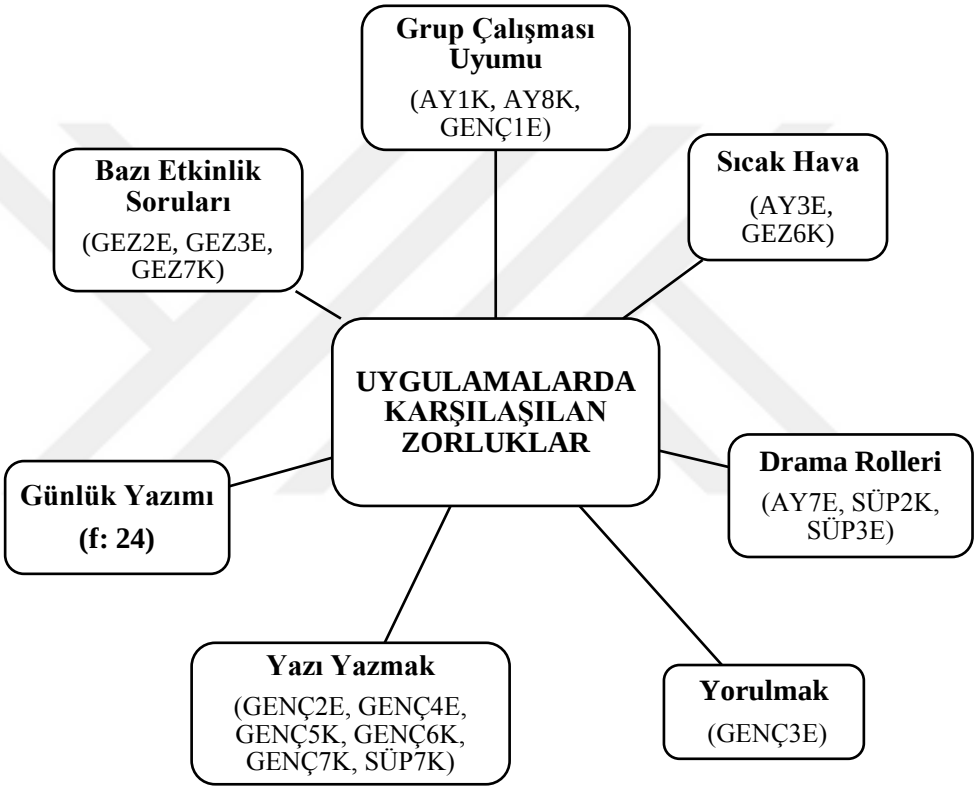

Diyagram 4.9. Öğrencilere Göre Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar

Diyagram 4.9 incelendiğinde öğrenciler en çok çalışma yapraklarında yazı yazarken zorlandıklarını beyan etmişlerdir. Bu durumda olan altı öğrenciye bu durumun nedeni sorulduğunda yazı yazmayı fazla sevmediklerini dile getirmişlerdir. Buna benzer durum günlük yazımında ortaya çıkmıştır. Bazı öğrenciler günlük yazarken akıllarına pek fazla bir şey gelmediğini söylemiştir. Bir diğer zorluk yaşanılan konu ise grup çalışmalarında yaşanan grup içerisindeki uyum sorunudur. Araştırmacı etkinliklerin tamamında öğrencilerin birbirleriyle daha iyi kaynaşmaları için grupları belirlerken öğrencileri rastgele dağıtmaya ve çok samimi olan öğrencileri

bilerek aynı gruba denk getirmemeye özen göstermiştir. Bu durumda bazı öğrenciler grup çalışmalarında anlaşmazlık yaşandığından bahsetmiştir. Bu anlaşmazlıkları nasıl çözdükleri sorulduğunda belli bir süre sonra kendi aralarında konuşarak anlaştıklarını belirtmişlerdir. Bir diğer karşılaşılan sorun ise yaratıcı drama etkinliklerinde grup içerisinde rollerin dağılımıyla ilgilidir. Bu duruma örnek olması açısından AY8K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"*Yaratıcı drama etkinliklerinde grup arkadaşlarımla roller konusunda anlaşamadık. İstemediğim rolü kabul etmek zorunda kaldım"* (AY8K).

Öğrencilerin bir kısmı ise etkinliklerdeki bazı soruları cevaplamakta zorlandıklarını belirtmiştir. Bu durumu nasıl çözdükleri sorulduğunda ise grup arkadaşlarından ve araştırmacıdan yardım aldıklarını belirtmişlerdir. SÜP6K kodlu öğrencinin etkinlik sorularıyla ilgili günlüğüne yazdığı görüşleri şu şekildedir:

"Bu etkinlikte ve gezide en çok zorlandığım yer; Kula sokaklarının neden bu kadar dar olduğunu açıklamak; çünkü sokakları dar yapmak çok mantıksızca. Bir insan neden sokakları dar yapar diye düşündüm. Bence hiçbir insan sokakları dar yapmaz. Öğrendim ki sokakların dar olmasının nedeni, kale içi yerleşim olmasıymış. Bu benim aklıma hiç gelmezdi. Bu yüzden burada zorlandım." (SÜP6K Öğrenci Günlüğü).

Öğrencilerin üçte biri ise uygulamalar süresince herhangi bir zorluk yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

Öğrencilere uygulamaların daha faydalı olabilmesi için neler yapılabilirdi sorusu sorularak bir bakıma onların uygulamalardaki etkinliklerin hangilerinden daha fazla hoşlandıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre öğrenciler sadece üç ayrı mekânda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin bütün etkinliklerde yapılmasının daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni olarak yaratıcı drama etkinliklerinde çok fazla eğlendiklerini dile getirmişlerdir. Oyuna dayalı etkinliklerin daha fazla olmasını isteyen öğrenciler, oyunlarla eğlendiklerini belirtmişlerdir. Uygulama sürelerinin daha uzun olmasının istenmesi, öğrencilerin uygulamalardan memnun kalarak etkinlikleri uygulamaları benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Yazı yazmanın azaltılması kategorisinde yer alan öğrenciler etkinliklerde yazı yazma kısımlarının azaltılarak yerine yaratıcı drama etkinliklerinin koyulmasını istemektedir. Araştırmacı uygulamalar esnasında öğrencilerle yaptığı çeşitli görüşmelerde uygulamaların genel mantığını öğrencilere aktararak asıl amacın müze

ve/veya tarihi mekân ziyareti yapmak değil, sosyal bilgiler derslerini bizzat yerinde görerek işlemek olduğunu vurgulamıştır. Yaratıcı drama ve oyunlara dayalı etkinlikler dersin kazanımlarına ulaşmakta kullanılan pek çok öğretim tekniğinden bazılarıdır. Öğrencilerin hoş vakit geçirdikleri ve eğlendikleri etkinliklerin daha fazla yer almasını istemeleri gayet doğaldır. Buradaki asıl sorun özellikle ilk başlardaki uygulamalarda, öğrencilerin bu çalışmayı diğer klasik okul gezileri ve müze ve tarihi mekân ziyaretleri gibi olacak zannetmeleridir. Standart okul gezilerinde, gezinin yapıldığı gün ders işlenmez ve öğrenciler sadece gezerler. Bundan ötürü öğrenciler yanlarında herhangi bir öğretim malzemesi getirmezler. Hatta bu tür gezilerden bir gün önce öğretmenler öğrencilerine yarın okula çanta getirmeyin uyarısı yaparlar. Öğrenciler yapılan uygulamaları ve etkinlikleri görünce bu çalışmanın diğer müze ve/veya tarihi mekân ziyaretlerinden farklı olduğunu ve boş zaman etkinliğinden ziyade öğrenmeye yönelik olduğunu kavramışlardır.

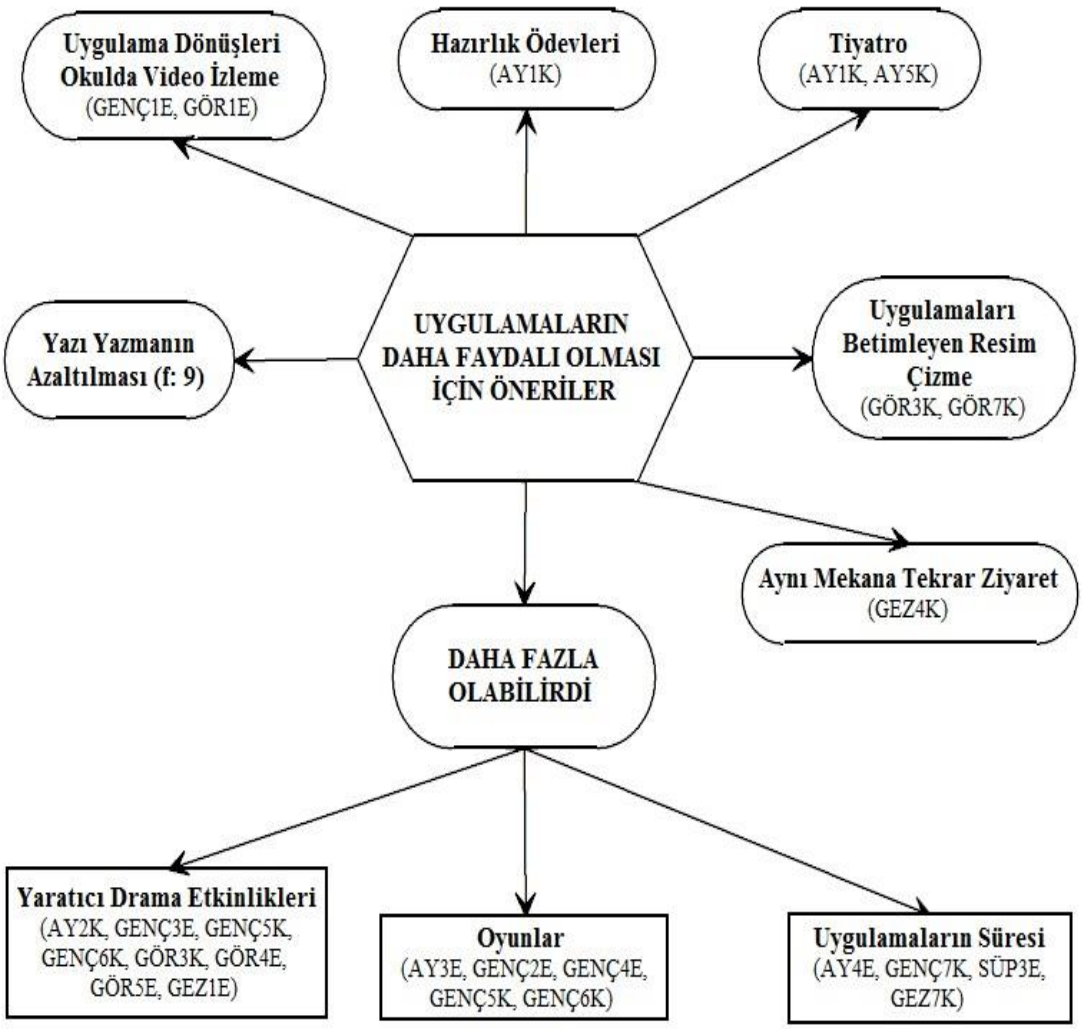

Diyagram 4.10. Uygulamaların Daha Faydalı Olması Yönündeki Öğrencilerin Önerileri

En Faydasız Bulunan Mekânlar ve Bu Mekânların Faydalı Olabilmesi Öneriler: Geliştirilen etkinliklerin etkililiğini ortaya koymak amacıyla dokuz ayrı mekânda gerçekleştirilen toplamda 11 müstakil uygulamaya yönelik öğrencilere en faydasız buldukları uygulama, nedeni ve çözüm önerileri sorulmuştur. Öğrencilerin görüşlerine göre en faydasız bulunan uygulama mekânları ve çözüm önerileri Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. En Faydasız Bulunan Uygulama Mekânları ve Çözüm Önerileri

UYGULAMA MEKÂNI	ÖNERİLER
Tarihi Kula Evleri	Yaratıcı Drama (GENÇ3E, SÜP2K)
	Evlerdeki İnsanlarla Sohbet (GENÇ3E, SÜP2K)
	Daha Az Yazı Yazma (GÖR3K, GÖR7K)
	Daha Fazla Etkinlik (SÜP7K)
	Daha Fazla Yeri Görme (GÖR5E)
	Daha Fazla Oyun (GÖR5E)
Ulu Cami	Yaratıcı Drama (AY1K, GEZ1E)
	Etkinlik Sayısını Arttırma (AY7E, GEZ1E)
	Eğlenceli Oyunlar (AY1K, GEZ1E, GEZ2E)
Klasik Araç Müzesi	İlgi Çekici Etkinlikler: (AY5K, GENÇ6K, GENÇ7K)
	Öğretici Etkinlikler Koyulmalı (AY8K)
	Daha Fazla Etkinlik (GÖR1E)
Ravika Köyü Müzesi	Yaratıcı Drama (AY4E, GENÇ5K)
	Daha Fazla Zaman Ayırma (GENÇ1E, GENÇ4E,)
Sultaniye Külliyesi	Medreselerin İç Kısmını Görme (SÜP7K)
	Daha Az Yazı Yazma (GÖR2K)
	Yaratıcı Drama (GÖR2K)
	Daha Fazla Oyun (GÖR2K)
HEPSİ FAYDALIYDI (f: 14)	

Tablo 4.3 incelendiğinde 10 öğrencinin uygulamaların hepsinin faydalı olduğu yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Manisa Müzesi, Sardes Antik Kenti, Tıp Tarihi Müzesi ve Muradiye Camisi mekânlarında gerçekleşen uygulamaların Tablo 4.3'te yer almadığı görülmektedir. İlk bakışta yaratıcı drama etkinliklerinin uygulandığı mekânların (Tıp Tarihi Müzesi, Sardes Antik Kenti ve Manisa Müzesi) Tablo 4.3'te yer almadığı göze çarpmaktadır. Muradiye Camisinin içinde yer alan

süslemeler ve çiniler öğrencilerin dikkatini çok fazla çektiği için Tablo 4.4'te yer almamış olabilir.

Uygulamaların araştırmanın amacı doğrultusunda etkili olup olmadığı mekânlar özelinde ayrıntılı bir şekilde aşağıda yorumlanmıştır.

a. Tarihi Kula Evleri: Toplamda altı öğrenci Kula evlerine yönelik yapılan uygulamaların faydasız olduğunu belirtmiştir. Nedenleri incelendiğinde öğrencilerin üçü, tarihi Kula sokaklarını gezmenin yanı sıra evlere girip oradaki insanlarla sohbet etmenin ve evlerin içindeki eşyaları görmenin daha iyi olacağı kanaatindedir. Diğer üç öğrenciye göre bu uygulamanın faydasız olmasının sebebi; fazla yazı yazmak, drama yapmamak ve oyun oynamamaktır. Aşağıda bazı öğrencilerin faydasız bulma gerekçeleri doğrudan alıntılarla verilmiştir:

"Hepsi faydalıydı. Ama en faydasızı Kula'ydı; çünkü orası mimari açıdan güzeldi. Evlerin içine girip oradaki insanlarla konuşabilirdik. Drama yapabilirdik." (GENÇ3E).

"Kulaya gittiğimizde evlerin dış görünüşünü gördük; fakat içine giremedik. Evlerin fotoğraflarını internetten bulabiliriz. Kulada Rumlar yaşamış onlarla ilgili drama yapabilirdik." (SÜP2K).

"*Bence Kula faydasızdı. Çok fazla yazı yazdık. Daha az akılda kalıcı oldu. Oyun oynasaydık daha çok akılda kalırdı."* (GÖR5K).

Öğrenciler etkinliklerin faydalı olması için yaratıcı drama yapılmasını, evlerin içindeki insanlarla sohbet edilmesini, daha fazla oyun oynamayı, daha farklı etkinlikler yapmayı ve daha az yazı yazmayı önermişlerdir. Tarihi Kula evlerinde halen yaşam devam ettiği için evlerin içerisine 36 öğrenciyle birlikte girmek ve buralarda herhangi bir etkinlik yapmak mümkün olmamıştır. Türk Evi Müzesi, ziyaretçilerin tarihi Kula evlerinin içini görmeleri için tasarlanmış 18. yüzyıl Kula evlerinin içeriğini yansıtan tarihi bir evdir. Bu mekân yapısı itibariyle yaratıcı drama yapmaya müsait bir yer değildir. Müzenin açık olduğu saatlerde ziyaretçiler sıkça müzeyi ziyaret etmektedir. Ayrıca bu müzede oyuna dayalı etkinlikler yapmak da fiziki imkânların kısıtlı olması nedeniyle pek mümkün değildir.

b. Manisa Ulu Cami: Öğrencilerin altısı Manisa Ulu Camisinde yapılan uygulamaları gereksiz bulmuştur. Öğrencilere göre bu durumun nedenleri arasında

yaratıcı drama yapmamak, fazla etkinlik yapmamak ve oyuna dayalı etkinlikler yapmamak gelmektedir. Aşağıda öğrencilere ait doğrudan alıntılar yer almaktadır:

"En faydasızı Ulu Cami'ydi; çünkü önerecek olsam Manisa Müzesi'ne üç defa gittik. Yaratıcı dramayı Ulu Cami'de yapsaydık daha iyi olurdu. En azından orada bir şey öğrenirdik." (AY1K).

"Hepsi faydalıydı ama en az faydalı olan Ulu Cami'ydi. Daha eğlenceli şeyler yapılabilirdi." (GEZ2E).

Yukarıdaki öğrencilerden farklı olarak AY2K kodlu öğrenci, Manisa Ulu Cami'deki yapılan uygulamaları faydasız bulmasının sebebi olarak ilgisini çekmemesini göstermektedir. Bu durum aşağıda daha net ortaya konmuştur:

"En faydasızı *Ulu Cami'ydi; çünkü aklımda hiçbir şey kalmadı. Çok bir şey çağrıştırmadı. Etkinliklerle ilgili değil benim ilgimi çekmesi gerekiyor. Camilerin hiçbiri benim ilgimi çekmiyor açıkçası. Bir sürü yer söylediniz şu minaresi falan ben hiç umursamadım.*" (AY2K).

Öğrenciler uygulamaların faydalı olabilmesi için yaratıcı drama etkinliklerinin yapılmasını, etkinlik sayısının arttırılmasını ve oyuna dayalı etkinliklerin eklenmesini önermişlerdir. İbadete açık bir mekân olan Ulu Cami'de yaratıcı drama etkinliğinin ve oyuna dayalı etkinliklerin uygulanması pek mümkün görünmemektedir.

c. Klasik Araç Müzesi: Dördü kız olmak üzere toplam 5 öğrenci Klasik Araç Müzesi'ni faydasız bulmuştur. Dört kız öğrencilerin tamamı otomobillerin ilgilerini çekmemesi sebebiyle bu geziyi faydasız bulmuştur. Erkeklerden faydasız bulan GÖR1E kodlu erkek öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Klasik Araç Müzesi'yle bizim konularımız arasında bir bağlantı kuramadım. Orada biraz daha yazı yazabilirdik." (GÖR1E).

Kız öğrenciler daha ilgi çekici etkinlikler koyulması yönünde, GÖR1E kodlu öğrenci ise öğretici etkinliklerin daha fazla olması yönünde önerilerde bulunmuştur. Klasik Araç Müzesi öğrencilerde estetik değerinin gelişmesi ve 2005 sosyal bilgiler programında yer alan değişim ve sürekliliği algılama**,** gözlem**,** zaman ve kronolojiyi algılama, tarihsel empati becerilerinin geliştirilmesi amacıyla uygulama mekânlarına dahil edilmiştir. Tarihi çok eskiye dayanan mekânlar ve müzelerde yapılan etkinliklerin akabinde GÖR1E kodlu öğrencinin Klasik Araç Müzesi'ni sosyal bilgiler dersinin amaç ve içeriğiyle özdeşleştirme sorunu yaşaması, çok şaşırılacak bir durum değildir.

d. Ravika Köyü Müzesi: Dört öğrenci bu mekânda yapılan etkinlikleri faydasız bulmuştur. Sebep olarak yaratıcı drama yapılmaması, kısa zaman diliminde yapılması ve mekânın tarihinin çok geçmişe dayanmaması gösterilmiştir. Örnek olması açısından GENÇE1 kodlu öğrencinin görüşleri aşağıda verilmiştir:

"Ravika Köyü Müzesi faydasızdı. Kısaydı. Pek uzaklara dayanan bir tarihi yok. Bunu güzelleştirmek için daha fazla vakit ayırabilirdik." (GENÇE1).

Öğrenciler öneri olarak bu mekânda daha uzun süre kalınması ve yaratıcı drama etkinliklerinin yapılması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

e. Sultaniye Külliyesi: Sadece iki öğrenci bu mekânda yapılan etkinlikleri faydasız bulduklarını beyan etmişlerdir. Bu durumun nedeni, kapalı olması nedeniyle medrese odalarının içini görememelerini göstermişlerdir. Öneri olarak yine yaratıcı drama ve oyunlara dayalı etkinliklerin ön sıralarda olduğu görülmektedir.

Öğrencilere, yapılan bütün etkinlikleri göz önüne almaları istenip en sıkıcı olanları sorulduğunda; üç öğrenci müze öncesi okul etkinlikleri, dokuz öğrenci ise Sultaniye Külliyesi cevabını vermiştir. Diğer öğrenciler etkinliklerin sıkıcı olmadığını belirtmişlerdir. Sıkıcı olma durumunun nedenleri sorulduğunda çok fazla yazı yazmak cevabı alınmıştır. Sultaniye Külliyesi her sene geleneksel mesir şenliklerinin yapıldığı Manisa şehriyle özdeşleşmiş çok fazla turistin uğrak yeri olan bir mekândır. Muhtelif amaçlar için kullanılan medrese bölümündeki odaların kapıları kapalı durumdadır. Fazla kalabalık olması nedeniyle öğrenciler bu mekânda çok rahat davranamamışlardır. Bir diğer neden ise Sultan Camisinde hemen her zaman namaz kılan birilerinin olması (özellikle de turistler) nedeniyle öğrenciler camide ve çevresinde sessiz davranmak mecburiyetinde kalmışlardır. Böyle bir durum doğal olarak öğrencilerin sıkılmalarına yol açmıştır. Diğer iki caminin (Muradiye Camisi ve Manisa Ulu Cami) Sultan Camisine kıyasla sakin olması nedeniyle, öğrenciler bu mekânlarda daha rahat davranmışlardır. Sultaniye Külliyesinde, öğrencilerin yazı yazmaktan sıkıldığını ve güdülenme düzeylerinin düştüğünü fark eden araştırmacı, "*Mesir Macunu Şenlikleri*" etkinliğini daha sonra okulda uygulamak üzere iptal etmiştir.

Yukarıda dördüncü bölümün birinci kısmında, uygulanan etkinliklerin etkililiği öğrencilerin kendi görüşleri doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra etkinlikler şekil ve içerik açısından incelenerek araştırmanın amacına ve öğrencilerin seviyesine uygunluğu belirlenmeye çalışılmıştır. İçerisinde öz değerlendirme formu bulunan sekiz ayrı etkinlik içerik açısından incelenerek

öğrencilerin verdikleri cevaplar neticesinde etkinliklerin ilgili kısımları öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirmek amacıyla yenilenmiştir. Bunun yanı sıra çalışma yaprakları şekil bakımından incelenerek boş bırakılan yerler üzerinde çeşitli işlemler (değiştirme, etkinlikten çıkarma, farklı türde bilgi ve sorular ekleme vb.) yapılmıştır. Etkinliklerin revize edilmesine yönelik sürecin nasıl işlediğiyle ilgili örnek olması açısından GEZ3E adlı öğrencinin günlüğünde yazdıkları aşağıdaki gibidir:

"Klasik Araç Müzesi'ndeki formlarda sevdiğim araç için dört sebep yazmak zordu. Bence sayı belirlenmemesi gerekirdi. İstediğimiz kadar yazmalıydık. Sınır belirlemek kötüydü." (GEZ3E).

Çalışma yapraklarının Word ortamında yazdırılması, öğrencilerin güdülenmesini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Etkinliklerin uzman grafikçiler tarafından sayfa tasarımının yapılarak basılmasının daha uygun olacağı görülmüş; fakat bu araştırma sürecine yetiştirilememiştir. Araştırmacı bu duruma çözüm olarak bütün etkinlikleri renkli bastırmıştır.

4.2. Müze ve Tarihi Mekân Uygulamalarının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Algı ve Farkındalıklarına Olan Katkıları

Bu kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgiler algıları ve bu derse yönelik farkındalıklarına katkıları üzerinde durulmuştur. Öğrencilerin uygulamalara başlamadan önceki sosyal bilgiler algılarını ortaya koymak amacıyla ön odak grup görüşmelerinde "Sosyal bilgiler deyince aklınıza neler geliyor? Sosyal bilgiler size neyi çağrıştırıyor?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar öncesindeki sosyal bilgiler algısı, ön odak grup görüşmelerindeki verilerden ortaya çıkarılarak Diyagram 4.11'de verilmiştir.

Diyagram 4.11 incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler algıları; *tarih*, *sosyal hayat*, *hukuk*, *kültür*, *küresel bağlantılar*, *ekonomi* ve *öğretmen* kategorileri altında toplanmıştır.

Tarih ana kategorisi altında; *tarih*, *Osmanlı devleti*, *savaşlar*, *tarihi şahsiyetler*, *geçmiş*, *uygarlıklar*, *Rönesans ve Reform* alt kategorileri yer almaktadır. Öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal bilgiler dersini tarih disipliniyle özdeşleştirdiği yorumu yapılabilir.

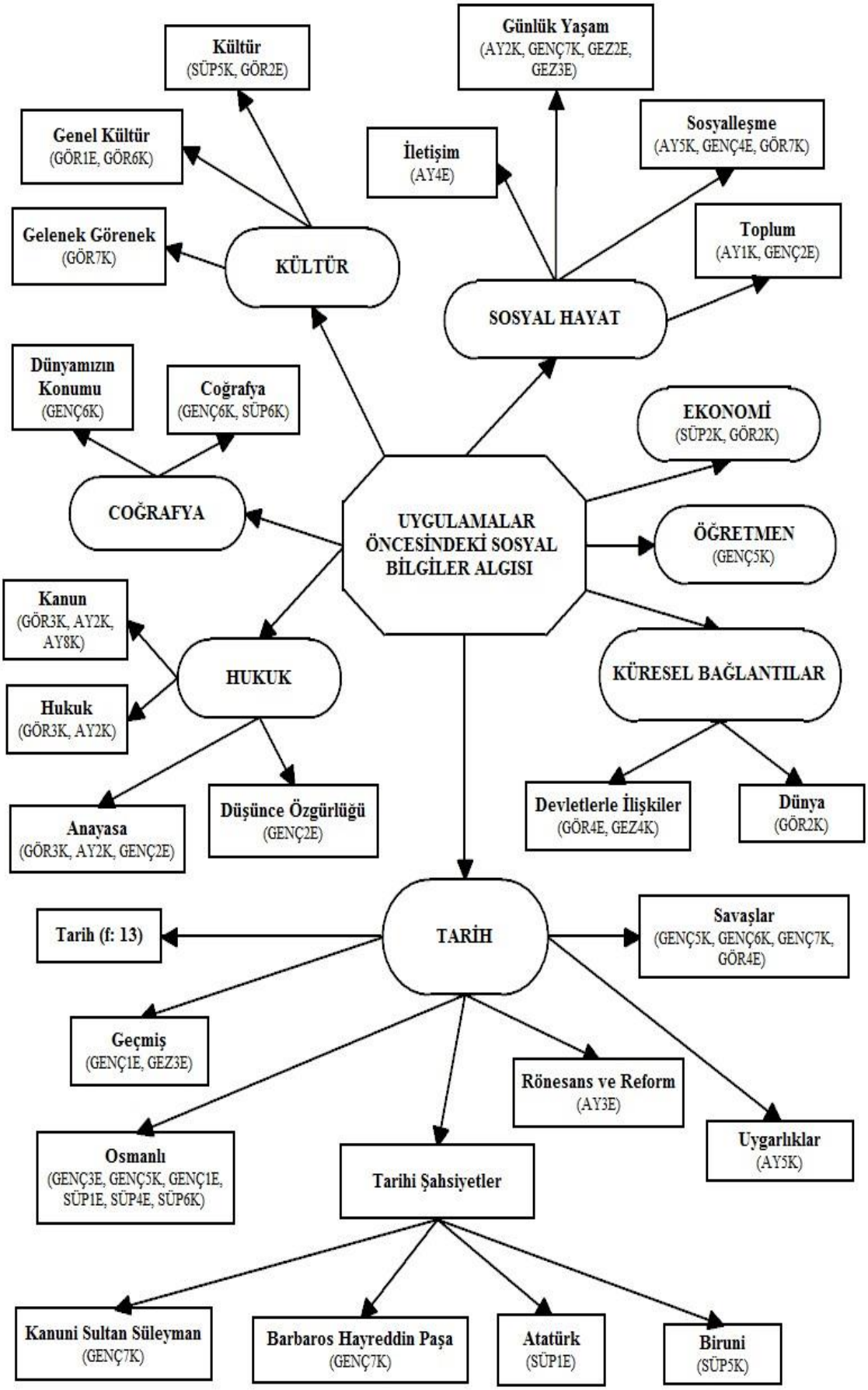

Diyagram 4.11. Öğrencilerin Uygulamalar Öncesi Sosyal Bilgiler Algıları

Sosyal hayat kategorisinde öğrenciler günlük yaşamdaki sosyalleşmeye, içinde yaşanılan topluma ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinin ilk ünitesi olan iletişim konusuna vurgu yapmışlardır. Hukuk kategorisinde öğrenciler anayasa, kanun, hukuk ve düşünce özgürlüğü konularına değinmişlerdir. Öğrenciler kültür kategorisinde sosyal bilgileri kültür, gelenek ve görenekler ve genel kültür ile özdeş tutmuşlardır. Küresel bağlantılar kategorisinde öğrenciler Türkiye'nin diğer dünya devletleriyle olan ilişkilerine değinmişlerdir. Sosyal bilgileri coğrafya disipliniyle özdeşleştiren öğrenciler akıllarına sosyal bilgiler deyince dünyamızın konumu ve coğrafya geldiğini beyan etmişlerdir. Bir öğrenci ise sosyal bilgiler ile dersin öğretmenini özdeşleştirmiştir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler algılarına bakıldığında daha çok genel kavramlara değindikleri ve sığ açıklamalar yaptıkları görülmüştür. Örneğin sosyal bilgileri ekonomi disipliniyle özdeşleştiren öğrenciler ekonomiyle ilgili herhangi bir açıklama yapamamışlardır. Tarih kategorisi içerisinde sosyal bilgiler deyince aklıma tarih geliyor diyen öğrencilere ne türden tarih sorusu sorulduğunda aklıma tarih konuları geliyor diyerek çok açıklayıcı cevaplar veremedikleri görülmüştür.

Uygulamalarda müze öncesi etkinlikler ile Manisa'nın 1313 yılında Saruhanlılar tarafından fethedilmesiyle başlayan kentin Türkleşme süreci, Osmanlı devleti zamanında şehzadelerin yetiştiği sancak beyliği olması ve nüfusunun artarak genişlemesiyle birlikte tarihi ve kültürel eserlerle Manisa'nın geçmişten günümüze gelişimi ve değişimi ele alınmıştır. İki ay süren uygulamalarda sosyal bilgiler dersini oluşturan sosyal bilim disiplinleri içerisinde yer alan tarih disiplinine yönelik yoğun bir bilgilenme, bilinç ve farkındalık artıran etkinlik programı uygulanarak öğrencilerin yaşadıkları yerin tarihi ve kültürel özelliklerini daha yakından tanıyarak içselleştirmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Uygulamalar sonundaki odak grup görüşmelerinde öğrencilerin sosyal bilgiler algıları Diyagram 4.12'de gösterilmiştir.

Diyagram 4.12 incelendiğinde, Diyagram 4.11'de yer alan *hukuk, coğrafya, küresel bağlantılar, ekonomi* kategorilerinin yer almadığı görülmektedir. Uygulama sonrasında öğrencilerin sosyal bilgiler algılarında daha önce var olmayan *müze ve tarihi mekân uygulamaları* kategorisi ortaya çıkmıştır. Bu durum, öğrencilerin sosyal bilgiler algılarının uygulamalar neticesinde istenilen yönde değiştiği şeklinde yorumlanabilir.

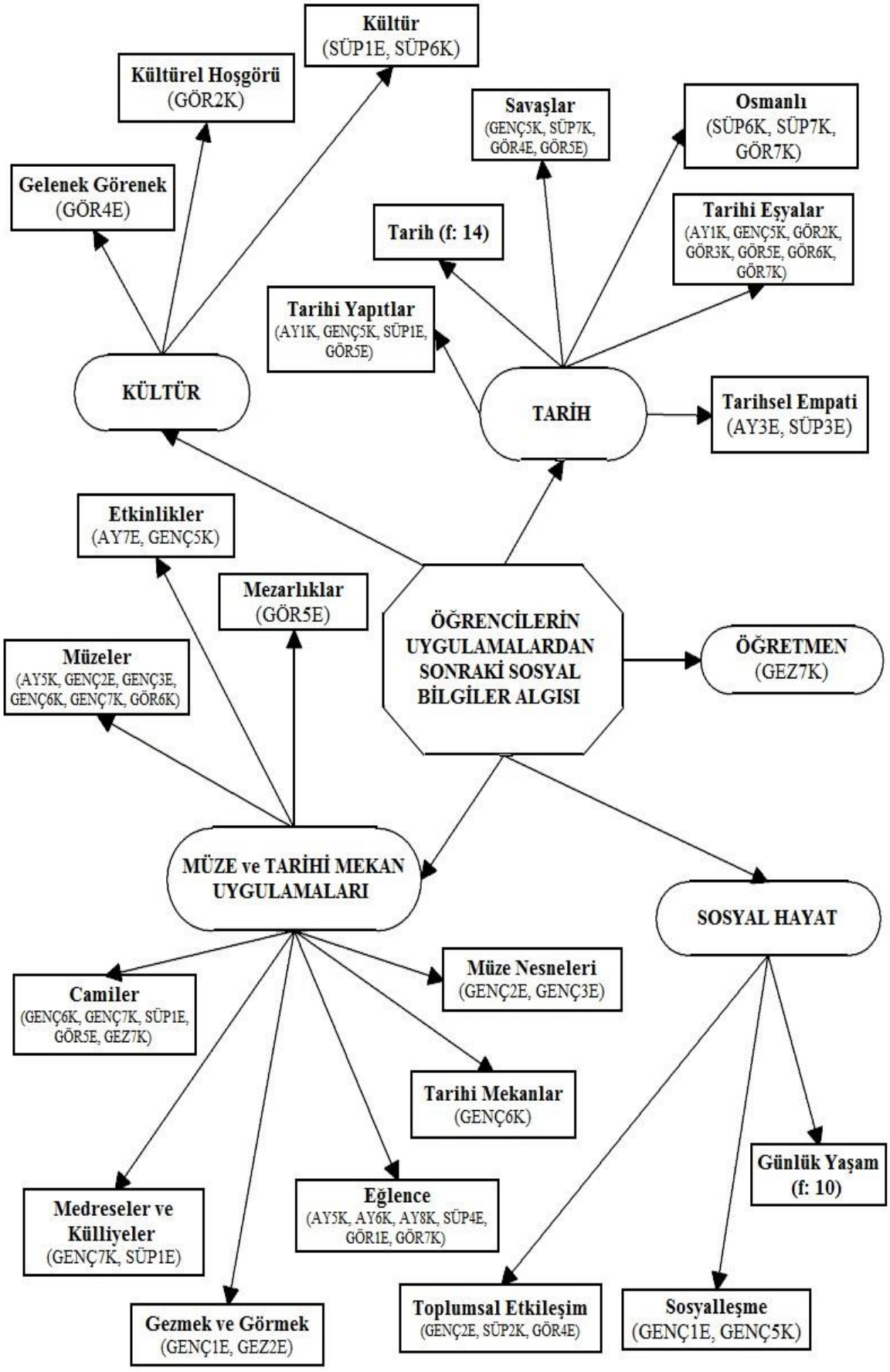

Diyagram 4.12. Öğrencilerin Uygulamalar Sonrası Sosyal Bilgiler Algıları

Bunun yanı sıra tarih kategorisinin tekrarlanma sıklığının gözle görülür bir şekilde arttığı gözlenmektedir. Tarih kategorisinde uygulama öncesindeki *tarihi şahsiyetler, Rönesans ve Reform, geçmiş, uygarlıklar* alt kategorilerinin uygulama sonrasında yer almadığı görülmektedir. Bunların yerini *tarihi eşyalar, tarihi yapıtlar, tarihsel empati* kategorilerinin aldığı görülmektedir. Sosyal hayat kategorisinin tekrarlanma sıklığı artarken kültür kategorisinin ise azalmıştır.

Müze ve tarihi mekân uygulamaları ana kategorisi altında sırasıyla *eğlence, müzeler, camiler, etkinlikler, müze nesneleri, medreseler* ve *külliyeler, gezmek ve görmek, tarihi mekânlar* ve *mezarlıklar* alt kategorileri yer almaktadır.

Eğlence kategorisinde öğrenciler uygulamalarla eğlenerek öğrendiklerini ve sosyal bilgiler dersinin sıkıcılıktan kurtulduğunu dile getirmişlerdir. Bu duruma örnek olarak AY6K ve AY8K kodlu öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

"Eskiden sosyal bilgiler deyince aklıma sıkıcılık ve tarih geliyordu; ama bu etkinliklere başladıktan sonra sosyal bilgiler deyince aklıma eğlence geliyor." (AY6K).

"Önceden sosyal bilgiler deyince aklıma tarih geliyordu. Tarih de ezberlemesi zor olduğu için sosyal dersi sıkıcı geliyordu. Gezileri yaptıktan sonra daha fazla aklımda kaldı eğlenceli oldu drama yaptık." (AY8K).

Yukarıdaki açıklamalardan öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarının olumlu yönde değiştiği ve sosyal bilgileri eğlenceli bir ders olarak yorumladıkları sonucu çıkarılabilir.

Öğrenciler uygulamaların etkisiyle sosyal bilgiler deyince akıllarına müzeler ve müze nesneleri geldiğini belirtmişlerdir. Bu duruma örnek olması açısından aşağıda doğrudan alıntılara yer verilmiştir:

"*Manisa Müzesi aklıma geliyor. Osmanlıdaki eşyalar aklıma geliyor."* (GÖR6K).

"Müzeler ve müzelerin içindeki yapılar aklıma geliyor." (GENÇ3E).

Öğrencilerin bir kısmı sosyal bilgiler deyince akıllarına camilerin geldiğini beyan etmişlerdir. Bu durumun ortaya çıkmasında üç ayrı tarihi camide yapılan etkinliklerin rolü büyüktür. Bu duruma örnek olarak GEZ5K kodlu öğrencinin görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Savaşlar ve eski yapılar aklıma geliyor. İlk aklıma gelen Ulu Cami oluyor. Heykeller ve mezarlıklar aklıma geliyor." (GEZ5K).

Tarih ana kategorisi içerisinde sırasıyla *tarih, tarihi eşyalar, tarihi yapıtlar, savaşlar, Osmanlı, tarihsel empati* kategorileri yer almaktadır.

Öğrenciler uygulamalarla birlikte tarihe olan ilgilerinin arttığını, tarihi daha iyi anladıklarını ve tarihte yaşanmış olayların nasıl yapıldığını merak ettiklerini beyan etmişlerdir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri aşağıdaki verilmiştir:

"Eski tarihimiz, eski insanların giyiniş tarzları, yaşam şekilleri geliyor. Daha çok tarih aklıma geliyor." (SÜP5K).

"Önceden tarihi seviyordum; ama bu kadar sevmiyordum. Tarihe artık geziler sayesinde daha çok ilgim oldu. Eskiden aklıma bir şey gelse tarihi araştırmazdım; ama bu geziler sonrasında eve gidip Osmanlıda olan şeyleri araştırıyorum artık. Bu geziler sonrasında eğlenceli geçmeye başladı. Sosyal bilgiler dediğimde eğlenceli tarih geliyor aklıma." (GÖR1E).

Öğrencilerin bir kısmı ise sosyal bilgiler deyince akıllarına uygulamalar esnasında müzeler ve tarihi mekânlarda gördükleri tarihi eşyalar geldiğini söylemişlerdir. Bu duruma örnek olarak GÖR7K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Bu gezilerden sonra aklıma eski dönem tarihler geliyor. Osmanlı devletindeki eserler aklıma geliyor. Osmanlıların tarihi geliyor. Aklıma işlemeler ve süslemeler geliyor." (GÖR7K).

Sosyal hayat kategorisinde öğrenciler sosyal bilgileri günlük hayat ve sosyalleşme ile özdeşleştirmiştir. Bu kategoriye ait öğrencilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Yaşam, yaşam stili, her şeyle alakalıdır. Bu etkinliklerden sonra aklıma hayat geliyor. Önceden benim için hiçbir şey ifade etmiyordu. Sevmiyordum bile ama şimdi seviyorum yani değişiyor her şey. Dersi daha iyi işlediğimiz için, diğer derslerden farklı olduğu için." (AY2K).

"Tarihimiz, geçmişimiz ve sosyal yaşam ilişkileri, normal günlük yaşam hayata dair her şey. Eskiden sadece tarihten ibaret olduğunu düşünürken bütün hayatımızı kapsadığını görmekteyiz." (SÜP2K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin sosyal bilgileri hayatın her alanında var olan ve her şeyle ilişkili bir ders olarak algıladıkları yorumu yapılabilir.

Uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgiler dersine bakış açılarını değiştirip değiştirmediğini öğrenmek amacıyla uygulamalardan önce ve sonra öğrencilere "Çok

sevdiğiniz dersleri sıraladığınızda sosyal bilgiler dersi kaçıncı sırada yer alır?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası sosyal bilgiler dersi sıralamasında yaşanan değişim Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersi Sıralamalarında Yaşanan Değişim

SIRALAMA	ÖN ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ		SON ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ	
	N	%	N	%
1.	2	5,55	16	44,44
2.	8	22,22	20	55,56
3.	19	52,77	-	-
4.	6	16,66	-	-
5.	1	2,77	-	-

Ön odak grup görüşmelerinde çok sevilen dersler sıralamasında sosyal bilgiler dersini; öğrencilerin % 52,77'si 3. sırada, % 22.22'si 2. sırada, % 16,66'sı 4. sırada, % 5,55'i 1. sırada ve % 2,77'si 5. sırada seçmiştir. Öğrencilerin ön odak grup görüşmelerinde sosyal bilgiler dersini çok sevilen dersler listesinde sıralamadaki yerini belirleme gerekçeleri Diyagram 4.13'te gösterilmiştir.

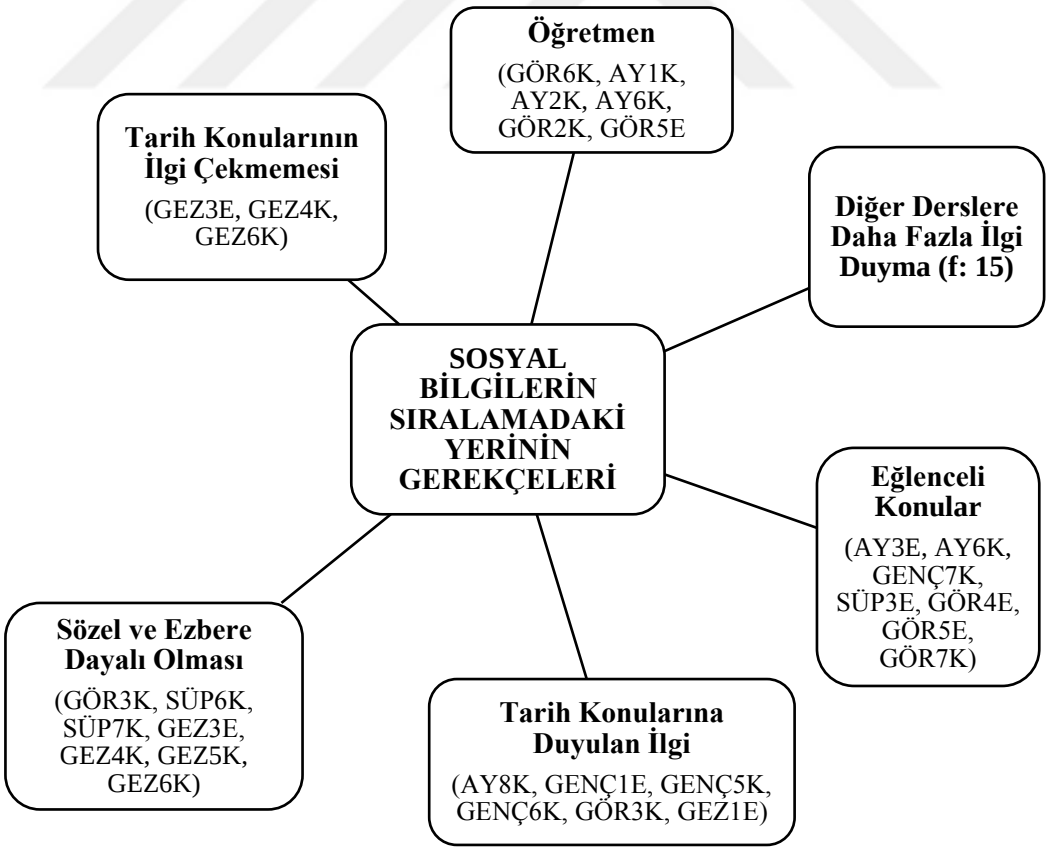

Diyagram 4.13. Ön Odak Grup Görüşmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Sevilen Dersler Sıralamasındaki Yerinin Gerekçeleri

Öğrencilerin ön odak grup görüşmesinde çok sevilen dersler sıralamasında sosyal bilgiler dersinin yerini belirleme gerekçelerine bakıldığında; diğer derslere daha fazla ilgi duymaları, sosyal bilgiler dersinin sözel ve ezbere dayanan nitelikte olması, tarih konularını sevme veya sevmeme, eğlenceli konular ve öğretmen faktörü gelmektedir.

Sözel ve ezbere dayalı olması kategorisinde öğrenciler anlatılan konuların çok soyut ve karışık olduğunu ve bu nedenle öğrenmekte zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu kategoride yer alan öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

"*Bana göre 4. sırada. Tarih olduğu için ezber gerekiyor. Ezberlemek zor diğerlerinde işlemleri aklında tutuyorsun ama bunda zor. Geçen sene de anlamadım tarih konularını*." (GEZ3E).

"Bana göre 5. sırada. Sosyal bilgilerde pekiyi değilim; çünkü ezberim çok kötü olduğu için çoğu şeyi ezberleyemiyorum. Ezberleyemediğim için notum düşüyor ve dersten soğuyorum. Her ne kadar çalışsam da olmuyor." (GEZ5K).

Tablo 4.4 incelendiğinde uygulama öncesinde sosyal bilgiler dersini 3., 4., ve 5. sıraya koyan ve toplam öğrencilerin % 72'sini oluşturan öğrenciler, uygulama sonrasında çok sevilen dersler sıralamasında sosyal bilgiler dersini 1. ve 2. sıraya koymuşlardır. Bununla birlikte uygulama öncesinde sosyal bilgiler dersini 1. ve 2. sıraya koyan ve % 27,77'ye tekabül eden öğrencilerin oranı, uygulama sonrasında % 100 olmuştur. Öğrencilerin uygulama sonrasında sosyal bilgiler dersinin sıralamasında meydana gelen olumlu yönde değişikliğin nedenlerine yönelik görüşleri Diyagram 4.14'te verilmiştir.

Diyagram 4.14 incelendiğinde öğrencilerin sevilen dersler sıralamasında sosyal bilgiler dersini ön sıralarda söylemelerinin gerekçeleri üç ana kategoride toplanmıştır.

Okul dışı öğrenme kategorisinde öğrenciler okulun dışında gezerek, görerek, dokunarak, müzelerde ders işlemekle daha iyi öğrendiklerini ve dersi daha çok sevdiklerini belirtmektedir. AY5K kodlu öğrenci bu konuda şöyle demektedir:

"Eskiden sosyal bilgiler dersi 2. sıradaydı şimdi 1'e yükseldi. Çünkü eskiden dört duvar arasında işlerdik ama şimdi hayatın içinde işliyoruz. Yerinde öğrenip görüyoruz. Bir nevi eğlenerek öğreniyoruz. Hep aynı yerdeyiz, aynı şeyleri görüyoruz farklı şeyler olmuyordu. Bu etkinliklere başladığımızdan beri sosyal bilgiler dersi daha eğlenceli geliyor." (AY5K).

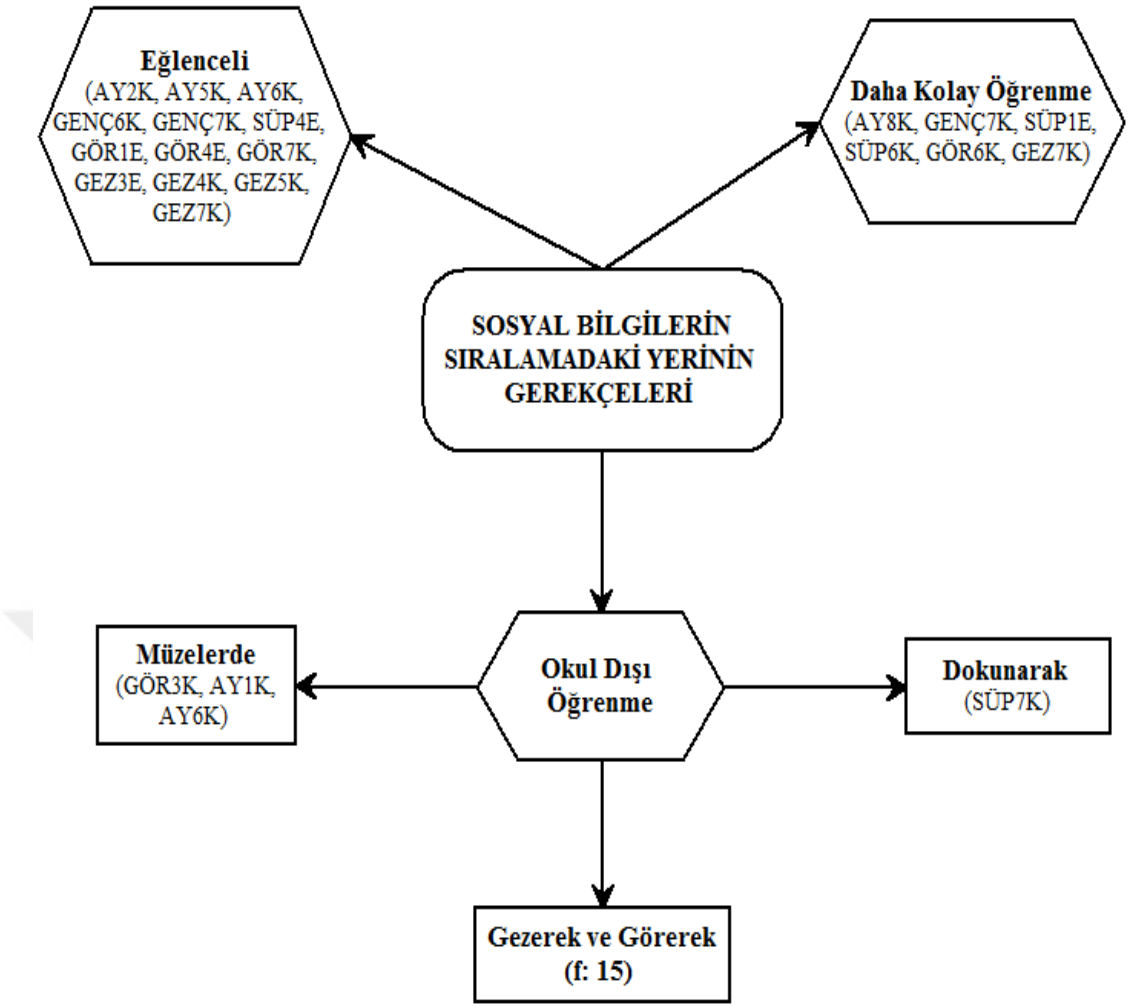

Diyagram 4.14. Son Odak Grup Görüşmesi Sosyal Bilgiler Dersinin Sevilen Dersler Sıralamasındaki Yerinin Gerekçeleri

AY3E kodlu öğrenci ise etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler derslerinin okul dışında olmasının yanı sıra çok yönlü kapsayıcı yapısına da vurgu yapmıştır:

"Eskiden 2. sıradaydı. Önünde beden eğitimi vardı. Şimdi de sosyal bilgiler dersi 1. sırada; çünkü sosyal dersinde yaptığımız etkinlikler içinde beden eğitimi, resim, müzik ve sanat gibi diğer dersleri kapsadığı için daha eğlenceli ve daha güzel oluyor. Bu derste hiç sinirlenmiyorum. Beden eğitiminde çok sinirleniyorum. Temiz hava oksijen dışarısı daha iyi." (AY3E).

SÜP7K kodlu öğrenci ise aktif öğrenme tekniklerinin kullanılmasının sosyal bilgiler derslerine olumlu yönde yansıdığını belirtmiştir:

"Önceden 4'tü şimdi 2 oldu. Derslerde anlatılırken hiçbir şey anlamıyordum ve sevmiyordum sosyali; ama gezilere gittiğimizde daha dokunarak ve görerek ders işledik. Daha iyi oldu." (SÜP7K).

Öğrenciler müzeler ve tarihi mekânlarda öğrenmenin yanı sıra uygulamaların eğlenceli olmasına vurgu yaparak etkinliklerde hiç sıkılmadıklarını dile getirmişlerdir:

"1. sırada. Diğer derslerde sıkıldım artık. Hep aynı konu hep aynı şeyin üstünde duruyorlar. Hem de dışarı gidecek bir şey de yok. En azından sosyal bilgiler dersinde demek ki varmış. Bana önceden Sultan Camisi neresi diye sorsaydınız daha önce hiç gitmemiştim. Bu gezilerle ilk defa gördüm." (AY2K).

Öğrenciler etkinliklerle birlikte dersi daha kolay öğrendiklerini ve öğrendiklerinin daha kalıcı olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle sıralamada ön sıraya yükseldiğini belirtmişlerdir. Bu konuda öğrencilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Eskiden 3'tü şimdi 2. oldu; çünkü eskiden hoca anlatıyordu hiçbir şey anlamıyordum. Şimdi geziyoruz daha iyi anladım." (SÜP1E).

"Önceden 3'tü şimdi 2 oldu. Önceden anlatılanlar aklımda kalmıyordu şimdi ise aklımda kalıyor." (SÜP6K).

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine bakış açılarının değişiminin bir örneği olarak GEZ5K kodlu öğrencinin uygulamalar öncesi ve sonrası görüşleri birlikte verilmiştir:

"Sıralamada 5. sırada. Sosyal bilgilerde pekiyi değilim çünkü ezberim çok kötü olduğu için çoğu şeyi ezberleyemiyorum. Ezberleyemediğim için notum düşüyor ve dersten soğuyorum. Her ne kadar çalışsam da olmuyor." (GEZ5K ön odak grup görüşmesi)

"Sıralamada 1. sırada; çünkü çok eğlenceli geçiyor. Uygulamalardan önce sonuncu sıralarda yer alıyordu." (GEZ5K son odak grup görüşmesi).

Öğrencilerin ön odak grup görüşmelerinden elde edilen verilere göre sosyal bilgiler dersinde işlenen konular içerisinde sevdikleri ve sevmedikleri konular sırasıyla Diyagram 4.15 ve Diyagram 4.16'da gösterilmiştir.

Diyagram 4.15 incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çok sevdikleri konuların başında tarih konuları geldiği görülmektedir. Öğrenciler ilk defa 7. sınıfta gördükleri Osmanlı tarihini çok sevdiklerini belirtmişlerdir. Aşağıda bu konuyla ilgili örnek alıntı yer almaktadır:

"Osmanlı tarihini seviyorum. O kadar kocaman ülke nasıl yönetilmiş merak ediyorum." (GÖR3K).

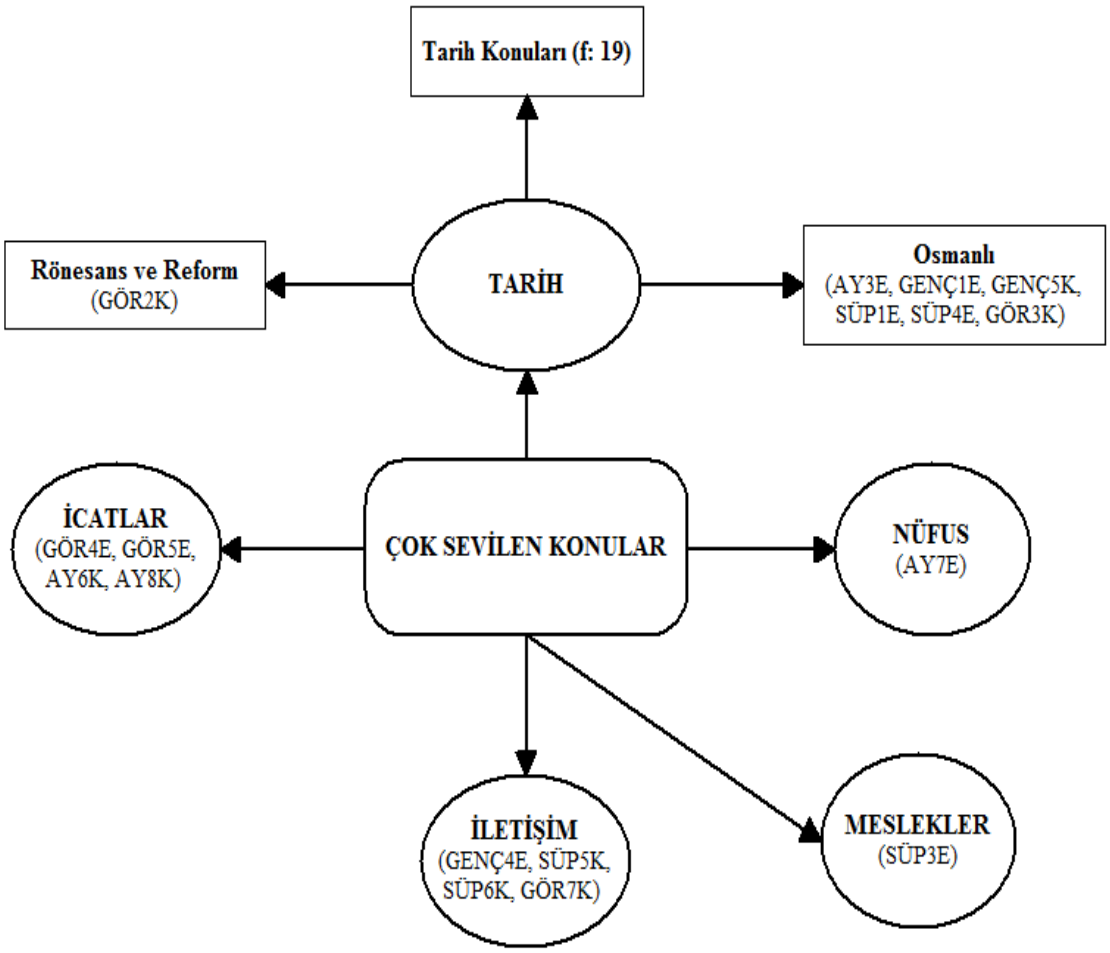

Diyagram 4.15. Uygulamalar Öncesi Sosyal Bilgiler Dersinde Çok Sevilen Konular

Öğrencilerin bir kısmı ise Türk tarihini işlemekten zevk aldıklarını, geçmişte yaşanan olayları merak ettiklerini ve atalarımızla ilgili bilgiler edinmekten hoşlandıklarını belirtmişlerdir. Bu duruma AY6K kodlu öğrenciden alınan aşağıdaki alıntılar örnek gösterilebilir:

"Türk tarihinde yolculuk ünitesini çok seviyorum; çünkü içinde tarih var ve tarihi seviyorum. Önceden ne olup bittiğini öğrenebiliyorum. Türk tarihindeki kahramanları öğreniyorum." (AY6K).

Öğrenciler çok sevilen konular arasında 7. sınıf sosyal bilgiler dersinin ilk ünitesinde yer alan iletişim, ikinci ünitesinde yer alan nüfus ve dördüncü ünitesinde yer alan icatlar konularını belirtmişlerdir. Öğrenciler, bu konuları seçme nedeni olarak ilgilerini çekmesi ve daha kolay anlamalarını sağlamasını göstermektedir.

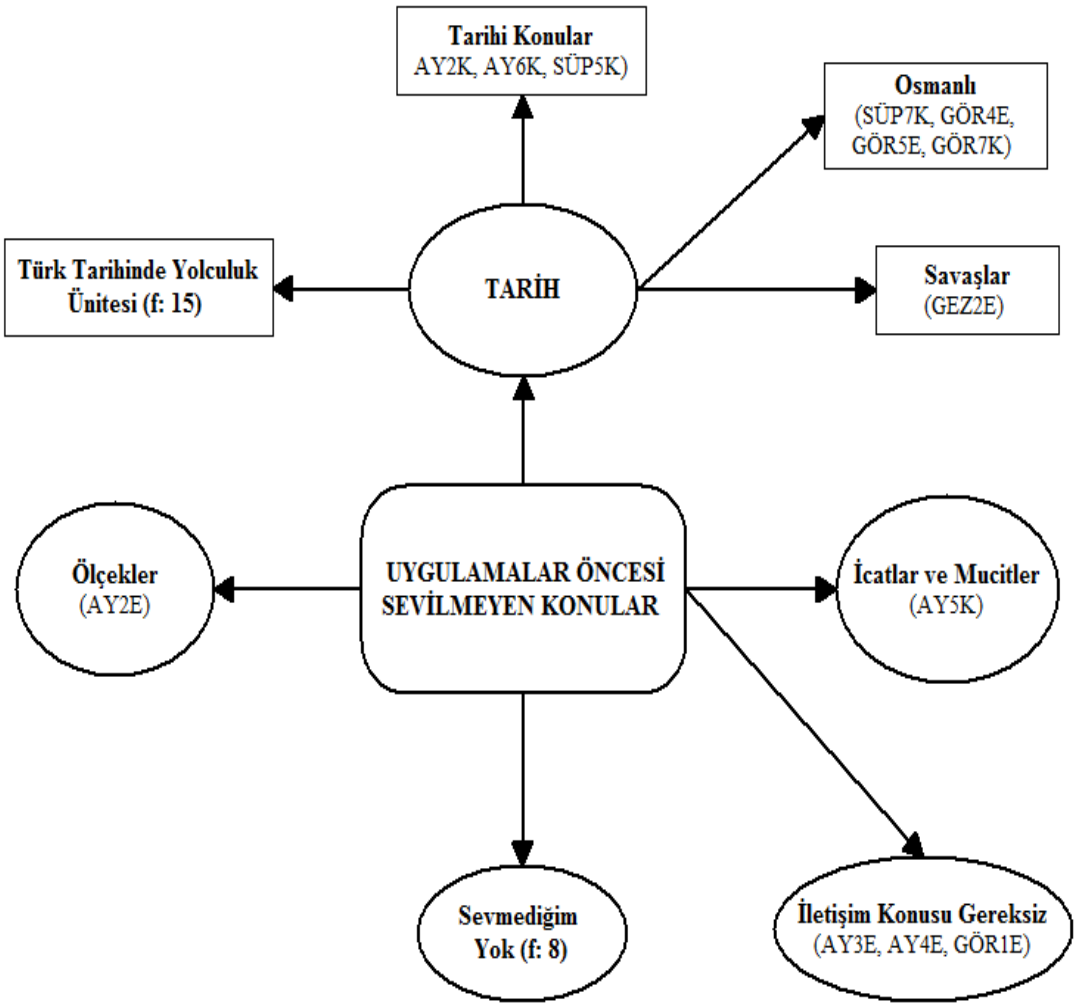

Diyagram 4.16. Uygulamalar Öncesi Sosyal Bilgiler Dersinde Sevilmeyen Konular

Uygulamalar öncesi öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde sevmedikleri konulara bakıldığında tarih kategorisinin en başta geldiği görülmektedir. Öğrenciler en fazla Türk tarihinde yolculuk ünitesinde zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu ünite konularının çok karışık olduğunu ve tarih konularını anlamakta güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler bir diğer neden olarak tarih konularında kişi adları ve tarihleri akılda tutmada zorlandıklarını beyan etmişlerdir. Aşağıda tarih konularının sevilmeme nedenleriyle ilgili doğrudan alıntılar verilmiştir:

"Türk tarihi konusu zor geliyor. Diğerleri daha kolay anlaşılıyor. Bu konudan sıkılıyorum çünkü ezberlemem gerekiyor. Türk tarihinde yolculuk ünitesinde isimler çok fazla var." (GEZ3E).

"Türk tarihinde yolculuk ünitesini sevemedim. Çok fazla anlamadım. Konu anlamında bu ünitenin biraz sadeleşmesini isterim. Ayrıntı çok fazla var. İsimleri aklımda tutamıyorum. (GEZ5K).

AY2K kodlu öğrenci ise tarih konularını sevmeme nedeni olarak bu konuların ilgisini çekmemesinin yanı sıra öğrendiği tarihi bilgilerin günlük hayatında hiçbir işine yaramayacağını belirtmektedir:

"Tarih konularını sevmiyorum. Banane bunlardan diyorum. Benim ne işime yarayacak diyorum." (AY2K).

AY2K kodlu öğrencinin görüşleri Alazzi ve Chiodo (2004), Byford (2002), Clarke ve Lee (2004), Çetin (2016), Harrison (2012) ve Mitchell ve Elwood (2012) tarafından yapılan çalışmalarla uyumludur. Bu çalışmaların tamamında tarih konuları, öğrenciler tarafından "sıkıcı ve ezber gerektiren" şeklinde algılanmaktadır. Açıkalın'a (2017) göre öğrencilerin bu şekilde algılamalarının nedeni; sosyal bilgiler ve tarih derslerinde öğrencilere aktarılan bilgilerin çoğunlukla ezber gerektirmesi ve öğrencilerin bu bilgiler ile tarihsel olayların geçtiği mekânlar arasında bağlantı kuramamasıdır.

Tarih konularının hem çok sevilen hem de sevilmeyen konular içerisinde yer alması dikkat çekicidir. Bu durumun pek çok farklı nedeni olmakla birlikte öğrencilerin tarihe yönelik kişisel ilgi ve meraklarının farklılaştığı yorumu yapılabilir.

AY5K kodlu öğrenci ise zaman içinde bilim ünitesinde yer alan icatlar ve mucitlerin isimlerini aklında tutmakta zorlanması nedeniyle bu konuları sevmediğini dile getirmiştir. İletişim konusunun çok basit olduğu ve seviyelerinin altında yer aldığına dikkat çeken öğrenciler bu ünitenin çok gereksiz olduğunu ve kaldırılmasını istemektedir. İcatlar ve iletişim konularının çok sevilen konular arasında da yer aldığı görülmektedir. Bu durumda sınıftaki öğrencilerin uygulamalar öncesinde sosyal bilgilere yönelik algıları arasında uyumsuzlukların olduğu ve sosyal bilgiler algılarının heterojen bir yapıda olduğu yorumu yapılabilir. Bazı öğrenciler ise (f: 8) sosyal bilgiler konuları arasında sevmedikleri veya anlamakta zorlandıkları herhangi bir konu bulunmadığını beyan etmişlerdir.

Uygulamalar neticesinde tarih konularına yönelik yoğun bir öğrenme sürecine giren öğrencilerin tarihe olan bakış açıları olumlu yönde değişmiştir. Okul dışında gezerek, görerek, dokunarak bizzat tarihi mekânlarda ve müzelerde ders işleyen öğrenciler için tarih konuları somutlaşmaya başlamıştır. Öğrenciler uygulamalarda geçirdikleri eğlenceli anları hatırladıkça tarih konularının sıkıcı olmayan yönünü de keşfetmişlerdir. Öğrencilerin sosyal bilgiler konularına –özellikle de tarih- yönelik algılarının nasıl ve ne yönde değiştiğini ortaya koymak amacıyla uygulamalar

sonrasında yapılan odak grup görüşmesinde öğrencilerden sosyal bilgiler derslerinde çok sevdikleri konuları nedenleriyle birlikte açıklamaları istenmiştir. Diyagram 4.17'de öğrencilerin uygulamalar sonrasında sosyal bilgiler dersinde çok sevdikleri konular yer almaktadır.

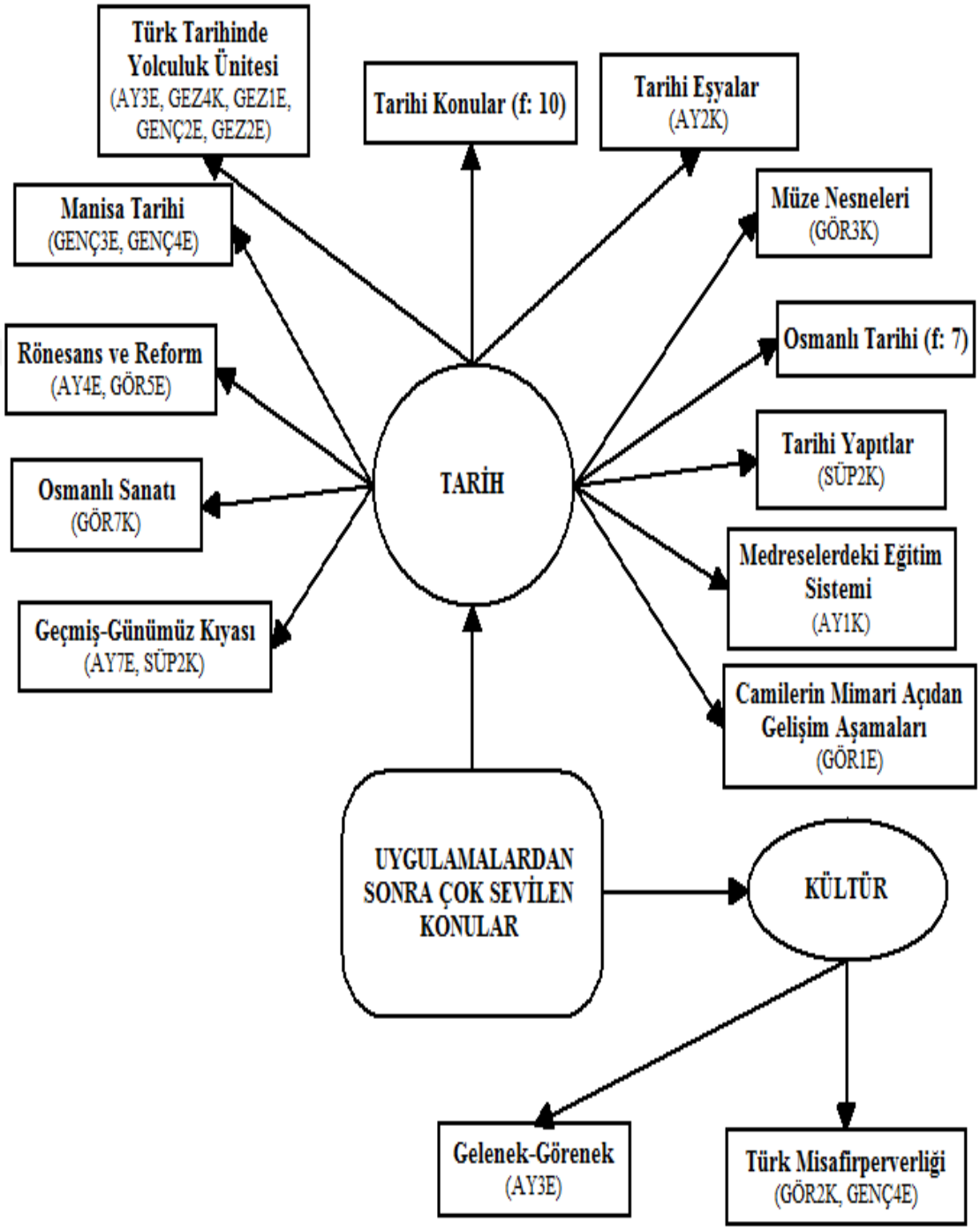

Diyagram 4.17. Uygulamalardan Sonra Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Sevilen Konular

Diyagram 4.17 incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde çok sevdikleri konuların *tarih* ve *kültür* ana kategorileri altında toplandığı görülmektedir.

Bununla birlikte sosyal bilgileri oluşturan diğer disiplin dallarına yönelik konuların (coğrafya, ekonomi, hukuk, vatandaşlık, vb.) öğrenciler tarafından dile getirilmemesi; öğrencilerin uygulamaların etkisinde kaldıkları ve yapılan etkinlikleri benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir. Uygulamalardan önce çok sevilen konular arasında yer alan *iletişim, nüfus* ve *icatlar* konularının uygulamalar sonrasındaki odak grup görüşmelerinde bahsi geçmediği görülmektedir.

Ön odak grup görüşmelerinde tarih ana kategorisi içerisinde uygulamalara özgü kategoriler yer almazken; uygulamalar sonrasında *Manisa tarihi, tarihi yapıtlar, müze nesneleri, tarihi eşyalar, medreselerdeki eğitim sistemi, camilerin mimari açıdan gelişim aşamaları, Osmanlı sanatı ve geçmiş-günümüz kıyaslaması* kategorileri ortaya çıkmıştır. Öğrenciler ön odak grup görüşmesindeki genelleyici konuşmalarının aksine son odak grup görüşmesinde çok sevdikleri konuları daha fazla ayrıntıya girerek anlatmışlardır. Aynı şekilde çok sevilen konuların seçilme nedenlerinin açıklanmasında da son odak grup görüşmesinde daha ayrıntılı bilgiler vermişlerdir. Aşağıda öğrencilerin tarih konularını çok sevme nedenleriyle ilgili doğrudan alıntı yer almaktadır:

"Etkinlikleri yapmadan önce tarihi pek sevmiyordum. Çünkü tarihi olayları akılda tutması zor oluyordu; ama etkinlikleri yaptıktan sonra tarihe daha fazla ilgim arttı. Eskiden neymişiz şimdi ne olduk gibisinden. Manisa Müzesi'nde Osmanlıdan kalan eşyaları ve oradaki estetiği ve güzelliği gördük. Tarihi daha çok seviyorum artık." (AY5K).

Yukarıdaki alıntı, tarihi mekânlar ve müzelerde görerek ders işlemenin öğrencilerin tarih algılarını olumlu yönde değiştirdiğini göstermektedir. Öğrenciler etkinliklerle ders işlerken daha çok eğlendiklerini ve bunun sonucunda daha kolay anladıklarını dile getirmişlerdir. Bu duruma örnek olarak AY5K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Ben eskiden tarih konularını hiç sevmiyordum; ama şimdi biraz daha kanıksamaya başladım. Eskiden sınıfta işlerken konuları anlamıyordum. Yerinde öğrenerek daha çok anlıyorum. Daha çok eğlenceli hale geldi benim için." (AY5K).

Bazı öğrenciler ise genel Türk tarihinden ziyade Manisa'nın yerel tarihine daha fazla ilgi duyduklarını belirtmiştir. Bu duruma GENÇ3E kodlu öğrenciden alınan alıntı örnek gösterilebilir:

"Türk tarihi değil de Manisa'nın tarihi daha çok ilgimi çekti; çünkü Kanuni Sultan Süleyman, Lidyalılar ve diğerleri olsun daha çok ilgimi çekti. Yaptıkları şeyler büyük adımlar." (GENÇ3E).

Uygulamaların Manisa'nın yerel tarihine odaklanması, öğrencilerin kimlik ve aidiyet duygularının gelişerek bizzat içinde yaşadıkları kente başka bir gözle bakmalarını sağlamıştır. Bu durumun sonucunda öğrenciler belki de hiç gidip göremeyecekleri yerlerin bilgisini edinmektense, yerel farkındalık geliştirerek yaşadıkları bölgenin tarihi ve kültürel özelliklerini daha yakından tanıma fırsatı yakalamışlardır.

Geçmiş-günümüz karşılaştırması kategorisinde yer alan öğrenciler, geçmişin maddi kanıtlarıyla yüzleşip günümüzdeki muadilleriyle benzer ve farklı yönlerini bulmaktan hoşlandıklarını dile getirmişlerdir. SÜP2K koldu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Tarihi yapıtlar ve mimari eserleri seviyorum; çünkü geçmiş eserler ile günümüzdeki eserler arasındaki farkları rahatlıkla görebiliyoruz. Eski insanların ne kadar özenerek yaptığı binaları görüyoruz; ama günümüzde bu kadar uğraşılmadığını görüyoruz." (SÜP2K).

GÖR1E kodlu öğrenci ise sosyal bilgiler dersinde çok sevdiği konuyu anlatırken tamamen uygulamalardan bahsetmiştir:

"Osmanlı tarihi, Osmanlı tarihinin içinde de camilerin gelişimi hoşuma gidiyor. Mesela Ulu camiyi yapmışlar kilisenin kalıntılarından, daha sonra Sultan camisini yapmışlar ondan daha güzel olarak ve en sonunda da Muradiye camisini yapmışlar. Camilerdeki değişimi görmek hoşuma gidiyor." (GÖR1E).

Yukarıdaki alıntıdan öğrencinin içinde yaşadığı kentin simgeleri haline gelen tarihi üç camiyi birbiriyle kıyasladığı ve zamanla birlikte değişim ve sürekliliğin farkına vardığı görülmektedir. GÖR3K kodlu öğrenci ise sosyal bilgiler dersinde çok sevdiği konuları anlatırken Manisa Müzesi'nde gördüğü eserlerden bahsetmiştir:

"Manisa Müzesi'ndeki Grekçe eserleri çok beğendim. Bilmediğimiz bir dil olduğu için ve Türkçeye çevrildiğinde değişik anlamlar çıktığı için daha çok ilgimi çekiyor." (GÖR3K).

GÖR4E kodlu öğrenci ise tarih konularını sevmiyorken tarihi eserleri bizzat yerinde gördüğü için fikrinin değiştiğini belirtmektedir:

"Osmanlı tarihi ilgimi çekiyor; çünkü tarihi eserleri seviyorum. Etkinliklerden önce Osmanlı tarihini sevmiyordum. Tarihi eserleri kendim gezip gördüğüm için fikrim değişti." (GÖR4E).

Öğrenciler uygulamalarda Osmanlı kültür ve sanatına yönelik çok fazla etkinlik yaptıkları için bu konuları sevdiklerini dile getirmişlerdir. GEZ4K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Osmanlı dönemindeki misafirperverliğin çok olması ilgimi çekiyor. Davranış şekillerinin çok hassas olması ilgimi çekiyor." (GEZ4K).

Yukarıdaki açıklamaların genelinden öğrencilerin uygulamalardan önce tarih konularını çok fazla sevmeyip soyut bulmalarına rağmen uygulamalarla birlikte tarihe olan ilgilerinin arttığı ve tarih konularını daha fazla sevmeye başladıkları sonucu çıkarılabilir.

Uygulamalardan önce sosyal bilgiler dersinin işlenişine yönelik öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla öğrencilere *"Sosyal bilgiler dersinin işlenişi hakkında neler düşünüyorsunuz? Size göre sosyal bilgiler dersi daha iyi nasıl işlenebilir?"* sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar öncesi sosyal bilgiler dersinin daha iyi işlenmesiyle ilgili görüşleri Diyagram 4.18'de gösterilmiştir.

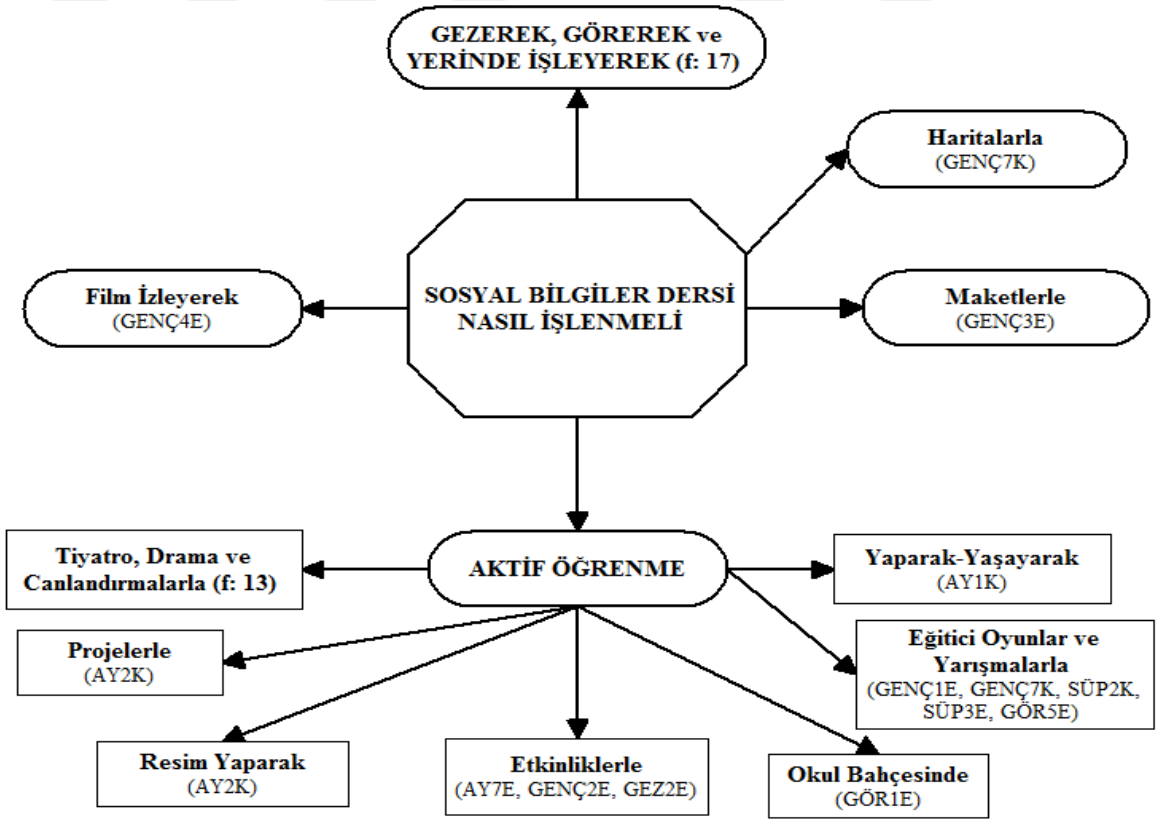

Diyagram 4.18. Uygulama Öncesi Dersin İşlenişine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Diyagram 4.18 incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin daha iyi işlenmesine yönelik görüşlerinin *aktif öğrenme* ve *gezerek, görerek ve yerinde işleyerek* kategorilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrencilerin öğretmen ve kitap merkezli klasik eğitim anlayışını benimsemedikleri ortadadır. Derste aktif biçimde rol alan öğrenciler konuları daha kolay anladıklarını belirtmiştir. Bu konuda GÖR2K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Öğretmenin anlatım tarzı çok önemli; çünkü öğrencilerin çok karıştırdığı bir derstir. Öğretmenin öğrencileri anlaması ve empati kurması lazımdır. Dramalar ve gezmeler yoluyla daha iyi olur. Sınıf mevcutları çok fazla. Her öğrenci düşüncesini daha rahat ifade edemiyor." (GÖR2K).

Yukarıdaki alıntıdan öğrencinin dört duvar arasındaki sınıfta kendini rahat hissetmediğini ve gezilerle daha iyi öğreneceğine inandığını görülmektedir.

Öğrencilerin aktif öğrenme kategorisinde tiyatro, drama ve canlandırmalara çok fazla değindiği görülmektedir. Bilginin pasif alıcısı olmaktan ziyade bilgiyi kendi zihninde kurarak öğrenen öğrenciler için eğitici oyunlar, resim yapma ve projeler önemli yer tutmaktadır. Aşağıda GENÇ6K kodlu öğrencinin bu konudaki görüşleri yer almaktadır:

"Drama olmalı. Aklımda daha iyi kalıyor. Canlandırmalar olsun. Hep okuma olmasın. Oyunlarla ve haritalarla işlensin." (GENÇ6K).

Uygulamalarla birlikte öğrenciler gezerek, görerek, dokunarak, hissederek, yaparak ve yaşayarak çeşitli etkinlikler yapmışlardır. Okul öğrenmelerinden tamamen farklı olan bu etkinliklerde öğrenciler yaşantı temelli öğrenme sürecine girerek hem duyuşsal hem de bilişsel açıdan doyum sağlamışlardır. Uygulama sonrasında öğrencilere sosyal bilgiler dersi daha iyi nasıl işlenebilir sorusu tekrar sorulmuştur. Öğrencilerin uygulama sonrasındaki görüşlerine göre oluşturulan Diyagram 4.19'da sosyal bilgiler dersinin daha iyi işlenebilmesi için çeşitli öneriler yer almaktadır.

Öğrencilerin çok büyük bir kısmı, sosyal bilgiler derslerinin müzelerde ve tarihi mekânlarda işlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç, uygulamaların öğrencileri olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Gezerek, görerek ve yerinde işleyerek kategorisinin çok sık dile getirildiği gözlenmektedir. Bu kategoriyle ilgili öğrenci alıntıları aşağıda verilmiştir:

"Görerek işlenmelidir; çünkü yazarak ve okuyarak bir şey anlamıyoruz. Orayı görüyoruz ve tarih kokusunu içimize çekiyoruz ve daha iyi oluyor." (SÜP5K).

"Dışarda hayatı görerek daha iyi işlenebilir. Sosyal bilgiler derslerinde böyle yapılsa daha iyi olur; çünkü eğlenerek öğrendiğimizde sınıftakine göre daha çok aklımızda kalıyor. Bir sene sonra sınıfta işlenenleri unutuyoruz; ama dışarda işlenenleri unutmuyoruz. Aklımızda kalıyor. Bence gezi yaparak sosyal bilgiler dersi daha iyi işlenebilir." (AY5K).

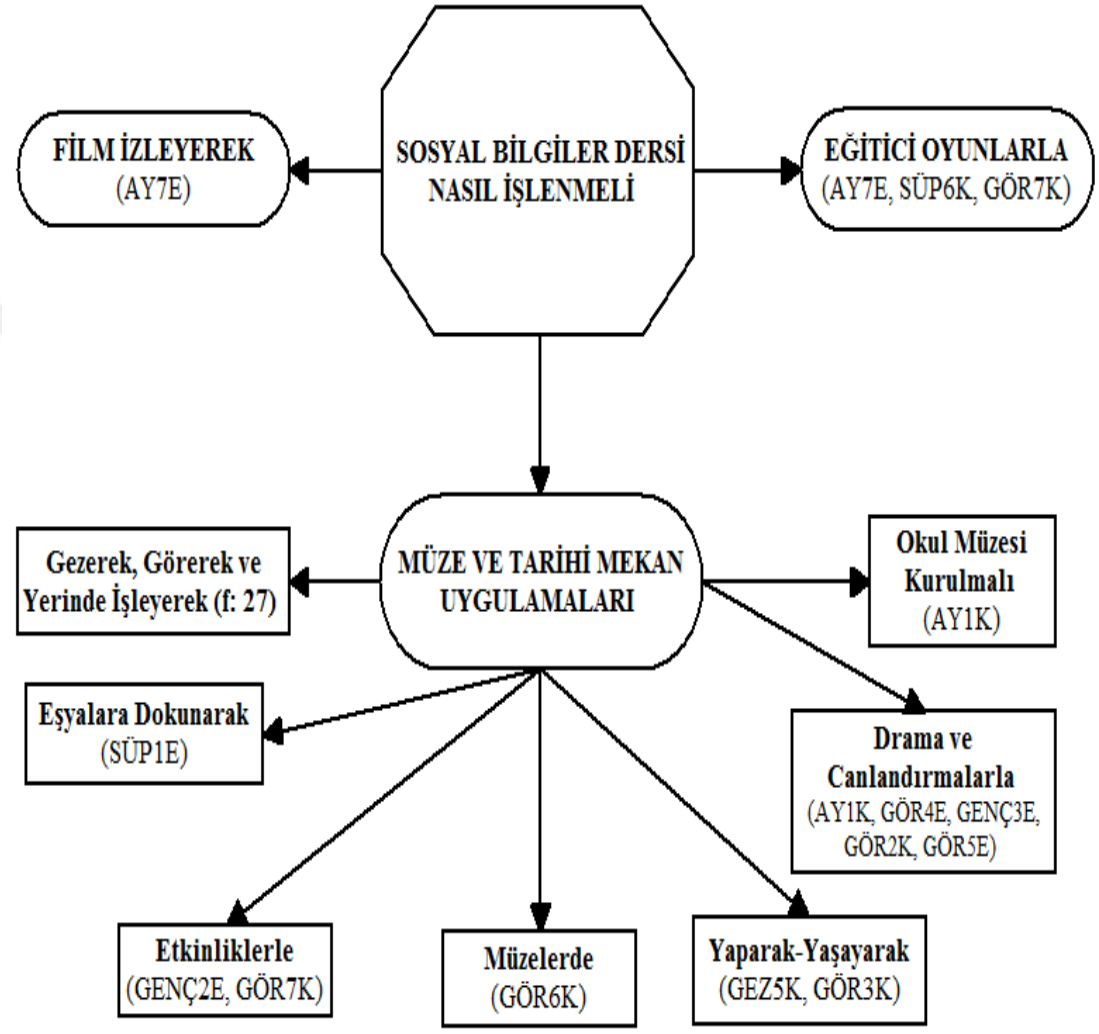

Diyagram 4.19. Uygulama Sonrası Dersin İşlenişine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Okulun dışına çıkarak geziler yapmak, rutin faaliyetin dışında yapılan bir durum olması nedeniyle öğrenciler bu etkinliklere karşı çok ilgilidir. Sınıfta dört duvar arasından kurtulup gezi yaptıkları için öğrenciler doğal olarak memnundur. Burada asıl önemli olan nokta, öğrencilerin müze ve tarihi mekân uygulamalarının eğitimsel değerine yönelik görüş belirtmeleridir. Öğrenciler uygulamalarla birlikte bizzat yerinde ders işleyip sosyal bilgiler dersini daha iyi anladıklarını ve öğrendikleri

bilgilerin daha kalıcı olduğunu vurgulamaktadır. Aşağıda yer alan alıntılar bu duruma kanıt olarak gösterilebilir:

"Bundan sonra da konumuz olan yerleri yerinde işleyerek daha iyi olur. Hem böyle daha eğlenceli ve daha akılda kalıcı olur. Dört duvar arasında işlemiş olmayız. Kitaptan okumuş olmayız." (AY8K).

"Bence gezdirerek ve drama yaptırarak işlenmelidir; çünkü drama yaptırdığımızda kendimiz canlandırdığımız için yaptığımız replikler aklımızda daha iyi kalıyor. Gezince de aklımızda kalıyor ama dramada kendimiz bir şeyler yaptığımız için daha çok aklımızda kalıyor." (GÖR3K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrenme faaliyetinde etkin rol alan öğrencilerin kendilerini daha fazla öğrenmiş hissettikleri ve hatırda kalma oranının daha yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Uygulamalar öncesinde öğrencilerin sosyal bilgiler algılarını daha ayrıntılı bir şekilde çözümlemek amacıyla *"Sosyal bilgiler derslerinde öğrendikleriniz günlük hayatınızda işinize yarıyor mu?"* sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar öncesinde sosyal bilgiler konularını günlük hayatta kullanabilme durumları Diyagram 4.20'de gösterilmiştir.

Diyagram 4.20'de görüleceği üzere öğrencilerin büyük bir kısmı sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Özellikle 7. sınıf sosyal bilgiler dersinin birinci ünitesi iletişim ve insan ilişkileri konusunun günlük hayatta çok fazla kullanıldığı öğrenciler tarafından dile getirilmiştir.

Bununla birlikte günlük hayatta kullanılma kategorilerine bakıldığında tarih disiplinine yönelik bir kategorinin olmadığı görülmektedir. İki öğrenci tarihten ibret aldıklarını beyan etmişlerdir. Günlük hayatta kullanmıyorum diyenlerin tamamına yakını tarih konularının günlük hayatta bir işlerine yaramadığını beyan etmişlerdir. Bu duruma örnek olması için aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

"Aletin geçmişini öğreniyorsun daha sonra onu görüp ne hale geldiğini anlıyorsun. Günlük hayatta tarih işime yaramıyor." (AY8K).

"Tarihle ilgili olan konuları günlük hayatta kullanmıyorum. İletişim ve sorumluluklarımız onlar işime yarıyor." (SÜP3K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin öğrendikleri tarih konularını günlük hayatlarıyla bağdaştıramadıkları yorumu çıkarılabilir.

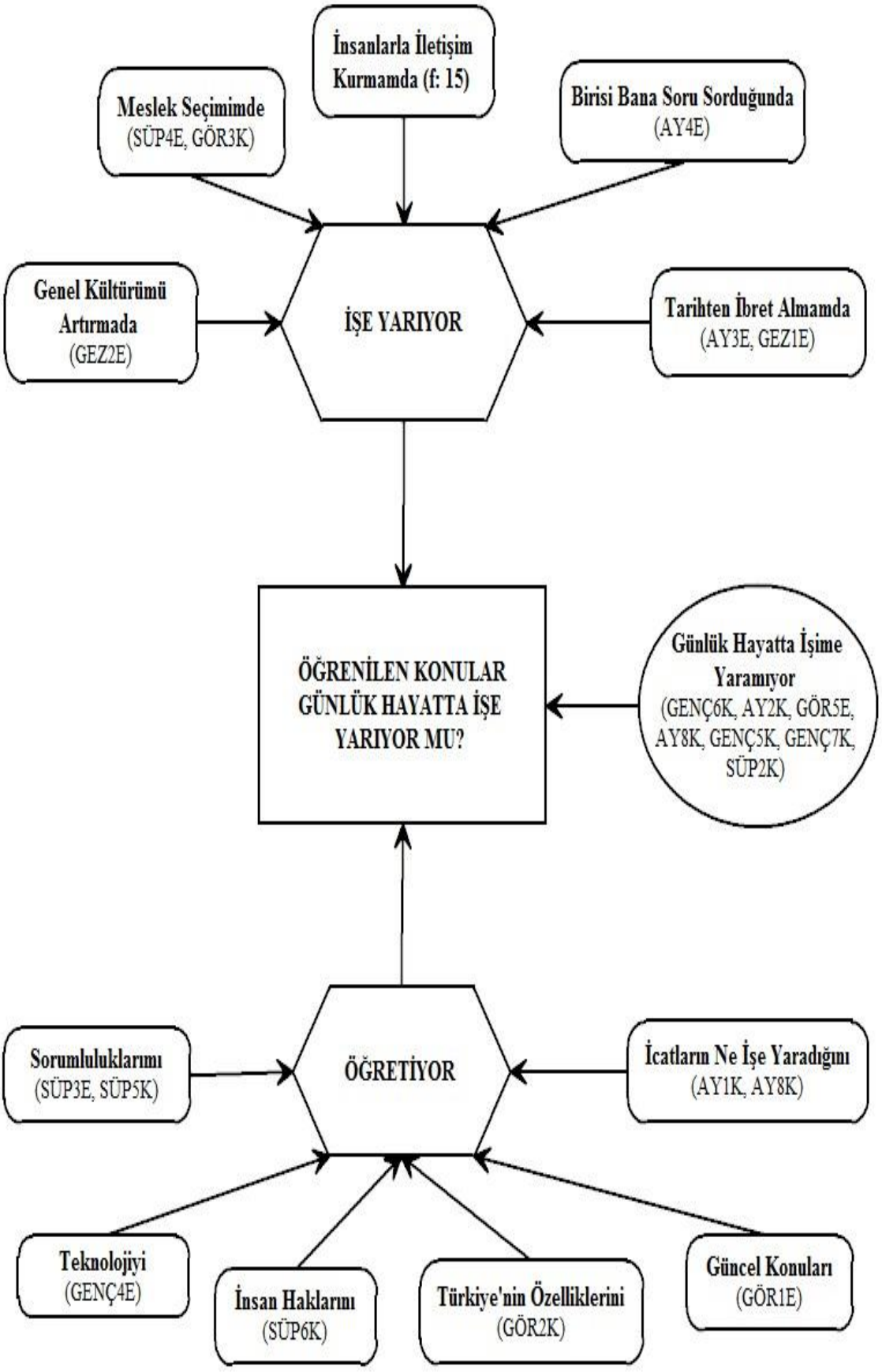

Diyagram 4.20. Uygulama Öncesi Sosyal Bilgiler Konuların Günlük Hayatta Kullanılma Durumları

Uygulamalarla birlikte günlük hayatında her zaman görüp yakınından geçtiği, adını çok fazla işittiği ama asıl işlev ve önemini fazla bilmediği Manisa'nın tarihi mekânları ve müzelerine yönelik yoğun bir etkinlik sürecinden geçen öğrencilere bu uygulamalardan edindikleri bilgi ve becerilerin günlük hayatta işlerine yarayıp yaramayacağı sorulmuştur. Öğrencilere göre, uygulamalar neticesinde öğrenilen bilgi ve becerilerin günlük hayatta kullanabilme durumları Diyagram 4.21'de gösterilmiştir.

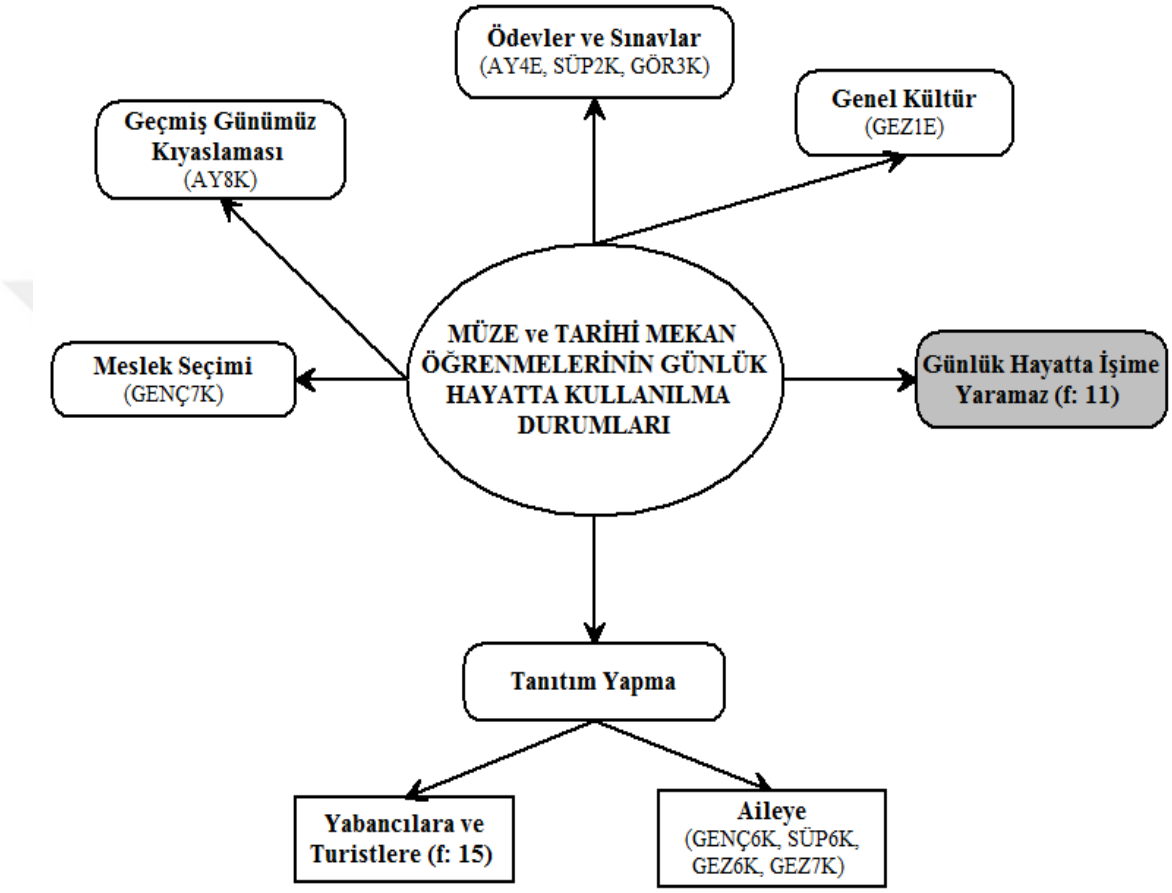

Diyagram 4.21. Öğrenilen Bilgi ve Becerilerin Günlük Hayatta Kullanabilme Durumları

Buna göre öğrenciler Manisa'nın tarihi mekânları ve müzelerinde öğrendikleri bilgi ve becerileri günlük hayatlarında; *Manisa'nın tanıtımını yapmada, ödev ve sınavlarında, geçmişten ibret alarak hayatlarını şekillendirmede, geçmişle günümüzü karşılaştırmada, genel kültürlerini artırmada* ve *meslek seçiminde* kullanabileceklerini belirtmişlerdir.

Tanıtım yapma kategorisinde öğrenciler daha önce buna benzer herhangi bir deneyim yaşamadıkları için edindikleri bilgi ve becerileri başkalarıyla paylaşma ve duygularını dile getirme hevesinde oldukları yorumu yapılabilir. Bu duruma örnek olarak aşağıda doğrudan alıntılar verilmiştir:

"*Diğer şehirden arkadaşım geldi. Manisa Müzesi'ne götürdüm. Orada rehber yok. Orayı ben anlatırım. Bu kralın halkına verdiği yazıymış. Bu Osmanlıda kullanılan mezar taşlarıymış derim."* (GÖR1E).

"Günlük hayatımda kullanırım. Dünyadaki dört ayak izinden birinin Manisa Müzesi'nde olduğunu kullanarak herkese hava atardım." (AY3E).

AY3E kodlu öğrencinin Manisa Müzesi'ne gitmeyi, orada eski insan ayak izlerini görmeyi bir ayrıcalık olarak algıladığı görülmektedir. Hâlbuki müzeler her kesimden insanın ziyaretine açıktır. Müzelerde sergilenen eserleri görmek, sadece şanslı azınlıklara veya elit kesime özgü bir durum olmamalıdır. Öğrenciler aileleriyle birlikte boş zaman etkinliklerinde müzeler ve tarihi mekânları gezip bu yerlere yönelik bilgi ve farkındalıklarını arttırmaları halinde bu durumu normal karşılayacak; çünkü müzelerde sergilenen eserlerden herkesin haberi olacaktır. Bu durumla ilgili bir diğer dikkat çekici nokta, aileye anlatma alt kategorisidir. Bu kategorinin ortaya çıkması; velilerin Manisa'nın müzeleri, tarihi mekânları ve kültürel özelliklerinin farkında olmadıkları ve bu yerlere gitmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Tablo 3.2'de gösterildiği gibi velilerin eğitim ve sosyo-ekonomik durumları tarihi ve kültürel farkındalık düzeylerini farklı şekillerde etkilemektedir.

Öğrenciler uygulamalar sayesinde geçmişle günümüz koşullarını karşılaştırabildiklerini ve geçmişten ibret alarak günlük yaşamlarında uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu duruma örnek olması için GÖR2K ve GÖR3K kodlu öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

"Kendimi bu dönemde yaşadığım için şanslı hissettim. Çünkü o dönemlerde yaşamak çok zor. Hastaların çok zor şekilde tedavi edildiğini öğrendim." (GÖR2K).

"Osmanlıdaki görgü kurallarını öğrendiğimiz zaman o görgü kurallarını uygulayarak toplum içinde kullanabiliriz" (GÖR3K).

Öğrencilerin bir kısmı ise uygulamalarda öğrendikleri bilgi ve becerilerin günlük hayatta pek işlerine yaramayacağını dile getirmiştir. Bu duruma örnek olarak SÜP3E kodlu öğrencinin görüşleri ile GÖR5E kodlu öğrencinin günlüğüne yazdığı notlar aşağıdaki gibidir:

"Okul hayatımda işime yarar; ama günlük hayatımda bir işime yaramaz." (SÜP3E).

"Kula evlerinin o zamanki bir yanardağ patlaması sonucu lavın donarak taşlaşmasından yararlanarak o taşlardan yapılmış olması, bazı evlerin bodrumlarının ahır olarak kullanılması ve altından atlıların geçebilmesi için cumbaların daha

yüksekte bulunması iyi bilgiler hakikaten. Genel kültür için bilmek lazım bence; ama maalesef ki günlük hayatımda işe yaramayacak." (GÖR5E Öğrenci Günlüğü).

Buna benzer düşüncedeki öğrencilerin böyle düşünmelerinin sebeplerine bakıldığında; uygulamalarda edindikleri bilgileri okul öğrenmeleriyle özdeş tutarak günlük hayatla okulu farklı şeyler olarak algılamaları ve günlük hayat kavramının içerisine tarihi ve kültürel özellikleri dahil etmemeleri gösterilebilir. Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere SÜP3E kodlu öğrenci okul hayatıyla günlük hayatı birbirinden farklı olarak algılamaktadır.

4.3. Müze ve Tarihi Mekân Uygulamalarının Öğrencilerin Müze ve Tarihi Mekânlara Yönelik Algı ve Farkındalıklarına Katkıları

Bu kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlara yönelik algılarına ve bu yerlere yönelik farkındalıklarına katkıları üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin uygulamalar öncesindeki müze algılarını ortaya koymak amacıyla onlara "Müze ve tarihi mekân denilince aklınıza neler geliyor? Müzeler zihninizde neleri çağrıştırıyor?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar öncesindeki müze algısı, ön odak grup görüşmelerindeki verilerden ortaya çıkarılarak Diyagram 4.22'de verilmiştir.

Diyagram 4.22 incelendiğinde uygulamalar öncesinde öğrencilerin müze algılarının çok çeşitlendiği görülmektedir. Öğrenciler daha önceki müze ziyaretlerinden anımsayabildikleri şeyleri dile getirmişlerdir. Öğrenciler geleneksel müze ziyaretlerinde bak-gör-geç şeklinde yaşantılara sahip oldukları için ön odak grup görüşmelerinde çok ayrıntılı açıklamalar yapamamışlardır. AY2K kodlu öğrencinin müzelerle ilgili görüşleri şu şekildedir:

"*Müzeleri pek sevmediğim için aklıma bir şey gelmiyor. Gidiyorsun o da tarih derste gördüğün de tarih. Görsen de bir şey değişmiyor ki pek müzeyi sevmiyorum."* (AY2K).

Yukarıdaki alıntı, daha önceki müze ziyaretlerinin tarihi somutlaştırma ve öğrencinin dikkatini çekme açısından hiçbir işe yaramadığını göstermektedir. *"Görsen de bir şey değişmiyor"* ifadesi müzelerde bu öğrenciyi cezbeden eserlerin olmadığı veya olduğu halde bunun ilgi çekici bir şekilde sergilenmediği şeklinde yorumlanabilir.

Müze eserlerinin okul dersleriyle ilişkisinin kurulmasında yaşanan sıkıntılar da bu durumda başka bir etkendir.

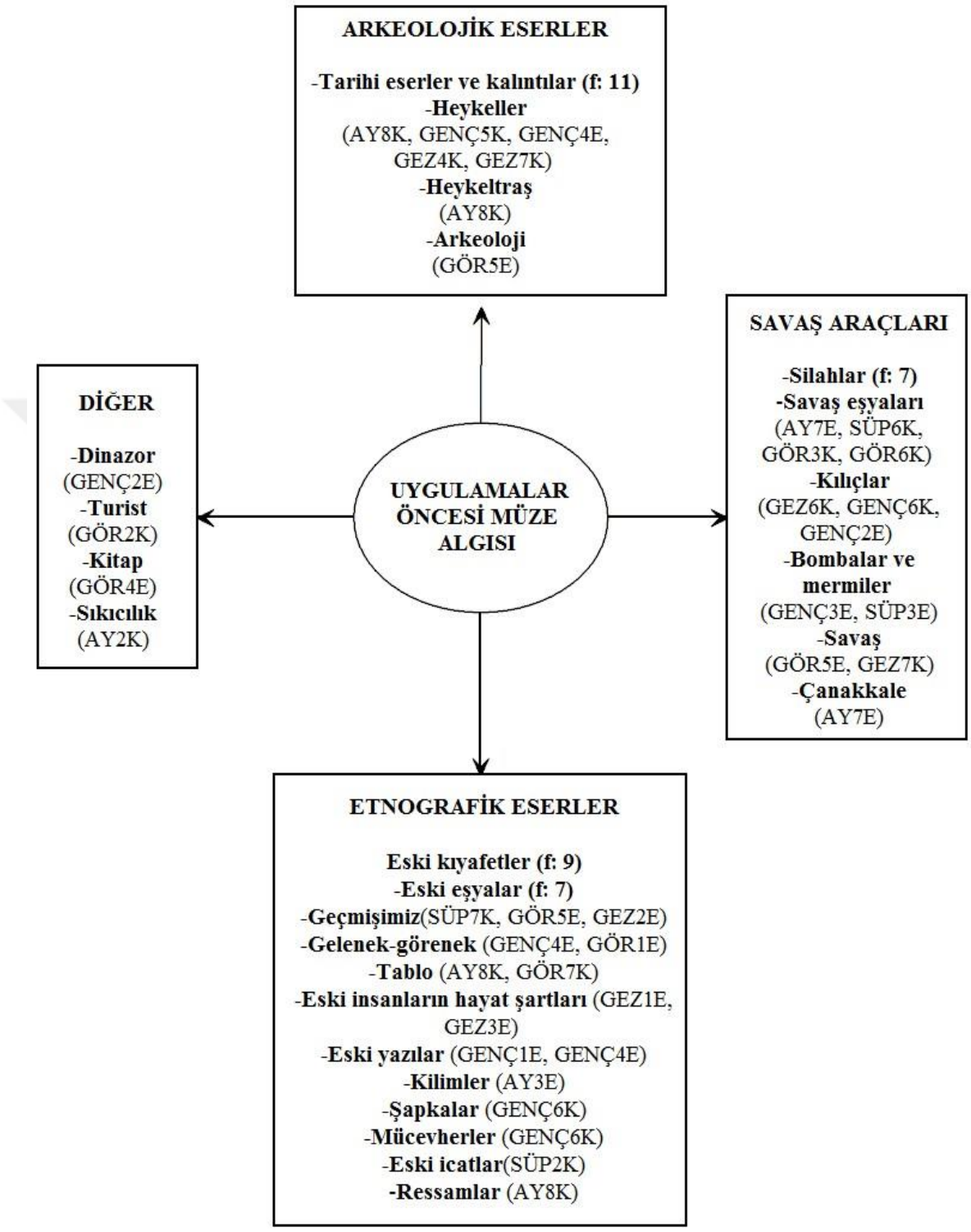

Diyagram 4.22. Uygulamalar Öncesi Öğrencilerin Müze ve Tarihi Mekân Algısı

Öğrencilerin uygulamalar öncesinde müze ve tarihi mekân deneyimlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla daha önceki müze ve tarihi mekân

ziyaretlerinden en çok akıllarında kalanların neler olduğu Diyagram 4.23'te gösterilmiştir.

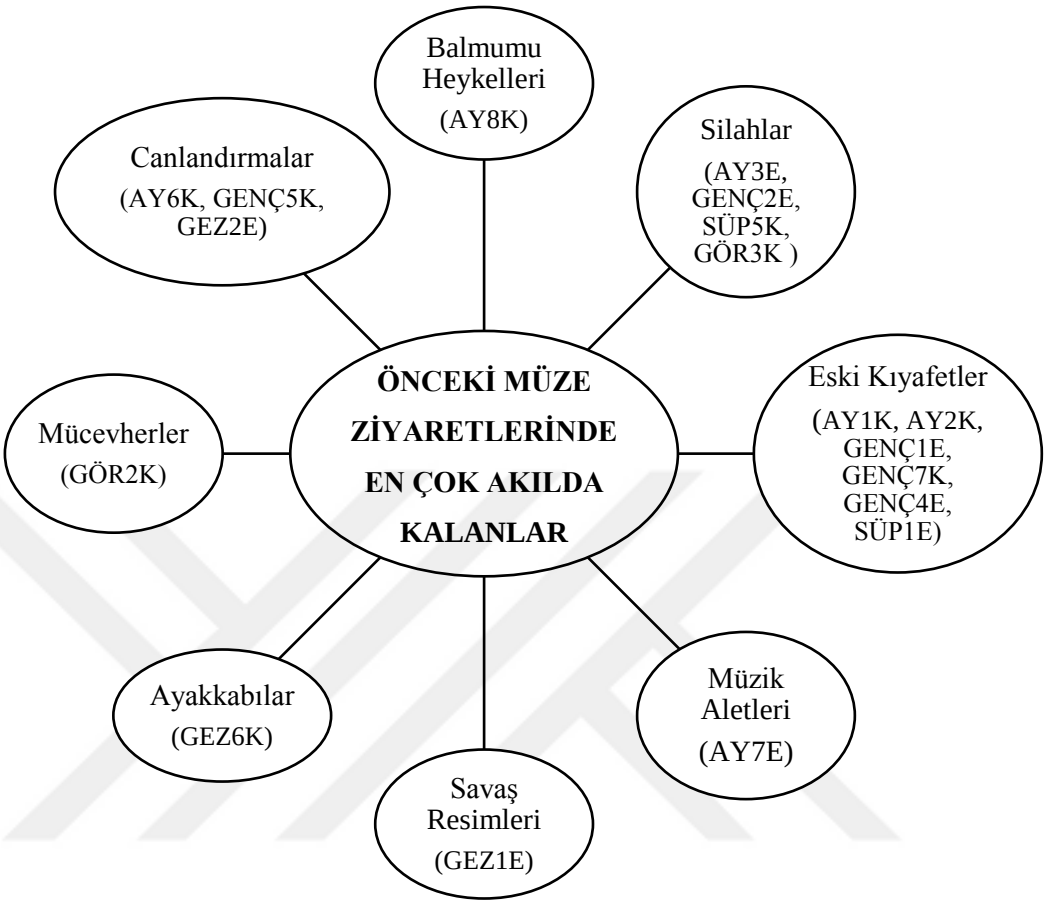

Diyagram 4.23. Önceki Müze Ziyaretlerinde En Çok Akılda Kalanlar

Diyagram 4.23 incelendiğinde öğrencilerin daha önceki müze deneyimlerinde dikkat çekici nesneler zihinlerinde daha çok kalmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmı bu eserleri ilk defa gördükleri için akıllarında kaldığını belirtmiştir. Öğrenciler müze deneyimlerinde yaşadıkları aktif öğrenme faaliyetlerinin daha çok akılda kalıcı olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu duruma örnek olarak AY5E ve GEZ2E kodlu öğrencilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

"Bilim Sanat Müzesi'ne gittim. Üçgen prizmadan piramit yaptım. İlk ben yaptım. Aklımda kaldı." (AY5E).

"İlkokulda deprem müzesine gittik. Deprem oldu sallanıyorduk. Unutulmazdı." (GEZ2E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrenme sürecine aktif katılım sağlayan öğrencilerin müze deneyimlerinin daha kalıcı olduğu sonucu çıkarılabilir. GENÇ1E kodlu öğrenci

ise daha önceki müze ve tarihi mekân gezilerinden hiçbir şey aklında kalmadığını belirterek şunları söylemiştir:

"Müzeyi gezmeyi sevmediğim için hep fotoğraf çektim. Aklımda bir şey kalmadı." (GENÇ1E).

Yukarıdaki alıntı, bilinçsiz ve amaçsız yapılan müze gezilerinin zaman, para ve emek kaybı olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Öğrencilerini müze ve tarihi mekâna götüren her öğretmenin kendine sorması gereken soru *"Öğrencilerimi müze ve/veya tarihi mekâna hangi amaçla götürüyorum?"* olmalıdır. Eğer amaç sadece öğrencileri müzelere götürüp bak-gör-geç yapmaksa bunun öğretim açısından hiçbir işe yaramadığı ortadadır. Akıllı tahta üzerinden sanal müze gezileri yapmak; zaman ve para açısından daha mantıklıdır.

Öğrencilerin daha önceki müze ziyaretlerini bu araştırmada yapılan uygulamalarla karşılaştırabilmek amacıyla ön odak grup görüşmelerinde önceden gittikleri müze gezilerinde neler yaptıklarını anlatmaları istenmiştir. Öğrencilerin bir kısmı daha önceki müze gezilerinde eserlerin tanıtıcı yazılarını okumaktan sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler ise rehberlerin anlattığı bilgileri dinlediklerini; ama şu an o bilgileri unuttuklarını dile getirmişlerdir. Bir diğer öğrenci grubu ise gezi süresince öğretmenlerinin tedirgin olduklarını, çok ukala davrandıklarını ve sert bir mizaca büründüklerini dile getirmişlerdir. Yukarıda bahsedilen durumlar ile ilgili doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

"Ortam eğlenceli değildi. Sıkıcıydı; çünkü bir şeyleri dinliyorsun. Bakıyorsun. İşe yaramıyor. Elleyemiyorsun. Müzik aletleri müzesine gittik. Müziğe ilgim yok. Ben orada baktım baktım e sonra ne anladım hiçbir şey. Piyanoları bile arkadaşım söyleyince aklıma geldi. Öğretmenlerin bilgiç bir tavırları var. Birkaç kişiyle gideceksin başında lider falan hiçbir şey olmayacak. Arkadaşlarınla takılacaksın." (SÜP2K).

"Şaşırarak baktık. Öğretmen bilgi verdi. Anlatırken güler yüzlüydü; ama çok tedirgindi ve sessiz olun diye çok uyarıyordu. Kitapta yazanı rehber anlatıyor." (GÖR1E).

Öğrenciler önceki müze deneyimlerinde müze eserlerine dokunamadıklarından şikâyet etmişlerdir. Bunun yanı sıra klasik müze gezilerinin çok kalabalık gruplarla yapılmasının bir sonucu olarak öğrencilere düz anlatım yöntemiyle gerekli bilgilerin anlatılıp geçilmesi neticesinde, öğrencilerde kalıcı öğrenmeler oluşmamaktadır.

Öğrenciler belli bir süre sonra müze gezilerini sadece okul dışı etkinlik olarak hatırlayacak ve müzede dinlediği uzun konuşmaları doğal olarak unutacaktır.

Yaklaşık iki ay süren uygulamalarda müze ve tarihi mekânlara yönelik okul gezisi yapılmayıp bu mekânlarda bizzat ders işlenmiştir. Ders işlemekten kastedilen klasik ders işleme süreci değildir. Yaratıcı drama, eğitici oyunlar, resimler, yarışmalar, canlandırmalarla öğrencilerin müzede eğlenirken ve zevk aldıkları işleri yaparken aynı zamanda da öğrenmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilerin müzelerde fazla vakit geçirmesi sağlanmıştır. Manisa Müzesi'ne üç kez gidilerek ve her defasından farklı etkinlikler yapılarak öğrencilerin bu mekânı kanıksaması amaçlanmıştır. Uygulamalardan sonraki odak grup görüşmesinde öğrencilerin müze algılarına tekrar bakılarak uygulama öncesindeki müze algılarıyla karşılaştırılmıştır. Diyagram 4.24'te öğrencilerin uygulamalardan sonraki müze algısı gösterilmiştir.

Diyagram 4.24 incelendiğinde öğrencilerin uygulamalar sonrası müze ve tarihi mekân algılarının olumlu yönde geliştiği görülmektedir. Ön odak grup görüşmesinde olmayan; *dramalar, etkinlikler, eğlence* ve *arabalar* kategorileri uygulamalar sonrasında ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra *kültür, tarih* ve *sanat* ana kategorilerinin ortaya çıkması da öğrencilerin müze algılarının değiştiği şeklinde yorumlanabilir. Ön odak grup görüşmelerinde yer alan *savaş araçları* kategorisinin uygulamalar sonra ortaya çıkmadığı görülmektedir.

Yukarıda ön odak grup görüşmelerinde alıntısı verilen AY2K kodlu öğrencinin son odak grup görüşmelerindeki görüşlerinden uygulamalarla birlikte müze ve tarihi mekânlara yönelik bakış açısının değiştiği anlaşılmaktadır:

"Geçen röportajda müzeye ben bir şey söylememiştim; ama şimdi çok değişti. Mesela arkadaşlarımla sınıfça gittiğimde orası biraz daha değişik oluyor. Anlıyorsun görüyorsun. Manisa Müzesi'nde kıyafetler vardı ve hiç ilgimi çekmiyordu. İlk defa ilgimi çekti. Müze denince artık değişik şeyler gelebiliyor aklıma. Aklıma sıkıcılık geliyordu bakıp da ne anlayacaksın ama Klasik Araç Müzesi çok güzeldi. Hepsine teker teker bakıyorsun aklında kalıyor her şeyi ayrıydı." (AY2K).

Öğrenciler müzeler ve tarihi mekânlarla ilgili uygulamalarda yaptıkları etkinlikleri ve geçirdikleri güzel anıları anlatmışlardır. Öğrencilerin tamamına yakını müze ve tarihi mekân algılarını belirtirken uygulama öncesindeki algılarıyla karşılaştırma yoluna gitmişlerdir. Bu duruma örnek olacak alıntılar aşağıda verilmiştir:

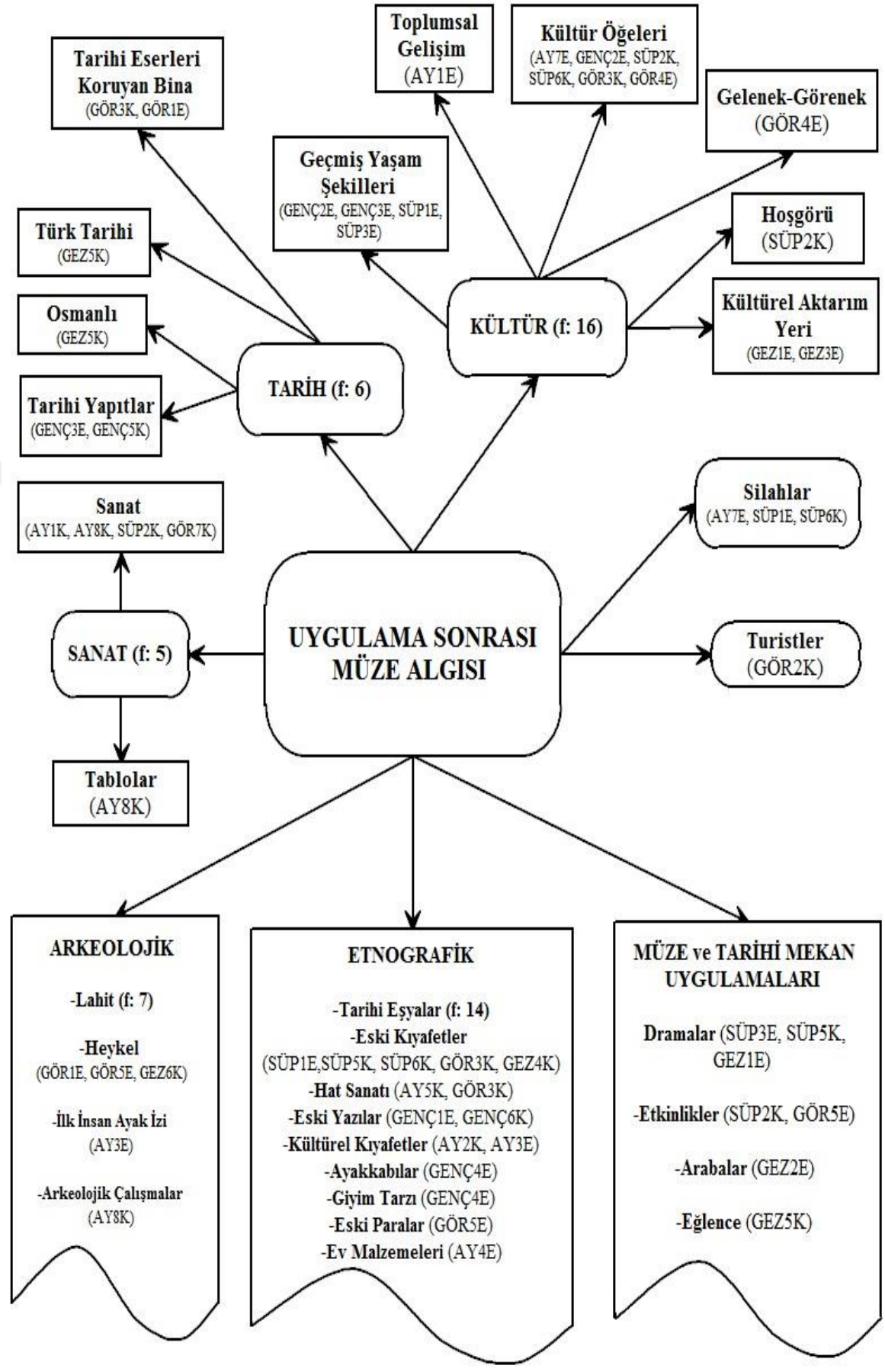

Diyagram 4.24. Uygulamalar Sonrası Öğrencilerin Müze ve Tarihi Mekân Algısı

"Eskiden müze denildiğinde benim aklıma iç açıcı şeyler gelmiyordu. Sürekli tarihi eser ve savaş o tip şeyler geliyordu; ama şimdi Manisa Müzesi'nin Osmanlı salonu, müzenin bahçesi, hat salonu aklıma geliyor." (AY5K).

"Önceden müze denilince aklıma daha genel şeyler, tarih ve eserler geliyordu; ama şimdi gezip gördüğümüz için oradaki lahitler aklıma geliyor. Üzerindeki işlemeler aklıma geliyor. Manisa Müzesi'ndeki eşyalar, kutular, cüzdan aklıma geliyor." (GENÇ7K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlara yönelik algılarının uygulama öncesine göre farklılaştığı ve müzelerin amaç ve işlevine yönelik farkındalık geliştirdikleri sonucuna ulaşılabilir.

Kültür ana kategorisi incelendiğinde öğrencilerin müzelerin geçmiş yaşam şekillerini yansıtan kültürel öğeleri içerisinde barındıran kültürel aktarım yerleri olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Aşağıda bu duruma ait örnek alıntılar verilmiştir:

"Müze denince eskiden aklıma savaş ve silah geliyordu. Şimdi ise insanların geçmiş yaşamları ve ev malzemeleri aklıma geliyor." (AY4E).

"Eski insanların giydikleri kıyafetler, yaşam şekilleri kendi kültürlerini anlatan eşyalar. Mezar taşı ve silahlar, kahve kültürü ve fincanlar aklıma geliyor." (SÜP1E).

Yukarıdaki alıntılar öğrencilerin, müzelerin kültürel açıdan önemini idrak ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin büyük bir kısmı yapılan etkinliklerden sonra müze ve tarihi mekân algılarının olumlu yönde değiştiğini, bilgilendiklerini ve artık bu mekânlara farklı gözle baktıklarını bizzat kendileri dile getirmişlerdir:

"O dönemlerin kültürlerini yansıtan yer aklıma geliyor. Mesela Manisa Müzesi'ndeki etnografya bölümünde muhafaza kutusu vardı. Onu bile çok iyi süslemişler. Müzedeki eserlerden anlam çıkarabilmeliyiz. Mesela normal geziler oluyor sağdan girip soldan çıkıyoruz. Sadece bakıp geçiyoruz; ama sizinle gittiğimizde drama yapıyoruz. Ayrıca o eserlerin ne amaçla kullanıldığını siz de anlatıyorsunuz." (GEZ1E).

"Türk tarihi ve Osmanlı aklıma geliyor. Etkinliklerden önce Manisa Müzesi'ne gitmiştik. Ben oradaki eserleri sırf taş olarak görmüştüm. Her yer taştı; ama şu anda o taşların hepsini ayırt edebiliyorum. Ne olduğunu falan biliyorum." (GEZ5K).

"*Önceki müzeyle şimdiki müze algım biraz değişti. Önceden aklıma küçük ve sadece silahların sergilendiği sıkıcı bir yer aklıma geliyordu; ama şimdi böyle eskiden kullanılan kıyafetler ve eşyalar ve müzelerde nasıl eğlenebileceğimiz geliyor."* (GEZ4K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin kendilerinde yaşanan değişikliklerin farkında oldukları yorumu çıkarılabilir. Müze ve tarihi mekânlarda sergilenen eserlerin belli bir amaç, tema, içerik vb. şeylerle ilişkilendirilmeden sadece gezilip görülmesinin ne kadar sakıncalı olduğu GEZ5K kodlu öğrencinin "*Ben oradaki eserleri sırf taş olarak görmüştüm. Her yer taştı"* sözlerinden çok net anlaşılmaktadır. Müze ve tarihi mekânlarda sergilenen eserlerin hepsinin, eseri meydana getiren kişi tarafından belli bir amaçla yapıldığı herkes tarafından kabul edildiğine göre, bu eserlerin yapılış amacı öğrencilere kavratılmadığı sürece müzede sergilenen eserler *"sırf taş"* olmaktan ileri gidemeyecektir.

Öğrencilerin müze ve tarihi mekân algılarının bir diğer bileşeni olarak müzelerin amaçları ve işlevlerine yönelik öğrencilerin uygulamalar öncesindeki görüşleri Diyagram 4.25'te verilmiştir.

Diyagram 4.25 incelendiğinde öğrencilerin uygulamalar öncesinde müzelerin amaç ve işlevlerine yönelik görüşlerinin tarih ana kategorisi etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrenciler bu kategori altında *tarihi öğretmek* ve *tarihi yaşatmak* kategorilerini çok fazla dile getirmiştir. Öğrenciler müzelerin tarihi ve kültürel değerlerimizi sergilemek, tarihi bilinç kazandırmak, geçmişle günümüz koşullarını karşılaştırarak tarihten ibret almak ve tarihi eserleri korumak gibi işlevlerine vurgu yapmışlardır.

Tarih kategorisi altında öğrencilerin görüşlerine yönelik aşağıda örnek alıntılar verilmiştir:

"Tarihimiz hakkında bilgi vermek için kurulmuştur. Eşyaları görmemize yarıyor." (AY7K).

"Müzeler eskiden yaşanan zorlukları görmek için, eskidekileri görmek için, tarihi yansıtmak için ve merakı gidermek için kurulmuştur." (GEZ6K).

"Tarihi ölümsüzleştirmek için kurulmuştur. Merak ettiğimiz aletler veya savaş malzemeleri vardır. Görüntüler daha fazla akılda kalıyor. Okuyunca akılda kalmıyor." (GEZ1E).

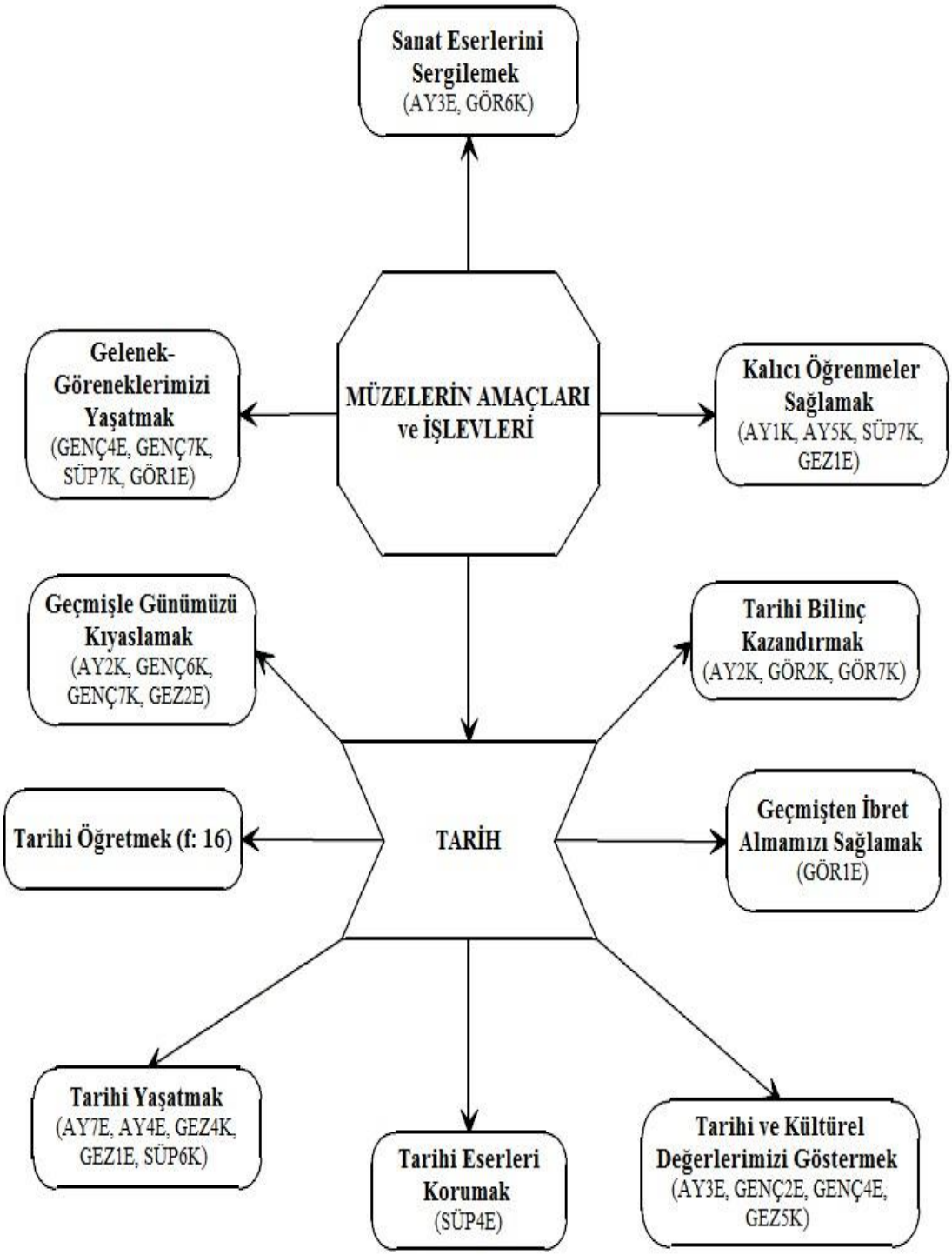

Diyagram 4.25. Öğrencilerin Uygulamalar Öncesinde Müzelerin Amaç ve İşlevlerine Yönelik Görüşleri

Yukarıdaki alıntıdan müzelerin görselliğe hitap etmesinin daha kalıcı öğrenmeler sağladığı yorumu çıkarılabilir. Bunun yanı sıra öğrenciler müzelerin; gelenek ve göreneklerimizi yaşatmak ve sanat eserlerini sergilemek işlevlerine değinmiştir.

Uygulamalarla birlikte öğrenciler müzelerin işlevlerinin sadece tarih, kültür ve tabiat eserlerini sergilemekten ibaret olmadığını kavramıştır. Uygulama sürecinde öğrenciler sosyal bilgiler derslerini müzeler ve tarihi mekânlarda işlemişlerdir. Yapılan etkinliklerdeki temel amaç, öğrencilerin müze nesnelerine bakıp geçmeleri değildir. Bu nedenle anlamlı öğrenmeye ve duyuşsal alana hitap eden yaratıcı drama, canlandırma, resim çizme, oyunlar oynama, kil hamurundan şekiller yapma, şiir yazma vb. etkinlikleri uygulanmıştır. Öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlarda yaşadıkları deneyimler sonucunda müzelerin amaçları ve işlevlerine yönelik algıları Diyagram 4.26'da görselleştirilmiştir.

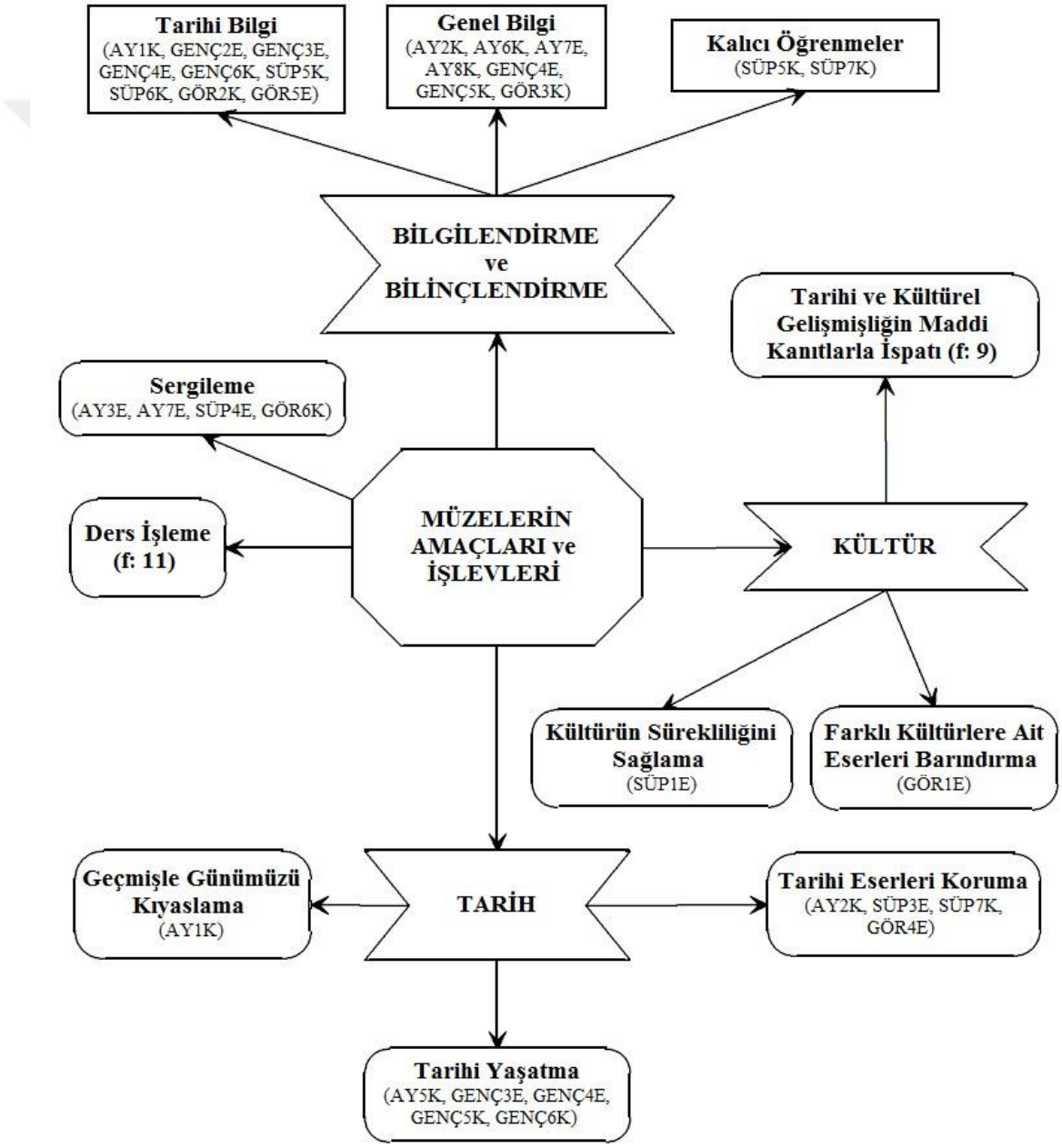

Diyagram 4.26. Uygulamalar Sonrasında Öğrencilerin Müzelerin Amaç ve İşlevlerine Yönelik Görüşleri

Diyagram 4.26 incelendiğinde ilk göze çarpan ön odak grup görüşmelerinde ortaya çıkmayan "*ders işleme*" kategorisidir. Öğrenciler bu kategoride müzelerin ders işlemeye de yaradığını belirtmişlerdir. Aşağıda bu konudaki öğrenci alıntılarından birkaçı yer almaktadır:

"Önceden müzelerin eşyaları saklamak ve zarar gelmesinden korumak amacıyla kurulduğunu sanıyordum; ama şimdi insanların öğrenmesi ve bilmesi amacıyla kurulduğunu düşünüyorum. Önceden müzelerde ders işleneceği söylenseydi gülerdim. Eşyalar zarar görmesin diye içeri sokmazlar diye düşündüm." (GÖR3K).

"*Önceden müzede ders işlenecek denseydi inanmazdım. Müzeler, atalarımızdan bize kalan eşyaları öğrenmek için kurulmuştur. Tarihimizi daha iyi öğrenmek için kurulmuştur."* (GENÇ2E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin müzelerde ders işlemenin de mümkün olacağına inandıkları sonucu çıkarılabilir. Müzeler –özellikle de Türkiye'deki- geçmişin maddi kültür kanıtlarını koruyup gelecek kuşaklara aktarma işlevini yerine getirirken eğitimsel işlevine gerektiği önemi ne yazık ki fazla verememiştir. Ülkemiz müzelerinde kadrolu müze eğitimcileri çok azdır. Bu durumun bir sonucu olarak bu araştırma özelinde öğrenciler müzelerin eğitim maksatlı işlev görmesine şaşırmışlardır. Gelişmiş ülkelerde sağlanan müze-okul işbirliğinin ülkemizde de yaygınlaşması neticesinde müzeler içerisinde bulundurdukları eserler aracılığıyla insanları eğitmek ve kişisel gelişimlerine yardımcı olmak gibi bir görev de yüklenecektir.

Öğrenciler müzeler ve tarihi mekânlar sayesinde daha çok bilgilendiklerini, yeni şeyler öğrenerek bilinçlendiklerini ve kalıcı öğrenmeler sağladıklarını belirtmişlerdir.

Kültür kategorisi incelendiğinde öğrenciler, müzelerin ve tarihi mekânların tarihi ve kültürel gelişmişliğin ispatında en önemli araç olduğunu vurgulamışlardır. Öğrencilere göre bir toplumun geçmişten gelen tarihi ve kültürel birikiminin sergilendiği yerler olan müzeler sayesinde toplumun manevi birikimi somut bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerinden birkaçı şu şekildedir:

"*Bir turist geldiğinde ona bir şeyi kanıtlamak istediğimizde onu müzelere götürebiliriz. Eskiden tuğraları söyleyebilirdik bize inanmayabilirdi. Onu müzelere götürüp gösterebiliriz. Kültürümüzü anlatırdık. Sadaka taşını anlatırdık. Turist inanmayabilirdi. Müzelerde görünce inanır.* (GENÇ6K).

"Bu gezide Osmanlı kültürü yok diyenlere kanıt olarak verilecek cevapları öğrendik. Eski kültürümüzü öğrendik. Bence öğretmenimizin amacı buydu. Bizi gelecek nesillere anlatacağımız bilgilerle donattı. Bana Osmanlı kültürünü şimdikiyle karşılaştırmayı kazandırdı." (AY6K Öğrenci Günlüğü).

Kültür kategorisi altında dikkat çeken bir diğer kategoride ise müzelerin farklı kültürlere ait eserleri bünyesinde barındırma işlevine vurgu yapılmıştır. GÖR1E kodlu öğrencinin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

"Ben önceden müzelerde sadece kendi kültürümüz olduğunu mesela sadece Osmanlıya ait eserler bulunduğunu zannederdim; ama gittiğimizde daha eski dönemlere ait mesela Romalıların olduğunu da gördüm. Bu beni şaşırttı." (GÖR1E).

Yukarıdaki alıntıda öğrencinin müzeler sayesinde tarihi sadece Türklerin tarihi olarak yanlış algılayıp kavram yanılgısına düşmesinin önüne geçildiği yorumu yapılabilir. Kültür kategorisinde yer alan tarihi ve kültürel gelişmişliğin maddi kanıtlarla ispatı kategorisinde öğrenciler müze nesneleri sayesinde kültürel gelişmişliğimizi kanıtlayabileceğimize vurgu yapmışlardır. Bu konuda AY8K kodlu öğrencinin görüşleri şu şekildedir:

"Gerçekten Osmanlı döneminde insanlar çok ince ve zarif düşünen insanlarmış. Bir etkinlik vardı. Grup olarak yaptık. Çok kolaydı, hiç zorlanmadım. Etkinlikte yabancı bir turiste Osmanlıların ince düşünen ve sanatkâr insanlar olduklarını kanıtlamak için üç nesne seçip bunları tanıttık. Ben yabancı bir turist olsam inanırdım; çünkü insanlar kullandıkları her eşyayı süslemişler. Kılıçların kabzalarını işlemelerle süslemişler. Muhafaza sandıklarını sedefle süslemişler. Hamamda kullandıkları takunyalara bile sedef işleme yapmışlar. Bence bir turisti Osmanlıların ince düşünen sanatkâr insanlar olduklarına inandırmak için o dönemlerden kalmış yapıları ve eserleri göstermeliyiz; çünkü bir sanatçı bulunduğu durumu, onun için önemli olan sembolleri yaptığı işe aktarır." (AY8K Öğrenci Günlüğü).

Öğrenciler tarih kategorisi altında müzelerin *tarihi eserleri koruması*, *geçmişle günümüzü kıyaslama yapmaya imkân vermesi* ve *maddi kanıtlar sayesinde tarihi yaşatma* kategorilerine değinmişlerdir. Tarih kategorisi altında aşağıda örnek alıntı verilmiştir:

"Tarihi görmemiz ve anlamamız için kurulmuştur. Kitapta sadece fotoğrafı var. Müzelerde gerçeği var, görüp bakabiliyorsun." (GENÇ6K).

Yukarıdaki alıntıdan tarih konularının öğretiminde ve tarihin öğrenciler tarafından sevilip içselleştirilmesinde müzelerin önemli işlevleri olduğu sonucu

çıkarılabilir. Müzelerin bu potansiyellerinin farkına varılarak müzelerdeki eğitimsel faaliyetlere daha fazla önem verilmelidir.

4.4. Müze ve Tarihi Mekân Uygulamalarının Öğrencilerin Manisa'nın Tarihi ve Kültürel Özelliklerine Yönelik Bilinç ve Farkındalıklarına Katkısı

Bu kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik bilinç ve farkındalıklarına olan katkıları üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin uygulamalar öncesinde yaşadıkları şehrin tarihi, kültürel ve turistik özelliklerini ne kadar bildiklerini ortaya çıkarmak amacıyla onlara "Daha önce Manisa'yı hiç görmemiş bir kişi size Manisa'da görmeye ve gezmeye değer neler var diye sorsa ona neleri ve nereleri tavsiye edersiniz? Neden?" soruları yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar öncesinde Manisa'nın tarihi, kültürel ve turistik yerlerine yönelik farkındalık düzeyleri Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Öğrencilerin Uygulamalar Öncesi Manisa'nın Tarihi, Kültürel ve Turistik Yerlerine Yönelik Görüşleri

MANİSA'NIN TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİ	**Ağlayan Kaya** (f: 14)
	Muradiye Camisi (GENÇ2E, SÜP5K, SÜP4E, GÖR4E, GÖR5E, GEZ6K
	Sultan Camisi (GENÇ1E, SÜP1E, GÖR1E, GEZ1E, GEZ4K)
	Spil Dağı (AY7E, GENÇ3E, SÜP1E, SÜP2K, GEZ3E
	Sard Antik Kenti (GENÇ4E, SÜP4E, SÜP7K, GEZ5K
	Cevap Yok (AY1K, AY4E, AY5K, GENÇ6K, GÖR6K, GEZ2E)
	Aigai Antik Kenti (AY8K, GENÇ7K)
	Mevlevihane (GENÇ5K)
	Manisa Müzesi (SÜP6K)
	Ulu Cami (GÖR7K)
	Tarihi Kula Evleri (GEZ7K)

Tablo 4.5'de görüldüğü üzere öğrenciler Manisa'da en çok Ağlayan Kaya[9] olarak bilinen ve efsanevi özelliği olduğuna inanılan kaya parçasını bildiklerini beyan etmişlerdir. Öğrencilerin altısı ise Manisa'da tarihi ve kültürel olarak hiçbir mekân ismi verememişlerdir. Muradiye ve Sultan Camileri öğrencilerin farkında olduğu tarihi mekânlardır. Sultan Camisi her sene yapılan mesir şenliklerine ev sahipliği yapmasına ve şehrin simgesi durumunda olmasına rağmen sadece beş öğrenci bu mekânı bildiğini belirtmiştir. Araştırma kapsamında yer alan Ulu Cami, tarihi Kula evleri ve Manisa Müzesi sadece birer öğrenci tarafından dile getirilmiştir. Sadece bir öğrenci Manisa Müzesi'ni daha önceden gördüğünü dile getirmiştir. Manisa Müzesi şehrin merkezinde yer almasına rağmen öğrencilerin çok büyük bir bölümünün daha önce bu mekânı hiç ziyaret etmemeleri, öğrencilerin uygulamalar öncesinde mevcut bilinç ve farkındalık seviyelerini ortaya koyması açısından önemlidir.

Uygulamalarla birlikte araştırma kapsamında yer alan toplam dokuz mekânda etkinlikler yapılarak Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetinde bulunulmuştur. Uygulamalardan sonra yukarıdaki aynı soru tekrar sorularak uygulamaların; öğrencilerin Manisa'nın tarihi, kültürel ve turistik mekânlarına olan farkındalık seviyelerine etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin uygulamalar sonrasında Manisa'nın tarihi, kültürel ve turistik yerlerine yönelik farkındalık düzeyleri Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6 incelendiğinde uygulama öncesinde en çok frekansa sahip olan Ağlayan Kaya ile Aigai Antik Kenti ve Mevlevihane gibi mekânların uygulamalar sonrasında yer almadığı görülmektedir. Bu bulgu, uygulamaların öğrenciler üzerindeki etkisine kanıt olarak gösterilebilir. Öğrenciler uygulamalar neticesinde daha önce hiç farkına varmadıkları mekânları açıkça dile getirmeye başlamışlardır. Bu duruma Ulu Cami, Manisa Müzesi, Klasik Araç Müzesi, Ravika Köyü Müzesi, tarihi Kula evleri ve Tıp Tarihi Müzesi örnek olarak gösterilebilir. Öğrenciler Tablo 4.6'daki mekânları seçme nedenlerini açıklarken uygulamalarda yaşadıkları güzel anılardan ve bu mekânlara yönelik öğrendikleri bilgilerden bahsetmişlerdir.

Öğrencilerin uygulamalar öncesinde Manisa'ya yönelik yerel bilinç ve farkındalık düzeylerini ortaya koymak amacıyla onlara "Yaşadığımız yerin tarihini bilmek ne işimize yarar? Bize neler kazandırır?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin

[9] Ağlayan Kaya Efsanesi için bakınız http://manisafx.mekan360.com/iys_efsanelervehikayeler.html

uygulamalar öncesindeki Manisa'ya yönelik yerel bilinç ve farkındalık düzeyleri Diyagram 4.27'de verilmiştir.

Tablo 4.6. Uygulamalar Sonrası Öğrencilerin Manisa'nın Tarihi, Kültürel ve Turistik Yerlerine Yönelik Görüşleri

MANİSA'NIN TARİHİ VE TURİSTİK YERLERİ	**Ulu Cami (f: 11)**
	Muradiye Camisi (f: 11)
	Ravika Köyü Müzesi (AY2K, GENÇ5K, GÖR1E, GEZ2E, GEZ3E, GEZ4K, GEZ5K, GEZ6K, GEZ7K)
	Klasik Araç Müzesi (AY2K, SÜP4E, SÜP6K, GÖR1E, GEZ2E, GEZ4K, GEZ5K, GEZ6K)
	Manisa Müzesi (AY7E, SÜP3E, GÖR3K, GÖR4E, GÖR7K, GEZ1E, GEZ2E, GEZ5K)
	Tarihi Kula Evleri (AY2K, AY5K, GENÇ3E, GENÇ7K, SÜP4E, GÖR1E, GEZ2E, GEZ5K)
	Sultan Camisi (AY3E, AY8K, GENÇ4E, GENÇ6K, SÜP6K, GÖR4E, GÖR7K, GEZ2E)
	Sard Antik Kenti (AY2K, GENÇ1E, GENÇ2E, SÜP4E, GÖR2E, GÖR5E)
	Tıp Tarihi Müzesi (AY3E, SÜP7K, GÖR3K, GEZ2E)
	Ulu Camideki Saat Kulesi (AY1E)
	Sultan Camisindeki Güneş Saati (AY1E)

Öğrencilerin, Manisa'nın tarihini bilmenin kendilerine neler kazandıracağı ile ilgili görüşleri iki ana eksende toplanmıştır. Buna göre dışsal güdülenme kategorisinde yer alan öğrenciler yaşadıkları kentin tarihini kendileri için değil de başkaları için bilmenin öneminden bahsetmişlerdir. Bu kategoride yer alan öğrenciler; turistler soru sorduğunda cevaplamak, yabancılara mahcup olmamak ve başka şehirlerden gelen arkadaş ve akrabalarına anlatmak için Manisa tarihini bilmenin öneminden bahsetmişlerdir. Böyle durumlar için yerel tarih öğrenmek gerekiyor olsa bile; bu

durumda yer alan öğrenciler için, yaşadıkları şehrin tarihi özelliklerini kendi benlikleri için ilgi duyup öğrenme ile ilgili bir sorun yaşadıkları yorumu yapılabilir.

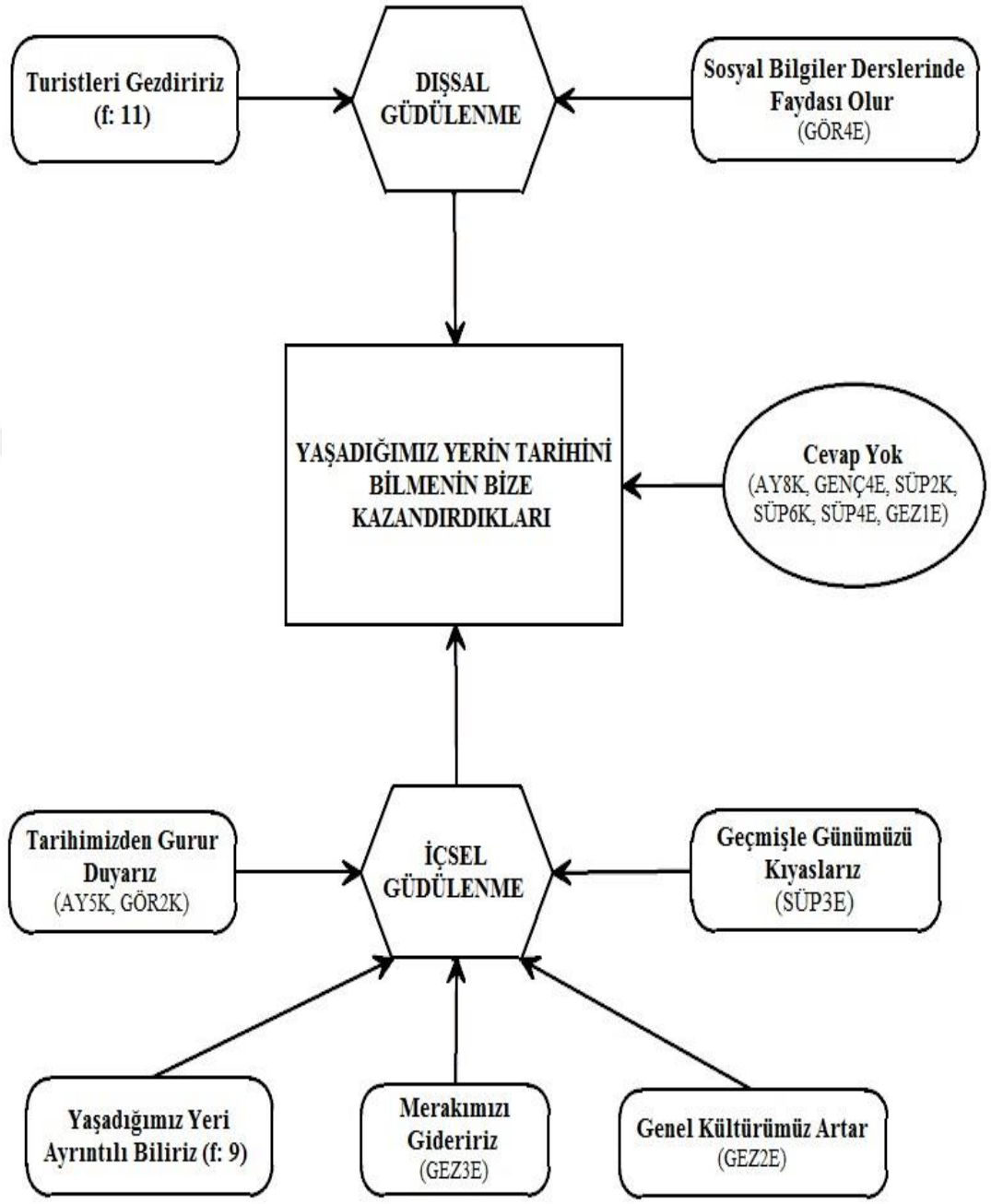

Diyagram 4.27. Öğrencilerin Uygulamalar Öncesindeki Manisa'ya Yönelik Yerel Bilinç ve Farkındalık Düzeyleri

Yaşadıkları yerin tarihi özelliklerini bilmek, içsel güdülenme kategorisinde yer alan öğrenciler için kendi yaşamlarında ve benliklerinde duyuşsal ve bilişsel açıdan doyum ve hayatı anlamlandırma anlamına gelmektedir. İçsel güdülenme kategorisinde yer alan görüşlere yönelik örnek alıntılar aşağıda verilmiştir:

"Tarihini bilmezsek o yerleri görmenin hiçbir anlamı olmaz." (AY1K).

"Neler olup neler yaşandığını daha bilinçli bir şekilde biliriz. Geçmişten ibret alırız." (GÖR1E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrenciler için yerel tarih bilmenin, içinde yaşanılan şehri anlamlandırma ve hayatı daha bilinçli yaşamayla özdeş olduğu sonucu çıkarılabilir.

Uygulamalarla birlikte Manisa'nın tarihsel gelişimi, kültürel özellikleri, önemli tarihi mekânları ve şahsiyetleri ile ilgili yoğun bir bilgilenme süreci yaşanmıştır. Araştırmacı, müze öncesi okul etkinliklerinde öğrencileri gidilecek mekânlara ─*Sardes Antik Kenti, Akhisar Klasik Araç Müzesi, Ravika Köyü Müzesi ve tarihi Kula evleri hariç*- daha önceden göndererek gözlem yapmalarını ve o mekânlara yönelik rapor hazırlamalarını istemiştir. Bunun yanı sıra Manisa'nın bütün ilçelerinin tarihi, kültürel ve turistik özelliklerine yönelik müze öncesi etkinlikler aracılığıyla araştırmalar yaptırtarak öğrencilerin elde ettikleri sonuçları sınıfla paylaşmaları sağlanmıştır. Öğrencilerin uygulamalar sonrasında, Manisa'ya yönelik yerel bilinç ve farkındalık düzeyleri Diyagram 4.28'de verilmiştir.

Öğrenciler uygulamalar sonrasında yerel tarih bilmenin ve yaşanılan şehre yönelik tarih bilinci geliştirmenin öneminden bahsetmişlerdir. Öğrencilere göre yerel tarih bilmek; kimlik ve aidiyet duygusunu geliştirerek tarihten gurur duyulmasını, yerel kültür öğelerinin gelecek nesillere aktarılmasını ve geçmişten ibret alınmasını sağlamaktadır. Yukarıda vurgulanan kategorilere yönelik öğrenci görüşlerinden örnekler aşağıdaki gibidir:

"Eskideki insanların davranış biçimlerine göre kendi davranışlarımızı değiştiririz. Onlara ayak uydururuz veya tam tersini yaparız." (GENÇ3E).

"Bakış açımız daha farklı olur mesela Sultan Camisi'ne gittiğimizde orada güneş saati olduğunu bilmiyordum, daha sıradan bir cami gibi geliyordu bana. Sadece işlemeler dikkatimi çekiyordu. Şimdi artık oraya daha özel bir yer olarak bakıyorum." (GENÇ7K).

Tarihi eserleri koruma kategorisinde yer alan öğrenciler, Manisa'nın tarihi değerlerini öğrenerek geçmişte şehir için önem arz eden eserler hakkında bilinçleneceklerini ve bu sayede tarihi ve kültürel değerlere sahip çıkıp bu eserleri koruyacaklarını vurgulamışlardır. Bu kategoride yer alan örnek alıntı aşağıda gösterilmiştir:

"*Buranın önemini bildiğimiz zaman bizim için daha çok önem kazanır ve dış tehlikelere karşı koruruz. Gelecek nesillere aktarırız."* (GÖR3K).

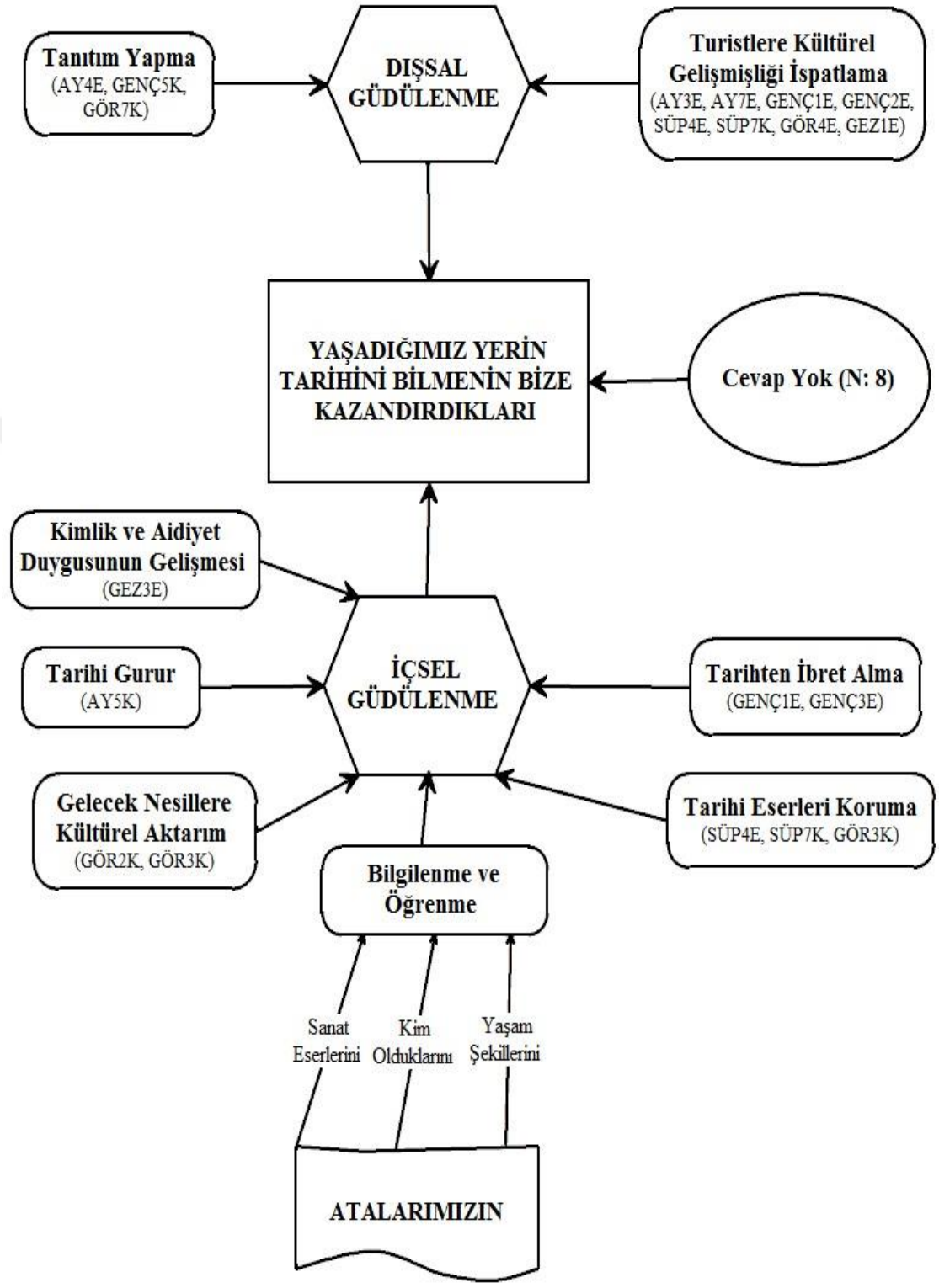

Diyagram 4.28. Öğrencilerin Uygulamalar Sonrasındaki Manisa'ya Yönelik Yerel Bilinç ve Farkındalık Düzeyleri

Uygulamaların öğrencilerin Manisa'nın tarihi hakkında bilgi düzeylerine katkısını karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koymak amacıyla uygulamalar öncesi ön odak grup görüşmelerinde öğrencilere Manisa'nın tarihi hakkında neler bildikleri sorulmuştur. Öğrencilerin uygulamalar öncesi Manisa tarihi hakkındaki bilgi düzeyleri Diyagram 4.29'da görselleştirilmiştir.

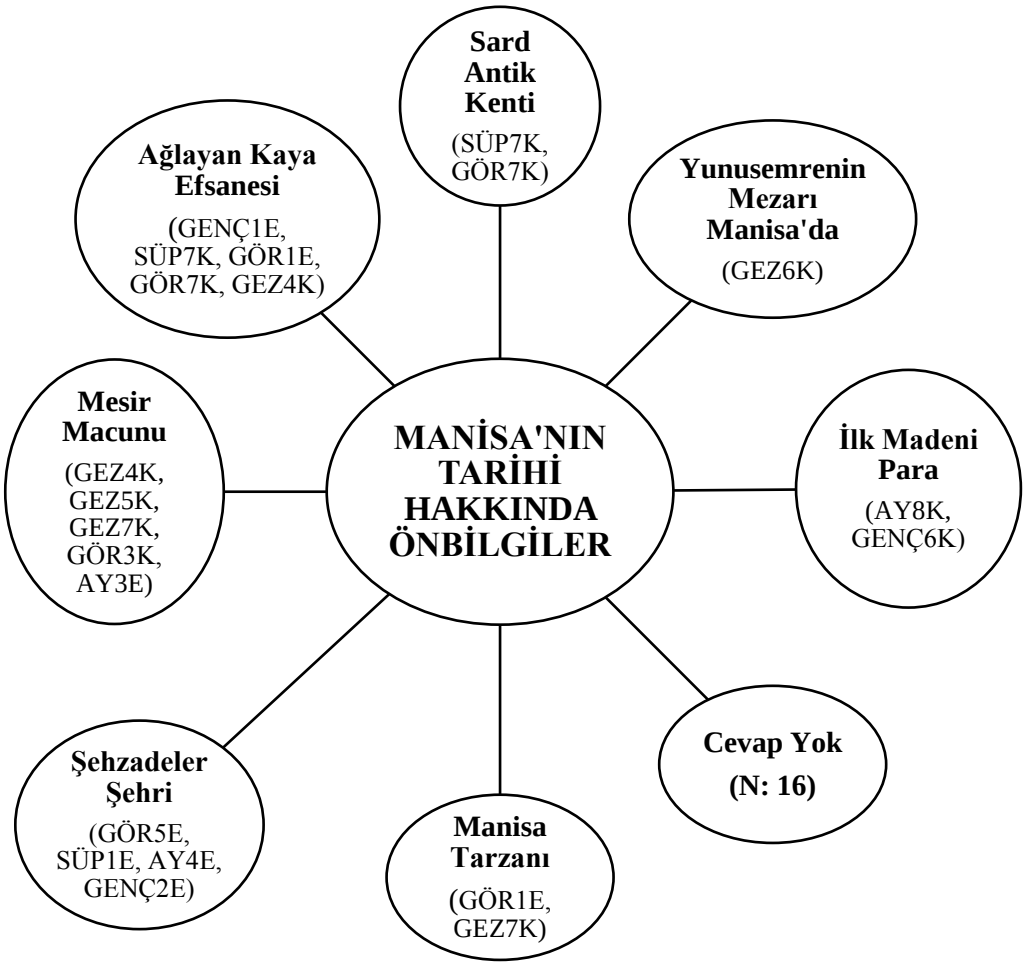

Diyagram 4.29. Uygulamalar Öncesinde Öğrencilerin Manisa'nın Tarihine Yönelik Bilgi Düzeyleri

Uygulamalar öncesi odak grup görüşmelerinde öğrencilerin yarıya yakını (N: 16) Manisa'nın tarihiyle ilgili hiçbir şey bilmedikleri veya akıllarına bir şey gelmediklerini dile getirmişlerdir. Ortaya çıkan bu bulgu, ortaokullardaki tarih konularının öğretiminden sorumlu olan sosyal bilgiler dersi ve bu derse giren öğretmenler açısından sorgulanması gereken bir durumdur. 2005 sosyal bilgiler programında her ne kadar yerel tarihe vurgu yapılsa da; kazanımlara dayalı oluşturulan ders kitaplarının gündemine yerel tarih konularının girememesi ve öğretmen kılavuz kitabının sınırlarından dışarı çıkamayan klasik öğretmen anlayışı nedeniyle öğrenciler;

belki de hayatlarında hiç göremeyecekleri yerlerin tarihini öğrenirken etrafını kuşatan tarihsel çevreden bihaber yaşamaktadır.

Öğrenciler ön odak grup görüşmelerinde Manisa'nın tarihiyle ilgili bilgilerini çok yüzeysel bir şekilde anlatmışlardır. Ayrıntılı bir şekilde açıklayabilen veya iki cümleden fazla konuşabilen öğrenci çıkmamıştır. Bu durum öğrencilerin Manisa tarihine yönelik kısıtlı ön bilgileri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Uygulamalarla birlikte araştırma kapsamına alınan müzeler ve tarihi mekânlar özelinde Manisa'nın tarihi ayrıntılı bir şekilde irdelenerek öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeyleri arttırılmıştır. Ders kitabından ismini duymak yerine bizzat yerinde görüp dokunarak öğrenen öğrenciler için yerel tarih unsurları daha somut ve anlamlı bir hal almıştır. Tablo 4.7'de uygulamalar sonrasında öğrencilerin Manisa'nın tarihine yönelik bilgi düzeyleri gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Uygulamalar Sonrasında Öğrencilerin Manisa Tarihi ile İlgili Bilgileri

KATEGORİ	BİLGİLER
Camiler ve Külliyeler	- **Manisa'nın İlk Camisi Ulu Camidir** (AY3E, AY4E, GENÇ2E, GENÇ5K, GÖR1E) - **Mesir Macunu Şenlikleri** (SÜP6K, GÖR6K, GEZ2E, GEZ5K) - **Muradiye Camisi, Mimar Sinan'ın Ege Bölgesindeki Tek Eseri** (AY8K, GENÇ6K, GENÇ7K) - **Sultan Camisindeki Güneş Saati** (GENÇ2E, GENÇ7K) - **Medreselere Öğrenci Kabul Edilme Şartları** (GENÇ7K) - **Sultan Camisinin mimarı Acem Ali'dir.** (AY3E)
Manisa Müzesi	- **Hat Sanatı** (AY1K) - **Sanata ve Estetiğe Verilen Önem** (SÜP1E) - **İlk İnsanların Ayak İzi** (GEZ2E)
Lidyalılar	- **Paranın İcadı** (AY2K, GENÇ1E, GENÇ2E, GENÇ6K, SÜP6K, SÜP7K, GÖR1E, GÖR4E, GEZ6K) - **Lidyalılar** (GENÇ2E, GENÇ5K, GÖR3K, GÖR4E) - **Tümülüsler ve Kral Mezarları** (AY7E) - **Karun Kadar Zengin Deyimi** (AY8K) - **Paktolos Irmağı** (GENÇ3E) - **Değerli Taşlar** (GENÇ6K) - **Dokumacılık** (SÜP1E, GEZ2E)
Tarihsel Gelişim	- **Şehzadeler Şehri** (GENÇ1E, GENÇ5K, SÜP1E, GENÇ7K, SÜP2K, SÜP4E, GÖR3K, GÖR6K, GÖR7K, GEZ1E, GEZ4K) - **Saruhanlılar Tarafından Fethedildi** (AY4E, SÜP2K) - **Eski Yerleşimi Spil Dağı'nın Eteklerinde** (GENÇ4E) - **Manisa İsmi Magnetlerden Geliyor** (AY2K)

Uygulamalarla birlikte öğrenciler Manisa'nın tarihi ile ilgili yüzeysel bilgilerden ziyade ayrıntılı açıklamalar yapmışlardır. Uygulama öncesinde Manisa'da

yer alan tarihi camiler ve külliyeler ile ilgili sadece isimleri söylenirken; uygulamalar sonrasında bu camiler ve külliyeler ile ilgili teknik bilgiler ve ayrıntılar (yapım yılı, mimarı, işlevi, vb.) dile getirilmiştir. Bu duruma GÖR1E kodlu öğrencinin görüşleri örnek gösterilebilir:

"*Ben Manisa'da Lidyalıların sadece parayı bulduklarını biliyordum. Daha ayrıntılısını bilmiyordum. Sardese gittiğimizde bu yapıların olduğunu gördüm. Dükkânları, sinagogları ve havuzları varmış. Bunları öğrendim. Ulu cami 1366 yılında yapıldı."* (GÖR1E).

Yukarıdaki alıntıdan uygulamalarda meydana gelen yaşantı temelli öğrenme süreciyle öğrencilerin daha ayrıntılı, anlamlı ve kalıcı bilgiler edindiği yorumu yapılabilir. Tarih öğretiminde yaşantıların önemiyle ilgili GENÇ1E kodlu öğrencinin görüşleri dikkat çekicidir:

"*Manisa'nın geçmişte çok önemli bir yer olduğunu, Lidyalıların parayı bulduğunu, Osmanlı döneminde şehzadeler şehri olduğunu ve eskiden de çok önemli bir yer olduğunu öğrendik. Manisa'nın tarihini anlatmak yetmez yaşamak gerekir."* (GENÇ1E).

Öğrenciler uygulamalarla birlikte yaşadıkları şehirle ilgili daha fazla bilgi edinmiş ve bunun sonucunda öğrencilerde yerel farkındalık ve bilinçlenme meydana gelmiştir. Bu duruma yönelik örnek alıntılar aşağıda verilmiştir:

"Gezilerden önce Manisa tarihini pek bilmiyordum. Gezilerden sonra ne kadar zengin bir tarihi olduğunu gördüm. Bu geziler bence onu sağladı." (AY5K).

"Tarihe yönelik bilgilerim daha fazla arttı. Bu kadar fazla olduğunu bilmiyordum. Eskiden hem Lidyalılar hem Romalılar ve hem de Osmanlının burada yaşadığını bilmiyordum. Romalıların eserler bıraktığını öğrendim. Lidyalıların parayı burada bulduğunu ve mücevherlerle uğraştıklarını öğrendim." (GEZ6K)

"Manisa'da yaşıyordum ama Manisa'nın bu kadar tarihi bir yer olduğunu bilmiyordum. Sıkıcı bir şehir olduğunu düşünüyordum ama aslında öyle değilmiş bayağı bir gezilecek yerleri varmış. Bir turist gelse Manisa'yı gezdirebiliriz ona." (GÖR2K).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin, uygulamalar neticesinde yaşadıkları şehre yönelik bilgilenme, bilinçlenme ve değer verme sürecine girdikleri yorumu yapılabilir.

Uygulamalar sürecinde öğrencilerin ne gibi bilgiler öğrendiklerini ortaya koymak amacıyla onlara "Geziler sonucunda öğrendiklerinizi şu an hatırlayabiliyor

musunuz? Birkaç örnek verebilir misiniz? Yeni bir şeyler öğrendiğinizi düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin uygulamalar sonunda öğrendiklerini beyan ettikleri bilgiler Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Uygulamalar Sonrasında Öğrencilerin Öğrendikleri Bilgiler

MEKÂN	EDİNİLEN BİLGİ
Sultaniye Külliyesi	**-Güneş Saati** (GENÇ6K, GENÇ7K, AY7E, GENÇ2E, SÜP2K, GÖR3K, GEZ3E) **-Külliyeyi Yaptıran Hafsa Sultan** (GENÇ5K, SÜP6K, GENÇ1E) **-Medreselerdeki Ders Sistemi** (SÜP3E, SÜP7K, GÖR7K) **-Caminin Yapımında Arap Mimarisinden Esinlenilmiş** (GENÇ3E) **-Yapım Tarihi** (GENÇ6K) **-Mimarı Acem Ali'dir** (SÜP3E) **-Medreselerin Masrafları Vakıflar Karşılıyor** (SÜP3E)
Manisa Ulu Cami	**-Manisa'nın İlk Camisi** (GENÇ2E, GENÇ3E, AY3E, GENÇ5K, SÜP2K, SÜP3E, GEZ7K, GÖR2K, GÖR3K) **-1366'da İnşa Edildi** (AY4E, SÜP2K, GÖR1E) **-Yüksek Tepeye İnşa Edilme Nedeni** (SÜP6K, GEZ1E)
Sard Antik Kenti	**Altın Paranın İcadı** (AY2K, GENÇ1E, GENÇ3E, SÜP1E, SÜP5K) **Toga Giysisi** (GENÇ3E, GEZ6K) **Lidya-Pers Savaşı** (GENÇ4E, GÖR1E) **Lidyalıların Başkenti** (GENÇ5K) **Sinagog** (GENÇ5K) **Değerli Taşlar** (GENÇ6K)
Tarihi Kula Evleri	**Evlerin Yanardağ Malzemelerinden Yapılması** (SÜP2K, SÜP7K, GÖR5E) **Avluya Açılan Yere Hayat Denmesi** (SÜP5K, GEZ4K) **Kula Ev Yaşantısı** (GÖR2K, GEZ4K) **Cumbalar ve Yapılış Nedenleri** (SÜP4E, GÖR5E) **Çok kültürlü Toplum Yapısı** (SÜP7K)
Muradiye Camisi	**Mimar Sinan'ın Ege Bölgesindeki Tek Eseri** (GEZ2E, GÖR1E, GENÇ2E, GENÇ4E, SÜP2K, GENÇ7K) **Mihraptaki Denge Taşları** (GEZ2E, GENÇ2E, GÖR1E) **Dört Farklı Bölgeden Getirilen Sütunlar** (GEZ2E, GÖR1E) **Yapım Tarihi** (GENÇ7K) **İşlemeli ve Süslü** (SÜP3E) **Hükümdar Mahfili** (GÖR1E)
Manisa Müzesi	**Kültürel Gelişmişlik** (AY5K, AY8K, SÜP1E, GÖR3K) **Sanata Verilen Önem** (AY1K, SÜP1E)
Tıp Tarihi Müzesi	**Manisa'nın İlk Hastanesi** (GÖR2K) **Mesir Macunu Yapımı** (GENÇ1E) **Merkez Efendi** (GENÇ2E)

Öğrenciler yapılan etkinlikler neticesinde uygulama mekânlarına yönelik ayrıntılı bilgi edinmişlerdir. Son odak grup görüşmelerinde bu kısım çok uzun sürmüştür. Tablo 4.8'de yer alan alt kategoriler incelendiğinde; uygulama mekânlarına yönelik hazırlanan etkinliklerin işe yaradığı görülmektedir. Geliştirilen etkinliklerde

öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve beceriler ile Tablo 4.9'da yer alan alt kategoriler uyuşmaktadır. Aşağıda öğrencilerin uygulamalar neticesinde öğrendiklerini belirttikleri alıntılardan birkaç örnek verilmiştir:

"Osmanlının sanattan anlamaz denilmesine rağmen hat sanatına, işlemeciliğine, estetiğe, sanata, dokumacılığa çok önem verdiğini gördüm. O zamanlarda emek harcandığını gördüm." (AY1K).

"Eskiden evlerin yukarıdan çıkıntılı olduğunu bilmiyordum. Sokakların neden dar olduğunu ve evlerde neden çok pencere olduğunu da bilmiyordum. Evlerde şapka koyulan yerin terek isminin olduğunu da öğrendim. Eski evlerde duvara süs olarak inek postu asıldığını da bilmiyordum. Evlerin önündeki avluya hayat denildiğini ve neden bu isim olduğunu öğrendim. Geziye gelmeyen arkadaşların öğrenemedikleri önemli bilgiler var. Mesela Osmanlı zamanındaki Türk evleri nasıldı, nasıl yaşarlardı, evleri ve sokakları nasıldı bunları öğrenemediler." (GEZ2E Öğrenci Günlüğü).

"Kuladaki evlerin yanardağdaki patlayan taşlarla yapılmasını, bir de sadece Türklerin değil Rumların da yaşaması aklıma kaldı. Sultan Camisi'nin çevresinde 30 aileye ev verilmesi. Medreselere okuma yazma bilmeyen erkekler girebiliyormuş. Medreselerde ders başlamadan önce namaz kılındığını ve dua edildiğini öğrendim. Medreselerde en öne çalışkanlar oturuyormuş." (SÜP7K).

"Ulu Cami'nin 1366'da kurulduğunu ve bir tane kilisenin yıkıntılarından yapıldığını, Sardes'te Lidyalılar ile Perslerin yaptığı savaşta Perslerin kazandığını ama yine de Lidya'nın şöhretinin azalmadığını hatta daha çok arttığını öğrendim. Muradiye Camisini Mimar Sinan'ın çizdiğini öğrendim. Çok yaşlı olduğu için gelip başında duramadı ama o çizdi. Dört ayrı bölgeden gelen taşlarla sütunlar dikildiğini öğrendim. Mihrapta ölçü taşları olduğunu öğrendim. Onlar döndüğü sürece caminin ayakta durduğunu öğrendim. Hükümdar mahfili olduğunu öğrendim." (GÖR1E).

"İlk altın para bulunduğunda sahtekârlıkla gümüş katıldığının sonra som altından para yapıldığını öğrendim. Türklerin estetiğe ve sanata önem verdiklerini öğrendim. Sardes'te kralların Tümülüslerde yatmalarını ve bunların piramitlerden daha büyük olduklarını öğrendim." (AY7E).

"Bir devletin parasının o devlet hakkında birçok şey gösterdiği aklımda kaldı." (GENÇ6K Öğrenci Günlüğü).

Etkinlikler neticesinde Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeyleri artan öğrencilerin, yaşadıkları şehre bakış açıları da olumlu

yönde değişmiştir. Bu durumu daha net ortaya koymak amacıyla onlara "Bu gezilerden sonra Manisa'nın tarihi ve kültürel özellikleri hakkında neler düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özellikleri hakkındaki görüş ve düşünceleri Diyagram 4.30'da görselleştirilmiştir.

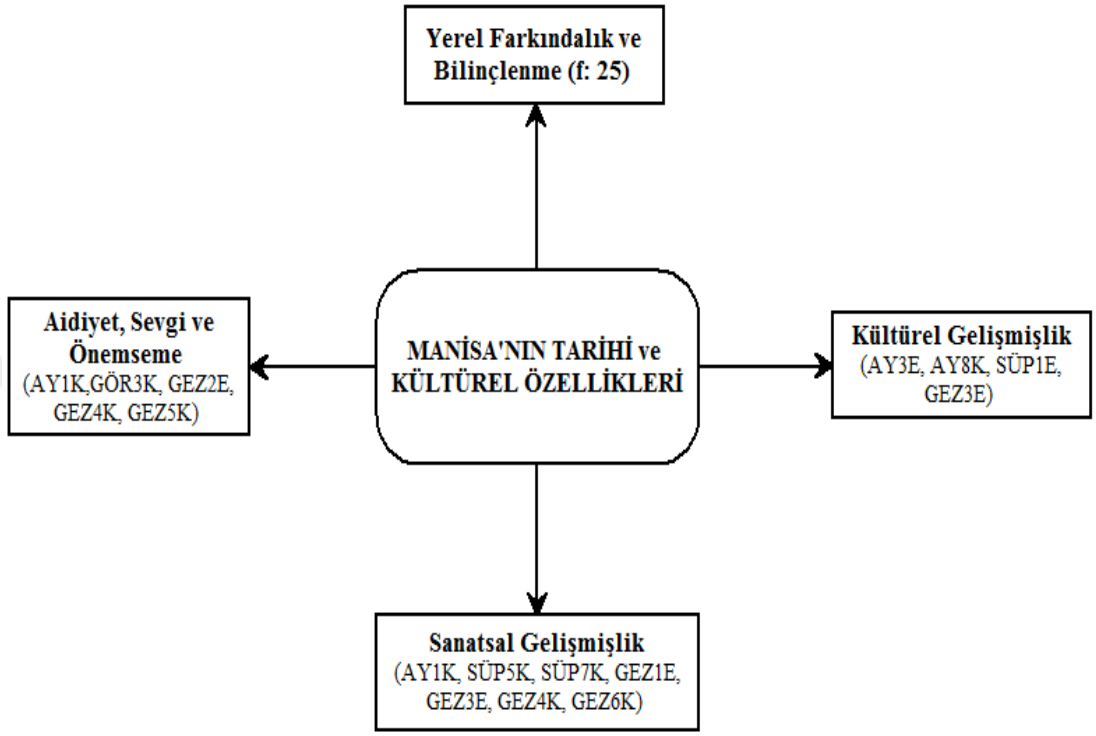

Diyagram 4.30. Uygulamalar Sonrasında Öğrencilerin Manisa'nın Tarihi ve Kültürel Özellikleri Hakkındaki Görüşleri

Diyagram 4.30 incelendiğinde öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik görüşlerinin dört ana kategoride toplandığı görülmektedir.

Aidiyet, sevgi ve önemseme kategorisinde yer alan öğrenciler, uygulamalar sayesinde Manisa'ya daha fazla bağlılık hissettiklerini ve yaşadıkları şehrin önemini daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir. Bu kategoriye yönelik örnek alıntı aşağıdaki gibidir:

"Ben önceden Manisa'yı hiç sevmiyordum. Tarihi olmayan ve sadece üzüm ve zeytin yetişen yer olarak biliyordum. Bu geziler sayesinde Manisa'nın tarihini daha çok öğrendim. Şimdi gerçekten çok seviyorum." (GÖR3K).

Yerel farkındalık ve bilinçlenme kategorisinde yer alan öğrenciler, uygulamalar öncesinde Manisa'da bu kadar tarihi ve kültürel mekânın varlığından ve Manisa'nın tarihte bu kadar önemli bir yere sahip olduğundan haberdar olmadıklarını dile getirmişlerdir. Aşağıda bu duruma yönelik öğrenci alıntıları yer almaktadır:

"Manisa'yı daha sade bir kent diye düşünüyordum. Mimarisi az olan bir kent diye düşünüyordum. Çok fazla mimari eseri varmış. Mimari eserler baştan savma yapılmamış. İşlemecilik ve çini sanatı kullanılmışlar." (GEZ1E).

"Benim unutamadığım şey, Sardes'in restorasyonunun Türkiye tarafından yapılmamasıdır. Sardes'ten Amerika'ya giden Yahudilerin Sardes'in restorasyonunu maddi açıdan karşılaması beni şaşırttı. Bence bizim ülkemizin bir parçası olan Sardes'te yaşanmışlıklar çok fazla ve çok fazla medeniyetin eserlerini restore edip turizm kaynağı haline getirebilirlerdi." (AY8K Öğrenci Günlüğü).

Sanatsal gelişmişlik kategorisinde yer alan öğrenciler, uygulamalar öncesinde Manisa'nın sanatsal açıdan gelişmiş bir şehir olduğunu bilmediklerini belirterek; bu görüşlerinin uygulamalar sonrasında olumlu yönde değiştiğini vurgulamışlardır. Aşağıda bu duruma yönelik örnek alıntılar yer almaktadır:

"Manisa'nın bu kadar sanata, işlemeciliğe ve bir şeye emek vermeye özen gösterdiklerini bilmiyordum. Şimdiyse bunu anlıyoruz ve örnek alabileceğimiz bir şey olabiliyor. Aslında bunu bütün insanların duyup görmesi lazım ki şimdi de yapabilelim böyle şeyler." (AY1K).

"Önceden Manisa'yı önemsiz bir şehir diye biliyordum. Diğer şehirlerin bir sürü mimari eserleri var. Bizim hiç yok diye biliyordum; ama bu gezilerden sonra Manisa'da bir sürü mimari yapıt olduğunu ve atalarımızın sanata önem verdiğini anladım." (GEZ5K).

Kültürel gelişmişlik kategorisinde yer alan öğrenciler Manisa'nın kültürel açıdan gelişmiş bir şehir olduğunun uygulamalar öncesinde farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Etkinliklerle birlikte Manisa'da yer alan kültürel değerleri yakından görüp tanıyan öğrencilerin yaşadıkları şehre bakış açıları da olumlu yönde değişmiştir. Aşağıda bu duruma yönelik örnek alıntı yer almaktadır:

"Bilmiyordum Magnetlerin buraya gelip Magnesia'yı kurduklarını. Burada yaşayanların kullandıkları eşyaların neredeyse hiçbirini bilmiyordum. Yeni öğrendim. Eskiden çok bir şey olmadığını ve orta seviyede bir yer olduğunu düşünüyordum. Şimdiyse neredeyse en kültürlü şehir diye düşünmeye başladım." (AY3E).

Yukarıdaki alıntıdan öğrencilerin Manisa'ya yönelik yeni bilgiler edindikçe yaşadıkları şehre yönelik bakış açılarının da farklılaştığı sonucu çıkarılabilir. Uygulamalarla birlikte öğrencilerin tamamına yakınının, Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik uygulama öncesinden farklı bir düşünce yapısına ulaştıkları söylenebilir.

4.5. Müze ve Tarihi Mekân Uygulamalarının Öğrencilerde Sosyal Bilgilere Özgü Becerilerin Gelişmesine Katkısı

Bu kısımda, geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgilere özgü değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, tarihsel empati ve sosyal katılım becerilerine katkıları üzerinde durulmuştur. Bu kısımda son odak grup görüşmeleri, uygulamalar süresince yazılan günlükler ve geliştirilen etkinliklerden elde edilen veriler doğrultusunda; uygulamaların öğrencilerin ilgili becerilerine katkıları ortaya koyulmuştur.

Değişim ve Sürekliliği Algılama: Geliştirilen etkinliklerin amacı, öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel değerlerini yerinde öğrenmelerine ve aynı zamanda sosyal bilgiler dersine özgü becerilerinin de gelişmesine yardımcı olmaktır. Bu nedenle etkinliklerde; tarihi akış içerisinde geçmişten günümüze doğru yaşadıkları toplumun değer yargıları, kentin mimari yapısı ve gelişimi ile insanların davranış biçimleri ve estetik algılarının değişerek süreklilik arz ettiği öğrencilere kavratılmaya çalışılmıştır. Müze öncesi okul etkinliklerinde Manisa'nın Saruhanlılar tarafından 1313 yılında fethedilmesiyle başlayan Türkleşme süreci ve şehrin Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle birlikte tarihsel seyri üzerinde durulmuştur. İlk Manisa şehrinin Spil dağının eteklerinde kurulduğu, günümüz mahalleleriyle eski zamandaki mahallelerin birbirine benzer ve aynı zamanda farklı niteliklerde olduğu, günümüzde şehrin en merkezi konumunda bulunan Sultaniye Külliyesinin ilk yapıldığı yıllarda etrafında hiçbir yerleşmenin olmaması ve bunun üzerine külliyeyi yaptıran Hafsa Sultan'ın 30 aileye külliye etrafında bedava arsa vermesi gibi konulara değinilerek öğrencilerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin gelişmesi amaçlanmıştır. Müzelerde ve tarihi mekânlarda bulunan nesneleri günümüz nesneleriyle karşılaştırma etkinlikleri yapılmıştır. Öğrencilerden tarihi Kula evlerini günümüz evleriyle karşılaştırmaları istenmiştir. Evlerin odalarında yer alan eşyaları günümüz eşyalarıyla değiştirmeleri ve günümüzde kullanılmayan bir eşya seçerek bu eşyanın kullanılmama gerekçelerini açıklamaları istenmiştir.

Son odak grup görüşmelerindeki öğrenci cevapları içerisinden değişim ve sürekliliği algılama becerisiyle doğrudan ilişkili olduğu varsayılanlar Tablo 4.9'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Son Odak Grup Görüşmelerindeki Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisiyle İlgili Cevaplar

SORULAR	ÖĞRENCİ CEVAPLARI
Sosyal bilgiler deyince aklınıza neler geliyor? Sosyal bilgiler size neleri çağrıştırıyor?	**AY1K**: Eskideki eşyaların bu zamana kadarki gelişimi aklıma geliyor.
	AY3E: Bizden önceki nesillerin yaptığı işler aklıma geliyor. Yaptığımız etkinliklerden sonra hayatın daha anlamlı olduğu ve ne kadar teknolojileri az bile olsa onların bizden daha ileride oldukları aklıma geliyor.
Sosyal bilgiler derslerinde işlenen konular arasında en çok hangilerinden hoşlanıyorsunuz? Neden?	**AY7E**: Eski tarihle modern hayatı karşılaştırmak çok güzel oluyor.
	SÜP2K: Tarihi yapıtlar ve mimari eserleri seviyorum; çünkü geçmiş eserler ile günümüzdeki eserler arasındaki farkları rahatlıkla görebiliyoruz. Eski insanların ne kadar özenerek yaptığı binaları görüyoruz; ama günümüzde bu kadar uğraşılmadığını görüyoruz.
	GÖR3K: Manisa Müzesindeki Grekçe eserleri çok beğendim. Bilmediğimiz bir dil olduğu için ve Türkçeye çevrildiğinde değişik anlamlar çıktığı için daha çok ilgimi çekiyor.
Daha önce Manisa'yı hiç görmemiş bir kişi size Manisa'da görmeye ve gezmeye değer neler var diye sorsa ona neleri ve nereleri tavsiye edersiniz? Neden?	**SÜP3E**: O kişiyi Kula evlerine götürür eski insanların nasıl yaşadığını görmesini isterdim. Ulu Cami, Sultan Cami ve Muradiye Camisi'ne götürürdüm. Ulu Cami çok eskiden yapılmış ama Muradiye Cami bundan 200 yıl sonra yapılmış. Nasıl yapıldığını ve ne zorluklarla yapıldığını ve karşılaştırmasını isterdim.
Müzelerin hangi amaçla kurulduğunu ve ne işe yaradığını düşünüyorsunuz? Neden?	**AY1K**: İlk görüşmede tarihimizi bize göstermek için demiştim; ama şimdi geçmişteki eşyaları gelecekteki eşyalarla karşılaştırmamızı sağlıyor. Orada yaşayan insanların geçmişte ne yapmış ne etmiş onu görmemizi sağlıyor.
Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarında ders işlerken neler düşündünüz?	**AY1K**: Şimdiki insanların teknoloji bağımlısı olduğu gördük. Eskiden herkes böyle bir şeyle uğraşırmış. Bir şeyleri elde etmek için çok zorlanırlarmış. Şimdiyse herkes teknoloji bağımlısı olmuş**.** Eskiden insanlar daha düşünceli oluyormuş. Eskiden daha çok göze hitap eden şeyler tercih ediliyormuş. Günümüzde ise göze hitap eden şeylerden ziyade kullanışlılığa bakılıyor. Eskiden insanlar sanata daha çok değer veriyorlarmış.
Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarına yaptığımız gezilerin size ne gibi faydalar sağladığını düşünüyorsunuz?	**GEZ3E:** Ben bu etkinlikteki bazı yerlere daha önce hiç gitmemiştim. Oraları öğrenip yeni bilgiler öğrendim. Eskiye bakarak şimdiki insanların üşengeç olduğunu gördüm.
Tarihimizi öğrenmek ve tarihi değerlerimize sahip	**AY1K**: Benim için önemliydi. Şimdi kullandığımız eşyanın kıymetini o eşyanın geçmişine bakarak ne kadar zorluklarla geldiğini öğrenmiş olduk ve daha çok kıymetini anlamış olduk.

çıkmak açısından bu gezileri önemli buluyor musunuz? Neden?	**GENÇ7K**: Evet önemli. Eskiden Osmanlıyla günümüzü karşılaştırmak benim için daha zordu. Eserlere emek değer vererek yaklaşmıyordum. Şimdi daha çok değer değer verip günümüzle Osmanlıyı karşılaştırabiliyorum.

Tablo 4.9 incelendiğinde uygulamalar neticesinde öğrencilerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin geliştiği görülmektedir. Müzeler ve tarihi mekânlarda etkinlikler aracılığıyla öğrenciler geçmiş-günümüz karşılaştırması yaparak değer yargısında bulunmuşlardır. Müze nesneleri sayesinde geçmişten günümüze giyim, süs, mimari gibi alanlardaki sanat ve estetik algısının değişim seyrini görebilmişlerdir.

Uygulamaların öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerilerine olan katkılarını daha iyi anlamak için öğrenci günlüklerinde ilgili örnekler Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisiyle İlgili Öğrenci Günlüklerinde Yer Alan Örnekler

MEKÂN	ÖĞRENCİ GÜNLÜĞÜ
Müze Öncesi Okul Etkinlikleri	**SÜP6K:** Eskiden bazı mahalle isimleri günümüze kadar gelmiştir; ama bazıları ise günümüze kadar değişmiştir. Eskiden mesela bizim şu anki yaşadığımız yerdeki mahalleler mesela "Yeni Mahalle" eskiden yokmuş; çünkü bu mahalleler yeni kurulmuştur.
	SÜP3E: Eski mahalleler ile şimdiki mahalleler arasındaki farkları, mahalle sayılarının gitgide arttığını, hane sayılarının fazlalaştığını, eskiden olan yardımlaşma âdetinin daha da azaldığını öğrendik. İkinci derste ise iki video izledik. Bu videolardan Manisa'da bulunan bazı mahallelerin kentsel dönüşüme uğrayacağının nedenlerini öğrendik.
	AY8K: Yaşadığımız yerin tarihini öğrenmek bize nerelerden nereye geldiğimizi gösterir. Bu etkinlikte 16. yüzyıla kadar Manisa'nın tarihini öğrendik.
	GENÇ6K: Manisa'nın ilk yerleşme zamanlarında çok az mahalle olduğunu sonradan kuzeye doğru büyüdüğünü öğrendim. Manisa'nın nüfusunun şehzadelerin orada eğitim görmesinden, oraya cami, medrese yaptırılmasından ve Manisa'nın ikinci başkent olmasından dolayı nüfusun arttığını öğrendim. Çok güzel bir etkinlikti.
Tarihi Kula Evleri	**GEZ6K:** Evlerin lavlardan çıkan taşlardan yapıldığını öğrendim. O zaman taş taşımak zor olmalı. El arabası filan da yok. Bu öğrendiğim bilgiler bana ders verdi. O zamanda insanların imkânları olmadığı halde çok güzel mantıklıca şeyler yapmışlar; ama bizim imkânımız olduğu hale biz onlar gibi güzel şeyler yapamadık.

	AY8K: Bugün tarihi Kula evleri ve sokaklarındaydık. Oradaki tarihi dokuyu hissetmek bambaşka bir duygu… Şimdiki yaşantımızdan farklı olan sokaklar, evler, eşyalar görmek bana "vay be önceden böyleymiş" dedirtti……..... Bu geziye katılmayan birisi ilk önce buradaki tarihi dokuyu ve güzelliği kaçırdı. Sonra bu değerli bilgilerden mahrum kaldı. Bize verilen bilgiler değerli; çünkü bize eski insanların yaşayış şeklini anlatır. Nerden nereye geldiğimizi gösterir. Bence hocamız bu bilgilerle o zamanki insanların yaşayışlarını ve bizlerin yaşayışlarını karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları görmemizi istemiştir.
	GEZ7K: Bu gezide en çok aklımda kalan evin içindeki eşyaları düzenlememizdi. Türk evindeki odalardan birisini seçiyoruz. Biz gelin odasını seçmiştik. Bu odaları günümüz odalarına benzetmeye çalışıyoruz. Mesela biz ne yaptık. İnek derisi vardı. Biz onu tabloyla değiştirdik.
Manisa Müzesi	**GÖR6K:** Etnografya bölümünde bir köşeye öğretmenimizle oturduk. Bize o zamanki önemli olayları anlatıp bizi bayağı şaşırttı. O zamandan bu zamana yaşanan değişimler, oyunlarımız ve dramalarımız çok hoşuma gitti.
Ravika Köyü Müzesi	**AY6K:** İlk önce kahveye gittik. Çok güzeldi. Bizim günümüzdeki kahveye hiç benzemiyor. Sonra bakkala girdik. Bakkalda her çeşit meyve var ama hiç atıştırmalık yok. Şimdiki bakkallarda atıştırmalıklar dolup taşıyor. Sonra muhtarlık binasına girdik. Çok güzeldi. Şimdiki muhtarlıklarla alakası yok.
	SÜP7K: Bakkala girdik. Orada atıştırmalık, cips, kola, çikolata vb. şeyler yoktu. Öğretmenimiz bize zimem defterinden bahsetti. Borç defteri varmış. Buna zimem denilirmiş. Zimem kelimesini ilk defa duydum. Bir kişi gelip o borçların tamamını ödermiş. Ben de merak ettim. Niye bir kişi gelip de yabancıların borcunu ödesin ki. Demek ki o zamanlarda yardımlaşma varmış. Birbirlerinin borçlarını öderlermiş. Şimdiki zamanda kimse kimseye merhaba bile demiyor. Ben bundan anladım ki insanlık ölmüş.
	GEZ4K: Bakkalda çok bir şey yoktu. Sadece şekerlemeler, ekmek, manav ve kuru bakliyatlar vardı. Oysaki günümüzdeki bakkallarda ne ararsan var… **GEZ6K:** Kıraathane burada boş zaman geçirme yeri değil, okuma yeriymiş. Bir de fincanlar çok farklıydı.

Tablo 4.10 incelendiğinde öğrencilerin eski yaşam şartlarıyla günümüz koşullarını karşılaştırdıkları görülmektedir. Öğrencilerin müzelerde gördükleri sanat eserleri sayesinde; eskide yaşayan insanların gelişmedikleri ve hiçbir şeyi anlamadıkları şeklindeki klasik tarih anlayışından kurtuldukları görülmektedir.

Gözlem: Uygulamalarda öğrencilerin gözlem becerilerinin geliştirilmesine dikkat edilmiştir. Bu nedenle müze öncesi okul etkinliklerinde öğrenciler araştırma

kapsamında yer alan müze ve tarihi mekânları ─*Sardes Antik Kenti, Klasik Araç Müzesi, Ravika Köyü Müzesi ve tarihi Kula evleri hariç*- gözlemleyerek rapor tutmuşlardır. Uygulamalar esnasında her bir ayrı mekânda öğrencilere serbest zaman tanınarak eserleri rahatça incelemeleri sağlanmıştır. Manisa Müzesi'nde öğrenciler ikişerli gruplara ayrılarak birinin gözleri bağlanmış, diğerinin de eserleri gözü bağlı olana tasvir etmesi istenmiştir. Müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin kilit noktalarından birisi görerek ve dokunarak öğrenmeye imkân sağlamasıdır. Bu nedenle öğrencilerin bak-gör-geç anlayışından daha üst bir seviyeye gelerek gözlem becerilerinin geliştiği söylenebilir. Aşağıda son odak grup görüşmelerinden örnek öğrenci alıntıları yer almaktadır:

"Sınıfta görüntü alanı akıllı tahta oluyor fotoğraflar falan oradan gözüküyor; ama dışarıya çıktığında bir yere gittiğinde orayı görüyorsun, orada öğreniyorsun. Not alıyorsun. Orada daha bir değişik oluyor." (AY2K).

"Gördüğümüz fotoğrafların kapasitesi bir yere odaklanıyor; ama okul dışında 360 derece görebilir ve istediğimiz yeri bulabiliriz." (AY3E).

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin kendilerini özgür bir biçimde hissederek gözlem yapmalarının öneminden bahsedilmektedir. Öğrenciler uygulamaların göze hitap eden yapısıyla öğrendikleri bilgilerin daha kalıcı olduğunu vurgulamışlardır. Bu duruma GÖR3K ve AY8K kodlu öğrencilerin görüşleri örnek gösterilebilir:

"*Ben çok bilgilendirici bir şey olduğunu düşünüyorum; çünkü normalde kitaplarda böyle bir şeyler yazmıyor ne kadar izlesen de araştırsan da böyle bir şey bulamazsın. Gözümüzle gördüğümüz ve dokunarak öğrendiğimiz için daha çok aklımızda kalıyor ve bilgilendirici oluyor."* (GÖR3K).

"Müzelerde daha faydalı ders işliyoruz; çünkü gözümüzle görüp inceleyip etkinlikler yapıyoruz." (AY8K).

Aşağıda öğrencilerin gözlem becerilerini kullanmalarına yönelik öğrenci günlüklerinden doğrudan alıntılar yer almaktadır:

"Manisa Müzesi'nde gördüğüm çok şey var. Mesela Osmanlı zamanından kalma pek çok eser var: silahlar, kaşıklar, kıyafetler, teşbihler, takılar, çantalar, ismini bilmediğim atkı gibi nesneler… Saymakla bitmez. Bir de eski bir ayak izi gördük. Ben bunun önce bir insana ait olduğuna inanamadım; çünkü normal bir insanın ayak izinin bir buçuk katı kadardı. Müzede bir de tarihi Kula evi vardı. İçinde halı dokuma tezgâhı vardı…" (AY5K Öğrenci Günlüğü).

"Kula Türk Evi Müzesi'ne gittik. Ben o evi çok sevdim; çünkü o ev doğal bir görüntüye sahipti. Bu evi ilk olarak yerden bir metre yüksekliğinde balkon gibi bir yer var. Burada oturmak için iki tane divan var. Dış tarafta bulunan ve ikinci kata çıkan bir merdiven var. İkinci katında yine çok geniş balkona benzer bir yer var. Bir tane de kaynana bölümü var. Gelin odası var. Onun içinde bir adet divan ve yerlerde minderler var. Duvarda ise iki adet kurumuş inek derileri asılıdır. Diğer bir odada yine bir adet divan, bir adet eski dikiş makinası, gramofon, bakırdan tepsi, tencere ve elek var. Vitrin de vardı. Bunun içinde süs eşyaları vardı. Kömür ile çalışan demirden yapılmış ütü vardı. Eski tarihi halılar vardı. Dışarıda ise bir tavana asılan yuvarlak bir süs vardı." (SÜP6K Öğrenci Günlüğü).

Yukarıdaki öğrenci günlüklerinden öğrencilerin gözlem becerilerini başarılı bir şekilde kullanabildikleri yorumu yapılabilir.

Zaman ve Kronolojiyi Algılama: Müzeler ve tarihi mekânlar içerisinde barındırdıkları tarihi eserler aracılığıyla öğrencilerin gözünde soyut olan zaman kavramını somutlaştırmaya yarar. Zaman kavramının öğretilmesinde müzeler ve tarihi mekânların önemi büyüktür; çünkü müze ve tarihi mekân ziyaretlerinde öğrenciler zamanın seyrini ve akışını çok rahat kavrayabilmektedir. Farklı zamanlarda inşa edilmiş mekânlar üzerinden yapılan karşılaştırmalarla öğrenciler zamanın sürekliliğini ve değişimini daha net anlayacaklardır. Uygulamalar boyunca özellikle üç tarihi cami (Ulu Cami, Sultan Cami ve Muradiye Cami) birbirleriyle karşılaştırılarak öğrencilerin zamanın geçişiyle birlikte estetik ve mimari değişimi görmeleri amaçlanmıştır. Manisa Hükümet Konağı'na yönelik yapılan müze öncesi okul etkinliğinde öğrencilerin bu tarihi binanın zamanın akışıyla birlikte geçirdiği değişimi kavramaları amaçlanmıştır. Müze öncesi etkinliklerde Manisa'da yerleşmenin günümüze kadarki geçirdiği evreler, şehrin gelişimi, mahallelerin geçmişten-günümüze değişimi ve gelişimi kavratılmaya çalışılmıştır. Aşağıda zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yönelik örnek alıntılar verilmiştir:

"Camilerin yapım tarihini hatırlayabiliyorum. Ulu Cami 1366'da, Sultan Camisi 1522'de ve Muradiye Camisi 1585'te inşa edildi." (GENÇ7K).

"Osmanlı tarihinin içinde de camilerin gelişimi. Mesela Ulu Cami'yi yapmışlar kilisenin kalıntılarından, daha sonra Sultan Cami'sini yapmışlar ondan daha güzel olarak ve en sonunda da Muradiye Cami'sini yapmışlar. Camilerdeki değişimi görmek hoşuma gidiyor." (GÖR1E).

"Bu etkinliklere başlamadan önce sosyal bilgiler deyince dört duvar arasında anlatılan tarih veya yaşadığımız zamanın şartları aklıma geliyordu. Şimdi ise Osmanlı zamanının şartları ile günümüz zamanının şartları arasındaki farklar ve tarihi eserler aklıma geliyor." (AY7E).

"Osmanlıdaki mahalle adetlerini öğrenmem iyi oldu. Geçmiş ile şimdiki zamanın farklarını öğrenmem iyi oldu." (AY8K Öğrenci Günlüğü)

Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin geçmiş zamanla günümüzü ayırt edebildikleri ve tarihi eserleri kronolojilerine göre sıralayabildikleri görülmektedir.

Mekânı Algılama: Öğrencilere Manisa'nın Gediz ovası üzerine kurulu verimli topraklara sahip olduğu ve tarih boyunca birçok medeniyetin uğrak noktası olduğu kavratılmaya çalışılmıştır. Spil dağı eteklerinde kurulan şehrin önceleri hem savunma hem de arazilerin bataklık olması nedeniyle yerleşmelerin yüksek yerlere yapıldığı konusunun çok fazla üzerinde durulmuştur. Tarihsel açıdan şehzadeler şehri olmasında bulunduğu mekânın ve jeopolitik konumunun artıları anlatılırken Osmanlı başkentine yakın olması ve ulaşımının gelişmiş olması vurgulanmıştır. Lidyalıların başkentlerini tarım, ticaret (Kral Yolu) ve su kaynaklarına yakınlık (Paktolos Irmağı) açısından seçme nedenleri özelinde öğrencilerin mekânı algılama becerilerinin gelişmesi amaçlanmıştır. Aşağıda mekânı algılama becerilerine yönelik örnek alıntılar yer almaktadır:

"Bugün yaptığımız etkinlikte Manisa'nın tarihini sıkça gördük. 17. ve 18. yüzyıl Manisa'sını gördük. Gerçekten günümüzden farklıydı. Mahalle isimleri, yollar, nüfus, her şey farklıydı. Bir de bir tane video izledik. Nerelere ev yapılmaması gerektiğini anlatıyordu. Hepsi çok güzeldi ve çok akılda kalıcıydı." (GÖR5E Öğrenci Günlüğü).

"Bugünkü etkinlikte Manisa'nın Osmanlı dönemiyle ilgili sorular vardı. Biraz heyecanlandım; ama Manisa'yı öğrenmiş oldum. En çok zevk aldığım çalışma ise eski harita üzerinde günümüzdeki yerleri bulmaktı. Eğlenceli ve öğreticiydi." (GEZ2E).

"Hafsa Sultanın şehrin batıya doğru ilerlemesi için Sultan Camisini şimdiki yerine yaptırmasını ve Ulu Caminin aşağıların bataklık olması nedeniyle yukarda olmasını öğrendim." (SÜP6K).

"Bugün sosyal bilgiler dersinde Manisa'nın tarihini öğrendik. Manisa'da geçmişte yaşayan insanların neden dağlara yerleştiklerini öğrendik." (GÖR3K Öğrenci Günlüğü).

"Ulu Camiyi önerirdim; çünkü oraya gittiğinde tüm şehir ayaklarının altında kalıyor. Bir de şunu fark edecektir. Manisa dağlar ve dağların eteklerinde ovalar ve şehirler var." (GÖR2K).

"Ulu Caminin dağa yapılmasını öğrendim; çünkü oraya farklı yöreden gelen insanlar burasının bir Türk şehri olduğunu anlıyorlarmış." (GEZ1E).

Etkinlikler sonucunda öğrencilerin; Lidyalıların neden bu bölgede kurulduğunu ve Osmanlı zamanında neden şehzadeler şehri olarak anıldığını açıklarken Manisa'nın bulunduğu coğrafi konumun etkilerine atıf yaptıkları görülmüştür. Yukarıdaki alıntılardan öğrencilerin Manisa'nın tarihi önemini kazanmasında bulunduğu mekânın önemli bir payı olduğunu kavrayabildikleri sonucuna ulaşılabilir.

Tarihsel Empati: Öğrencilerin tarihi mekânlarda ve müzelerde tarihsel empati becerilerini geliştirmek amacıyla yaratıcı drama etkinlikleri uygulanmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin tarihi olayları o günün şartlarında değerlendirmeleri üzerinde dikkatle durulmuştur. Canlandırma ve rol oynama gibi etkinliklerle öğrencilerin tarihi dönemin koşullarını daha iyi kavrayıp hissedebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Aşağıda Manisa Müzesi'ndeki yaratıcı drama etkinlikleri içerisindeki canlandırmalar ile ilgili örnekler verilmiştir:

- 1. Grup: Lale devrinde matbaanın gelmesi nedeniyle hattatlar işsiz kalmıştır. Diyelim ki dönemin padişahı III. Ahmet'in yerine siz padişahsınız. Bu durumdan zarar gören halkınızın zararını önlemek için nasıl bir çözüm bulacağınızı gösteren bir canlandırma yapınız (medresenin orta bahçesinde).
- 2. Grup: Osmanlı Dönemine ait günlük eşyaların sergilendiği vitrinlerden birini seçerek vitrinde sergilenen bütün eserleri kullanarak Osmanlılar döneminde sosyal yaşamın nasıl olduğunu gösteren bir anın canlandırmasını yapınız. (Osmanlı eserleri salonunda).
- Roma valisinin yeni kurulacak panayır ile ilgili gönderdiği kararnameyi okuyan Manisa halkısınız. Bu okuduklarınız hoşunuza gitmedi ve verilen kararın Manisa'da ticareti olumsuz etkileyeceğini düşünüyorsunuz. Bu konuda yaşamınızın nasıl etkilendiğini gösteren bir canlandırma yapınız (medresenin orta bahçesinde).
- Lidyalılar zamanında bu bölgede yaşayan bir ailenin günümüzdeki bir aileden farklı yanlarının neler olduğunu gösteren bir canlandırma yapınız. Ailenin yaşadığı bir günü anlatınız (arkeolojik eserlerin sergilendiği dış bahçede).

Son odak grup görüşmelerindeki öğrenci cevapları içerisinden tarihsel empati becerisiyle doğrudan ilişkili olduğu varsayılanlar Tablo 4.11'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Son Odak Grup Görüşmelerindeki Tarihsel Empati Becerisiyle İlişkili Cevaplar

SORULAR	ÖĞRENCİ CEVAPLARI
Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarında ders işlerken neler hissettiniz?	"Sanki eskiden yaşayan insanların yaşadığı gibi hissettim. Onların yaptığı eşyaları görünce sanki o zamanda yaşıyor ve o eşyaları kullanıyormuş gibi hissettim. Çok mutlu oldum, eğlendim ve eskiyi hatırladım." **(AY3E).**
	"Kendimi tarihin içinde hissettim. Mutlu oldum ve rahatladım." **(AY4E).**
	"Kendimi eski zamanda hissettim. O zamanda ders işliyormuş gibi hissettim. Kendimi önceden yaşamış bir insan gibi hissettim. İleride doktor olmak istiyordum. Tıp Müzesi'ndeki dramalarda doktor olunca doktor olma isteğim daha çok arttı." **(GEZ3E).**
	"Çok eğlendim çünkü eski zamanda yaşayan insanların rolüne girdik. Fotoğraflar şeklinde durduk. Drama yaptık." **(SÜP1E).**
	"Tıp Tarihi Müzesi'nde drama yaparken doktor olmuştum. O dakikadan sonra kendimi o dönemde yaşamış doktor gibi hissettim. Onlar gibi davrandım." **(GEZ1E).**
	"Kendimi tarih yolculuğunda hissettim. Sanki o zamanların tarihindeymiş gibi hissettim." **(GEZ2E).**
	"Oraya gidince geçmiş zamanda yaşayan insanların yerinde gibi olduk. Mutluyduk." **(AY1K).**
	"Çok eğlendim. Tarihimizle Gururlandım. Kendimi eskide yaşayan birisiymiş gibi hissettim." **(GEZ7K).**
	"Kendimi bu dönemde yaşadığım için şanslı hissettim. Çünkü o dönemlerde yaşamak çok zor. Hastaların çok zor şekilde tedavi edildiğini öğrendim." **(GÖR2K).**
Sosyal bilgiler deyince aklınıza neler geliyor? Sosyal bilgiler size neleri çağrıştırıyor?	"Sosyal bilgiler deyince tarihimiz aklıma geliyor. Eski insanların yaşarken ne zorluklar çektikleri aklıma geliyor." **(SÜP3E).**

Tablo 4.11'de görüleceği üzere öğrenciler etkinliklerle birlikte eski zamanla günümüz arasındaki durum ve şartların farklılığını kavramışlardır. Aşağıda öğrenci günlüklerinden tarihsel empati ile ilgili bölümlerden örnekler sunulmuştur:

"Ravika köyü çok güzel bir köy ve eski tarihi andırıyor. İlk girdiğim zaman kendimi eski zamanda orta çağda yaşıyormuşçasına adımlarımı attım. Burada bulunan dükkânları teker teker inceleyerek gezdik. Burada öğrendiğim bilgiler sayesinde orta çağa gidip gelmiş gibi oldum." (GÖR3K Öğrenci Günlüğü).

"Sonra gözüme çok büyük bir mezarlık ve mezar taşı takıldı. O zamanlar onarılmış olan bu anıtları ne emekle ne masrafla yaptıklarını düşündüm ve iyi ki de bu müzeye gelmişiz dedim içimden." (GENÇ5K Öğrenci Günlüğü).

"Bu geziyi kaçıran arkadaşlarım çok pişman olur; çünkü gezdiğimiz evler çok güzeldi. Hayatın eskiden nasıl olduğunu, komşuluk ilişkilerinin ne kadar iyi olduğunun kanıtı olan Kula evlerini kaçırdılar." (AY3E, Öğrenci Günlüğü).

"Ulu Cami'yi yaparken o zamanlar el arabası falan olmadığı için taşları şehirden yukarı taşımak zor olmuştur. Bu yüzden eski kilisenin taşlarını kullanmışlar." (GEZ6K Öğrenci Günlüğü).

"Ulu Cami'nin sanki harabelere benzer bir yönü vardı. Çok bakımsızdı. Kendimi sanki orada yaşayan harabe insanlar gibi hissettim." (GEZ5K Öğrenci Günlüğü).

Müzeler ve tarihi mekânlarda öğrencilerin o zamanın şartlarındaki yaşamı merak edip hayal kurmaları, uygulamaların duyuşsal açıdan öğrencilerde olumlu yönde değişiklikler meydana getirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Katılım: Öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerinin ortaya çıkarılıp tanıtımının yapılmasında etkin rol almalarını sağlamak ve sosyal katılım becerilerini geliştirmek amacıyla etkinlikler geliştirilmiştir. Müze öncesi etkinliklerde "Sokaklarımız Adlanıyor" isimli etkinlikle öğrencilerin kendi sokaklarında yaşayan insanlarla röportaj yapıp sokak numaralarını değiştirmek için isimler önermeleri sağlanmıştır. Öğrenciler bu etkinlikte yaşadıkları sokaktaki insanlarla konuşarak iletişim becerilerini geliştirmiş ve aynı zamanda Manisa'da yaşayan bireylerin kimlik ve aidiyet duygularının gelişmesinde aktif rol almışlardır. Müze öncesi okul etkinliklerinin bir diğerinde ise öğrenciler Manisa'nın 17 ilçesiyle birlikte tarihi, kültürel ve turistik değerlerini ortaya koyan bir turizm haritası hazırlamışlardır. Bu etkinlikte öğrenciler Manisa'nın tanıtımında —kendi kapasiteleri düzeyinde- aktif rol üstlenerek turizm elçisi gibi çalışmışlardır. Sosyal katılım becerisine yönelik bir diğer etkinlikte Manisa Müzesi'nin tanıtım broşürünün olmaması nedeniyle öğrenciler gelen ziyaretçilerin müzeyi daha bilinçli gezebilmeleri için ve aynı zamanda müzenin tanıtımına katkıda bulunabilmek için müze tanıtım broşürü hazırlamışlardır. Bunun yanı sıra Manisa Müzesi'nin önemi ve değerini anlatan mektup yazma yarışması düzenlenmiştir. Öğrenciler bu yarışmada kendi akranları için Manisa Müzesi'nin öneminden bahsederek müzenin öğrencilere yönelik tanıtımını yapmışlardır. Sosyal katılım becerisine yönelik bir diğer etkinlikte ise öğrenciler Manisa'yı gezmeye gelen tur şirketlerine Manisa'nın tarihi, kültürel ve turistik mekânlarına yönelik hayali bir gezi programı hazırlamışlardır. Manisa'yı beş ana bölgeye ayırarak her bölge için bütün aşamaları düşünülmüş bir gezi planı hazırlamışlardır. Öğrencilerin yukarıda

açıklanan etkinliklerle tarihi ve kültürel çalışmalar bağlamında sosyal katılım becerisini edindikleri yorumu yapılabilir. Aşağıda sosyal katılım becerisine yönelik öğrenci görüşleri yer almaktadır:

"Bugün sokaklara isim verme projesini 20 kişiyle konuşarak yaptık. Çok eğlenceliydi. En çok hissettiğim duygu onu ve gururdu. Mahallemize yapılan güzelliğin temelinde benim de katkımın bulunması beni gururlandırdı. İnşallah bu gibi katkılarımız daha da artar. Bize bu şansı sunan öğretmenimize teşekkür ederim." (GEZ4K Öğrenci Günlüğü).

"Sokaklara isim verme projesiyle yaşadığım sokaktaki insanların sıcakkanlı ve samimi olduklarını öğrendim. Röportaj yapmayı sevmediğimi ama gerektiğinde röportaj yapabileceğimi öğrendim." (AY4E Öğrenci Günlüğü).

"Bugün sokak projesini yaptık. Röportaj yaparken mutlu oldum. Psikolojim iyiydi. Çok güzel duygular hissettim. Röportajlarda çok güldük. Röportajları yaparken bazı kişilerin bizi reddetmesi beni biraz üzdü. Onları ikna etmekte biraz zorlandık. Bu projede her şeyi grupça yaptık. Grup içerisindeki arkadaşlık çok iyiydi. Grup kararlarını beraber aldık. Her zaman dayanışma içerisindeydik." (GENÇ2E Öğrenci Günlüğü).

Yukarıdaki görüşlerden öğrencilerin yaşadıkları şehre yönelik sorumluluk alarak katkıda bulunmaktan gurur duydukları ve bu durumdan mutlu oldukları sonucu çıkarılabilir. Öğrenciler sokak röportajlarında çok eğlendiklerini dile getirmişlerdir. Kendilerine verilen görevi yerine getirme hevesi, günlük hayatta beraber yaşadıkları insanlarla iletişim kurmanın verdiği heyecan ve yaşadıkları şehre katkıda bulunarak işe yaradığını hissetme duygusu; öğrencilerde özgüveni artırarak onurlu ve gururlu hissetmelerini sağlamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümün birinci kısmında bulgular ve yorum kısmından elde edilen sonuçlara yer verilerek araştırma sonuçları ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır. İkinci kısımda ise araştırma sonuçlarından hareketle çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1.1. Sonuçlar

Araştırmanın genel amacı sosyal bilgiler öğretimi bağlamında Manisa özelinde yer alan müzeler ve tarihi mekânlara yönelik etkinlikler geliştirmek ve geliştirilen bu etkinliklerin işe yarayıp yaramadığını bizzat sahada yapılan uygulamalarla sınayarak elde edilen geribildirimler sayesinde gerekli düzeltmeleri yapmaktır. Araştırma kapsamında toplamda dokuz ayrı mekânda 34 etkinlik geliştirilmiştir. Bu etkinlikler geliştirilirken sosyal bilgilere özgü gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, tarihsel empati, mekânı algılama ve zaman ve kronolojiyi algılama becerilerine özellikle dikkat edilmiştir. Geliştirilen etkinliklerin ilgili yerlerde uygulanmasıyla birlikte aşağıda maddeler halinde verilen alanlarda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Müze ve tarihi mekân uygulamaları öğrencilerin duyuşsal açıdan doyum yaşamalarını sağlamıştır. Öğrenciler uygulamalar sonrasında mutlu olduklarını, eğlendiklerini, sosyal bilgiler dersini daha çok sevdiklerini, kendilerini özgür ve rahat hissettiklerini, tarihlerinden gurur duyduklarını ve kendilerini daha değerli hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu sonuç; Aktekin (2009), Avcı-Akçalı (2013), Csikszentmihalyi ve Hermanson (1995), Çerkez (2011), Çulha (2006), Demirboğa (2010), Filiz (2010), Güler (2011), Işık (2008), Kuşan (2005), Meredith, Fortner ve Mullins (1997), Nişancı (2010), Rix ve McSorley (1999), Tuffy (2011), Tunç (2011), Yazıcıoğlu (2010), Wellington (1990), Yorulmaz (2016) ve Zayimoğlu-Öztürk (2014) tarafından yapılan benzer nitelikteki çalışmalarla uyumludur. Müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin duyuşsal açıdan okul öğrenmelerinden çok farklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Duyuları temel alarak yaşantılara dayanan müze ve tarihi mekân

öğrenmeleri öğrencilere kuru ve soyut bilgilerin tek taraflı aktarılmasından ziyade; nesnelerin yakından gözlemlenip onlara dokunulmasına, estetik duyarlılığa, eleştirel düşünmeye ve hayal gücüne imkân sağlamaktadır (Ambrose ve Paine, 2006). Okul gezilerinde yeni ve değişik bir ortama girmelerinden dolayı öğrencilerin sevinçli ve mutlu olmaları gayet doğaldır. Burada önemli olan kısım ise öğrencilerin duyuşsal açıdan yaşadıkları doyumun okul dışına çıkmaktan dolayı mı yoksa gerçekten uygulamalar neticesinde mi olduğu konusudur. Bulgular ve yorum kısmında çok ayrıntılı bir şekilde açıklanmakla birlikte öğrencilerin duyuşsal açıdan yaşadıkları doyumun uygulamalar neticesinde olduğu sonucu gayet açıktır.

- Müze ve tarihi mekân uygulamaları öğrencilerin bilişsel açıdan doyum yaşamalarını sağlamıştır. Öğrenciler uygulamalar sonrasında daha önceden bilmedikleri konuları öğrendiklerini, geçmişle günümüzü kıyaslayabildiklerini, geçmişi ve tarihi daha çok merak ettiklerini, dersin daha verimli olduğunu ve kendilerini daha başarılı hissettiklerini beyan etmişlerdir. Araştırma sonuçları bilişsel alan açısından alanyazında yapılan benzer çalışmalarla uyumludur (Anderson, 1999; Avcı-Akçalı, 2013; Bamberger ve Tal, 2006; Çerkez, 2011; Çulha, 2006; Demirboğa, 2010; DeWitt ve Storksdieck, 2008; Filiz, 2010; Güler, 2011; Kuşan, 2005; Miglietta, Belmonte ve Boero, 2008; Pope, 2009; Yazıcıoğlu, 2010; Yeşilbursa, 2006; Yorulmaz, 2016). Müze ve tarihi mekân öğrenmeleri göze hitap eden yaşantı temelli aktif öğrenmeler olması dolayısıyla öğrenciler bizzat sorumluluk aldıkları ve kendi serbest seçimleriyle karar alıp uyguladıkları türden etkinliklerde öğrendikleri bilgilerin daha kalıcı olduğunu çok fazla dillendirmişlerdir.

- Araştırmada uygulanan etkinliklerin öğrenciler açısından faydaları şu şekilde sıralanabilir. Öğrenciler uygulamalar sayesinde geçmişle günümüzü kıyaslayabildiklerini, tarihten ibret almayı öğrendiklerini, tarihsel empati becerilerinin geliştiğini, Manisa'nın tarihi ve kültürel değerlerini öğrendiklerini, Manisa'daki müzeler ve tarihi mekânları daha yakından tanıyarak yerel farkındalık ve bilinç geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Tarih disiplini boyutunda yer alan bu sonuçlar; Çulha (2006) tarafından İzmir'de 7. sınıf öğrencileriyle yapılan tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimi çalışmasındaki yerel kimlik ve aidiyet, tarihsel düşünme becerilerinin kısmi gelişimi ve yerel farkındalık sonuçlarıyla uyumludur. Ege bölgesinde yapılan bir diğer çalışmada lise öğrencilerinin yerel tarih uygulamalarıyla yaşadıkları şehre yönelik olumlu yönde tutum geliştirdikleri ve bilgi ve bilinç düzeylerinin arttığı görülmektedir (Avcı-Akçalı, 2013). Bu sonuçlar ışığında

araştırmanın Manisa'nın yerel tarihi boyutunda öğrencilerde olumlu yönde değişim sağladığı rahatlıkla söylenebilir. DeWitt ve Storksdieck (2008) alan gezilerinin öğrencilerin yerel farkındalık ve bilinç geliştirmesinde önemli rol oynadığını belirtmiştir. Araştırmanın sosyal bilgiler dersi boyutundaki faydaları şu şekildedir. Öğrenciler uygulamalar sayesinde dersi daha kolay anladıklarını, öğrendikleri bilgilerin kalıcı olduğunu, sosyal bilgiler dersini daha fazla sevdiklerini ve okul dışında ders işlenebileceğini kanıtladıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmanın öğrencilerin kişisel özelliklerine yönelik faydası ise şu şekildedir. Araştırmayla öğrenciler özgüvenlerinin arttığını ve bunun sonucunda kendilerini bilgili hissedip daha rahat ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Kişilerin öğrenmeyi destekleyen çevrelerde bulunduğunda, anlamlı etkinliklerle ilişki kurduğunda, olumsuz zihinsel süreçlerden bağımsız olduğunda, kendi öğrenmeleri üzerinde seçim ve kontrol şansı bulunduğunda, yeteneklerini zorlayıcı aktivitelerle karşı karşıya olduklarında öğrenme süreçlerine daha fazla motive olmaktadır. Bu öğrenme süreci kişiyi içsel anlamda ödüllendirdiğinden birey kendi öğrenme etkinliğini doyurucu bulmakta ve yaptığı etkinlikten zevk almaktadır (Falk and Dierking, 2002'den akt. Filiz, 2010). Öğrenciler uygulamalar sayesinde gezip görüp eğlendiklerini ve araştırma öncesine göre sanat eserlerine daha fazla değer verdiklerini beyan etmişlerdir.

- Araştırmanın bir diğer sonucu, müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin okul öğrenmelerinden farklı yönleri olduğudur. Öğrenciler okul öğrenmelerine nazaran müzelerde ve tarihi mekânlarda görerek, dokunarak, hissederek ve aktif katılım sağlayarak öğrenmişlerdir. Bu durumun sonucunda kalıcı öğrenmeler meydana geldiği, öğrencilerin üzerinde özellikle durduğu hususlardan birisidir. Bu sonuçlar alanyazındaki benzer nitelikteki çalışmalarla (Anderson, Kisiel ve Storksdieck, 2006; Storksdieck, Robbins ve Kreisman, 2007; Storksdieck, Werner ve Kaul, 2006) uyumludur. Bunun yanı sıra müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin, okul öğrenmelerinin tamamlayıcısı olmakla birlikte; öğrencilerin her açıdan gelişimini sağlayıp onları geleceğe hazırlayan bir yapıda olduğu fikri araştırmacılar tarafından sıkça dile getirilmektedir (De Witt ve Storksdieck, 2008; Hofstein ve Rosenfeld, 1996; Orion ve Hofstein, 1994; Storksdieck, 2006). Müze ve tarihi mekân öğrenmelerinin okul öğrenmelerinden bir diğer farkı da eğlenceli olması ve öğrencilerin duyuşsal açıdan güdülenmesini sağlamasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında; öğretmenin (araştırmacı) okuldaki klasik davranış örüntülerinden farklı davranması, öğrencilerin kendilerini rahat bir ortamda hissetmeleri, grup çalışmaları yürütülmesi, sınav ve not

kaygısının olmaması ve alışılagelmiş okul öğrenmelerinden farklı türde etkinlikler yapılması etkili olmuştur. Burada ayrıca değerlendirilmesi gereken nokta ise yaratıcı drama etkinlikleri olmuştur. Öğrenciler yaratıcı drama etkinliklerinden çok fazla etkilenmiştir. Çoktan seçmeli test sisteminde yetişen analiz ve yorumlama becerileri çok az ölçülen ve kendini ifade etme konusunda çok başarılı olduğu söylenemeyen öğrenciler ilk defa böyle türden etkinlikte yer almıştır. Yaratıcı drama etkinlikleri sayesinde öğrenciler tarihi hissederek ve yaşayarak öğrenme fırsatı elde etmiş ve öğrencilerin tarihsel neden-sonuç ilişkilerini analiz edip yorumlayabilme ve tarihsel empati becerileri gelişmiştir. Müze öğrenmeleri; gerçek nesnelere dayalı, serbest seçimli, informal ve hayat boyu sürmesi nedeniyle okul öğrenmelerinden ayrılmaktadır (Ambrose ve Paine, 2006; Hooper-Greenhill, 2007; Oruç ve Altın, 2008). Formal eğitim dışarıdan belirlenen standartlarla yöneltilirken bu durumun aksine müzelerin ulusal bir öğretim programı bulunmamaktadır. Her müze özel bir konuya yönelir ve resmi bir değerlendirme sistemi bulunmaz. Müze öğrenmelerinin bir takvimi de yoktur. Müzede öğrenme formal öğrenme durumlarına göre daha açık uçlu, daha kişisel yönelimli, daha öngörülmez ve daha esnektir (Hooper-Greenhill, 2007). Bu nedenle bu araştırmada; öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desenin kullanıldığı benzer araştırmalardan (Avcı-Akçalı, 2013; Çerkez, 2011; Epik, 2004; Yazıcıoğlu, 2010; Yeşilbursa, 2006) farklı bir yöntem kullanılma gereği duyulmuştur. Bu araştırmanın amacı müze ve tarihi mekân uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısına olan etkisini ortaya koymak olmadığı gibi; müze öğrenmeleri ile okul öğrenmelerinin etkililiğinin belli standartlara göre karşılaştırılması da söz konusu değildir. En basit örnekle her öğrenci; bir arkeolojik eser veya sanat tablosuna baktığında onu kendi duygu düşünceleri doğrultusunda diğer bireylerden farklı yorumlar. Bu araştırmada müze öğrenmelerinin ruhuna uygun bir şekilde öğrencilerin yaşantıları, deneyimleri, hisleri ve etkinlikler sırasındaki performansları önemsenmiştir. Bu araştırmada okul dışı gezilere çıkan öğrencilerin dört duvar arasından kurtulmaları nedeniyle derse yönelik tutumlarının kontrol grubuna nazaran olumlu yönde artacağı baştan kabul edilmiştir. Bu kabul ediş; geliştirilen etkinliklerin ve uygulamaların sihirli bir dokunuş gibi sosyal bilgiler dersini öğrencilere sevdirmesi anlamına gelmemelidir. Bu araştırmanın asıl amacı; ileride öğretmenlerin kullanımına sunulmak üzere geliştirilen müze ve tarihi mekân etkinliklerinin işe yarayıp yaramadığı ortaya koymak ve eğer işe yaramıyorsa hemen süreç esnasında müdahale edip aksaklıkları gidermektir. Eğer etkinlikler işe yarıyorsa nasıl ve ne yönde işe

yaradığı sorusuna, kapalı uçlu soruları yanıtlama eylemini başka bir sınıfla (kontrol grubu) karşılaştırarak karar vermek yerine; öğrencilerin ve araştırmacının görüş, duygu ve düşüncelerini ayrıntılı bir şekilde bütüncül değerlendirerek cevaplama yoluna gidilmiştir. Bu nedenle tutum ölçeği uygulanmasına gerek duyulmayıp öğrencilerin duyuşsal gelişim seviyeleri nitel araştırma teknikleriyle (gözlem-görüşme-doküman analizi) ayrıntılı bir biçimde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

- Öğrenciler uygulama mekânları içerisinde en fazla Manisa Müzesi'nde öğrendiklerini hissetmişlerdir. Bu durumun nedenleri arasında daha sık ziyaret etmek, müzede daha uzun süre kalıp daha fazla etkinlik yapmak, rahat bir ortamın olması ve yaratıcı drama yapmak gelmektedir. Klasik müze gezilerinde bir uçtan girip tek sıra halinde diğer uçtan çıkılmaktadır. Bu tür gezilerde öğrencilerin müze nesnelerini ayrıntılı inceleyebilmeleri için gereken zaman yoktur. Bu tür geziler öğrencilerde anlamlı öğrenme oluşmamaktadır. Aktekin (2009) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencileri klasik müze gezilerinden şikâyet etmiş ve bu tür gezilerde hiçbir şey öğrenemediklerini dile getirmişlerdir. Bu araştırmadaki uygulamalarda toplam dokuz mekân içerisinde en az kalınan yerde bile beş saati bulan etkinlikler yapılmıştır. Öğrencilere zaman sıkıntısı olmadığı hissettirilerek onların rahat davranmaları sağlanmıştır. Bu durumun sonucunda öğrenciler müze ve tarihi mekânları daha rahat inceleme olanağı bulmuşlar ve daha fazla öğrendiklerini hissetmişlerdir.

- Geliştirilen etkinliklerin ve uygulamaların önemi ve değerine ilişkin öğrencilerin görüşleri doğrultusunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir. Öğrenciler uygulamalar neticesinde tarihsel bilgiler edinmiş, Manisa ile ilgili yerel farkındalık ve bilinç geliştirmiş, geçmiş-günümüz kıyaslamasını yaparak tarihi ve kültürel değerlerin önemi ve değerini kavramış ve bunun sonucunda tarihi ve kültürel eserlere sahip çıkıp koruyarak bunları gelecek nesillere aktarma şuurunu kazanmışlardır. Yukarıda sıralanan davranış örüntüleri uygulamalar neticesinde öğrencilerin tarih bilinci edindikleri sonucunu ortaya koymuştur. Uygulamaların bir diğer önemi ise sosyal hayat boyutu altında yer almıştır. Buna göre uygulamalarla birlikte öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, grup çalışması yapabilme, karşılıklı saygı ve empati becerileri gelişmiştir. Bu durumun sonucu olarak öğrencilerin kendilerine güvenleri artmış ve öğrenciler daha fazla sosyalleştiklerini beyan etmişlerdir. Filiz (2010) tarafından yapılan çalışmada da müze uygulamalarının öğrencilerin grupla çalışabilme, işbirlikçi öğrenme ve karşılıklı saygı becerilerinin geliştiği sonucu bulunmuştur. Uygulamaların sosyal bilgiler dersi açısından önemi ise öğrencilerin derse katılımının artması, daha

fazla öğrendiklerini hissetmeleri, kalıcı öğrenmelerin sağlanması ve okul dışında ders işleyebilmeyi öğrenmeleri sonucudur. Aktekin (2009) tarafından lise öğrencileriyle yapılan araştırmada, bu araştırma sonuçlarına benzer şekilde öğrencilerin büyük bir bölümü tarih derslerinin yaşadıkları kentle ilişkili biçimde anlatılması halinde dersleri daha iyi kavradıklarını ve derslerin daha zevkli geçtiğini belirtmişlerdir. Aynı durum Avcı-Akçalı (2013), Çulha (2006), Işık (2008) ve Tunç (2011) tarafından yapılan araştırmalar için de geçerlidir. Altun (2016) ve Akça-Berk ve Gültekin (2011) gibi araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda öğrencilerin yaşadıkları yerel bölge, günlük hayat ve sıradan insanların hayatlarını daha önemli bularak merak ettikleri; buralara yönelik ders işlemekten daha çok zevk aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

- Öğrenciler uygulamalar esnasında en çok günlük yazımında zorlanmışlardır. Bu durum öğrencilerin çoktan seçmeli test sistemiyle yetişmeleri nedeniyle yazı yazmaya fazla alışkın olmamaları ve yazı yazmayı sevmemeleriyle açıklanabilir. Öğrencilerin çok az bir kısmı uygulamalar esnasında grup çalışması uyumu, drama ve canlandırma rolleri, bazı etkinlik sorularının cevaplarını bulamama ve havanın sıcak olması gibi nedenlerle zorlanmışlardır. Öğrenciler uygulamaların daha faydalı olması için yaratıcı drama ve canlandırma etkinliklerinin arttırılmasını, yazı yazma faaliyetlerinin azaltılmasını, oyunların ve uygulamaların süresinin daha da arttırılmasını ve aynı uygulama mekânlarına birden fazla gidilmesini önermişlerdir. Bu öneriler doğrultusunda etkinlikler güncellenerek etkinliklere son hali verilmiştir.

- Uygulamalar neticesinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarında önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Uygulamalardan önce öğrencilerin sosyal bilgiler algılarında coğrafya, hukuk ve küresel bağlantılar gibi kategoriler yer alırken; uygulama sonunda öğrencilerin sosyal bilgiler algılarında bu kategoriler yerini müze ve tarihi mekân uygulamaları ana kategorisi altında *müzeler, camiler, tarihi mekânlar, mezarlıklar medrese ve külliyeler, eğlence* ve *müze nesneleri* gibi kategorilere bırakmıştır. Uygulamalar öncesinde sosyal bilgiler algısının tarih kategorisi içerisinde yer alan *Rönesans, uygarlıklar* ve *tarihi şahsiyetler* gibi kategoriler uygulama sonrasında yerini *tarihi yapıtlar, tarihsel empati ve tarihi eşyalar* kategorilerine bırakmıştır. Bu sonuç müze ve tarihi mekân uygulamalarının, öğrencilerin tarih algıları üzerinde değişmelere yol açtığını göstermektedir. Dönmez ve Yeşilbursa (2014) tarafından ortaokul öğrencilerinin tarih algılarını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, katılımcıların tarihi en çok geçmişteki olaylar kategorisi altında siyasi tarih konuları olan *savaşlar, barışlar, antlaşmalar* ve *uygarlıklar*

şeklinde algıladıkları görülmüştür. Dönmez ve Yeşilbursa'nın (2014) bulduğu bu sonuçlar; mevcut araştırmanın uygulamalar öncesinde yapılan ön odak grup görüşmelerinden ortaya çıkan tarih algılarıyla uyumluluk göstermektedir. Buna göre uygulamalar öncesinde öğrencilerin tarih algısı "*siyasi ve resmi tarih*" kategorileri kısmında ağır basarken; uygulamalar sonrasında bu durum yerel tarih ve kültürel öğeler özelinde "*müzeler ve tarihi mekânlar*" lehine değişmiştir. Sosyal bilgileri günlük hayatla özdeşleştiren öğrencilerin sayısı uygulama öncesine göre dikkat çekici bir biçimde artmıştır. Bu sonuçlar müze ve tarihi mekân uygulamalarının öğrencilerin sosyal bilgilere yönelik algılarını istenilen yönde değiştirdiğini göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında öğrencilerin uygulamalar süresince yaşadıkları güzel ve eğlenceli anların etkisinin olduğu aşikârdır. Bununla birlikte uygulamalar öncesinde hiçbir öğrencinin sosyal bilgileri müzeler ve tarihi mekânlarla özdeşleştirmemesi göz önüne alındığında karşılaştırmalı sonuçlar uygulamaların işe yarayıp yaramadığı konusunda fikir vermesi açısından önemlidir.

- Araştırmanın bir diğer sonucu ise çok sevilen dersler sıralamasında sosyal bilgilerin uygulama öncesi ve sonrası değişimidir. Uygulamalar öncesinde öğrencilerin % 72'lik kısmı sosyal bilgileri üç, dört ve beşinci sıraya koyarken; uygulama sonrasında öğrencilerin tamamı sosyal bilgiler dersini bir ve ikinci sıraya yerleştirmişlerdir. Yaşanan bu % 72'lik değişim uygulamaların etkisinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Şekil ve nicelik açısından ortaya konulan bu sonucun nedenleri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler uygulama öncesinde sözel ve ezbere dayalı olması ile tarih konularının ilgilerini çekmemesi gibi nedenlerle sosyal bilgiler dersinin sıralamada sonlarda yer aldığını belirtmişlerdir. Araştırmanın bu sonucu; alanyazındaki çalışmalarla (Alazzi ve Chiodo, 2004; Byford, 2002; Clarke ve Lee, 2004; Çetin, 2016; Harrison, 2012; Mitchell ve Elwood, 2012; Özkal vd., 2004) benzerlik göstermektedir. Fernandez, Massey ve Dornbusch (1975) tarafından Amerika'daki lise öğrencileriyle yapılan çalışmada, öğrenciler sosyal bilgileri çok sıkıcı, günlük yaşamdan kopuk ve gelecekte pek fazla işlerine yaramayacak bilgilerden oluşan bir ders olarak algılamışlardır. Ayrıca bu öğrencilere matematik, İngilizce ve sosyal bilgiler dersleri arasında önem sırasına göre sıralama yapmaları istendiğinde sosyal bilgiler sonuncu sırada yer almıştır. Alazzi ve Chiodo (2004) tarafından Ürdün'deki 8. ve 11. sınıf öğrencileriyle yapılan nitel araştırmada hem ortaokul hem de lise öğrencileri sosyal bilgilerin önemli ve değerli bir ders olduğu algısına sahip olmalarına rağmen; öğrencilerden çok sevdikleri dersleri sıralamaları istendiğinde

sosyal bilgilerin ön sıralarda yer almadığı görülmüştür. Uygulamalar sonrasında sosyal bilgiler dersinin çok sevilen dersler sıralamasında ilk iki sırada yer almasının nedenlerinin başında müze ve tarihi mekânlarda yapılan etkinlikler gelmektedir. Öğrencilerin en çok sevdiği dersin sosyal bilgiler olmasında; dersin müzeler ve tarihi mekânlarda görerek, gezerek, dokunarak eğlenceli bir biçimde işlenmesinin etkisi çok fazladır. Bu sonuçlar sosyal bilgiler ve tarihe yönelik duyuşsal açıdan meydana gelen olumlu yönde değişimler açısından; Aktekin (2009), Avcı-Akçalı (2013), Csikszentmihalyi ve Hermanson (1995), Çerkez (2011), Çulha (2006), Demirboğa (2010), Filiz (2010), Güler (2011), Işık (2008), Meredith, Fortner ve Mullins (1997), Nişancı (2010), Rix ve McSorley (1999), Tuffy (2011), Tunç (2011), Yazıcıoğlu (2010), Wellington (1990), Yorulmaz (2016) ve Zayimoğlu-Öztürk (2014) gibi araştırmacılar tarafından yapılan benzer nitelikteki çalışmalarla uyumludur.

- Müze ve tarihi mekân uygulamalarından önce öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde çok sevdikleri konular içerisinde yer alan nüfus, iletişim, icatlar ve meslekler gibi konu başlıkları uygulamalar sonrasında yer almamıştır. Uygulamalar sonrasında öğrencilere sosyal bilgiler dersinde çok sevdiğiniz konular nelerdir diye sorulduğunda öğrenciler tarih kategorisi altında yer alan; *Türk tarihinde yolculuk ünitesi, Manisa tarihi, tarihi eşyalar, müze nesneleri, tarihi yapıtlar, medreselerdeki eğitim sistemi ve camilerin mimari açıdan gelişim aşamaları* alt kategorilerini söylemişlerdir. Bu kategoriler uygulama öncesinde yer almayıp tamamen uygulamalara özgü kategorilerdir. Bu durum öğrencilerin uygulamalar esnasında öğrendikleri konuları benimsediği anlamına gelmektedir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise uygulamalar öncesinde öğrencilerin % 60'a yakını tarih konu başlığı altında yer alan *Türk tarihinde yolculuk, Osmanlı devleti, savaşlar* kategorilerini sevmediklerini beyan etmelerine rağmen; uygulamalar sonrasında bu kategorilerin çok sevilen konular arasında yer aldığı görülmektedir. Bu sonuçlar uygulamaların öğrencilerin tarih algısını olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer sonuç ise uygulamalar öncesinde yer almayan *gelenek-görenek ve Türk misafirperverliği* kategorilerinin uygulamalar sonrasında ortaya çıkmasıdır. Kültür konu başlığı altında toplanan bu kategorilerin ortaya çıkması, öğrencilerin yerel ve kültürel tarihi önemseyip içselleştirmelerinde geliştirilen etkinliklerin işe yaradığını göstermesi açısından önemlidir.

- Araştırmanın bir diğer sonucu ise müze ve tarihi mekânlarda öğrenilen bilgilerin öğrencilerin günlük hayatında işe yarayıp yaramadığı konusudur. Uygulama

öncesi öğrencilerin; alanyazındaki benzer çalışmalarla (Alazzi ve Chiodo, 2004; Byford, 2002; Clarke ve Lee, 2004; Çetin, 2016; Harrison, 2012; Mitchell ve Elwood, 2012; Özkal vd., 2004) uyumlu bir şekilde tarih konularını sevmedikleri ve günlük hayatlarında bir işlerine yaramadığı algısına sahip olduğu görülmüştür. Öğrenciler, uygulamalar esnasında öğrendikleri bilgilerin yabancılara, turistlere ve ailelerine Manisa'nın tanıtımını yaparken çok gerekli olacağını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra ödevlerde ve sınavlarda, meslek seçiminde, genel kültürlerini artırmada ve geçmişten ibret alıp günümüzdeki hayatlarını şekillendirmede; öğrendikleri bilgileri kullanabileceklerini beyan etmişlerdir. Öğrencilerin üçte biri ise müze ve tarihi mekânlarda öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanamayacaklarını dile getirmiştir. Böyle düşünen öğrencilerin uygulamalarda edindikleri bilgileri okul öğrenmeleriyle bir tutarak günlük hayatla okulu değişik şeyler olarak algılamaları ve günlük hayat kavramının içerisine tarihi ve kültürel özellikleri katmamaları, bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir.

- Araştırmanın bir diğer sonucu öğrencilerin müze ve tarihi mekân algılarının ve müzelere bakış açılarının uygulamalarla birlikte nasıl ve ne yönde değişim gösterdiği konusudur. Öğrenciler uygulamalardan önce müze denilince akıllarına daha önceki gittikleri müzelerde bulunan nesneler geldiğini beyan etmişlerdir. Bu nesnelerin içerisinde savaş araçları kategorisi (bomba, kılıç, mermi, silah vb.) çok fazla yer almıştır. Uygulamalar sonrasında ise öğrencilerin müze ve tarihi mekân algısında değişimler meydana gelmiştir. Buna göre uygulamalar sonrasında *müze ve tarihi mekân uygulamaları* (yaratıcı dramalar, canlandırmalar, etkinlikler, klasik arabalar, eğlence), *kültür* (geçmiş yaşam şekilleri, kültür öğeleri, gelenek-görenek, hoşgörü, toplumsal gelişim, kültürel aktarım yeri), *sanat* (tablolar), *tarih* (tarihi yapıtlar, Osmanlı, Türk tarihi), *ilk insan ayak izi ve lahit* kategorileri ortaya çıkmıştır. Bu kategorilerin tamamı geliştirilen etkinliklerle doğrudan bağlantılıdır. Bu sonuç uygulamaların öğrencilerin müze ve tarihi mekân algılarında değişimler meydana getirdiğinin bir kanıtıdır.

- Uygulamalar neticesinde öğrencilerin müzelerin amaç ve işlevlerine yönelik algı ve görüşlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Öğrenciler uygulamalar sonrasında müzelerin amaç ve işlevlerine yönelik en çok dile getirdikleri *ders işleme* kategorisidir. Öğrenciler uygulamalarla birlikte müzelerin ve tarihi mekânların ders işlenecek yerler olduğu bilincini edinmişlerdir. Uygulama öncesinde yer almayan bir diğer kategori ise *tarihi ve kültürel gelişmişliğin maddi kanıtlarla ispatı* kategorisidir.

Öğrenciler uygulamalarla birlikte müzelerin ve tarihi mekânların estetik, kültürel ve sanatsal gelişmişliğin maddi kanıtlarını bünyelerinde barındırdıklarını fark etmişlerdir. Bundan sonraki hayatlarında tarihlerinden ve atalarından sadece savaş meydanlarında göstermiş oldukları başarılarla değil, sanatsal ve kültürel açıdan da bıraktıkları eserlerle övüneceklerini vurgulamışlardır. Öğrenciler müzelerin bu eserleri koruma ve sergileme görevini yerine getirdiğinin bilincine varmışlardır. Uygulama öncesinde yer almayan bir diğer kategori ise müzelerin farklı kültürlere ait eserleri bünyelerinde barındırdıklarıdır. Öğrenciler uygulamalardan önce müzelerin sadece Türk kültürüne ait eserleri sergilediğine yönelik kavram yanılgısı içerisindeyken; uygulamalarla birlikte müzelerin değişik toplumlar ve kültürlere ait eserleri sergilediğinin farkına varmışlardır. Bu durum öğrencilerde hoşgörü değerinin gelişmesine katkı sağlamış olabilir. Uygulamalar öncesinde yer alan *tarihi eserleri korumak kategorisi* uygulamalar sonrasında daha fazla öğrenci tarafından dile getirilmiştir. Yukarıda belirtilen konu başlıkları dikkate alındığında öğrencilerin müzelerin amaç ve işlevlerine yönelik algı ve görüşleri uygulamalar neticesinde farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir.

- Uygulamalar öğrencilerin Manisa'nın tarihi, kültürel ve turistik yerlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmıştır. Uygulamalar öncesinde dört öğrenci hiç cevap veremezken sadece bir öğrenci Manisa Müzesi'ni tarihi ve kültürel bir yer olarak dile getirmiştir. Uygulama sonrasında bu sayı sekize yükselmiştir. Yine aynı şekilde Manisa Ulu Cami 1'den 11'e; tarihi Kula evleri 1'den 8'e; Muradiye Camisi 6'dan 11'e; Sultaniye Külliyesi 5'ten 8'e yükselmiştir. Uygulamalar öncesi dile getirilen ve araştırma kapsamına dahil edilmeyen Ağlayan Kaya, Aigai Antik Kenti ve Mevlevihane gibi yerler uygulamalar sonrasında hiçbir öğrenci tarafından dile getirilmemiştir. Bu sonuçlar, araştırmanın öğrencilerin tarihi ve kültürel farkındalık seviyelerine olumlu yönde katkı sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Araştırma sonuçları Aktekin (2009), Avcı-Akçalı (2013), Çulha (2006), Işık (2008), Marino (2012), Marino ve Smith-Crocco (2012) ve Yazıcıoğlu (2010) tarafından yapılan araştırmalarla uyumludur.
- Öğrencilerin Manisa'ya yönelik yerel bilinç ve farkındalık düzeyleri uygulamalar sonrasında olumlu yönde değişmiştir. Uygulamalarla birlikte öğrenciler yaşadıkları kente yönelik kimlik ve aidiyet duygusu geliştirerek uygulama öncesine göre daha fazla değer vermişlerdir. Öğrenciler Manisa'yla ilgili daha fazla bilgi edinerek atalarının kim olduklarını, yaşam şekillerini ve bıraktıkları sanat eserlerini

daha yakından tanıma fırsatı edindiklerini beyan etmişlerdir. Uygulamaların bir diğer faydası ise öğrencilerin tarihten ibret alarak günlük hayatlarını şekillendireceklerini söylemeleridir. Manisa'nın yerel kültürü ve tarihi hakkında bilgilenen ve bilinçlenen öğrenciler tarihi eserlere sahip çıkıp onları koruyacaklarını ve gelecek nesillere bu eserleri sağ salim aktaracaklarını belirtmişlerdir. Tarihi eser kaçakçılığının ülkemizdeki durumu göz önüne alındığında öğrencilerimize küçük yaşlardan itibaren tarihi eserlere sahip çıkarak onları koruma bilinci verilmesi gerektiğinin önemi ortadadır. Mevcut araştırmanın bir diğer hedefi de budur. Manisa Müzesi'nde yapılan uygulamalarda müze görevlileriyle sohbet eden araştırmacının müze görevlilerinden en çok duyduğu konu tarihi eserlere sahip çıkma bilinci olmuştur. Hatta bir görevli şu şekilde konuşarak konunun önemine vurgu yapmıştır: "*Sizin yaptığınız bu çalışma sonucunda öğrenciler; sert bir taşın veya heykelin içerisinde altın saklanamayacağını öğrenseler, bu bile büyük bir kazançtır."* Yukarıdaki alıntı, taş heykellerin içerisinden altın çıkacağını uman tarihi eser kaçakçılarının verdiği zararı göstermesi açısından önemlidir. Işık (2008) tarafından yapılan benzer çalışmada öğrencilerin uygulamalar sonrasında tarihi eserleri koruma ve tanıtmaya yönelik hevesli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

- Uygulamalarla birlikte öğrencilerin Manisa'nın tarihine yönelik bilgileri artmıştır. Uygulama öncesinde Manisa'nın tarihiyle ilgili kısıtlı bilgilere sahip olan öğrenciler uygulamalar sonrasında daha ayrıntılı bilgiler edinmişlerdir. Buna göre uygulamalar öncesinde öğrencilerin % 40'ı Manisa'nın tarihi ile ilgili hiçbir şey bilmediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler uygulamalar öncesinde Manisa'nın tarihiyle ilgili bilgilerini çok yüzeysel bir şekilde anlatmışlardır. Ayrıntılı bir şekilde açıklayabilen veya iki cümleden fazla konuşabilen öğrenci çıkmamıştır. Örneğin uygulamalar öncesinde Manisa tarihiyle ilgili Sard Antik Kenti'ni biliyorum diyen iki öğrenci sadece bu antik kentin ismini söylemiş; fakat ayrıntıya girememiştir. Öğrenciler uygulamalar sonrasında ise Sard Antik Kenti'nin Lidyalıların başkenti olduğunu, madeni paranın ilk burada icat edildiğini, Lidyalıların dokumacılıkta ve ticarette çok gelişmiş olduklarını, efsanelere konu olan Paktolos ırmağını, Lidyalıların sadece altın değil bunun yanında değerli taşlar da çıkardıklarını ve krallarını Tümülüslere gömdüklerini belirtmişlerdir. Sard Antik Kenti örneğinde yaşanan durum, diğer uygulama mekânları için de geçerlidir. Bu sonuçlar, uygulamaların öğrencilerin Manisa'nın tarihi ile ilgili bilgilenmeleri açısından işe yaradığını ortaya koymaktadır. Uygulamalar neticesinde öğrenciler yaşadıkları şehrin tarihini ayrıntılı bir biçimde

öğrenmişlerdir. Ders kitabından adını duymaktan ziyade bizzat yerinde görüp öğrenen öğrenciler için yerel tarih unsurlarının daha somut ve anlamlı bir hal alması, bu durumun ortaya çıkmasında başlıca bir etkendir.

- Uygulamalar sonucunda öğrencilerin Manisa'nın tarihi ve kültürel özelliklerine yönelik görüşlerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Öğrenciler uygulamalar öncesinde Manisa'nın tarihi ve kültürel açıdan gelişmiş bir şehir olduğunu bilmediklerini, Manisa'da bu kadar tarihi ve kültürel mekânın varlığından ve Manisa'nın tarihte bu kadar önemli bir yere sahip olduğundan haberdar olmadıklarını beyan etmiş; uygulamalarla birlikte yaşadıkları kentin kültürel özelliklerini daha iyi tanıdıklarını ve Manisa'nın önemli bir şehir olduğunu belirtmişlerdir. Uygulamalar sayesinde Manisa'ya daha fazla bağlılık hissettiklerini ve yaşadıkları şehrin önemini daha iyi kavradıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler uygulamalar öncesinde Manisa'nın sanatsal açıdan gelişmiş bir kent olduğunu bilmediklerini belirterek; bu görüşlerinin uygulamalar sonrasında olumlu yönde değiştiğini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar öğrencilerin yerel farkındalık ve bilinç geliştirmeleri açısından geliştirilen etkinlikler ve uygulamaların işe yaradığı anlamına gelebilir. Yazıcıoğlu (2010) tarafından İstanbul'da yapılan benzer nitelikteki çalışmada da bu araştırma sonucuyla uyumlu bir biçimde öğrenciler uygulamalar sonrasında yaşadıkları şehrin önemini ve değerini daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir.
- Geliştirilen etkinlikler aracılığıyla öğrencilerde gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım, tarihsel empati, mekânı algılama ve zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin geliştiği görülmüştür. Müzeler ve tarihi mekânlarda gerçekleştirilen etkinlikler vasıtasıyla öğrenciler geçmiş-günümüz karşılaştırması yaparak değer yargısında bulunmuşlardır. Müze nesneleri sayesinde geçmişten günümüze giyim, süs, mimari gibi alanlardaki sanat ve estetik algısının değişim seyrini görebilmişlerdir. Ata'ya (2013) göre müzelerdeki nesnelerin çoğu, öğrencinin bugünkü toplumsal hayatında karşılaştığı nesnelerin ilk halleridir. Öğrenci bu şekilde, insanların o nesneyi nasıl yaptıklarının farkına varır. Sosyal bilgilere özgü kültürel mirasa duyarlılık ve estetik gibi değerleri müze ortamında kazanabilir. Günümüzden çok önce yapılmış bir nesnenin (kolye, küpe vb.) tasarımındaki zarafeti ve el emeğini gören bir öğrenci, geçmişte yaşamış kişileri ilkel insan olarak algılamaya yol açan ilerlemeci tarih yaklaşımının yanlışlarına da düşmeyecektir (Ata, 2013). Akyüz (2009), Filiz (2010), Marino (2012, 2013) ve Hughes ve De Silva (2013) gibi araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda bu araştırma sonucuna paralel bir biçimde; müzeler ve

tarihi mekânlarda etkinlikler yapan öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisinin geliştiği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Uygulamalarda klasik müze gezilerinden farklı olarak gözlem becerisinin geliştirilmesine dikkat edilmiştir. Bu nedenle müzeler ve tarihi mekânlardaki bütün etkinliklerde öğrencilere yeterince serbest zaman tanınmış ve öğrencilerin eserleri rahatça incelemeleri sağlanmıştır. Aktekin (2010) ve Demircioğlu'na (2015) göre müze ve tarihi mekân öğrenmeleri ve yerel tarih çalışmaları öğrencilerin gözlem becerilerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Işık (2008) ve Filiz (2010) tarafından yapılan benzer araştırmalarda; yapılan uygulamalar neticesinde öğrencilerde gözlem ve keşif becerilerinin geliştiği görülmüştür. Uygulama mekânları içerisinde yer alan belirli zaman aralıklarıyla yapılmış üç tarihi caminin (Manisa Ulu Cami, Sultan Cami, Muradiye Cami) birbiriyle karşılaştırması sonucunda öğrencilerde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin geliştirilmesi sağlanmıştır. Tarihi Kula evlerindeki eski Türk evindeki eşyaları günümüzdeki eşyalarla değiştirme etkinliğiyle geçmiş-günümüz kıyaslaması yapan öğrenciler zamanın dünden bugüne neleri değiştirdiğini daha rahat anlayabilmişlerdir. Etkinlikler sonucunda öğrencilerin; Lidyalıların neden bu bölgede kurulduğunu ve Osmanlı zamanında neden şehzadeler şehri olarak anıldığını açıklarken Manisa'nın bulunduğu coğrafi konumunun etkilerine atıf yaptıkları ve mekânı algılama becerilerinin geliştiği görülmüştür. Öztürk'e (2010) göre tarihi şekillendiren olaylar ve kararlar, içinde bulunulan mekânın koşullarından bağımsız değerlendirilemez. Araştırma sonucunda öğrenciler Manisa'nın tarihi önemini kazanmasında şehrin bulunduğu coğrafi mekânın önemli bir payı olduğunu kavramışlardır. Uygulamalarda öğrencilerin yaşadıkları şehre yönelik sorumluluk alarak katkıda bulunmaktan gurur duydukları ve bu durumdan mutlu oldukları sonucu çıkarılabilir. Kendilerine verilen görevi yerine getirme hevesi, günlük hayatta beraber yaşadıkları insanlarla iletişim kurmanın verdiği heyecan ve yaşadıkları şehre katkıda bulunarak işe yaradığını hissetme duygusu; öğrencilerde hem sosyal katılım becerisinin gelişmesini hem de özgüvenlerini artırarak kendilerini onurlu ve gururlu hissetmelerini sağlamıştır. Müzelerdeki eserlerin nasıl yapıldığını merak eden, o zamanın şartlarında insanların ne gibi zorluklarla baş ettikleriyle ilgili kafa yoran, tarihe tanıklık etmiş insanların o zamanda neler hissedip neler düşündüğünü merak eden ve tarihi mekâna girdiğinde o dönemde yaşıyormuş gibi hissedip drama ve canlandırmalar yapan öğrencilerde tarihsel empati becerisi gelişmiştir. Bu sonuçlar; Aktekin (2009), Avcı-Akçalı (2013), Clarke ve Lee (2004), Çulha (2006), Işık (2008), Marino (2012), Marino ve Smith-

Crocco (2012) ve Yılmaz, Kaya ve Çolak (2009) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Altun'un (2016) tarih bölümü lisans öğrencileriyle yaptığı çalışmada katılımcıların "*önemli bir başarıya imza atan ya da büyük bir felakete neden olan kişinin bu gelişmeleri neler düşünerek/hissederek gerçekleştirdiklerini, çok olumlu ya da olumsuz durumlara maruz kalan insanların neler düşündüklerini veya kendilerini nasıl hissettikklerini, sıradışı gelişmelerin hangi duygu ve düşüncelerle yapıldığını ya da tarihte sıradan insanların duygu ve düşüncelerini*" merak ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Virta (2001) tarafından üniversite öğrencilerinin tarih algısını ortaya koymak amacıyla yapılan bir diğer araştırmada benzer şekilde katılımcıların tarihin duygusal ve eğlendirici boyutuna vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu sonuçlar tarih konularının öğretiminde duyguların ön plana çıkarılıp öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak yerele ve günlük yaşama daha fazla yer verilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

1.2. Öneriler

- Ülkemizde müze eğitiminin çok fazla önemsenmediği ve hala müzelerin sadece bak-gör-geç şeklinde gezildiği görülmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için öğretmenlerimizin müzelerde ne gibi etkinlikler yapılacağını bilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerimize müze eğitimine yönelik hizmet içi eğitim verilmelidir. Hizmet içi eğitimden kastedilen öğretmenleri bir konferans salonuna toplayıp yansıdaki bilgileri okumak olmamalıdır. Öğretmenlerimizin bizzat kendilerinin etkinlik yazacağı çalıştaylar yapılmalıdır. Bu çalıştaylar her ilde veya bölgede olmalıdır. Öncelikle o ilin veya bölgenin müzeleri ve tarihi mekânları saptanacak ve bu yerlere yönelik etkinlikler yazılacaktır. Ortaya çıkan etkinlikler internet sitesi aracılığıyla bütün öğretmenlerin kullanımına sunulmalıdır. Bu bahsedilen sistem Amerika Birleşik Devletleri'nde "Teaching With Historic Places" adı altında yıllardan beri uygulanmakta ve öğretmenler tarihi mekânlara yönelik kendi yazdıkları etkinlikleri herkesin kullanması amacıyla sisteme yüklemektedir.
- Müze ve tarihi mekânlarda ders işlemenin bazı zorlukları olduğu aşikârdır. Araştırmacının bu çalışmayı yürütürken çeşitli zorluklarla karşılaştığı durumlar mutlaka olmuştur. Bürokratik engeller çok sık dile getirilmesine rağmen MEB'te elektronik yazışmaya geçilmesiyle birlikte artık bürokratik işlemler çok hızlı olmaktadır. Her şeyden önce öğretmenin kendisinin gezi düzenleme isteği olmalıdır.

Öğretmenler için en kolayı okuldan dışarı çıkmamaktır. Zaten bu araştırma böyle düşünen öğretmenlere hitap etmemektedir. Burada önemli olan konu, öğretmenlerin sınıflarını mutlaka uzak yerlere götürmesi gerekmediğidir. Okulun en yakın çevresindeki müze ve tarihi mekânlara geziler mutlaka düzenlenmelidir. Hopkinson' (2001'den akt. Açıkalın, 2017: 91) göre; tarihi görmek ve anlamak için ülkeyi bir uçtan bir uca gezmek ya da başka bir şehirdeki büyük bir müzeyi görmek için pahalı bir yolculuk yapmamıza gerek yoktur. Bilinmesi gereken şey, yaşanılan her yerde tarih ve tarih hikâyelerinin varlığıdır. Hem böyle yapılırsa maddi açıdan bir sıkıntıyla karşılaşılmayacaktır. Bu tezin amaçlarından birisi de maddi durumu iyi olmayan okulların da gezi yapabileceklerini kanıtlamaktır. Araştırma kapsamında seçilen dokuz mekânın altısının okula uzaklığı araçla 10 dakikadır. Seçilen yerlerin uzak olmamasına bizzat dikkat edilmiştir. Müze ve tarihi mekân gezilerinden önce veli toplantısı yapılıp veliler bilgilendirilmelidir. Velilerin manevi desteği öğretmenlerimizin okul dışı öğrenme faaliyetlerindeki güdülenmişlik seviyelerini artırmaktadır.

- MEB'te çalışan bütün paydaşların ezelden beri bünyelerine işleyen anlamlı ve kalıcı öğrenmelerin sadece sınıfta yapıldığı şeklindeki kavram yanılgılarının kırılması için MEB tarafından müze-okul projesi hayata geçirilmelidir. Avrupa'da uzun zamandan beri uygulanmakta olan bu sistemin ülkemizde pilot okullarda uygulanmasıyla birlikte öğretmenlerin ve idarecilerin müze ve tarihi mekân gezilerini boş zaman şeklindeki değerlendirmelerinin önüne geçilebilir. Müze-okullarda derslerin tamamına yakını müzelerde, tarihi mekânlarda ve bizzat hayatın içerisinde işlenmektedir. Bu şekildeki okulların başarılı olduğunu gören öğretmen ve velilerin eğitim sistemine bakış açısı da değişecektir. Bu öneri ülkemiz şartları düşünüldüğünde bazı okuyucular için hayal gibi gözükse de; bilimsel araştırmaların her zaman bir adım önden giderek topluma yeni fikirler aşılamak ve tüm paydaşlarda farkındalık oluşturmak gibi sorumlulukları bulunmaktadır.

- Yerel çevre ile okulların bütünleştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde yer temelli eğitim yaklaşımı maalesef uygulanamamaktadır. Öğrencilerin öğrenme sürecinde okulun bulunduğu yerel çevreye sorumluluk yüklenmelidir. Bu sayede okullar ile gerçek hayat arasında bulunan duvarlar yıkılabilir. Yer temelli eğitim uygulamalarının örneklerini uzaklarda aramaya gerek yoktur. Aydın'da 1958 yılında yer temelli eğitim yaklaşımının kültürel çalışmalar boyutu içerisinde değerlendirilen yerel tarih çalışmaları kapsamında il milli eğitim müdürlüğünde komisyon oluşturularak "İstiklal Savaşında Aydın" ve "Aydın'da Turizm" adı altında iki ünite

hazırlanmıştır. Bu ünitelerin öğretmenler tarafından nasıl işleneceği, hangi kaynaklardan yararlanacağı ve ölçme-değerlendirme materyalleri ilgili komisyon tarafından hazırlanmıştır (ayrıntı için bknz. Göksel, 1958). Yukarıdaki örnek uygulama; sınavların hayatımıza girmeden önce öğretmenlerin ve yerel idarecilerin sorumluluk alarak yerel tarih çalışmalarını uygulayabildiklerini göstermesi açısından önemlidir.

- Ortaokul kademesinde çoktan seçmeli testlere dayalı merkezi sınavların hepsi kaldırılmalıdır. Bu şekil sınavlar öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Başarının tek ölçütünün merkezi sınavlardaki fazladan yapılan soru sayısı olması nedeniyle, okul dışı öğrenme faaliyetleri önemsiz bir uğraş olarak algılanmaktadır.
- Müze ve tarihi mekân gezileri az sayıda öğrenciyle gerçekleştirilmelidir. Nicelikten ziyade niteliğin önemli olduğu öğretmenlerimize kavratılmalıdır. Amaç okul gezisi yapmak olmamalıdır. Önemli olan müzelerde ve tarihi mekânlarda gerçek anlamda ders işlemektir.
- Ülkemizdeki müzelerin eğitim işlevine yönelik atılımlar yapması gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz çağda gelişmiş devletlerin tamamında müze-okul işbirliği başarıyla yürütülmektedir. Ülkemiz müzeleri soğuk ve sessiz beton yığınları haline dönüşmemelidir. Müzeler artık sessizlikle özdeşleştirilmemelidir. Öğrenciler müzede görmeli, dokunmalı ve eğlenceli vakit geçirmelidir. Bu durumun oluşabilmesi için müzelerimizde müze eğitimcisi kadrolarının dolu olması gerekmektedir. Müze eğitimcileri okullara yönelik etkinlikler tasarlamalıdır. Karmaşıklığın önüne geçilmesi için randevu sistemi düzgün işletilmelidir. Müzelerde bulunan eserlerin tanıtımı daha iyi yapılmalıdır. Katalog, broşür vb. dokümanlar hazırlanmalıdır. Dokunmalı müzelerin sayısı artırılmalıdır.
- Müze ve tarihi mekânlarla ilgili ülkemiz alanyazınındaki çalışmalara bakıldığında betimsel çalışmaların çokluğu dikkati çekmektedir. Müze eğitimi konusunda ülkemizde ilk defa Ata (2002) tarafından yapılan doktora tezinin üzerinden 15 sene geçmesine rağmen bu alandaki uygulamalı çalışmaların çok az olduğu görülmektedir. Araştırmacıların müzelerde ve tarihi mekânlarda bizzat uygulama yapmaları ve araştırma sonuçlarını tüm paydaşlara duyurmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abacı, O. (1996). Müze eğitimi. *Yayınlanmamış sanatta yeterlilik tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Abacı, O. (2005). *Çocuk ve Müze*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Açıkalın, M. (2017). *Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Açıkgöz, K. Ü. (2003). *Aktif öğrenme*. (5. baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Adıgüzel, Ö. (2006). Okul dışında farklı bir öğrenme ortamı olarak çocuk müzeleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, *4*(14). 32-41.

Adıgüzel, Ö. (2013). Müze ve müze eğitimi. *Eğitimci Öğretmen Dergisi, Mayıs*. (15-17).

Adıgüzel, H. Ö. ve Öztürk, F. (1999). Türk eğitim düşüncesinde okul müzesinden müze pedagojisine değişim. *Eğitim ve Bilim*, *24*(114). 73-81.

Adler, R. P. & Goggin, J. (2005). What do we mean by civic engagement?. *Journal of Transformative Education, 3,* 236-252.

Akbaba, B., Keçe, M., & Erdem, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji ve değişim-sürekliliği algılama becerilerine etkisi. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, *14*(2). (237-257).

Akça-Berk, N. (2012). Ortaöğretim 11. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarihsel canlandırma uygulaması: Bir eylem araştırması. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akça-Berk, N. ve Gültekin, F. (2011). The topics that students are curious about in the history lesson. *WCES-2011, Procedia Social and Behavioral Sciences,* 15, (2785–2791).

Akça, N., ve Ata, B. (2009). Lise tarih derslerinde otantik etkinliklerin uygulanması ve sorunları. *Eğitimde Yeni Yönelimler-5: Öğrenmenin Doğası ve Değerlendirme. Özel Tevfik Fikret Okulları,* İzmir, 18 Nisan.

Akengin, Ç. (2011). İlköğretim 6. sınıf görsel sanatlar dersinde müze kaynaklı işbirliğine dayalı öğretim yönteminin öğrenci kazanımlarına etkisi. *Yayınlanmamış doktora tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akgül, U. (2014). Antropolojik bir kavram olarak kültürün sürekliliği, somut olmayan kültürel mirasın aktarımı ve müzede eğitim. Dilek Maktal Canko (yayına hazırlayan). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar.* (s. 163-171). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.

Aksakal, S. (2015). Tarihi mekân kullanımıyla ilgili tarih öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi: Trabzon örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Aktekin, S. (2008). Müze uzmanlarının okulların eğitim amaçlı müze ziyaretlerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 103-111.

Aktekin, S. (2009). Lise öğrencilerinin tarih derslerinde yerel tarih konularının öğretilmesiyle ilgili görüşleri. *Milli Eğitim, 182*, 331-351.

Aktekin, S. (2010). Ortaöğretim tarih eğitiminde yerel tarihin yeri ve önemi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama 6*(1), 86-105.

Aktın, K., Karakuş, H. ve Sağlam, H. (2013). Sinop üniversitesi öğretmen adaylarının Sinop iline ait tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalık düzeyleri. *International Journal of Social Science.* Volume 6 Issue 7, p. 37-59, *Doi number: http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1860*

Akyüz, G. (2009). Sanayi müzelerinin tarih eğitiminde kullanım durumu: Rahmi M. Koç Müzesi örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Marmara Üniversitesi E ğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Alazzi, K. & Chiodo, J. J. (2004). Students' perceptions of social studies: A study of middle school and high school students in Jordan. *Internatıonal Journal of Scholarly Academıc Intellectual Diversity,* 6(1).

Alkış, S. ve Oğuzoğlu, Y. (2005a). Ülkemiz koşullarında tarihi çevre eğitiminin önemini ve gerekliliğini arttıran etkenler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, VIII, 2,* 347–361.

Alkış, S., ve Oğuzoğlu, Y. (2005b). İlköğretim öğrencilerinin tarihi çevre bilgisinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 23–46.

Altricther, H., Posch, P., & Somekh, B. (2000). *Teachers investigate their work: An introduction to methods of action research.* Routledge: New York.

Altun, A. (2016). Tarih merakına yönelik bir inceleme: fen-edebiyat fakültesi (aibü) tarih bölümü öğrencilerinin tarihe dair merakları. *Turkish History Education Journal, 5*(2). (390-436).

Ambrose, T., & Paine, C. (2006). *Museum Basics (*Second ed.). London: Routledge.

Anderson, D. (1999). The development of science concepts emergent from science museum and post-visit activity experiences: Students' construction of knowledge. *Unpublished doctoral dissertation,* Queensland University of Technology, Brisbane, Australia.

Anderson, D., Kisiel, J., & Storksdieck, M. (2006). Understanding teachers' perspectives on field trips: Discovering common ground in three countries. *Curator: The Museum Journal, 49*, 365–386.

Anderson, C., & Moore, A. (1994). Making history happen outside the classroom. Bourdillon, H. (ed.). *Teaching History*. (p. 196-208). London and New York: Routledge.

Anderson, D., Piscitelli, B., Weier, K., Everett, M., & Tayler, C. (2002). Children's museum experiences: Identifying powerful mediators of learning. *Curator: The Museum Journal*, *45*(3), 213-231.

Apple, M. W. (2011). Global crises, social justice, and teacher education. *Journal of Teacher Education*, *62*(2), 222-234.

Arı, Ç. (2010). Müze bilinci öğrenme alanı etkinliklerinin gerçekleşebilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Arıkan, İ. (2012). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kültürel miras ile ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Adıyaman Örneği). *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.

Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ata, B. (2002). Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimine" ilişkin görüşleri. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ata, B. (2009). Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.

https://sabunagaci.com/2011/10/07/egitimde-yeni-yaklasimlar/ sitesinden 12/08/2017 tarihinde alınmıştır.

Ata, B. (2013). Sosyal bilgiler eğitiminde müzelerin önemi. (edt. Turan, R. ve Ulusoy, K.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (s. 342-355). Ankara: Pegem Akademi.

Ata, B. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde müzeler. (edt. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S.). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi.* (s.171-188). Ankara: Pegem Akademi.

Avcı-Akçalı, A. (2013). Tarih öğretiminde merkeze bağımlılığın azaltılması yolunda bir çözüm önerisi: yerel tarih. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Avcı-Akçalı, A. (2015). Kuram ve uygulamada sınıf dışı tarih öğretimi algısı: Öğretmen ve aday öğretmen görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, *40*(181).

Avcı-Akçalı, A. ve Aslan, E. (2012). Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: sözlü tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(2), 669-688.

Avcı, C., ve Öner, G. (2015). Tarihi mekânlar ile sosyal bilgiler öğretimi sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *15*(USBES Özel Sayısı I*)*, 108-133.

Ay, T. S., ve Fidan, N. K. (2014). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde müzelerden yararlanmaya ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(48).

Ayasofya Müzesi. (2017). Ayasofya Müzesi İstatistikleri. http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/istatistikler sitesinden 03/04/2017 tarihinde alınmıştır.

Aykaç, M. (2008). Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı dramanın yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bain, R., & Ellenbogen, K. M. (2002). Placing Objects Within Disciplinary Science. Scott *G.* Paris (Ed). *Perspectives on object-centered learning in museums*. (s. 153-169). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Bamberger, Y., & Tal, T. (2006). *What do students learn on class visits to natural history museums?* Paper presented at the meeting of the National Association for Research in Science Teaching, San Francisco, California.

Bartholomaeus, P. (2013). Place-based education and the Australian Curriculum. *Literacy Learning: The Middle Years*, *21*(3), 17-23.

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, *9* (1), 23-28.

Baykan, Ö. Z. (2007). 2005 ve 2006 ilköğretim programlarının "müze eğitimi" açısından değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bayraktar, H. (2006). Konya merkezindeki müzelerin ve tarihi mekânların tarih öğretiminde kullanılmasına ilişkin lise tarih öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beery, T. H. (2013). Establishing reliability and construct validity for an instrument to measure environmental connectedness. *Environmental Education Research*, *19*(1), 81-93.

Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Beverly, J. (1993). Teacher-as-researcher. ERIC Clearinghouse on Teacher Education, Washington, D.C. No: ED355205.

Biggs, J. (1996). Enhancing teaching throught constuctive alignment. *Higher Education, 32*, 347-364.

Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Inc.

Boland, B. M. (2002). Historic places: Common ground for teachers and historians. *OAH Magazine of History*, *16*(2), 19-21.

Bozdoğan, K., ve Sünbül, A. M. (2016). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin müze kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 107–127.

Brooks, J. G. ve Brooks, M. G. (1999). *In search of understanding: The case for constructivist classrooms*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegema Yayıncılık.

Buyurgan, S. ve Mercin L. (2005). *Görsel sanatlar eğitiminde müze eğitimi ve uygulamaları*. Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları.

Byford, J. M. (2002). *A phenomenological study of middle school and high school students' perceptions of social studies*. Unpublished Doctoral dissertation. The Unıversıty Of Oklahoma, Oklahoma. Available from ProOuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3062575).

Carr, D. (2001). A museum is an open work. *International Journal of Heritage Studies*, *7*(2), 173-183.

Clarke, W. G., & Lee, J. K. (2004). The promise of digital history in the teaching of local history. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, *78*(2), 84-87.

Csikszentmihalyi, M., & Hermanson, K. (1995). Intrinsic motivation in museums: Why does one want to learn? In J. H. Falk & L. D. Dierking (Eds.), *Public institutions for personal learning* (pp. 67–77). Washington, DC: American Association of Museums.

Cheng, M. M. H., Chan, K. W., Tang, S. Y. F., & Cheng, A. Y. N. (2009). Pre-service teacher education students' epistemological beliefs and their conceptions of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 25, 319–322.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Research methods in education (6th ed.). New York: Routledge.

Costello, P.J.M. (2007). *Action research.* Continuum Books: London.

Coşkun, D. (2014). Sosyal bilgiler dersi kapsamında yapılan müze gezilerinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Amasya ve Diyarbakır illeri örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Crowley, K., & Callanan, M. (1998). Describing and supporting collaborative scientific thinking in parent-child interactions. *Journal of Museum Education*, *23*(1), 12-17.

Çakmak, M. A. ve Hamarat, E. (2015). İpek yolu tarihinin öğretiminde ABD merkezli bazı yaklaşımlar: Teknoloji, proje ve müze. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(1).

Çalışkan, H. ve Çerkez, S. (2012). Sosyal bilgiler derslerindeki müzeyle eğitim uygulamalarının öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences, 4(1),* 162-173.

Çengelci, T. (2013a). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı öğrenmeye ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(3), 1823-1841.

Çengelci, T. (2013b). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43).

Çepni, O. ve Aydın, F. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı okul ortamlarına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *9*(39), 317–317. https://doi.org/10.9761/JASSS3061

Çerkez, S. (2011). Sosyal bilgiler dersinde müze eğitimine dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin akademik başarısına ve tutumlarına etkisi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Çetin, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitiminde müze ortamının kullanılması. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Çetin, Ş. (2016). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının incelenmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Çetin, T., Kuş, Z. ve Karatekin, K. (2010). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi-gözlem yöntemine ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 2, 158-180

Çulha, B. (2006). Tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğrenci görüşleri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çulha-Özbaş, B. (2015a). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde tarihi alanlar. (edt. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S.). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi.* (s. 205-224). Ankara: Pegem Akademi.

Çulha-Özbaş, B. (2015b). Tarih öğretiminde gerçek nesnelerin kullanımı. (edt. Demircioğlu, İ. H. ve Turan, İ.). *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.

Demir, M. K. (2007). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde gözlem gezisi yöntemini uygulama durumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*(2), 323–343.

Demir, G. K. (2015). Kent imgelerinin değerlendirilmesi bakımından Manisa. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(1), 500-512.

Demir, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programında müze eğitimiyle ilişkilendirilen kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaklaşımları (Tokat ili örneği). *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Demirboğa, E. (2010). Sanal müze ziyaretlerinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal kazanımları üzerindeki etkileri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar: Tarih bölümü özel öğretim yöntemleri*. (Beşinci Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

Demirtaş, K. (2009). Müzelerde kentsel kültür tarihinin sergilenmesinde Antalya örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Denizli, H., Alpagut, A., Demirdelen, H., Metin, M., Demirtaş, N., & Akyol, A. A. (2006). Anadolu medeniyetleri müzesi 2005 yıllığı. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Dewey, J. (2008). *Okul ve Toplum Eğitim Klasikleri Dizisi-1*. Çev: H. Avni Başman, Ankara: Pegema Yayıncılık.

Dewey, J. (2014). *Günümüzde Eğitim*. (Çeviri editörleri: Ata, B. ve Öztürk, T.). İkinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

DeWitt, J., & Storksdieck, M. (2008). A short review of school field trips: Key findings from the past and implications for the future. *Visitor Studies, 11*(2), 181-197.

Dierking, L. (2002). The role of context in children's learning from objects and experiences. Scott G. Paris (Ed). *Perspectives on object-centered learning in museums.* (p. 3-18). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Dikyol, Ç. D., İnce, E. ve Usta. (2011). Öğretmen adaylarının tarihi mekânlara ve eserlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (57-68).

Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi.* (3. Basım). Ankara: Nobel Kitap.

Dinç, E., Erdil, M. ve Keçe, M. (2011). Uşak üniversitesi öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4/2, 267-285.

Dinç, E. ve Üztemur, S. S. (2016). Afiş çalışmalarıyla ortaokul öğrencilerinin çevre farkındalıkları ve sosyal katılım becerilerinin geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt 16, (USBES Özel Sayı II), 1224-1239.

Dinç, E. ve Üztemur, S. (2017). Türkiye'de sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde müzeler ve tarihi mekânlardan yararlanmaya yönelik araştırmaların içerik analizi. *Milli Eğitim, 214*, 61-84.

Doğan, Y. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihsel Yazılı Kanıtların Kullanımı. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Ortaokul öğrencilerinin tarih algısı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *34*(3). 415-436.

Doğan, Y. ve Dinç, E. (2007). Birinci elden tarih kaynaklarının sosyal bilgiler ve tarih derslerinde internet üzerinden kullanımı: ABD ve İngiltere'den uygulama örnekleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11*(2), 195-220.

Egüz, Ş. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Egüz, Ş. ve Kesten, A. (2012). Sosyal Bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(1).

Ekelik, G. H. (2010). Sosyal bilgiler derslerinde müze faaliyetlerinin programlanması (Konya müzeleri örneği). *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ekmekci, S. (2015). Tarih öğretmenlerinin müze ziyaretleri hakkındaki görüşleri: Trabzon örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon

Elfer, C. (2012). Place-Based Education in Georgia: Imagining the Possibilities for Local Study in the Contemporary Social Studies Classroom. *The Georgia Social Studies Journal*, *2*, 46-51.

Emeksizoğlu, T. O. (2007). Polis müzeleri ve polis müzelerinde eğitim. *Tezsiz yüksek lisans bitirme projesi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Epik, C. (2004). Müzelerin lise öğrencilerinin tarih dersi başarıları ve hatırda tutma becerileri üzerindeki etkileri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Erbay, F. (2014). Müzecilik anlayışında değişenler. Dilek Maktal Canko (yayına hazırlayan). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar.* (s. 37-42). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.

Evans, R. T., & Kılınç, E. (2013). History of place-based education in the social studies field. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(14), 263-280.

Ferrance, E. (2000). *Action research: Themes in education.* USA: Northeast and Islands Regional Educational Laboratory at Brown University.

Fernandez, C., Massey, G.C. & Dornbusch, S. M. (1975). High school students' perceptions of social studies. *Stanford, CA: Stanford Center for Research and Development in Teaching.* (ERIC Document Reproduction Service No. ED113241).

Filiz, N. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Fly, M. J. (2010). A Place-Based Model for K-12 Education in Tennessee. Department of Forestry, Wildlife, & Fisheries College of Agriculture Sciences and Natural Resources The University of Tennessee–Knoxville, TN.

Flynn, J., Kemp, A. T., & Perez, D. C. (2010). You can't teach where you don't know. *Curriculum and Teaching Dialogue*, *12*(1/2), Special section, 137-151.

Gallant K., Smale B. and Arai S. (2010). Civic engagement through mandatory community service: implications of serious leisure. *Journal of Leisure Research*, 42(2), 181-201.

Gartenhaus, A. R. (2000). *Yaratıcı düşünme ve müzeler.* (Çeviri: Ruhiser Mergenci, Bekir Onur) Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Gaskins, I.W. (2008). Ten tenets of motivation for teaching struggling readers – And the rest of the class. In R. Fink & S.J. Samuels (Eds.), *Inspiring reading success: Interest and motivation in an age of high-stakes testing* (pp. 98–116). Newark, DE: International Reading Association.

Gibbs, K., Sani, M. & Thompson, J. (2007). *Lifelong Learning in Museums. Ferrara*. Italy: EDISAI ISBN: 978-88- 95062-00-6.

Glassner, A. & Eran-Zoran, Y. (2016). Place-based learning: action learning in MA program for educational practitioners, *Action Learning: Research and Practice*, *13*(1), 23-37, DOI: 10.1080/14767333.2015.1115967

Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev., Ersoy, A. ve Yalçınoğlu, P.). Dördüncü Basım. Ankara: Anı Yayıncılık.

Gioftsali, K. (2003). Museum learning as participation in a community of learners: A sociocultural perspective. *Museological Review Extra, 9, Special Issue*, 49-58.

Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 483-506.

Göksel, Ö. L. (1958). *Tarihi Çocuklarımıza Nasıl Öğretelim Anneler-Babalar-Öğretmenler İçin.* Aydın: Coşkun Matbaası.

Gruenewald, D. A. (2003). The best of both worlds: A critical pedagogy of place. *Educational Researcher, 32*(4).

Gruenewald, D. A. (2005). Accountability and collaboration: Institutional barriers and strategic pathways for place-based education. *Ethics, Place and Environment, 8*(3), 261-283.

Gruenewald, D. A., Koppelman, N. & Elam, A. (2007). Our Place in History, Journal of Museum Education, 32:3, 231-240, DOI: 10.1080/10598650.2007.11510573

Gruenewald, D., & Smith, G. (Eds.). (2008). *Place-based education in the global age: Local diversity*. New York, NY: Taylor & Francis Group.

Güleç, S., ve Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 63–78.

Güler, A. (2011). Planlı bir müze gezisinin ilköğretim öğrencilerinin tutumuna etkisi. *İlköğretim Online*, *10*(1).

Hacısalihoğlu, Ö. (2013). Ortaöğretim görsel sanatlar eğitiminde tarihi çevre ve müze bilincinin incelenmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Harasymchuk, B. (2015). Place-based education & critical pedagogies of place: teachers challenging the neocolonizing processes of the New Zealand and Canadian schooling systems. *Unpublished Dissertation.* University of Canterbury, New Zealand.

Harrison, N. (2012). *Putting history in its place: grounding the australian curriculum--history in local community*. Paper presented at the Joint Australian Association for Research in Education and Asia-Pacific Educational Research Association Conference (AARE-APERA 2012) (Sydney, New South Wales, Australia, Dec 2-6).

Hein, G. E. (1998). *Learning in the Museum.* London: Routledge.

Hein, G. E. (2001). Constructivism: More than meaning making. *Museological review, 7*, 1-17.

Hein, G. E. (2004). John Dewey and museum education. *Curator: The Museum Journal*, *47*(4), 413-427.

Henderson, T. Z., & Atencio, D. J. (2007). Integration of play, learning, and experience: What museums afford young visitors. *Early Childhood Education Journal*, *35*(3), 245-251.

Hensen, K. T. (1996). Teachers as researcher. In. J. Skula (Ed.). *Handbook of Research on Teacher Education.* (Second edition, p: 53-66). New York: Macmillan.

Hofstein, A., & Rosenfeld, S. (1996). Bridging the gap between formal and informal science learning. *Studies in Science Education, 28,* 87–112.

Hooper-Greenhill, E. (1999). *Müze ve Galeri Eğitimi*. (Çev. Meltem Ö. Evren ve Emine G. Kapçı Yay. Haz. Bekir ONUR). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1991).

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. Routledge.

Horton, J. O. (2000). On-site learning the power of historic places. (Ed. R. M. Greenberg). Creative Teaching with Historic Places. (pp. 4-5). National Park Service Cultural Resource Management 23(8).

Howley, A., Howley, M., Camper, C., & Perko, H. (2011). Place-based education at island community school. *The Journal of Environmental Education*, *42*(4), 216-236.

Hughes, A. & De Silva, H. (2013). One street twenty children and the experience of a changing town: Year 7 explore the story of a London street. *Teaching History, 151*, 55-63.

Husbands, C. (1992). Objects, evidence and learning: some thoughts on meaning and interpretation in museum education. *Journal of Education in Museums*, 13, 24-28.

Hutson, G. (2010). Revisiting the meanings of place for New Zealand place-based outdoor education (Special issue). *New Zealand Journal of Outdoor Education*, 2(4), 43-61.

International Council of Museums. (ICOM). (2007). Museum Definition. Retrieved 02/04/2017 from http://icom.museum/the-vision/museum-definition/

Ilgaz, S. ve Örten, H. (2015). Sosyal bilgiler eğitiminde tarihi ve sanatsal mekânlara dayalı öğrenme ortamları. (Edt R. Sever ve E. Koçoğlu). *Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamları.* (s. 285-310). Ankara: Pegema Yayınevi.

Israel, A. L. (2012). Putting geography education into place: What geography educators can learn from place-based education, and vice versa. *Journal of Geography, 111*(2), 76-81.

Işık, H. (2008). İlköğretimde tarih konularının yerel tarih ile ilişkilendirilmesinin öğrenci başarısına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1(4), 290-310.

Işık, H. (2016). Sosyal bilgilerde müze ve tarihi mekânlar ile eğitim. Dursun Dilek (ed). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. (s. 602-633). Ankara: Pegem Akademi.

İlhan, Ç. A. (2002). Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Müzeler. *I. Uluslararası Katılımlı Öğrenme ve Öğretme Sempozyumu.* Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul.

İlhan, A. Ç. ve Okvuran, A. (2001). Bir eğitim ortamı olarak müze ve müze çalışmaları. *Anadolu Sanat Dergisi, 1270,* 86-94.

İlhan, A., Artar, M., Okvuran, A. ve Karadeniz, C. (2011). *Müze Eğitim Modülü*. Ankara: MDGF UNICEF Yayını.

İnel, B. (2000). Çağdaş müzeciliğin temel yapısı. 5. Müzecilik Semineri Bildiriler 20-22 Eylül 2000, İstanbul.

Johnson, A. P. (2014). *Eylem araştırması el kitabı*. Uzuner, Y. ve Anay, M. Ö. (çev. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi.* Dördüncü Baskı. Ankara: Pegem akademi.

Kahn, R. (2010). *Critical pedagogy, ecoliteracy, & planetary crisis: The ecopedagogy movement*. New York, NY: Peter Lang.

Kamçı, S. (2015). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Karadeniz C. (2009). Dünya çocuk müzeleri bilim, teknoloji ve keşif merkezlerinin incelenmesi ve Türkiye için bir çocuk müzesi modeli oluşturulması. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karadeniz, C. (2014). Çağdaş müzelerde eğitim yaklaşımları ve çocuk müzeleri, bilim, teknoloji ve keşif merkezleri. (Yayına Hazırlayan. D., M. Canko). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar*. (s. 173-197). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Karadeniz, C. ve Çıldır, Z. (2014). *İngiltere'de müze eğitimi: Londra'dan izlenimler*. Ankara: KalemKitap Yayınevi.

Karadeniz, C., ve Okvuran, A. (2014). Müzede Bir Gece: Ankara Üniversitesi Öğrencileri ile Çorum Arkeoloji Müzesi'nde Müze Eğitimi. *İlköğretim Online, 13*(3), 865-879.

Karadeniz, C., & Onur, B. (2015). Cultural diversity policies of the museums in the United Kingdom and sample practices from London. *Journal of Human Sciences, 12*(1), 109-128.

Karakaya, İ. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde müze alışkanlıkları: Giresun ili örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Keçe, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Ankara'nın tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik ilgi ve farkındalıkları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 131–149.

Keskin, S. C. ve Kaplan, E. (2012). Sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzeleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 41*(41).

Kılcan, B., ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 5*(3), 113–137.

Kırıkçı, A. C. ve Yılmaz, K. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarihi çevre eğitimine yönelik görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi, 35* (ss. 74-86).

Kısa, Y. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi: Afyonkarahisar müzeleri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Knapp, C. E. (1996). Just beyond the classroom: Community adventures for interdisciplinary learning. Charleston, WV: ERIC Clearing house on Rural Education and Small Schools. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 388 485).

Knapp, C. E. (2008). Place-Based Curricular and Pedagogical Models. (Ed. By David A. Gruenewald, Gregory A. Smith.) *Place-Based Education in the Global Age: Local Diversity*. Taylor & Francis Group.

Köşker, N. (2012). Coğrafya eğitiminde yer temelli öğretim yaklaşımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kuşan, Y. Ç. (2005). Türk İslam Eserleri Müzesi'nde milli eğitim müfredatı doğrultusunda ilköğretim öğrencilerine yönelik eğitim programı hazırlama projesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Lieberman, G. A., & Hoody, L. L. (1998). Closing the Achievement Gap: Using the Environment as an Integrating Context for Learning. Executive Summary. Retrieved 02/04/2017 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED428942.pdf

Maccario, K. N. (2002). Müzelerin eğitim ortamı olarak kullanımı**.** *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(1), 275-285.

Madran, B. (1999). *Müze Türleri. Yeniden Müzeciliği Düşünmek*. (Der. Tomur Atagök). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Maguth, B., & Hilburn, J. (2011). The community as a learning laboratory: using place based education to foster a global perspective in the social studies. Ohio Social Studies Review, 47(1), 27- 34.

Malkoç, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılma durumları. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Malkoç, S. ve Kaya, E. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılma durumları. *İlköğretim Online*, *14*(3). 1079-1095.

Mannion, G., & Adey, C. (2011). Place-based education is an intergenerational practice. *Children Youth and Environments*, *21*(1), 35-58.

Mannion, G., Adey, C. & Lynch, J. (2010) Intergenerational Place-based Education: where schools, communities, and nature meet. Stirling: University of Stirling for Scottish Centre for Intergenerational Practice.

Marcus, A. S. (2007). Representing the past and reflecting the present: museums, memorials, and the secondary history classroom, *Social Studies*, 98, 3, 105-110.

Marino, M. P. (2012). Urban space as a primary source: Local history and historical thinking in New York City. *The Social Studies*, *103*(3), 107-116.

Marino, M. P. (2013). One building, many histories: Historical inquiry on a New York city street. *The Social Studies*, *104*(4), 169-182.

Marino, M. P., & Crocco, M. S. (2012). Doing local history: A case study of New Brunswick, New Jersey. *The Social Studies*, *103*(6), 233-240.

MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. Sınıflar).* Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım).* Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB. (2008). İlköğretim 1-8. sınıflar Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, hayat bilgisi ile fen ve teknoloji dersi öğretim programlarında müze ile eğitim. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Mercin, L. (2006a). Müzeler ve toplum. 03/04/2017 tarihinde http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Levent-MERC%C4%B0N-M%C3%9CZELER-VE-TOPLUM.pdf kaynağından erişilmiştir.

Mercin, L. (2006b). Resim dersini müze kaynaklı oluşturmacı öğrenme yaklaşımı etkinliklerine göre uygulamanın erişiye, kalıcılığa ve tutuma etkisi (Diyarbakır ili örneği). Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Meredith, J. E., Fortner, R. W., & Mullins, G. W. (1997). Model of affective learning for nonformal science education facilities. *Journal of Research in Science Teaching, 34,* 805–818.

Metin, E. (2010). Tarih bölümü öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Milli Mücadelede "İstiklal Yolu" ve Çankırı Sempozyumu,* Karatekin Üniversitesi, (21-23 Ekim) Çankırı.

Meydan, A. ve Akkuş, A. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde tarhı ve coğrafi mekân uygulamalarının değerlendirilmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences, (*13).

Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi.* Sayı: 29, 402-422.

Miglietta, A. M., Belmonte, G., & Boero, F. (2008). A summative evaluation of science learning: A case study of the Marine Biology Museum "Pietro Parenzan" (South East Italy). *Visitor Studies, 11*(2), 213–219.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook.* London: Sage.

Mills, G. E. (2003). *Action Research. A Guide for the Teacher Researcher*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.

Mitchell, K., & Elwood, S. (2012). Engaging students through mapping local history. *Journal of Geography, 111*(4), 148-157.

Nagel, N. G. (1996). Learning through Real-World Problem Solving: The Power of Integrative Teaching. Corwin Press, Inc., 2455 Teller Road, Thousand Oaks, CA 91320-2218 (clothbound: ISBN-0-8039-6359-9; paperback: ISBN-0-8039-6360-2). Retrieved 02/04/2017 from https://eric.ed.gov/?id=ED394948

Nespor, J. (2008). Education and place: A review essay. *Educational Theory, 58*(4), 475-489.

Nişancı, M., G. (2010). Tarihsel çevrenin tarih eğitimine etkisi: Adalar örneklemi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

O'Brien, R. (2001). Um exame da abordagem metodológica da pesquisa ação [An Overview of the Methodological Approach of Action Research]. In Roberto Richardson (Ed.), *Teoria e Prática da Pesquisa Ação [Theory and Practice of Action Research]*. João Pessoa, Brazil: Universidade Federal da Paraíba. (English version) Available: http://www.web.ca/~robrien/papers/arfinal.html

Okvuran, A. (2012). Müzede dramanın bir öğretim yöntemi olarak Türkiye'de gelişimi. *Eğitim ve Bilim, 37*(166), 170-180.

Onur, B. (2012). *Çağdaş müze, eğitim ve gelişim müze psikolojisine giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. (2013). *Müze ve oyun kültürü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Orr, D. (1994). *Earth in mind: On education, the environment, and the human prospect*. Washington, DC and Covelo, CA: Island Press.

Orion, N., & Hofstein, A. (1994). Factors that influence learning during a scientific field trip in a natural environment. *Journal of Research in Science Teaching, 31*, 1097–1119.

Oruç, A. G. S. ve Altın, B. N. (2008). Müze eğitimi ve yaratıcı drama. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*, 125-141.

Önder, A., Abacı, O. ve Kamaraj, I. (2009). Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı projesi: İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Marmara örneklemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(25), 103-117.

Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı tarih öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, *4*(1), 89–121.

Öner, G. (2017). Bir Tarihi Mekân Nasıl İncelenir? Gevher Nesibe Hatun Dârü'ş-Şifası ve Medresesi. (edt. Öztürk, M. ve Saydam, A.). *Yenilikçi Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi Teori ve Uygulama.* (s. 173-185). Kayseri: Orka Matbaa.

Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve öğretme.* (7. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özen, R. ve Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı 22. (1-15).

Özkal, N., Güngör, A. ve Çetingöz, D. (2004). Sosyal bilgiler dersine ilişkin öğretmen görüşleri ve öğrencilerin bu derse yönelik tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 10*(4), 600-615.

Öztürk, M. (2010). Mekânı algılama becerisi. Safran, M. (edt.). *Tarih Nasıl Öğretilir?* (s. 83-94). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Özür, N. (2010). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Paykoç, F. (2014). Müzede oynayarak ve yaşayarak öğrenme. (Yayına Hazırlayan. D., M. Canko). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar*. (s. 135-141). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Paykoç, F. ve Baykal, S. (2000). Müze pedagojisi: Kültür, iletişim ve aktif öğrenme ortamı olarak müzelerin etkinliğine ilişkin bir çalışma. *Üçüncü Uluslar Arası Tarih Kongresi Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar; Küreselleşme ve Yerelleşme* (s.102-113). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Peker, N. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımı ve sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sanal müze kullanımına yönelik tutumları. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Perkins, D. (1999). The many faces of constructivism. *Educational leadership*, *57*(3), 6-11.

Phillips, D. C. (2000). An opinionated account of the constructivist landscape. Phillips, D. C. (Ed.). *Constructivism in education: Opinions and second opinions on contoversial issues*, In (s. 1-16). Chicago, Illionis: The University of Chicago Press.

Place-based Education Evaluation Collaborative. (PEEC). (2007). *The benefits of place-based education: A report from the Place-based Education Evaluation Collaborative*. Retrieved 01/04/2017 from http://www.promiseofplace.org/

Piscitelli, B., & Weier, K. (2002). Learning with, through, and about art: The role of social interactions. Scott *G.* Paris (Ed). *Perspectives on object-centered learning in museums*. (p. 121-151). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Promise of Place. (2017). What is place-based education? Retrieved 12/08/2017 from http://www.promiseofplace.org/what_is_pbe

Pope, A. (2009). First person ınteraction: the benefits of field trip experiences to social studies education. *Unpublished masters thesis.* Texas State University, Texas, USA.

Powers, A. L. (2004). An evaluation of four place-based education programs. *The Journal of Environmental Education*, 35(4) 17-32. DOI: 10.3200/JOEE.35.4.17-32

Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*. (D. Bayrak, H. B. Arslan, ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Resor, C. W. (2010). Place-based education: What is its place in the social studies classroom?. *The Social Studies*, *101*(5), 185-188.

Rix, C., & McSorley, J. (1999). An investigation into the role that school-based interactive science centres may play in the education of primary-aged children. *International Journal of Science Education, 21,* 577–593.

Rosenzweig, N., & Thelen, D. (1998). *The presence of the past: Popular uses of history in american life*. New York: Columbia University Press.

Ryan, M. (2008). Engaging middle years students: Literacy projects that matter. *Journal of Adolescent and Adult Literacy, 52*(3), 190–201.

Safran, M. ve Ata, B. (1998). Okul dışı tarih öğretimi. http://www.tarihegitimcileri.org.tr/DERNEK/yayin/027okuldstarih.pdf Erişim tarihi: 23/03/2017

Safran, M. ve Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *İlköğretim Online, 5*(2). (87-109).

San, İ. (1990). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 23*(2).

Sarkar, S., & Frazier, R. (2008). Place-based investigations and authentic inquiry. *Science Teacher, 75*(2), 29–33.

Seidel, S., & Hudson, K. (1999). *Müze eğitimi ve kültürel kimlik*. (Çev: Bahri Ata (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müze Egitimi Anabilim Dalı Yayınları No:1

Semken, S. (2012). Place-based teaching and learning. *Encyclopedia of the Sciences of Learning* (pp. 2641-2642). Springer US.

Sezgin, M. ve Karaman, A. (2009). *Müze yönetimi ve pazarlaması*. İstanbul: Çizgi Kitapevi.

Shabbar, N. (2001). Çocuklar için müze eğitimi. Madran, B. (ed). *Kent, Toplum, Müze Deneyimler-Katkılar.* (s. 68-73). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Shun, S. C. Y. (2004). *Museums and Intangible Folk Heritage in the Republic of Korea*. Museology and Intangible Heritage II, International Symposium, organized by ICOFOM**,** Seul, Korea.

Silier, O. (2002). Açılış Konuşması. (yayına hazırlayan Köymen, O.). Tarih Eğitimine Eleştirel Yaklaşımlar. (s. 1-27). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Smith, G. A. (2002). Place-based education: Learning to be where we are. *Phi delta kappan, 83*(8), 584-594.

Smith, G. A. (2007). Place‐based education: Breaking through the constraining regularities of public school. *Environmental Education Research, 13*(2), 189-207.

Smith, G. A., & Sobel, D. (2010). *Place-and community-based education in schools*. (First Published). Routledge.

Sobel, D. (2004). *Place-based education. Connecting Classrooms & Communities,* Great Barrington, MA: The Orion Society.

Storksdieck, M. (2006). *Field trips in environmental education.* Berlin, Germany: Berliner Wissenschafts-Verlag.

Storksdieck, M., Robbins, D., Kreisman, S. (2007). *Results from the Quality Field Trip Study: Assessing the LEAD program in Cleveland, Ohio.* Cleveland, OH: University Circle Inc.

Storksdieck, M., Werner, M., & Kaul. V. (2006). *Results from the Quality Field Trip Study: Assessing the LEAD program in Cleveland, Ohio*. Annapolis, MD: Institute for Learning Innovation.

Sönmez, V. (2002). *Eğitim felsefesi.* (6. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, E. (2011). İlköğretim II. kademe 6. sınıf sosyal bilgiler dersi eskiçağ tarihi konularının işlenmesinde müzelerin önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Şanlıurfa ili örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sözver, E. (2015). Ortaokul (ilköğretim) 7. sınıf öğrencilerinin müze, kültür, tarihi alan bilgisi ve bilinç düzeylerinin incelenmesi: Kars ili örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Şar, E. ve Sağkol, T. (2013). Eğitim fakültelerinde müze eğitimi dersi gerekliliği üzerine. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(2), 83-90.

Şengül, T. ve Akça, N. (2009). Tarih öğretimi için yaratıcı ortamlar. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Sempozyumu,* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde çevre incelemeleri kapsamında tarihi yapılardan faydalanmaya bir model: Cacabey medresesi, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Yayımlanmamış Bildiri.

Şimşek, H. (2014). Sanat eğitimi ortamı olarak üniversite sanat müzelerinin işlevi. *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amacı ve Kapsamı. (edt. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S.). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi.* (s. 1-13). Ankara: Pegem Akademi.

Talboys, G. K. (2016). *Museum educator's handbook*. (Third edition). Routledge.

Taşcan, O. (2011). Tarih öğretiminde mekân kullanımı ve öğretmen görüşleri: Bitlis ili örneği. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Teaching With Historic Places. (2017). Teaching with historic places and the "power of place": using places to teach. Retrieved 02/04/2017 from https://www.nps.gov/subjects/teachingwithhistoricplaces/using-places.htm

Tekeli, İ. (1998). *Tarih Bilinci ve Gençlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tezcan-Akmehmet, K. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde arkeoloji müzelerinin nesne merkezli eğitim etkinlikleriyle kullanılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tezcan-Akmehmet, K. (2008). Müzelerin tarih öğretiminde nesne merkezli eğitim etkinlikleriyle kullanılması ve ilköğretim sosyal bilgiler öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, *180*(4), 50-67.

Tezcan-Akmehmet, K. (2014). Eğitim ve müzeler. Dilek Maktal Canko (yayına hazırlayan). *Müzeler, oyunlar, oyuncaklar ve çocuklar.* (s. 155-161). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası.

Tezcan-Akmehmet, K. ve Ödekan, A. (2006). Müze eğitiminin tarihsel gelişimi, *İTÜ Dergisi*, *3*(1), 47-58.

Tokcan, H. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenme teorileri. (edt. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S.). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi.* (s. 15-42). Ankara: Pegem Akademi.

Tosun, O. S. (2009). Müze incelemelerinin ilköğretim okullarındaki görsel sanatlar eğitimine katkısı (Bolu ili örneği). *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tosun, H. B. (2015). Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen müze uygulamaları. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Tuffy, J. (2011). The learning trip: using the museum field trip experience as a teaching resource to enhance curriculum and student engagement. *Online Submission*. School of Education and Counseling Psychology Dominican University of California.

Tufts, S., & Milne, S. (1999). Museums: A supply-side perspective. *Annals of Tourism Research*, *26*(3), 613-631.

Tunç, Şahin, C. (2011). Yerel tarih uygulamalarının başarıya ve öğrenci ürünlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, *16*, 453-462.

Ustaoğlu, A. (2012). İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi Türk tarihinde yolculuk ünitesinde sanal müzelerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Üreten, H. (2014). Mitolojinin ve tarihin simgesi: Manisa Müzesi'ndeki Marsyas heykeli. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(1), (1-14).

Virta, A. (2001). Student teachers' conceptions of history. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, *2*(1), 53-64.

Wanich, W. (2006). Place-Based Education in the United States and Thailand: With Implications for Mathematics Education. Working Paper No. 33. *Appalachian Collaborative Center for Learning, Assessment, and Instruction in Mathematics (ACCLAIM).* Retrieved 02/04/2017 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED495019.pdf

Wellington, J. (1990). Formal and informal learning in science: The role of the interactive science centres. *Physics Education, 25*, 247–252.

Wells, Ş. Y. (2014). Bir üniversite müzesinde aktif sanat eğitimi: Barber Enstitüsü örneği. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, *5*(1), *20-37.*

White, C. S., & White, D. J. (2000). Preparing teachers to teach with historic places. *CRM-Washington*, *23*(8), 28-30. Retrieved 02/04/2017 from http://teaching.msa.maryland.gov/pdf/23-08-15.pdf

Wilhelm, J.D. (2007). Meeting the challenge: Creating engaging and powerful contexts for literacy learning. *English in Australia, 42* (1), 11–20.

Woodhouse, J. L., & Knapp, C. E. (2000). Place-Based Curriculum and Instruction: Outdoor and Environmental Education Approaches. ERIC Digest. Retrieved 02/04/2017 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED448012.pdf

Yalçın, F. (2010). Tarih öğretim alanı olarak müzelerin kullanılmasının toplumsal tarih bilincinin kazandırılmasındaki etkileri. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yazıcıoğlu, M. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde İstanbul'daki bazı tarihi mekânların kullanımı. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yeşilbursa, C. C. (2006). Sosyal bilgiler dersinde tarihi yerleri kullanarak tarih konularının öğretimi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Yeşilbursa, C. C. (2008a). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *TÜBAR-XXIII* http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156925 22/03/2017 tarihinde erişildi.

Yeşilbursa, C. C. (2008b). Tarihi yerlerle tarih eğitimi: bir kılavuz örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 563-568.

Yeşilbursa, C. C. (2011). Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi. *Yayınlanmamış doktora tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, T. ve Tahiroğlu, M. (2012). Sanal ortamda gerçekleştirilen müze gezilerinin ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *39*, 104-114.

Yılmaz, K. (2007). Historical empathy and its implications for classroom practices in schools. *The History Teacher, 40*, (331-337).

Yılmaz, K. ve Koca, F. (2012). Tarihsel empati üzerine nitel bir araştırma: Tarih öğretmenlerinin algı, görüş ve deneyimlerinin incelenmesi. *University of Gaziantep Journal of Social Sciences, 11*(3). (855-879).

Yılmaz, K. ve Şeker, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, *1*(3), 21-39.

Yılmaz, A. Kaya, B. ve Çolak, K. (2009). Panorama 1453 Tarih Müzesi'nin eğitimsel değeri ve müze hakkındaki öğrenci görüşleri. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 7-9 Ekim, İstanbul.*

Yorulmaz, E. (2016). Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı: Çorum yatılı arkeoloji müzesinde bir gün. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.* Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Yurdakul, B. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının sosyal bilişsel bağlamda bilgiyi oluşturmaya katkısı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(20), 39-67.

Zayimoğlu-Öztürk, F. (2014). Sosyal bilgiler dersinde arkeolojik kazı çalışması ve müze gezisi. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi, 4*(1), 12-26.

EKLER

EK 1. Araştırma İzni

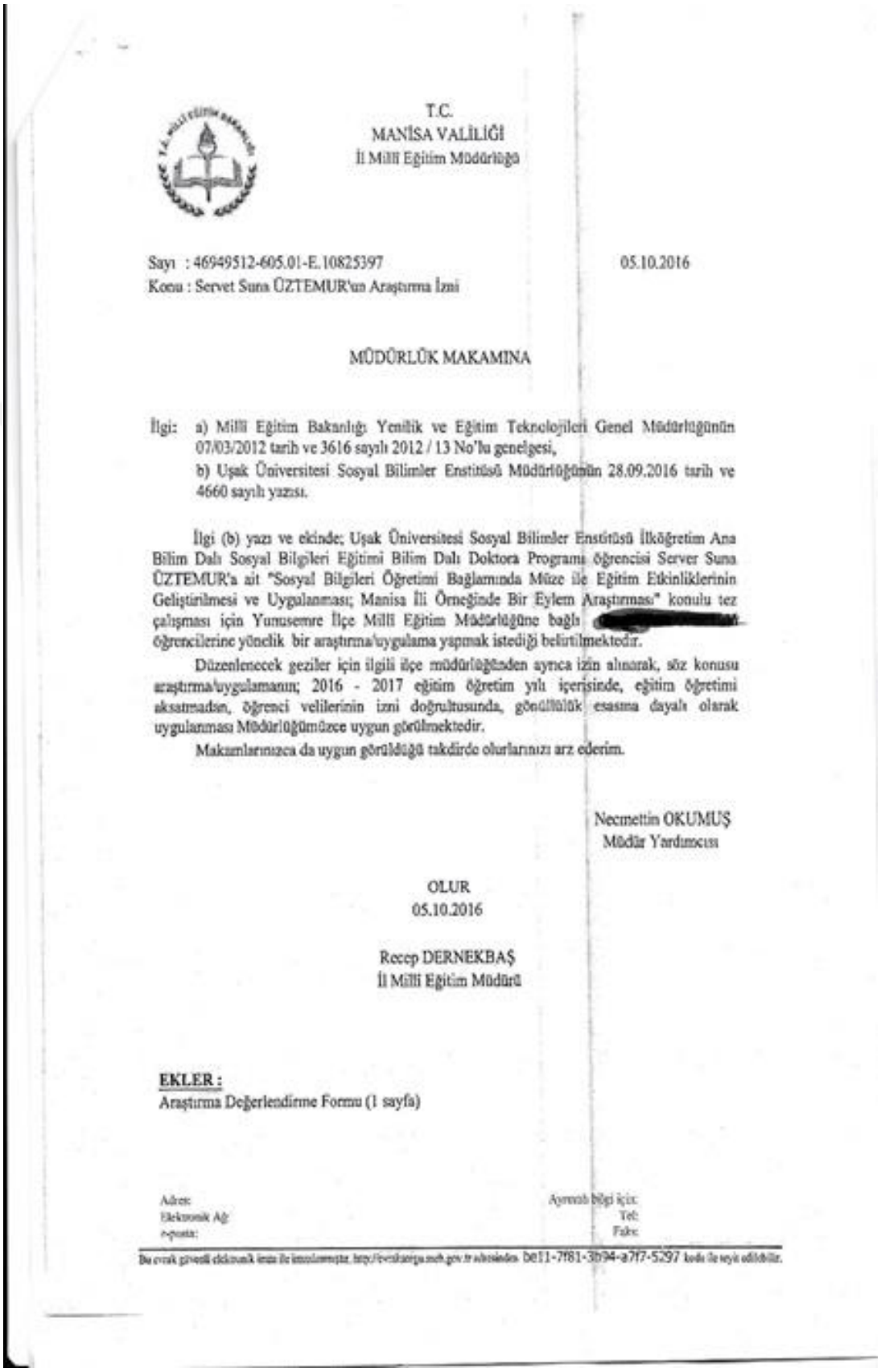

T.C.
MANİSA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 46949512-605.01-E.10825397 05.10.2016
Konu : Servet Suna ÜZTEMUR'un Araştırma İzni

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarih ve 3616 sayılı 2012 / 13 No'lu genelgesi,
b) Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 28.09.2016 tarih ve 4660 sayılı yazısı.

İlgi (b) yazı ve ekinde; Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgileri Eğitimi Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Server Suna ÜZTEMUR'a ait "Sosyal Bilgileri Öğretimi Bağlamında Müze ile Eğitim Etkinliklerinin Geliştirilmesi ve Uygulanması; Manisa İli Örneğinde Bir Eylem Araştırması" konulu tez çalışması için Yunusemre İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı [redacted] öğrencilerine yönelik bir araştırma/uygulama yapmak istediği belirtilmektedir.

Düzenlenecek geziler için ilgili ilçe müdürlüğünden ayrıca izin alınarak, söz konusu araştırma/uygulamanın; 2016 - 2017 eğitim öğretim yılı içerisinde, eğitim öğretimi aksatmadan, öğrenci velilerinin izni doğrultusunda, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınızı arz ederim.

Necmettin OKUMUŞ
Müdür Yardımcısı

OLUR
05.10.2016

Recep DERNEKBAŞ
İl Milli Eğitim Müdürü

EKLER :
Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Adres:
Elektronik Ağ
e-posta:
Ayrıntılı bilgi için:
Tel:
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden b611-7f81-3b94-a7f7-5297 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE FOTOĞRAFLAR

Örnek Etkinlik 1

SOKAKLARIMIZ ADLANIYOR

Beceriler: Sosyal Katılım

ÖĞRETMEN İÇİN YÖNERGE

1. Öğrencilerinizi 3'erli gruplara ayırınız.
2. Her gruptan birer sokak belirlemelerini isteyiniz. Grupların birbirinden farklı sokakları tercih etmelerine dikkat ediniz.
3. Gruplardan bir hafta boyunca araştırma yapmaları ve sokak ismi olarak 3 adet isim belirlemelerini isteyiniz.
4. Gruplar o sokakta ikamet eden en az 20 yetişkinle röportaj yapacaklardır. Görüşme soruları formu EK 2'de verilmiştir.
5. Röportajlardan çıkan sonuçları öğrenciler tablo haline getirilecektir.
6. Gruplar röportajlardan elde ettikleri verileri göz önüne alarak kendi sokak adı önerilerini belirleyip bununla ilgili çalışma yapacaklardır.
7. Sokak adı önerilerinin mantıklı ve sağlam bir temele oturtulması için gruplara 2 hafta hazırlanma süresi veriniz.
8. Süre sonunda gruplar belirledikleri sokak adını, niçin bu adı seçtiklerini, önerdikleri sokak adının önemini ve mantıksal gerekçelerini sınıfta arkadaşlarına sunacaklardır. Ayrıca EK 3'te verilen formu dolduracaklardır.
9. Farklı grupların aynı sokak adını seçme ihtimaline karşı her gruptan yedek bir sokak adı önerisini hazırda bekletmelerini isteyiniz. Grupların sokak adı önerileri çakıştığında hangi grubun ikinci tercihini kullanacağına sınıfın tamamı karar verecektir.
10. Öğrenciler grupların sunumlarını izleyip her gruba yönelik EK 4'te verilen dereceli puanlama anahtarını dolduracaklardır. Puanlama sonucunda en çok puanı alan ilk üç grubun sokak adı önerileri okul idaresinin yardımıyla belediye başkanına sunulacaktır.

BİLGİ NOTU

(İç İşleri Bakanlığı 26245 sayılı Adres ve Numaralamaya İlişkin Yönetmeliği Madde 24)

"Belediyeler, sınırları içinde kalan sahayı, 5393 sayılı Belediye Kanununa göre uygun sayıda mahalle veya meydan, bulvar, cadde, sokak ve küme evlerden oluşan bölgelere ayırır.

Mahalle, sokak, cadde, bulvar, meydan ve benzeri yerlerin adları; Anayasanın temel ilkelerine, yürürlükteki mevzuata, genel ahlaka aykırı, ayrımcılığa ve bölücülüğe yol açabilecek nitelikte tespit edilemez. Yabancı dil kurallarına göre teşkil edilmiş kelime ve ifadeler ile çirkin, müstehcen ve gülünç adlar konulamaz. Yabancı ülke mensuplarının isimleri verilmeden önce Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü alınır."

1. GÖRÜŞME SORULARI FORMU

Grup üyeleri röportajları hep beraber yapacaklardır. Bir kişi soruları sorarken diğeri not alacak, diğer öğrenci ise ses kaydına alacak

Merhaba bizler ……. ortaokulunda 7/G sınıfında okumaktayız. Sosyal bilgiler dersindeki proje görevimiz kapsamında sizinle yaşadığınız sokağa isim verme ile ilgili röportaj yapmak istiyoruz. İzin verirseniz röportajı ses kayıt cihazıyla kaydetmek istiyoruz. Bu röportaj sonrasında sizin gerçek isminiz kimseyle paylaşılmayıp saklı tutulacaktır. Hazırsanız başlayabiliriz.

1. **Kaç yaşındasınız? Ne zamandan beri bu sokakta ikamet etmektesiniz? Mesleğiniz nedir?**
2. **Bu sokağın bir adı yok. Sadece bir numarası var. Sokağınızın bir adı olmasını ister misiniz? Niçin?**
3. **Sokağınıza adını siz belirleyecek olsaydınız ne olmasını isterdiniz?**

(Not: Eğer görüşme yapılan kişinin aklına herhangi sokak adı gelmezse gruplar kendi tekliflerini söyleyip görüşmeciye bunu uygun görüp görmediğini soracak)

4. **Neden bu adı seçtiniz?**
5. **Belediyenin sokağınızın numarasını sizin seçtiğiniz adla değiştirmesi durumunda neler hissedersiniz?**
6. **Eklemek istediğiniz başka bir şey var mıdır?**

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

3. SOKAK ADI ÖNERİ FORMU

Grubunuzun adı	
Seçtiğiniz mahalle adı	
Seçtiğiniz sokak numarası	
Röportaj yaptığınız kişi sayısı	
Röportajlardan çıkan sokak ismi önerileri	
Grupça belirlediğiniz sokak adı önerisi	
Önerdiğiniz sokak adının anlamı	
Niçin bu sokak adını seçtiniz?	
Önerdiğiniz sokak adının önemi	
Önerdiğiniz sokak adı Adres ve Numaralamaya İlişkin Yönetmeliğin 24. Maddesindeki kurallara uyuyor mu?	

4. SUNUMLAR İÇİN DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

PERFORMANS DÜZEYİ	ÖLÇÜTLER VE PUANLAMA			
	Çok iyi	**İyi**	**Orta**	**Zayıf**
ÖNERİLEN SOKAK ADI	Çok güzel ve kulağa hoş geliyor. İyi seçilmiş.	Güzel ve mantıklı duruyor.	Kabul edilebilir seviyede ama ben beğenmedim.	Önerilen sokak adını hiç beğenmedim. Bence bu ad olmamalı.
RÖPORTAJ AŞAMASI	Röportajlar çok başarılı ve görüşmeciler iyi konuşturulmuş.	Röportajlar iyi olmuş.	Röportajlar daha iyi olabilirdi. Görüşmeciler konuşturulması için teşvik edilebilirdi.	Röportajlar çok kötü olmuş. Görüşmecilerin daha fazla konuşması gerekirdi.
SUNUM AŞAMASI	Sınıfın anlayabileceği ve ilgisini çekebileceği şekilde sunuldu.	Sınıfın anlayabileceği şekilde sunuldu ama güzel değildi.	Sınıfın anlayacağı şekilde sunulmadı. İzlerken sıkıldım.	Sunumdan hiçbir şey anlamadım. Çok kötüydü ve çok sıkıldım.
SINIFLA OLAN İLETİŞİM VE ETKİLEŞİM	Akıcı bir dil kullanıldı. Dinleyiciyle göz teması kuruldu. Ses tonu ve beden dili doğru biçimde kullanıldı.	Akıcı bir dil kullanıldı. Dinleyiciyle göz teması kuruldu; fakat beden dili ve ses tonu yanlış biçimde kullanıldı.	Dinleyiciyle göz teması kuruldu fakat dil ve anlatım akıcı değildi. Beden dili ve ses tonu yanlış biçimde kullanıldı	Akıcı bir dil kullanılmadı. Beden dili ve ses tonu yanlış kullanıldı. Dinleyiciyle göz teması kurulmadı.
SUNUMU GÖRSEL UNSURLARLA DESTEKLEME	Sunumu görsel unsurlarla desteklemişler ve görsel unsurlar konuyla uygun.	Sunum görsel unsurlarla desteklemiş ancak görsel unsurlar konuya uygun değil	Sunum görsel unsurlarla yeterince desteklememiş.	Sunum görsel unsurlarla desteklememiş.
PUANSAL DEĞERLER	**4**	**3**	**2**	**1**

Örnek Etkinlik 2

HAFSA SULTAN'IN EMANETİ: SULTAN CAMİİ

BECERİLER: Değişim ve sürekliliği algılama,
Tarihsel empati, Gözlem, Mekânı algılama

YER: Sultaniye Külliyesinin içerisinde yer alan Sultan Cami

ÖĞRETMEN İÇİN YÖNERGE

- Sultan cami etkinliğinden birkaç gün önce karşılaştırma yapmak amacıyla öğrencilerinize kendi mahallelerinde bulunan herhangi bir camiye gidip gözlem yapmalarını ve caminin bölümlerinin fotoğraflarını çekmelerini isteyiniz.
- Etkinliğin başında öğrencilere serbest zaman tanıyınız ve öğrencilerinizin Sultan Camisinin bölümlerini ayrıntılı incelemelerine fırsat tanıyınız.
- Öğrencilerinizden çalışma kağıdındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.
- Öğrencilerinizden EK 1'de yer alan cami bölümleri tablosunu doldurmalarını isteyiniz.
- Son olarak EK 2'de yer alan karşılaştırma formunu öğrencilerinize doldurtunuz

Cami denince aklınıza neler geliyor?

……

……

Camilerin müslümanlar için önemi ne olabilir?

……

……

Müslüman toplumlarında ibadet yeri olarak kullanılan binlerce cami vardır; fakat tarihi camiler ibadet yeri olmalarının yanı sıra sosyal ve kültürel açıdan toplumda önemli bir yere sahiptir. Tarihi ve mimari eser olarak da çok önemli bir yer tutarlar. Türk sanatının estetik açıdan ne kadar geliştiğini ortaya koyan önemli eserlerin başında camiler gelir. Bugün Sultan Camisi ve külliyesinin Manisa şehri için kültürel, sanatsal ve mimari açıdan önemini anlamaya çalışacağız.

Bilgi Notu

Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi **Hafsa Sultan** tarafından **1522** yılında yaptırılan Sultaniye külliyesi; ***cami, medrese, çifte hamam, darüşşifa, sıbyan mektebi, imaret ve hankahtan*** oluşmaktadır. Cami ve ona bağlı binalardan bir bölümü 1522'de tamamlanmıştır. Hamam (1538) ve darüşşifa ise (1539) Hafsa Sultan'ın vefatından (1534) sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından külliyeye ilave edilmiştir.

Bu külliye, Manisa'nın ovaya doğru genişlemesini sağlayacak bir mevkide etrafı boş bir alanda yaptırıldığı için civarının iskânına çalışılmış ve caminin batı yönüne yirmi hane yerleştirilerek bunlar her türlü vergilerden muaf tutulmuştu. Zamanla burada bir mahalle (Karaköy semti) oluşarak şehrin büyüme yönü belirlenmişti. Caminin mimarı Acem Ali'dir. İmaret ve hankah 1922 yangınında yok olmuştur. Günümüzde imaret ve hankahın olduğu bölge Sultan parkı olarak bilinmektedir.

Kaynakça: http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=150124

Hankah: Farsça dervişlerin evi ve tekke anlamlarına gelen hângâh bileşik isminden Arapçaya alınmış ve dergâh, tekke, zaviye anlamında kullanılmış bir sözcüktür. Tekkeler herhangi bir tarikata mensup dervişler topluluğunun sürekli olarak ikamet etmelerine mahsus binalardır. Bunların büyüklerine dergâh, küçüklerine tekke, daha küçüklerine zaviye denir.

Kaynakça: http://www.islamansiklopedisi.info/

Daruşşifa: Günümüzdeki hastane. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, kendine özgü mimari biçimleriyle külliyeyi bütünleyen sağlık yurdu ve hekimlik okulu işlevini gören yapılara verilen ad.

Kaynakça: http://www.lafsozluk.com/2010/07/darussifa.html

İmaret: Osmanlı döneminde yoksullara yardım amacıyla oluşturulan hayır kurumları. Başlangıçta imaretlerde; şehir dışından gelenlere, yolculara, yoksul ve düşkünlere yiyecek, sağlık ve giyecek yardımı yapılırdı. Sonraları ise imaretler sadece yemek verilen yerlere dönüşmüşlerdir.

Kaynakça: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0maret

Sıbyan mektebi: Sıbyan mektepleri 5 ile 10 yaşındaki erkek ve kız çocuklarına dini bilgiler vermek ve okuma yazmayı öğretmeyi amaçlamaktadır. Sıbyan mektepleri, hemen her mahallede bir tane bulunduğundan halk arasında **mahalle mektebi** adıyla anıldığı gibi, çoğu taşla yapılmış binalardan olduğu için **Taş Mektep** ismi de verilirdi. Bu mektepler genellikle camilere bitişik büyük bir odadan ibaretti. Bunları yaptıranlar, başta Osmanlı padişahları ve kadın sultanlar olmak üzere, zengin olan bütün hayırsever kişilerdi. Bu kişiler camilerini, medrese ve imaretlerini, mescitlerini yaptırırken yanlarına bir de sıbyan mektebi yaptırmayı, o hayrın ayrılmaz bir gereği saymışlardır.

Kaynakça: http://www.turkcebilgi.com/sibyan_mektepleri

Sultan camisinin ana giriş kapısı üzerinde yazan kitabede Arap alfabesiyle "***Ümmü-üs Sultan Süleyman-il mekin Kad benet Lillâhi beyt-es-sacidin Mamislühu kadcaeha tarihuhu Hüve Camiün e-ilmüttekin-il-hamidin.***" yazmaktadır. Günümüz Türkçe çevirisi şu şekildedir:

"Sultan Süleyman'ın annesi namaz kılanlar için bir cami yaptı. Tarihte onun bir benzeri yoktu. O cami Allah'tan korkanlar ve hamd edenler içindir."

Son cemaat yerinin giriş kapısı üzerinde iki satırlı bir mısra yazılmıştır:

Arapça Yazılışı	Türkçe Anlamı
"Kabbetül-uşşak başed in makam. Her ki nakıs amed inca şad temam"	"Bu mekân âşıkların kıblesi oldu, Her kim buraya eksik gelirse tamam olur."

"*Her kim buraya eksik gelirse tamam olur*" sözünden ne anlıyorsunuz?

……

Siz bir cami yaptıracak olsaydınız giriş kapısına ne yazdırırdınız?

……

……

Hafsa Sultan'ın böyle bir cami yaptırma istemesinin nedeni ne olabilir?

……

1. CAMİNİN BÖLÜMLERİ

Cami mimarisini oluşturan her bölümün var oluş anlamı vardır. Aşağıda verilen bölümleri Sultan Camisinde sırayla bularak ayrıntılı bir şekilde inceleyiniz. Bununla ilgili aşağıdaki etkinliği doldurunuz. Daha sonraki etkinliklerde Muradiye Camisi ve Ulu Camiyle karşılaştırma yapmanız için her bölümün farklı açılardan fotoğraflarını çekiniz.

Bölümler	Nedir? Ne işe yarar?	Niçin önemlidir?
Kubbe		
Minare		
Harim		
Mihrab		
Minber		
Şadırvan		
Son cemaat yeri		

Size göre Sultan Camisi hangi özellikleriyle diğer camilerden ayrılıyor?

……

……...……

……...……

……...……

……

CAMİLERİN BÖLÜMLERİ

Harim: Camilerde cemaatin namaz kılmaları için ayrılmış bölüm.

Mihrab: İmamın cemaate namaz kıldırırken durduğu dışa doğru oyuntulu bölümdür.

Minber: İmamın cemaate Cuma ve Bayram hutbelerini okumak için çıktığı yüksek yer.

Vaaz kürsüsü: İmamın Cuma vaazları vermek için kullandığı bir çeşit büyük sandalyedir.

Hünkâr mahfili: Padişahların namaz kılmak için kullandıkları özel bölüm.

Müezzin mahfili: Müezzinlerin sohbet etmek ve namaz kılmak için kullandıkları yerden biraz yüksekçe yapı.

Son cemaat yeri: Cemaatle namaz kılmaya yetişemeyenlerin namaz kılmaları için ayrılmış özel bölüm.

Minare: Camilerde ezanı uzak yerlere duyurmak için yapılmış bir kuledir. Şerefe: Minarenin üzerinde bulunan, ezan okumak için çıkılan bir çeşit balkondur.

Şadırvan: Camilerde abdest almak için yapılmış bölümdür.

Kaynakça: http://www.bilgimanya.com/caminin-bolumleri-nelerdir-resimli/

2. KARŞILAŞTIRMA FORMU

Sultan Camisi ile mahallenizdeki caminin bölümleri arasındaki farkları aşağıdaki tabloda belirtiniz.

ARALARINDAKİ FARKLAR NELERDİR?		
BÖLÜMLER	**SULTAN CAMİSİ**	**MAHALLENİZDEKİ CAMİ**
Kubbe		
Minare		
Harim		
Mihrab		
Minber		
Şadırvan		
Genel görünüş		

Tarihi Kula Evleri Etkinlik Örnek Sayfa

TARİHİ ODA EŞYA ENVANTERİ

TARİHİ ODADA YER ALAN EŞYALAR	TARİHİ ODA, GÜNÜMÜZDEKİ ODAYA DÖNÜŞÜRSE ORTAYA ÇIKACAK DEĞİŞİKLİKLER
1. Gugukly Saat	Dijital saat koyabiliriz
2. Radyo	Televizyon koyabiliriz
3. Gaz lambası	Abajur koyabiliriz.
4. İnek derisi	Modern bir koltuk koyabiliriz
5. Yumaklık	Raf koyabiliriz.
6. Sedir	Daha modern bir koltuk koyabiliriz
7. Yüklük	Dolap koyabiliriz
8. Şömine	Petek koyabiliriz
9. Ahşap tavan	Beton tavan koyabiliriz
10. Halı	Modern halı serebiliriz
11. Terek	Ahşap koyabiliriz
12. İbrik	Masanın üstüne sürahi koyabiliriz

Manisa Müzesi'ni Tanıtan Mektup-1

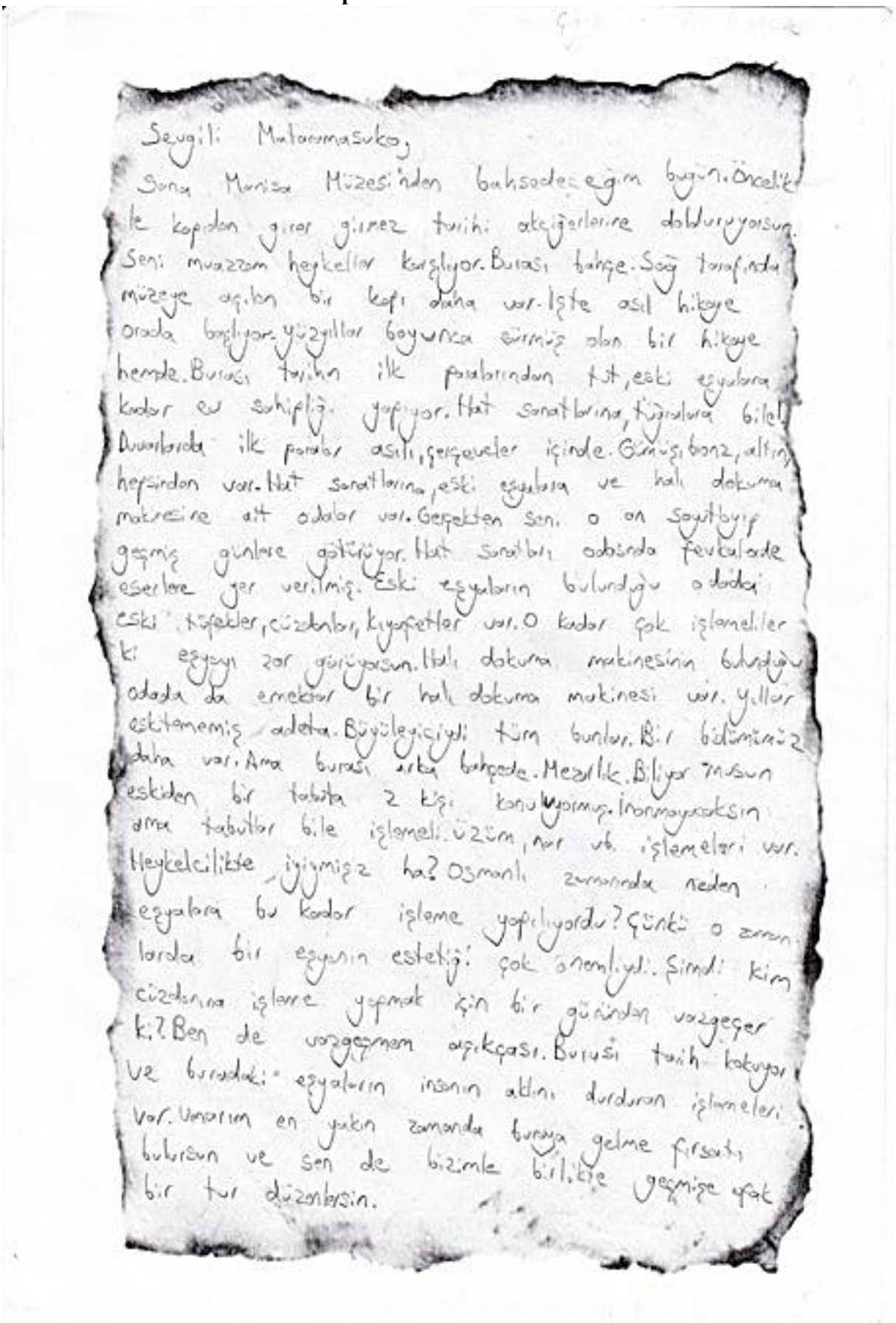

Sevgili Matamasuka,

Sana Manisa Müzesi'nden bahsedeceğim bugün. Önceliğ
le kapıdan girer girmez tarihi akçağlarına dalıyoruyorsun.
Seni muazzam heykeller karşılıyor. Burası bahçe. Sağ tarafında
müzeye açılan bir kapı daha var. İşte asıl hikaye
orada başlıyor. yüzyıllar boyunca süregelmiş olan bir hikaye
hemde. Burası tarihin ilk paralarından tut, eski eşyalara
kadar eş sahipliği yapıyor. Hat sanatlarına, tüylülara bile
duvarlarda ilk paralar asılı, çerçeveler içinde. Gümüş, bronz, altın
hepsinden var. Hat sanatlarına, eski eşyalara ve halı dokuma
makinesine ait odalar var. Gerçekten seni o an sayıltıp
geçmiş günlere götürüyor. Hat sanatları odasında fevkalade
eserlere yer verilmiş. Eski eşyaların bulunduğu odadaki
eski kişeler, cüzdanlar, kuyşetler var. O kadar çok işlemeliler
ki eşyayı zor görüyorsun. Halı dokuma makinesinin bulunduğu
odada da emekler bir halı dokuma makinesi var. yıllar
eskitememiş adeta. Büyüleyiciydi tüm bunlar. Bir bölümüz
daha var. Ama burası artık bahçede. Mezarlık. Biliyor musun
eskiden bir tabutta 2 kişi konuluyormuş. İnanmayacaksın
ama tabutlar bile işlemeli. üzüm, nar vb. işlemeleri var.
Heykelcilikte iyiymişiz ha? Osmanlı zamanında neden
eşyalara bu kadar işleme yapılıyordu? Çünkü o zaman
lardaki bir eşyanın estetiği çok önemliydi. Şimdi kim
cüzdanına işlemeler yaptırmak için bir günden vazgeçer
ki? Ben de vazgeçmem açıkçası. Burası tarih kokuyor
ve buradaki eşyaların insanın aklını durduran işlemeleri
var. Umarım en yakın zamanda buraya gelme fırsatı
bulursun ve sen de bizimle birlikte geçmişe yolculuk
bir tur düzenlersin.

Manisa Müzesi'ni Tanıtan Mektup-2

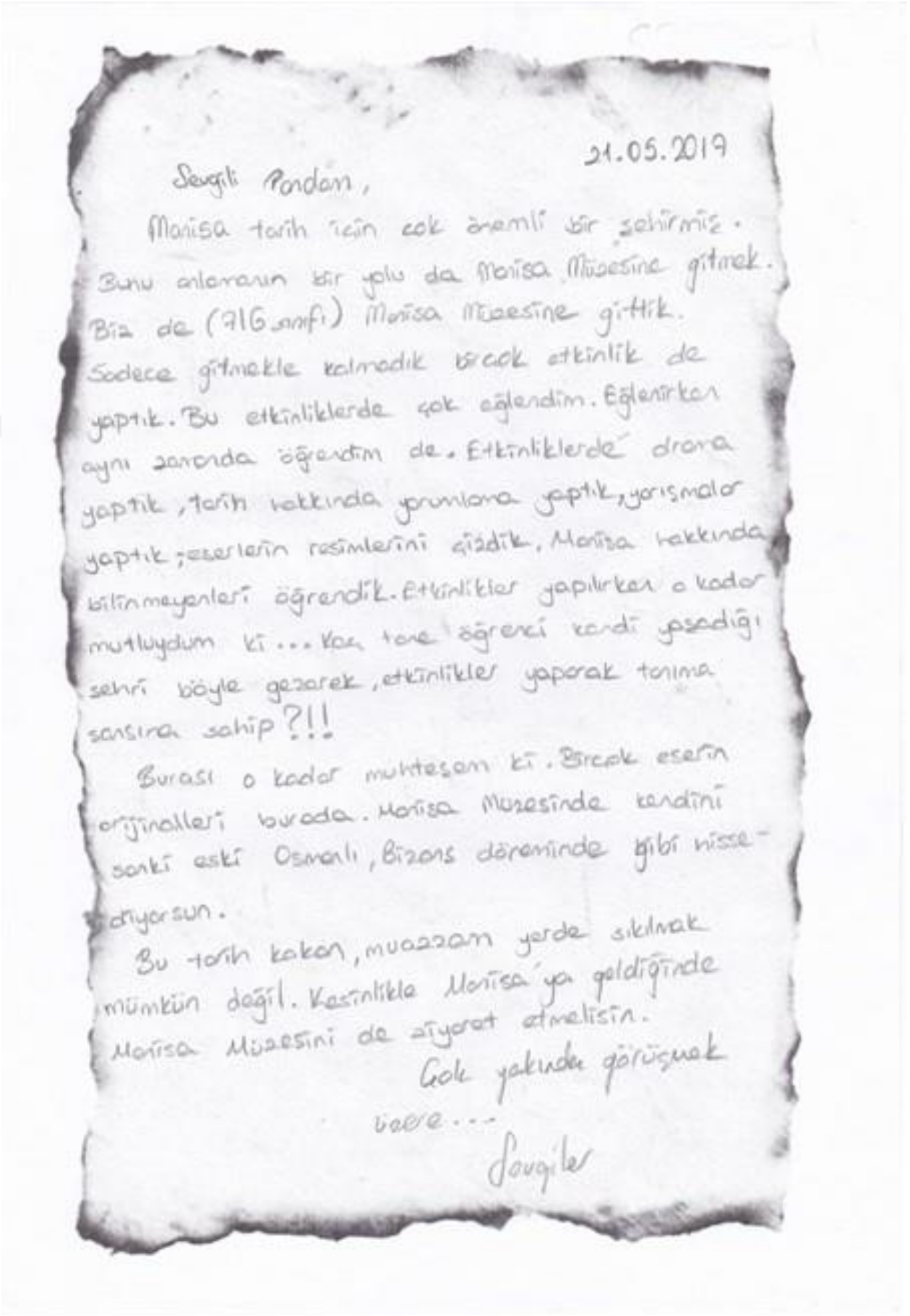

21.05.2019

Sevgili Pardon,

Manisa tarih için çok önemli bir şehirmiş. Bunu anlamanın bir yolu da Manisa Müzesine gitmek. Biz de (7/G sınıfı) Manisa Müzesine gittik. Sadece gitmekle kalmadık birçok etkinlik de yaptık. Bu etkinliklerde çok eğlendim. Eğlenirken aynı zamanda öğrendim de. Etkinliklerde drama yaptık, tarih hakkında yorumlama yaptık, yarışmalar yaptık; eserlerin resimlerini çizdik. Manisa hakkında bilinmeyenleri öğrendik. Etkinlikler yapılırken o kadar mutluydum ki... Kaç tane öğrenci kendi yaşadığı şehri böyle gezerek, etkinlikler yaparak tanıma şansına sahip?!!

Burası o kadar muhteşem ki. Birçok eserin orijinalleri burada. Manisa Müzesinde kendini sanki eski Osmanlı, Bizans döneminde gibi hissediyorsun.

Bu tarih kokan, muazzam yerde sıkılmak mümkün değil. Kesinlikle Manisa'ya geldiğinde Manisa Müzesini de ziyaret etmelisin.

Çok yakında görüşmek üzere...

Sevgiler

Örnek Etkinlik 3

OSMANLI KÜLTÜRÜNDE ESTETİK VE ZARAFET

Yer: Manisa Müzesi Etnografya Bölümü
Beceriler:

- Gözlem,
- Değişim ve Sürekliliği Algılama,
- Yaratıcı Düşünme,
- Çıkarımda Bulunma
- Kanıt Kullanma

Manisa müzesinin etnografya bölümündeyiz. Öncelikle beşerli gruplar oluşturunuz. Müzeyi ayrıntılı bir şekilde gezmeden önce sizlerden aşağıda Osmanlının günlük yaşamını anlatan ve Osmanlı kültürüne ait estetik ve zarafet davranışlarına yönelik örnekleri okumanızı ve altındaki soruları cevaplamanızı istiyorum.

Eğer bir evin camında sarıçiçek varsa benim evimde hasta var, ey satıcılar veya sokaktan geçenler sakın yüksek sesle bağırıp rahatsız etmeyesiniz demekti.

Eğer bir evin camında kırmızı çiçek varsa bu evde evlilik çağında bir kız vardır. Sokaktan geçen gençler konuşmalarınıza dikkat edin ölçüsüz laflar kullanarak bu hanımefendiyi mahcup etmeyesiniz anlamına geliyordu.

İnsanlarımız eskiden edeplerindeki inceliklerden ötürü "ışığı yak" demezlerdi. Çünkü yakmak olumsuz bir kelime olduğu için onun yerine "ışığı uyandır" denilirdi.

Kapı tokmağında 'Ya Fettah' yazılıydı. Bu bütün kapalı kapıları açan ve sıkıntıları gideren anlamına geliyordu. Akşam eve sıkıntılı gelen bir baba kapıda bu yazıyı okuyunca belki de biraz rahatlıyor ve sıkıntıları giderilebiliyordu.

Gece vakti yatacakları zaman ise "lambayı (mumu) söndür." demezlerdi. Çünkü söndürmek olumsuzluk çağrıştırdığı için "lambayı dinlendir" denilirdi.

Eskiden eve misafir geldiği zaman ev sahibi onların ayakkabılarının burunlarını dışarıya doğru değil de içeriye doğru baktırırdı. Böyle yapmakla "biz sizin misafirliğinizden çok hoşnut kaldık, evimizi yeniden şereflendirmenizi bekleriz" demek isterlerdi.

Eve bir misafir geldiği zaman kahvenin yanında su ikram edilirdi. Misafir aç ise suyu, tok ise kahveyi alırdı. Eğer suyu almışsa ev sahibi bunu çok ince bir üslupla anlar, hemen sofrayı kurar ve misafirin karnını doyururdu.

Kapı tokmakları çift halkadan oluşurdu. Bunlardan, aslan başı motifli ve büyük olanı kalın, çiçek motifli ve küçük olanı da ince ses çıkartırdı.

Eğer eve bir erkek misafir gelmiş ise, kalın sesli tokmağı tıklatır, içerideki ev sahibi gelenin beyefendi olduğunu anlar, kapıyı evin beyi açar, bey yoksa mahremiyete uygun olarak kapı açılırdı.

İnce sesli tokmağın sesi duyulmuş ise, gelenin bir hanım olduğu anlaşılır, kapıyı evin hanımı açardı.

Sadaka taşları taş bloklardan oluşan, genellikle cami veya türbe köşelerinde bulunan, ortası çukur, bir buçuk-iki cm yüksekliğinde taşlardı.

Bu taşlar Osmanlı'da sosyal dayanışmanın bir parçasıydı ve fakirlerin umut kapısıydı.

Fakirler dilenmekten, zengin riya ve gösterişten çekindiği için sadakalarını bu taşlara koyar, fakir de gece vakti gelip ihtiyacı kadarını buradan alıp geriye kalanını kendisi gibi bir başka fakire bırakırdı.

Kaynak: http://ottoman-empire.tumblr.com/post/108415048303/osmanlida-ya%C5%9Fam-1-osmanl%C4%B1da-%C5%9Fehirler
Kaynak 2: https://onedio.com/haber/osmanli-da-yasam-566718

1. **Yukarıdaki örneklerden en çok hangisi dikkatinizi çekti? Niçin?**

_____

_____

Zarafet: İncelik, güzellik, zariflik anlamında kullanılır. İnce davranışlarda bulunma eylemine denir.

Estetik: İnsanda güzel duygusu uyandıran, güzellik duygusuna uygun olan, güzellik duygusuyla ilgili.

2. **Örnekler incelendiğinde Osmanlı'nın kültürel ve toplumsal yapısı hakkında neler söylenebilir?**

……

……

3. **Günümüz toplum yapısında yukarıdaki davranışlara benzer davranışlara rastladınız mı? Örnek verebilir misiniz?**

……

……

4. **Osmanlı toplumunda estetik ve zarafetin olduğunu ve o dönemde yaşayan insanların hangi sanatsal faaliyetlerle uğraştıklarını nasıl bilebiliriz? Osmanlı toplumunda estetik ve sanatsal faaliyetleri araştırmak isteseydiniz ilk önce nereye bakardınız?**

……

……

……

Yukarıda Osmanlı toplumunun estetik ve zarafet anlayışına yönelik örnekler verildi. Bu örneklerin ne kadarının gerçekten doğru olup olmadığını tam anlamıyla bilmiyoruz.

- Osmanlı toplumunda sanata ve estetiğe verilen önemi anlatan bir proje görevi hazırlamanız isteniyor. Grupça yapmanız gereken proje göreviniz Manisa müzesindeki estetik ve sanatsal açıdan değerli gördüğünüz 2 ya da 3 nesneyi kanıt olarak kullanarak Osmanlı toplumunun sanata ve estetiğe verdiği önemi arkadaşlarınıza sunmaktır.
- Şimdi müzenin etnografya kısmında Osmanlı toplumundaki estetik ve zarafeti yansıtan sanat eserlerini bulup EK 1'deki tabloya yazın. Sunumunuza hazırlık yapmanız için 30 dakikanız var.
- Her grup en fazla 2 veya 3 nesne seçmeli ve bu nesneler birbiriyle ilgili olmalıdır. Seçilen nesneler için EK 1'deki form doldurulacaktır.
- Unutmayın bulduğunuz nesneleri ayrıntılı bir şekilde incelemeniz gerekmektedir. Daha sonra incelediğiniz eserleri kanıt olarak kullanıp Osmanlı toplum yaşamındaki sanata ve estetiğe verilen önemi anlatan kısa bir sunum yapmanız gerekecek. Sunumunuzu nesnenin sergilendiği yerde yapacaksınız.

Öğrenci Şiiri

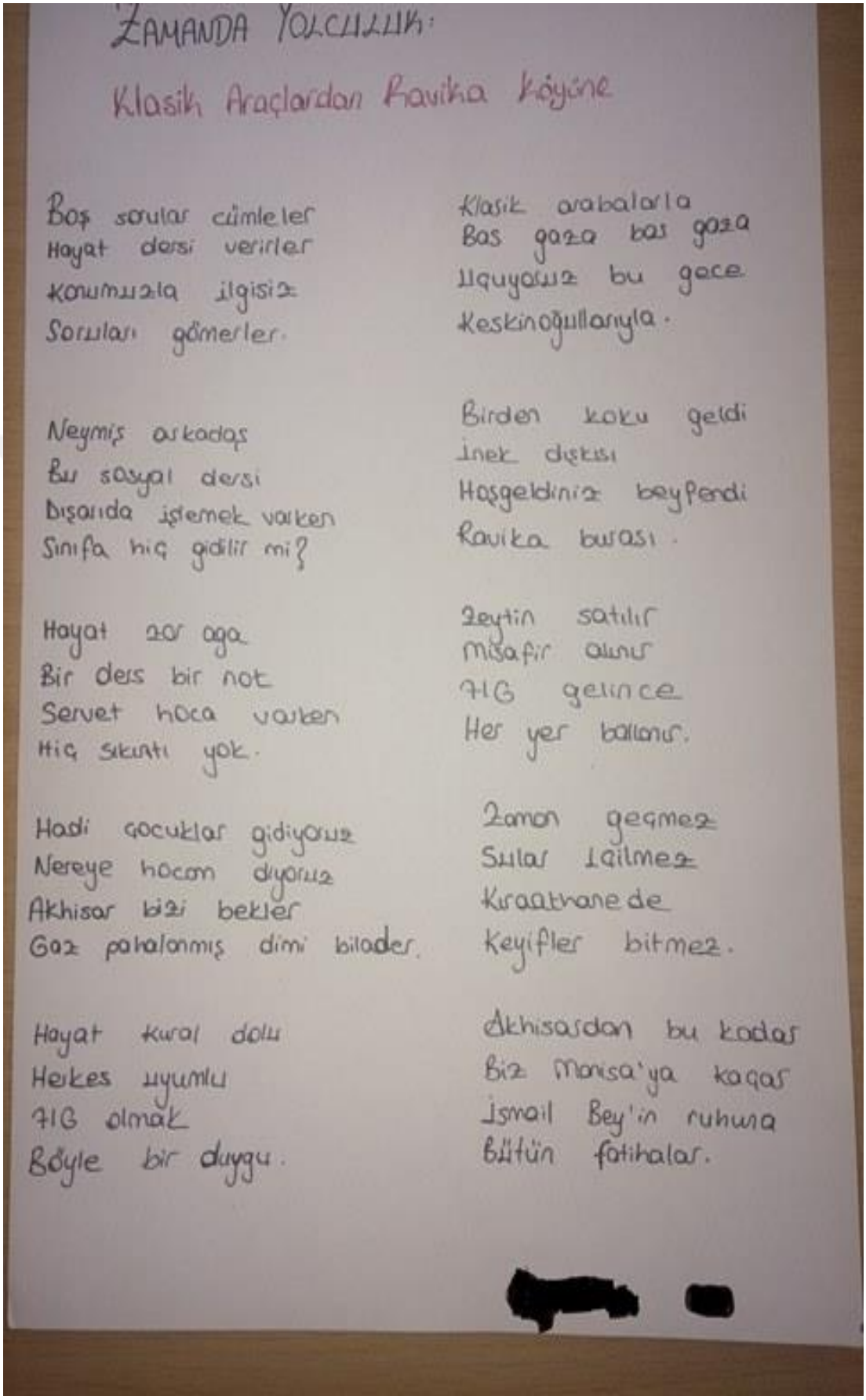

ZAMANDA YOLCULUK:

Klasik Araçlardan Ravika Köyüne

Boş sorular cümleler
Hayat dersi verirler
Konumuzla ilgisiz
Soruları gömerler.

Neymiş arkadaş
Bu sosyal dersi
Dışarıda iştemek varken
Sınıfa hiç gidilir mi?

Hayat zor aga
Bir ders bir not
Servet hoca varken
Hiç sıkıntı yok.

Hadi çocuklar gidiyoruz
Nereye hocam diyoruz
Akhisar bizi bekler
Gaz pahalanmış dimi bilader.

Hayat kural dolu
Herkes uyumlu
TİG olmak
Böyle bir duygu.

Klasik arabalarla
Bas gaza bas gaza
Uyuyoruz bu gece
Keskinoğullarıyla.

Birden koku geldi
İnek dışkısı
Hoşgeldiniz beyfendi
Ravika burası.

Zeytin satılır
Misafir alınır
TİG gelince
Her yer ballanır.

Zaman geçmez
Sular tatlımez
Kıraathanede
Keyifler bitmez.

Akhisardan bu kadar
Biz Manisa'ya kaçar
İsmail Bey'in ruhuna
Bütün fatihalar.

[redacted]

ETKİNLİKLERDEN ÖRNEK FOTOĞRAFLAR

MACUN
DEYİP
GEÇME
ŞİFAYI
EKSİK
ETME
ELLER HAVAYA
ELLER ŞİFAYA
41
MESİR
MACUNU

EK 3. ÖN GÖRÜŞME FORMU

Değerli öğrencilerim, bilimsel bir araştırma yapmak amacıyla sizlerle Manisa'nın tarihi mekânları ve müzelerini ziyaret edip derslerimizin bir kısmını orada işleyeceğiz. Uygulamalarımıza başlamadan önce sizinle sosyal bilgiler dersi, tarihi mekânlar ve müzeler ile ilgili gruplar halinde sohbet etmek istiyorum. Araştırmanın hiçbir aşamasında isminiz geçmeyecektir. Konuşmalarınızı daha sonra kullanabilmek için ses kayıt cihazına alacağım. Eğer istemiyorsanız bunu açıkça dile getirebilirsiniz. Bana sormak istediğiniz bir soru var mı? Yoksa başlayalım.

1. Sosyal bilgiler deyince aklınıza neler geliyor? Sosyal bilgiler size neleri çağrıştırıyor?
2. Size göre sosyal bilgiler dersi öğrencilere neleri öğretmek, neler kazandırmak için okutuluyor?
3. Sosyal bilgiler en sevdiğiniz dersler arasında kaçıncı sırada yer alır? Neden?
4. Sosyal bilgiler derslerinde işlenen konular arasında en çok hangilerinden hoşlanıyorsunuz? Neden?
5. Sosyal bilgiler derslerinde işlenen konular arasında hiç sevmediğiniz ya da keşke hiç olmasaydı dediğiniz konular var mı?
    a. Varsa bu konular nelerdir? Bu konuları sevmeme ya da istememe nedenleriniz nelerdir?
6. Sosyal bilgiler dersinin işlenişi hakkında neler düşünüyorsunuz?
    a. Size göre sosyal bilgiler dersi daha iyi nasıl işlenebilir?
7. Sosyal bilgiler derslerinde öğrendikleriniz günlük hayatınızda işinize yarıyor mu?
    a. Evet diyorsanız örnek verebilir misiniz?
8. Müze denilince aklına neler geliyor? Müzeler zihninizde neleri çağrıştırıyor?
9. Daha önce hiç müzelere gittiniz mi? Gittiyseniz en çok aklınızda kalan şeyleri nelerdir? Neden bunlar aklınızda kaldı?
10. Müzelerin hangi amaçla kurulduğunu ve ne işe yaradığını düşünüyorsunuz? Neden?
11. Okulla ya da sınıfça müze gezisine gittiniz mi? Gittiyseniz bu gezide neler yaptınız? (Siz neler yaptınız? Öğretmeniniz neler yaptı?). Neler öğrendiniz? Öğrendiklerinizin sosyal bilgiler konularıyla ne kadar ilişkili olduğunu düşünüyorsunuz?
12. Daha önce Manisa'yı hiç görmemiş bir kişi size Manisa'da görmeye ve gezmeye değer neler var diye sorsa ona neleri ve nereleri tavsiye edersiniz? Neden?
13. Yaşadığımız yerin tarihini bilmek ne işimize yarar? Bize neler kazandırır?
14. Manisa'nın tarihi hakkında neler biliyorsunuz? Bildiklerinizi yazar mısınız?

EK 4. SON GÖRÜŞME FORMU

Değerli öğrencilerim yaklaşık iki ay süren uygulamalardan sonra daha önceki olduğu gibi yine gruplar halinde sohbet edeceğiz. Sizlerden uygulamalar ile ilgili görüş ve önerilerinizi almak istiyorum. Araştırmanın hiçbir aşamasında isminiz geçmeyecektir. Konuşmalarınızı daha sonra kullanabilmek için ses kayıt cihazına alacağım. Eğer istemiyorsanız bunu açıkça dile getirebilirsiniz. Bana sormak istediğiniz bir soru var mı? Yoksa başlayalım**.**

- Sosyal bilgiler deyince aklınıza neler geliyor? Sosyal bilgiler size neleri çağrıştırıyor?
- Sosyal bilgiler en sevdiğiniz dersler arasında kaçıncı sırada yer alır? Neden?
- Sosyal bilgiler derslerinde işlenen konular arasında en çok hangilerinden hoşlanıyorsunuz? Neden?
- Sosyal bilgiler dersinin işlenişi hakkında neler düşünüyorsunuz? Size göre sosyal bilgiler dersi daha iyi nasıl işlenebilir?
- Müze denilince aklına neler geliyor? Müzeler zihninizde neleri çağrıştırıyor?
- Daha önce Manisa'yı hiç görmemiş bir kişi size Manisa'da görmeye ve gezmeye değer neler var diye sorsa ona neleri ve nereleri tavsiye edersiniz? Neden?
- Yaşadığımız yerin tarihini bilmek ne işimize yarar? Bize neler kazandırır?
- Müzelerin hangi amaçla kurulduğunu ve ne işe yaradığını düşünüyorsunuz? Neden?
- Manisa'nın tarihi hakkında neler biliyorsunuz? Bildiklerinizi söyler misiniz?
- Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarında ders işlerken neler hissettiniz?
- Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarında ders işlerken neler düşündünüz?
- Manisa'nın müze ve tarihi mekânlarına yaptığımız gezilerin size ne gibi faydalar sağladığını düşünüyorsunuz?
- Yalnızca sosyal bilgiler ders kitabına bağlı kalarak ders işlemekle müze ve tarihi mekânlarda ders işlemeyi karşılaştırdığınızda hangisinin daha iyi ve faydalı olduğunu düşünüyorsunuz? Neden?
- Müze ve tarihi mekân ziyaretleri öncesinde, ziyaretler sırasında ve ziyaretler sonrasında yaptığımız etkinlikler hakkında neler düşünüyorsunuz? (Eğlenceli mi yoksa sıkıcı mı? Neden?)
- Müze ve tarihi mekânlarda işlediğimiz dersler sonrasında öğrendiğiniz bilgi ve becerileri günlük hayatınızda kullanabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden?
- Yaptığımız geziler esnasında ne gibi sıkıntılar ve zorluklar yaşadınız? Bunları nasıl çözdünüz?
- Size göre yaptığımız gezilerde başka hangi etkinlikler olabilirdi? Veya etkinliklerin faydalı olması için başka neler yapılabilirdi?
- Toplamda 9 ayrı mekânı gezdik. Bu gezilerden en çok aklınızda kalanı hangisidir? Neden?
- Bu geziler esnasında en çok hangi mekânda daha fazla öğrendiğinizi hissettiniz?
- Toplam 9 mekân içerisinde en <u>faydasız</u> bulduğunuz gezi hangisiydi? Neden böyle düşünüyorsunuz? Bu gezinin faydalı olması için neler yapılabilirdi?
- Geziler sonucunda öğrendiklerinizi şu an hatırlayabiliyor musunuz? Birkaç örnek verebilir misiniz? Yeni bir şeyler öğrendiğinizi düşünüyor musunuz?
- Bu gezilerden sonra Manisa'nın tarihi ve kültürel özellikleri hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Tarihimizi öğrenmek ve tarihi değerlerimize sahip çıkmak açısından bu gezileri önemli buluyor musunuz? Neden?
- Yaptığımız bu geziler için bir slogan üretebilir misiniz?
- Bana sormak istediğiniz ve eklemek istediğiniz başka bir husus var mı? Teşekkür ederim.

EK 5. VELİ GÖRÜŞME FORMU

Merhaba. Okulumuzda Manisa'nın tarihi ve kültürel değerlerini yerinde görüp öğrenmek amacıyla velisi olduğunuz öğrencinin bulunduğu 7/G sınıfıyla çeşitli geziler düzenledik. Projenin değerlendirilmesi açısından siz değerli velilerimizin görüşlerine ihtiyaç duymaktayız. Projemizin bir parçası olan çocuklarınızla ilgili aşağıdaki soruları içtenlikle cevaplamanızı rica ederim. Katkılarınız için çok teşekkür ederim. **Lütfen isminizi yazmayınız.**

Servet Üztemur
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

1. Okulun II. dönemi çocuğunuzun okula karşı tavırlarında herhangi bir değişiklik sezdiniz mi? Özellikle okula karşı olan ilgisi arttı mı? Eğer arttıysa bunun sebebi ne olabilir?
2. Çocuğunuz evde okulla ilgili size en çok neler anlatıyor? En çok hangi dersten bahsediyor?
3. Sosyal Bilgiler derslerinin müzelerde ve tarihi mekânlarda işlenmesi hakkında neler düşünüyorsunuz? Size göre dersleri bu mekânlarda işlemenin çocuğunuza ne gibi katkıları olmuştur?
4. Sosyal Bilgiler derslerine yönelik yaptığımız gezilerle ilgili çocuğunuz evde nelerden bahsediyor? Evdeki davranışları nasıldı. Çocuğunuzun duygu ve düşüncelerinde ne gibi farklılıklar oldu?
5. Bu tür gezilerin tekrarlanmasını ister misiniz? Niçin?

EK 6. ARAŞTIRMA KAPSAMINDA İNCELENEN ARAŞTIRMALAR

YAZAR	TARİH	TÜRÜ	ÇALIŞMA GRUBU	A. DESENİ	ARAŞTIRMA AMACI	VERİ TOPLAMA	ANALİZ TEKNİKLERİ	MÜZE/T. MEKÂN
SAFRAN ve ATA	1998	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	T
ATA	2002	DOKTORA	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
GÜLEÇ VE ALKIŞ	2003	MAKALE	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
ŞİMŞEK	2003	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	T
EPİK	2004	Y.LİSANS	LİSE	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
AKMEHMET	2005	DOKTORA	DERLEME	DERLEME	PROGRAM ÖNERİSİ	DOKÜMAN	DOKÜMAN	M
ALKIŞ VE OĞUZOĞLU	2005a	MAKALE	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
ALKIŞ VE OĞUZOĞLU	2005b	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	T
ÇULHA	2006	Y.LİSANS	ORTAOKUL	NİTEL	UYGULAMA YAPMA	GÖZLEM+GÖRÜŞME+DOKÜMAN	İÇERİK ANALİZİ	M+T
BAYRAKTAR	2006	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
BAYKAN	2007	Y.LİSANS	Öğretmen+4. sınıf öğrencileri	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK+DOKÜMAN	BETİMSEL	M

DEMİR	2007	MAKALE	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
AKMEHMET	2008	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	M
AYKAÇ	2008	Y.LİSANS	İLKOKUL	KARMA	UYGULAMA YAPMA	ÖLÇEK+GÖRÜŞME	BETİMSEL+İÇERİK ANALİZİ	M
YEŞİLBURSA	2008a	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	T
YEŞİLBURSA	2008b	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	T
GÖKKAYA VE YEŞİLBURSA	2009	MAKALE	ORTAOKUL	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
ÇETİN VD.	2010	MAKALE	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
EKELİK	2010	Y.LİSANS	DERLEME	DERLEME	PROGRAM ÖNERİSİ	DOKÜMAN	DOKÜMAN	M
FİLİZ	2010	Y.LİSANS	ORTAOKUL	NİTEL	UYGULAMA YAPMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
YALÇIN	2010	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
NİŞANCI	2010	Y.LİSANS	LİSE	(ÖRNEK OLAY) NİTEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK+GÖZLEM	BETİMSEL	T
YAZICIOĞLU	2010	Y.LİSANS	ORTAOKUL	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T

ÖZÜR	2010	DOKTORA	ÖĞRETMEN+ÖĞRENCİ	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
DİKYOL VD.	2011	MAKALE	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
DİNÇ VD.	2011	MAKALE	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
EGÜZ	2011	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN+ORTA OKUL ÖĞRENCİ	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
ÇERKEZ	2011	Y.LİSANS	ORTAOKUL	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
SÖNMEZ	2011	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
TAŞCAN	2011	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
YILMAZ ve ŞEKER	2011	MAKALE	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
ÇALIŞKAN ve ÇERKEZ	2012	MAKALE	ORTAOKUL	NİTEL	UYGULAMA YAPMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
ARIKAN	2012	Y.LİSANS	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
EGÜZ ve KESTEN	2012	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN+ORTA OKUL ÖĞRENCİ	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
KISA	2012	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN+ÖĞRENCİ	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
USTAOĞLU	2012	Y.LİSANS	ORTAOKUL	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M

YILDIRIM ve TAHİROĞLU	2012	MAKALE	ORTAOKUL	DENEYSEL	UYGULAMA YAPMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
AKTİN VD	2013	MAKALE	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
KILCAN ve AKBABA	2013	MAKALE	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
MEYDAN ve AKKUŞ	2013	MAKALE	Ö. ADAYI	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	T
ÇENGELCİ	2013a	MAKALE	ÖĞRETMEN	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M+T
ÇENGELCİ	2013b	MAKALE	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M+T
AY ve FİDAN	2014	MAKALE	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
MEYDAN ve AKKUŞ	2014	MAKALE	Ö. ADAYI	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	T
COŞKUN	2014	Y.LİSANS	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
ÇETİN	2014	Y.LİSANS	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
PEKER	2014	Y.LİSANS	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
AVCI-AKÇALI	2015	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	M+T
AKSAKAL	2015	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	KARMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK+MÜLAKAT	BETİMSEL+İÇERİK ANALİZİ	T
ÇAKMAK ve HAMARAT	2015	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	DOKÜMAN	M+T

ÇEPNİ ve AYDIN	2015	MAKALE	ÖĞRETMEN	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M+T
DEMİR	2015	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
EKMEKCİ	2015	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	KARMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK+MÜLAKAT	BETİMSEL+İÇERİK ANALİZİ	M
KAMÇI	2015	Y.LİSANS	Ö. ADAYI	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
KARAKAYA	2015	Y.LİSANS	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
KEÇE	2015	MAKALE	Ö. ADAYI	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	T
ÖNER	2015	MAKALE	ÖĞRETMEN	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	T
SÖZVER	2015	Y.LİSANS	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
TOSUN	2015	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN+ÖĞRENCİ	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	M
TURGUT	2015	Y.LİSANS	ORTAOKUL	NİTEL (EYLEM)	UYGULAMA YAPMA	GÖRÜŞME+GÖZLEM	İÇERİK ANALİZİ	M
BOZDOĞAN ve SÜNBÜL	2016	MAKALE	ORTAOKUL	TARAMA	GÖRÜŞ ALMA	NİCEL ÖLÇEK	BETİMSEL	M
YORULMAZ	2016	Y.LİSANS	ORTAOKUL	NİTEL	UYGULAMA YAPMA	GÖRÜŞME+GÖZLEM	İÇERİK ANALİZİ	M
ÖNER	2017	MAKALE	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DERLEME	DOKÜMAN	T
KIRIKÇI ve YILMAZ	2017	MAKALE	Ö. ADAYI	NİTEL	GÖRÜŞ ALMA	GÖRÜŞME	İÇERİK ANALİZİ	T